

VŠEOBECNÁ
ZAJÍMAVĚ POUČNÁ KNIHOVNA.

Číslo XVII.

MUDr. PAVEL DURDÍK:
U LIDOŽROUTŮ.
OBRÁZKY ZE SEVERNÍ SUMATRY.

V PRAZE.

Nakladatel Dr. FRANT. BAČKOVSKÝ, knihkupec

1897.

U LIDOŽROUTŮ.

OBRÁZKY ZE SEVERNÍ SUMATRY.

VYPRAVUJE

MUDr. PAVEL DURDÍK.

S 18 obrázky a mapkou.

V PRAZE.

Nakladatel Dr. FRANT. BAČKOVSKÝ, knihkupec.

1897.

Památce

předčasně zemřelých kolegů, mužů osvícených
a pravdy milovných, kteří v tropech působili
a tam pamětlivi zůstali své vlasti pořádáním
etnografické sbírky, nyní uložené v pražském
Náprstkově museu

MUDru Otakaru Feistmantlovi

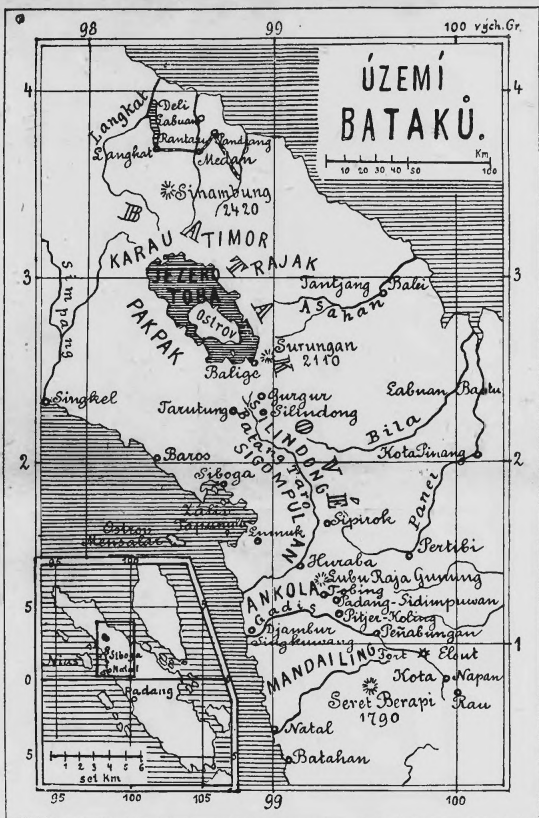
a

MUDru Františku Čurdovi

věnuje

spisovatel.

Вы шли дорогою одною,
Васъ утѣшали тѣ-же сны,
Васъ обманули тѣ-же люди,
Васъ погубила та-же жизнь.

Mapa podává území Bataků v měřítku 1 : 2,500,000. Toto území — nepočítaje v to moře po obou stranách — jest asi tak veliké jako Čechy, Morava a Slezsko a zaujímá celkem asi jednu pětinu celého ostrova Sumatry.

Na menším pláncu dole v rohu vyznačena jest bataká část Sumatry čtvercem v měřítku 1 : 30 milionům. Záliv v Deli nazývá se Labuan, kdežto Deli jest jméno celého kraje.

I.

ne 14. září po páté hodině blížil se náš parník „Amboina“ k severozápadnímu pobřeží sumatranskému, až konečně stanul v krásném a rozkošném zálivu Tapanulském. Moře tiše leželo v zálivu jako spící dítě v kolébce. K rozkazu kapitána spuštěna kotva.

Vesele řinčel do hlubiny rezavý řetěz. Z počátku rachotil, jako když balvan se skály se řítí, potom hřmot ochaboval a konečně umkl. „Amboina“ stála nyní pevně a nehybně na hladině mořské jako ty skály a ostrůvky kolem nás.

Před námi na pevnině prostírala se osada Sibóga s vojenskou posádkou a sídlem hollandského residenta, nejvyššího úředníka pro území batacké. Jméno Sibóga dostala osada dle batacké nejbližší vesnice, kterou z moře není viděti, ježto palmovým hájem zastíněna jest.

Úchvatný je pohled na širošířý záliv, obzounpený se tří stran skalami, jež z hloubky moře příkře vystupují. Nelze si představiti něco velkolepějšího. Skály jsou pokryty hustou zelení, nad níž kokosové palmy

mohutnými korunami do výše strmí; sem tam zahlédnete mezi zelenými keři nahou, šedou, rozpukanou stěnu skalní. V nepravidelné směsici rozkládají se v zálivu skály jako hory vysoké a od strašného vedra slunečního rozžhavené; nedaleko za naši „Amboinou“ vypínala se z temnomodrého moře skála, ohromný, na stranu nakloněný kužel, jako lapis lazuli zářící. Rozkošné zelené ostrůvky ožívují tento nejbezpečnější a nejútulnější záliv sumatranský, v němž by mohla najítí útulek proti bouři všechna loďstva námořských velmocí. V dáli kupily se temné lesy a lilové hory amfiteatrálně nad sebou; spočinul-li na nich déle zrak tvůj, tu za nejbližší řadou hor vystupovala řada jiná, nad níž ještě něžnější lazurový blankyt se vznášel.

Vzduch byl jasný, nebe bezoblačné, jako chrpa modré; z blízkého ostrůvku ovanul nás vánek libé, lahodné vůně. Byl to jako pozdrav přírody, dojemné „Vítejte nám!“. Tato božská, libě dráždivá vůně nesla se k nám z vavřínových stromů (*tetranthera citrata*). Ona kroužila kolem hlav našich, opojovala nás a sladké sny o lásce v nás budila. Zvědavě patřili jsme na ty stromy. Listy jejich neobyčejně zeleně se leskly pod šikmými a stále ještě pražícími paprsky loučícího se již slunce.

Sedli jsme na loďku s hollandským úředníkem W. a jeho hovornou manželkou. Brzo jsme vystoupili na pevninu, do Sibógy, na území plemene batackého, kde bydlí lidojedi Batakové.*)

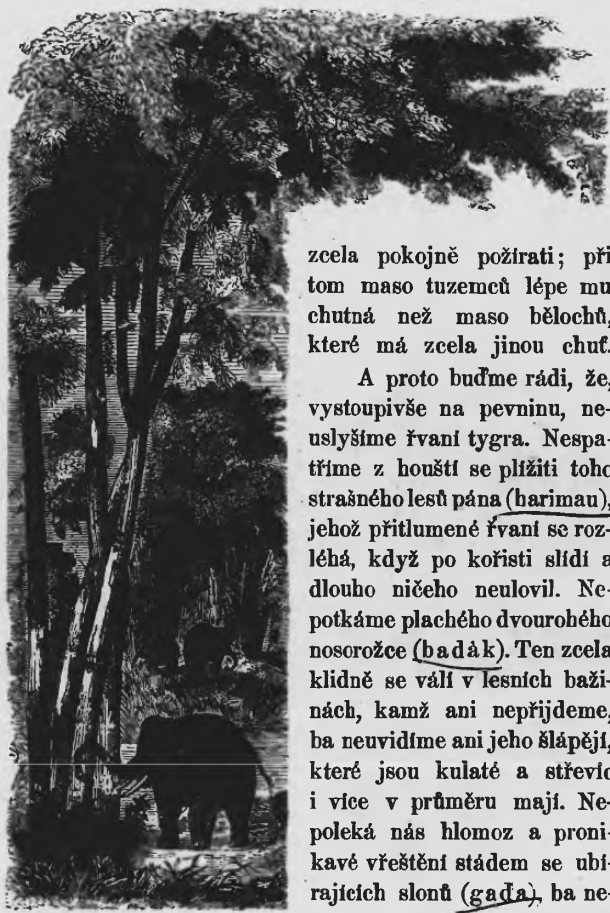
*) Poněvadž bātu (kámen) v malajštině se užívá ve spojení se slovem kapála (hlava) k označení člověka s hlavou tvrdou (kapála bātu = hlava kámen), pokládalo se dříve

Nelekej se, čtenáři, těchto lidojedů a měj na paměti, že také staří Židé a staří Řekové jedli maso zabitých v bitvě nepřátel, že lidojedství bylo kdysi všeobecně i v Evropě rozšířeno, že se dlouho udrželo v severní Evropě, v jednotlivých případech až do čtvrtého století — že se též kdysi praktikovalo i na naší rodné půdě, jak o tom svědčí rozštěpené kosti lidské z jeskyní a jiné nálezy z předhistorické doby země České. (Památky archaeolog. 1894, sv. 4.) Neočekávej, že tě přímo povedu k hostině kanibalské, abys s hrůzou viděl, jak kanibalové slaví své hody, jak se zvířecí hltavostí ohlodávají kosti utraceného jimi člověka, jak při tom jásavě vyskávají, jak, hlasitě mrskajíce, na lahůdce si pochutnávají, jak volají: „Nám je kanibalsky blaze“ atd. Tito lidé, jimž by v této chvíli spíše slušel zevnějšek dravých šelem a nikoli zevnějšek, jaký my s tebou máme, čtenáři můj milý — konají vždy své hody stranou za vesnici, a to pouze v určitých případech; požívání masa lidského neděje se jimi veřejně a každodenně, i proto netřeba se obávati, že je překvapíme u hostiny, při níž husí kůže by ti naskočila a hrůzou vlasy na hlavě

jméno *batak* za přezdívkou (palíčák, tvrdohlavec), čemuž však není tak. Je to táž nahodilost jako při jménu Flámové (dolnoněmecký kmen v Belgii), kteréžto jméno s českým fláma a flamendr nemá nic společného. Batakové vyslovují své jméno, jak jsem se přesvědčil, s dosti zřetelnou souhláskou na konci (zvuk mezi *h* a *k*, jehož v češtině nemáme). Proto správněji píšeme *Batakové*, a nikoli *Batové*, jak píší někteří. Holanďané, kteří mají několik znatelů batackých nářečí a slovníky těchto nářečí, píší *de Bataks*. V hollandštině *s* na konci slova označuje množný počet.

by se ti zježily. Hostinu, již pohlavár začíná, neuzříme. Snad jsi čekal, a za tu důvěru ti děkuji — že se dám s lidožroutským pohlavárem do důvěrné rozprávky, jako s dobrým kamarádem, a že nám hostynici nabídnou šfavnatý kousek pečeně? —

Nehodlám nikoho bavit fantastickými smýšlenkami po způsobu ohrožených a neohrožených cestovatelů, kteří podnikají zápasy s tygry a s celými stády lvů, hřešíce na lehkověrnost a neznalost věci se strany obecenstva. Především nemyslete, že krvelační dravci v tropech za každým stromem na Evropana číhají, aby si ho hned bez okolků roztrhali. Nikoli! V krajinách řídko zalidněných — jako na Sumatře — mají lidé i dravci potravy hojnost a místa dost i dávají si navzájem pokoj, lhostejně k sobě se chovajíce a nejsouce přátely ani nepřátely. Zápas dravců mezi sebou tak často popisovaný a malovaný (mezi tygrem a krokodilem, nosorožcem, slonem) je na svobodě neobvykle řídký; tuzemci říkají, že těchto bojů ani nebývá. Dravec dravci se vyhýbá. I tygr, když z čista jasna za dne Evropana zahledne nebo jen čenichá jeho zvláštní výpar, hned se uhne do hustého a neproniknutelného houští, nechávaje Evropana strachem strnulého státi. Mráz mu tělem a kostmi probíhá, totiž Evropanu, jenž na smrt bleďý vrací se domů. Víme o dvou takových případech z jiné části Sumatry. Též učí zkušenost, že tygr, strašný lesů pán, o němž mají Batakové mnoho přepodivných pověr, zřídka z nitrozemí batackého k pobřeží dochází; blízko Evropanů necítí se bezpečným, kdežto v nitrozemí může lidi na poli pracující náhle uchvátiti, do lesa zavléci a tam

zcela pokojně požtrati; při tom maso tuzemců lépe mu chutná než maso bělochů, které má zcela jinou chuť.

A proto buďme rádi, že, vystoupivše na pevninu, neuslyšíme řvaní tygra. Nespatříme z houští se plížiti toho strašného lesť pána (barimau), jehož přitlumené řvaní se rozléhá, když po kořisti slídí a dlouho ničeho neuložil. Nepotkáme plachého dvourohého nosorožce (badák). Ten zcela klidně se válí v lesních bažinách, kamž ani nepřijdeme, ba neuvidíme ani jeho šlápějí, které jsou kulaté a střevíc i více v průměru mají. Nepoleká nás hlmoz a pronikavé vřeštění stádem se ubírajících slonů (gaďa), ba nespatříme ani jejich čerstvý,

ostře páchnoucí trus, mající podobu dělových, leskle hnědých kul. Nad hlavami našimi nepoleze vysoko na stromech rodina lesního muže (orang-utan), nadýmající své hrtanové měchy, jimiž matka s mláďetem o závod vyraží temné, děsivé zvuky. Není vidu ani slechu po těchto zvířatech. Jen někdy v korunách stromů zakřičí neobyčejně silným hlasem své kilinkai, dvakrát po sobě — ptak buceros, mající obrovský zobák vzhledem k tělu nevelkému. Někdy rozlehne se vřestění a krátký štěkot opic, na stromech skrytých, takže čtyřrukých původců těchto zvuků ani neuvidíme. V dále zahlédneme davy šedých opic, na stromech se houpajících — toť vše. Nespátříme kousavou noční poloopici (*Stenops tardigradus*), o níž mezi Bataky je tolik pověr — ona za dne spí v dutém stromě a pouze v noci pomalu leze po snětích, hledajíc krmiti (mladé listí, plody, ptačí vajíčka a ptačí mláďata), při čemž ve tmě pupila její zaujímá celou šířku oka — dojem to příšerný. Neuvidíme krátkoocasého ježovce (*Hystrix macroura*), jenž ze svého brlohu nerad vylízá, slyší-li hlasy lidí. Též ohromný polní had z druhu Python (ular sawa), jenž dosahuje délky až sedmi metrů a tuzemcům kuřata polýká — cestou před námi se nepoplazí a vůbec zeměplazí kroky naše náhle nezastaví. Překrásný bažant sumatranský, *Argus giganteus* (kuwau), nebude svým zvláštním a daleko znějícím křikem ku-wau! samičku přivolávat, aby před milostenkou, prose ji o lásku, jako švihák se otáčel a svá pestrobarevná křídla před ní rozkládal, jen aby ho vyslyšela. K uchu našemu nedonikne též chrochtání divokých kanců a tapířů,

ostatně velmi plachých, aniž brumlání malajského medvěda a jeho družky života, která je čilejší a dovádívější než její pán. — Můžeme tu kráčet zcela bezstarostně. Nic se nám nestane. Pijavky, zpočátku velmi tenké, nepřipnou se nám skrze oděv k nohám, aby nám krev ssály a naši krev nabubřely. Vosy a včely a mravenci nebudou na nás se stromů padati a nás nekřesťansky štípati, vždyť pralesu již zdaleka moudře se vyhneme. Neuslyšíme toho tisícihlasého, ohlušujícího koncertu (jak nám to zvláště starší cestovatelé tak rozkošně popisovali), jež opice, hmyz a ptáci v tropech prý provozují. Koncert jest častěji v cestopisech nežli ve skutečnosti. Na Sumatře není těch stohlasých sborů ptačích, které v Evropě dodávají tolik melodického půvabu listnatému háji a zahradám. A uslyšíme-li nějaký koncert, bude to koncert žabí, ohlušující skřehotání, jakoby z tisíců a tisíců žab jedna druhou překřičeti chtěla. Nevěřil bys, jak blučně a smutně tito slavci bahna — jak Byron žáby nazval — po celé hodiny kuňkati dovedou. Někdy to bývá neunavný řev, jako když nepřetržitě několik mužů mlátí na buben; bezděčně si vzpomeneš na Wagnerovo nadlidské hudební drama, na ohlušující a burácející vzdechy přenešťastné Isoldy, která kvůli strašlivými nelibozvuky u úmrtního lože rytíře Tristana, hrdiny nenahraditelného.

Možná, že ani žabích koncertů neuslyšíme, neboť se neuhneme z hlavní cesty, vedoucí do vnitrozemí. A proto ani nepřijdeme k větším řekám, skrze pralesy tekoucím, jejichž voda má tmavou barvu jako černá káva (od hnijtých organických látek, koření,

od kůry hniјících stromů do řeky se svalivších), jak to je též u řeky Atabapo a ostatních t. zv. černých vod v hořejším počtčí Orinoka. Nejdeme na honbu, nekonáme dobrodružnou cestu po způsobu Julia Vernea. Vyhňeme se pralesu, nevnikneme do jeho bahnitého, tajemného a šerého nitra, kde ve vlhké a teplé půdě z hniјících organických látek se vyvinují zárodky choroboplodné (*plasmodia malariae*). A tyto zárodky by nám byly nebezpečnější tygrů a jedovatých hadů, nebo jakmile se dostanou člověku skrze dýchací ústrojí do krevních tělísek, způsobují pokaždé malarickou zimnici, jestliže krev tyto parasity energií svou nepřekoná. Parasiti se rozmnožují v krevních tělískách a ničí je. Jest ustavičný boj mezi parasity a krví — a často vyhrávají parasiti, jak učí statistické tabulky o úmrtnosti Evropanů. Tato zimnice již více Evropanů sklátila v předčasný hrob nežli hlad a válka a dravci a plazi všichni dohromady. (Pisatel těchto řádků již dříve platil daň malarickým bakteriím, a trvalo pět měsíců, nežli se z nebezpečné malarické choroby poněkud vykřesal — byv poslán ku svému zotavení na hornatou vysočinu ve střední Sumatře.) Ty však, čtenáři, nemáš se čeho strachovat. Přijďeme do tichých dědin tuzemců, kde půda není vyrabitelkou smrtonosných zárodků, kde tvá krevní těliska nebudou bakteriemi attakována, slovem, nás nečekají nesčetná nebezpečí ani neskonale útrapy ani ohromné svizele, jež bychom, rozumí se, stokráte život nasadivše, jako praví Herkulesové překonali a koncem konců ze všeho vyvázli nepoškozeni jako bibličtí mládenci z peci ohnivé. Nebudeme krajinou se bráti v nějakém chy-

tráckém přestrojení, jak se to děje v severní muslimské Africe, kde evropský cestovatel je nucen maskovati se za marockého žida nebo za hluchoněmého dervise. Kráčíme volně a vesele vpřed, vědouce, že nikdo kromě naší vlastní ješitnosti a vychloubavosti nežádá na nás těchto husarských kousků, pro které v poměrech našich domácích nemáme měřítko aniž smyslu a které širší veřejnost a vůbec nikdo z domácích smrtelníků nemůže pověřiti — leda Ben Akiba svým výrokem, že není nic nového pod sluncem.

Do údolí Silindong či Si Lindung vede řádná ušlapaná cesta uprostřed rýžových polí a bujného tropického rostlinstva. Údolí je divukrásné a erární cesta taková, že i panička v koketních střevíčkách mohla by tam dlouho kráčet vpřed, bez obavy, že by roztočil své střevíčky zešmačala. Rozohněná obraznost zvědavého čtenáře nenajde tu mnoho romantiky, avšak pravdou lze též si zavděčiti rozumného člověka.

Hodláme věnovati pozornost tvorů, v těchto končinách nejzajímavějšímu, totiž bratru našemu, tuzemci, jenž obývá tuto část Sumatry. Přihlédneme k jeho veřejnému a domácímu životu, k jeho povaze a zvláštěnostem, které v jiných krajích na divukrásném ostrově, bezmála osmkrát větším než Čechy, se nevyskytují.

II.

Batacká země je rovněž jako Čechy vysočina průměrně 1250 metrů nad mořem, mezi 10° 30' a 30° 30' severní šířky a sahá severně za Singkel, kde pohoří Pupa a Dura mezi Bataky a Atčičany hranici tvoří; na

jih sahá ke krajinám Baros a Ajer Bangis a dále na sever až k východnímu pobřeží Sumatry, ke krajinám Langkat a Deli.

Bataků je asi půl milionu, z nichž asi polovice není od Hollandanů podmaněna. Obývají území přes 800 čtv. mil velké. Ve středu země rozkládá se jezero Toba, mající 31 čtver. mil (tříkráte větší než jezero Bodamské). V jezeře jest ostrov Toba (10 čtv. mil), úrodný a velmi zalidněný. Na jihu jezera je sídlo batackého pohanského velekněze a rovina na západním břehu je střediskem zarputilého lidojedství. Vysočina je úrodná a zdravá, nemá bažinaté půdy a močálů; zimnice je tam velmi řídký host. Nejvyšší temperatura horkého dne jest asi 18—20° R. Studené větry a deště působí tak, že bývá chladno, zvláště v noci. Kokosová palma vyskytuje se tam již zřídka a též ovocných tropických stromů je málo, nedaří se jim za příčinou poměrně drsného ponebí. Na batacké vysočině bývá skoro každodenně k večeru silný déšť, často i vichřice, která brzo přechází. Prý je zlato-
nosný písek v tamějších řekách, a značné rudné žíly pronikají tam horstvo.

Při takovém ponebí Evropan může dobře prospí-
vati, může fysicky pracovati a se rozmnožovat, čehož mu není dáno v ostatní tropické Sumatře. Dr. Jung-
huhn, maje zřetel k budoucímu vzrůstu evropského lidstva, doporučoval (kromě některých vysočin na Jávě) ještě tuto vysočinu za bydliště evropským vy-
stěhovalecům; ona by mohla pohodlně uživiti desetkrát a dvacetkrát více obyvatelů, nežli jich nyní jest, po-
skytuje mnohem příznivější podmínky k evropské

trvalé kolonisaci nežli vysočina padangská (1000 m. nad mořem) s hlavním středem Fortem de Kock, kde je libé, rajské ponebí — avšak pro Evropana přece ještě příliš teplé; on tu duševně a fysicky nemůže býti činným jako v Evropě.

Pohled na batacký kraj máte týž jako na ostrov Nias, jenže údolí a kopce jsou mnohem rozsáhlejší. Všude zeleň, pole nebo vysoká tráva, kopce a horní pláně s dolinami se střídají.

Projdete rozsáhlou kotlinu s rýžovými poli a před vámi se rozkládá mírně se povznášející pláň s vysokou dřevnatou travou (alang alang). Pláň znenáhla přechází v dolinu, a tak se to opakuje ustavičně. Vesnice jsou na stráních kopců a na kopcích, někdy ukryty ve stínu vysokých stromů. Mezi těmito kopci a dolinami táhne se sumatranské střední horstvo, lesem a keřím porostlé; jednotlivé vrchy jako ohromné kužely (sopečného původu) vynikají před tebou na obzoru. V lesích, modrajících se v dáli, rostou kastrovníkové stromy, snad nejvyšší stromy v Malajském archipelu, 50—60 metrů vysoké; jejich přímé a hladké kmeny jako obrovské gotické sloupy ve chrámu přírody pnou se do výše a teprv nahoře vysoko na výsluní rozpínají své hojné listnaté koruny nad ostatním lesem (kafr je uložen uvnitř kmene v děrách, zvenku neviditelných). Strom tento, pro batackou zemi rovněž tak rázovitý jako strom benzovník s benzoě, — má též výtečné dřevo na tesání. (Přivezl jsem si z Indie kufr z kastrového dřeva.) Konečně tu neobyčejně prospívá strom durian s ovocem, protivně jako smradlavé vejce páchnoucím, avšak pro jazyk neobyčejně

lahodným; jsou tu celé háje těchto velkých, mohutných stromů divoce vyrostlých, takže cestovatel může si dát utrhnout jeho plody jako dětská hlava veliké a pochutnati si na jeho skvostném masíčku, v němž jsou pecky uloženy. Mohutné dammarové stromy v hojnosti se vyskytují; vnitřní kůra těchto stromů, řádně obdělaná, slouží tuzemcům místo papíru k napsání delších povídek. Obyčejně však píší na mladé měkké bambusové větvi. A bambus a rotang též tu prospívají. V batackém území jsou přes řeky visuté mosty ze silného rotangu; mosty jsou velmi trvanlivé, ačkoli pod chodcem se prohýbají a silně se houpají. Chodec opatrně se drží zábradlí, někdy i křečovitě — a zábradlí není nic jiného než pohyblivý rotangový provaz. Most je utvořen ze čtyř rotangových provazů, z nichž dva hořejší jsou zábradlím, dva dolejší nesou podlahu mostu, t. j. prkna, na přič za sebou položená. Na břehu jsou rotangové provazy připevněny k stromům velikánům nebo k skalním výstupům.

* * *

V zemi, kterou před sebou vidíme, bylo za let čtyřicátých lidojedství v plném květu. Obyvatelé neměli tehdy jasného vědomí, že pášou něco velmi hnusného.

R. 1838 v údolí Silindong byli zabiti a snědění dva američtí misionáři (z Bostonu), skoro bych řekl — vlastní vinou, vlastní neopatrností. Pokusili se totiž hlouběji proniknouti do země na svůj vrub, neznajíce místního batackého nářečí. Batakové je pokládali prostě za vyzvědače, vyslané od sousední nepřátelské obce, s níž právě válčili, jinak neuměli si přechod

Rotangový most přes řeku Batang Tarok. (Str. 22).

jejich vysvětliti — a proto je dle svých zákonů potrestali, t. j. zabili a snědli. Snědli je ne proto, že byli bělochy a misionáři, nýbrž proto, že byli vyzvědači. V kraji tomto za naší doby není lidojedů. Údolí Silindong a kraje k severu jsou nyní v moci Hollandů. Hollandané za posledních třiceti let pronikli znenáhla bez značnějších šarvátek k jižnímu břehu jezera Toba a zaujaté území k residentství Tapanulskému připojili 1878. Dále na sever, kde bydlí lidožroutská neodvislá plemena batacká, nepostupují. Tam jsou nejlidnatější a nejzámožnější vesnice, tam stále ještě lidojedi své hody slaví, tam zabíjejí chlapce, aby jeho mozkem čarodějnické holi dodali zázračné síly.

Zprávy dřívějších cestovatelů, že Batakové pojídali i stařícké rodiče a sešlé příbuzné, též lidi nezhojitelnou nemocí stížené, nebyly pravdivé. Smyšlenkou cestovatelů jest, že r. 1836 batacký sluha řekl hollandskému důstojníku:

— Prosím o dovolenou na pár dní.

— Proč to?

— Bude v domě našem hostina, sníme staříckého otce . . .

Prý se to dělo takto: Stařec vylezl na strom, chytil se větve a když dolů visel, trásli příbuzní stromem, pohřební píseň zpívající: „Čas přišel, plod jest zralý, musí spadnouti.“

Když pak ruka starce ochahla a on dolů spadl nebo sám dolů sestoupil jako „zralý plod“, byl prý pikou na místě zabit a od příbuzných sněden.

To vše jsou bajky a smyšlenky, jež z jednoho cestopisu do ostatních přecházely i dosud přecházejí

a Bataky ještě do horších řečí přiváděly, než zasluhovali. Faktum jest, že Batakové mají starce a staré u velké vážnosti. Ten, kdo má šedý vlas a šedou bradu (která však velmi zřídka se vyskytuje), je tak vážen, že dostává stravu a byt, kamkoli v hatackém území přijde.

Batakové jsou lidojedy, avšak při požívání lidského masa zachovávají určitá, podáním zasvěcená pravidla. Jedí pouze lidi řádným soudním řízením k smrti odsouzené aneb při určitých zločinech postížené. Snědení děje se vždy slavnostním způsobem v hromadné schůzi lidu.

Snědení po utnutí hlavy je přístřením trestu (za zhárství, za smilstvo s ženou pohlavára, za noční krádež, za krvesmilství). A také požívají válečné zajatce, když se zbraní v rukou byli chyceni; potom zemězrádce a válečné vyzvědače; ty požívají za živa. Kanibalským způsobem nakládáno dříve s každým cizincem, jenž, nikým nebyv vyzván, do území jejich byl pronikl; pokládali jej za vyzvědače aneb naschvál ho za vyzvědače prohlásili, jen aby ho snísti mohli dle platných zákonů.

Rozsudek vykonávají takto: Odsouzence vedou za vesnici, tam ho přiváží ke kolu a ze zadu pohlavár utne mu šavlí hlavu rázem. Vesničané hned ještě z teplé mrtvoly kousky masa odřezávají dle jistého pořádku a nad ohněm vesele plápolajícím rychle opéci nechávají a polykají, někteří i syrové kousky hltají.

Ozbrojeného nepřítele, jehož ve válce ze zálohy přepadli a svázali, rovněž i vyzvědače ke kolu přivazují, avšak hlavu mu nestínají. Následuje výjev

velice rozrušující. Pohlavár mohutným hlasem oslovuje vesničany, hledě jejich mstivost a krvelačnost proti nešťastníku až k zuřivé šílenosti roznítiti: „Toť největší padouch z naší dědiny, on usiloval o záhuby všech nás . . .“ volá zvučným hlasem i první na něho na živého se vrhne, kus masa z jeho předloktí nebo z tváře mu vyřízne a krev, kapající z masa, vysrkne; v tom již ostatní — jest jich velký dav — jako dravé šelmy na nešťastníka se sápon s křikem velkým. Každý máchá malým schválně k té hostině dobře nabroušeným nožem a z těla jeho si uřízne kousek masa, tak velký, aby jej pohodlně mohl spolknouti. Vše se děje neobyčejně rychle. Do toho povyku zavznívá tlukot jejich hudebních, velmi hrubých dřevěných nástrojů. Při popravě je vždy velký hřmot a vřava hemžících se mezi sebou útočníků. Nešťastník ještě žije a může při úplném vědomí sám viděti, jak jeho maso pojídají. Upírá na své katany vytrěštěné oči, pozoruje radostné posuňky a výkřiky zuřivců, rozdivočených pohledem na živou, vřelou, kouřící se krev. Chudšas! Co cítí, nežli duše vypustí? (Batakové věří, že člověk má tři duše.) V jakémisi tupém, polovědomém stavu hledí před se. Jeden lapený nepřítel, když ho jísti začali, křičel: „I vás zajmou a snědí!“ a potom již jen mumlal ta slova. Uplynulo několik minut, nežli se zakrvácel. Nešťastníka sejídají na dobro, maso od hnátů odřezávají, tak že holé kosti z něho trčí. Ohlodané kosti přinášejí si do vesnice jako trofeje a zavěšují je na památku v obecném domě.

Pohlavár, jenž v čele vesničanů odsouzence načíná, má právo odřezat si z něho nejlepší kousky, to

jest ty kousky, které mu nejlépe chutnají; někdo ji rád uši a tváře, jiný dolejší část břicha, jiný maso z vnitřní strany nadloktí a ruky atd. — Vnitřnosti házejí psům, kteří svou porci s nemenší hltavostí jedí, jako jejich páni. I pánům a psům velmi chutná. Zvláště chutné je prý maso z tváří, z prsou, z ramenou, z nadloktí a to z vnitřní plochy. Hltají též tuto pochoutku s citronovou šťávou nebo osolenou aneb, aby byla pikantnější, posypanou červeným, na prášek rozetřeným pepřem. Hltání syrového, jakéhokoli masa vešlo u nich v obyčej. Při slavnostech, při sňatku bohatého pohlavára, při úmrtních hodech též jedí syrové maso z právě zabitého bůvola, řezou si z jeho trupu kousky masa, z něhož ještě čerstvá krev kape, a vše to pohlcují s neobyčejnou žravostí. Krev prolitá, z níž se kouří, rozněcuje jejich hltavost. Odtud k požívání syrového lidského masa jest jen krok, ovšem krok veliký.

Zajatého nepřítele usmrcují, tělo jeho rozsekávají, a každý z přítomných dostane svou část. Kůži s masa stáhnou, načež vaří maso v hrncích s rozličným kořením. Vše to se děje mimo vesnici pod širým nebem. Někdy snědí celého zajatce, i jeho mozek, někdy jedí pouze maso z dlaní a ramen; ostatní maso ponechávají čaroději (Guru, v každé vesnici je takový guru), aby z masa urobil léky a talismany k zažehnavání epidemií. K požívání nepřítele pudí je osobní msta a žhoucí touha, aby ho zcela zničili a neškodným učinili. Jsou přesvědčeni, že s jeho masem spolu i hlavní duši jeho snědí, takže tento nepřítel po smrti jim škoditi nebude, t. j. duše jeho nebude jako strašidlo

po vesnici těkati a pohromy na ně přiváděti. Snědením zcela ho zničili navždy a na věčné časy.

V Silindong a v sousedních krajích nikdy člověka bez podstatných důvodů nezabíjejí, aby ho snědli, vždy to musí být zločinec nebo člověk, jak říkají „halak na đahat“ (zlý a nebezpečný). Když nevystačí maso odsouzence na všechny vesničany, zabíjejí vedle odsouzence i býka, rovněž ke kůlu přivázaného. Obyčejně starší lidé mají přednost a ti si volí člověčinu, buď vařenou nebo roštěnou, kdežto mladší se spokojí s býčím masem. Muž, jenž chtěl svéstí vdanou ženu, je-li při skutku přistižen, bývá od manžela na místě zabit a potom společně sněden, rovněž zloděj, přistižený při krádeži v jizbě. Když však zloděj teprv za vesnicí byl na útěku polapen, tu ho před domem, kde krádež spáchal, ke kolu přivážou a zabíjejí, jestliže totiž pohlavár a přibuzní za zloděje se nezaručí — že peněžitou pokutu zaplatí. Zloděj může se totiž penězi od smrti vykoupiti. Kdo utekl s vdanou ženou, nesmí být nikým do domu pohostinsky přijat a nikdo mu v ničem nesmí pomáhat. Za únos vdané ženy je stanoven trest smrti a snědení mrtvoly usmrceného; v tomto případě nikdo od trestu smrti nemůže se vykoupiti.

Batakové věří, že snědením nepřítelů přivlastní si i jeho vlastnosti, jeho chytrost, výmluvnost atd. Kdyby snědli Evropana a jeho mozek shtli, shtli by též jeho migrénu, žaludeční katarr, ctižádost, haemorrhoidy, jeho slavomam, jeho dar veršovnícký a mnoho jiných chorob civilisačních. Pověry stran pojídání vlastností zabitého jsou rozšířeny po celém malajském souostroví. Na př. Malajci na Malackém poloostrově

požívají maso i nahodile zabitého „dědečka“ (tygra), aby si takovým způsobem přisvojili vlastnosti strašného dravce, jeho sílu, mrštnost při útoku, smělost jeho a chytrost. Tato pověra má v sobě cosi dětinsky naivního. Řekne-li u nás sestra menšímu bratříčkovi: „Nejez tak mnoho z této husy, budeš hloupým“ — hošík, jenž ví o huse, že jest hloupá, jistě shledá správným tento vývod a — poelechne. Batakové kromě toho věří, že každý, kdo dýku svou v krvi tygrově smočí, stane se udatným, že otíráním dýky o kůži zabitého tygra přejde do zbraně výpar síly a smělosti, kterou zvíře vynikalo, i bude prý potom dýka zasazovati takové strašné a smrtelné rány, jako je zasazuje děsná tlapa zvířete. I v jiných zemích vládne tato pověra, což svědčí o jednotě ducha lidského. U plemene Miris v Bengalsku zapovídá se ženám jisti tygří maso, aby prý se nestaly příliš zmužilými a bojovnými. (Mají ti mužové starosti, není-li pravda?) Dajakové na ostrově Borneo krmí své chlapce srdcem a kůží z čela zabitých nepřátel, aby z nich byli mužové neohrožení a udatní. Též malý Achilles byl krmen srdci lvů a tukem z kostí medvědů, aby nabyl hrdinského ducha. I v Evropě je mnoho takových pověr. Pytláci ve Štýrsku (jak vypravuje Rosegger v povídce „Harfenisté“) věří, že požitím očí jestřábích nabývají ostrého zraku, takže při střelení nechybují cíle.

III.

V odlehlejších a lesnatých krajích nad jezerem Toba, kde obyvatelstvo je divočejší a s ostatním světem málo styku má, zvláště, kde bydlí kmen Pakpak,

potom v krajích Parbakuduan, Dairi a j. — připravují si z masa lidského jako my silnou a chutnou polévku, tam pojídají z labužnictví chycené na útěku otroky nebo bloudící čínské dělníky. (Ti utekli z tabákových plantací, které jsou na východním pobřeží ostrova v území sultana Deli.) I staré vychrtlé otrokyně si k snědku vaří a pepřem posypané s radostí hltají. Maso, v hrncích po několik hodin vařené, tak se sevrkne,*) že celé lýtko uvařené není větší než dětská pěst; trvám, že bez pepře nebylo by lze polknouti tuto houževnatou vláknitou hmotu. Nezapomínejme, že to míním pouze o masu ze starých, vyzáblých žen, maso z mladších mužů bývá jistě šťavnaté. Labužnické lidojedství

*) Že maso z člověka vařením velice se sevrkne, viděl jsem ne u Bataků, nýbrž v Praze v Karolinu — na přednášce prof. Bochdálka r. 1861. Profesor anatomie demonstroval medikům prvního roku vařené maso z člověka. „Hle — pravil — jak se sevrklo, je to maso z celého lýtká, rázem odříznuté. Jak se z něho kouří, přivoňte k němu, voní jako hovězí maso uvařené. Kdo chce, může je ochutnat, nezapomene po celý život, jak chutná.“ — Dřevěná miska s masem kolovala potom mezi posluchači, soused ji podával sousedu. Teplá pára, z člověčiny vystupující, byla tak lahodná, že kdo to nevěděl, nikdy by byl netušil, z kterého ssavce ten kus masa, velký jako pěst vzrostlého člověka, pochází. Viděl jsem, jak jeden medik maso z misky zcela klidně do ruky vzal a do něho kousl, načež vyplivl. Mnozí kolegové divili se jeho udatnosti, já též. Mně bylo tehdy 17 let a mrtvol jsem se ještě bál, vždy rychle jsem pospíchal skrze anatomický pracovní sál, kdež ležely na stolech mrtvol s otevřenými očima, s rozcuchanými vlasy a nepříkryté. Živě přišly mi na mysl tyto scény z mladých let, když jsem 1880. na nevysokou horu za Sibógou s tuzemním průvodcem vystoupil, obzíraje kraje lidojedů na vše strany.

Pakpaků jest výstředností a zvrhlostí. Batakové sami povrhují těmito svými soukmenovci, uznávajíce pouze to lidojedství za oprávněné, kteréž se provozuje jako justiční výkon, ze msty za nějaký zločin a potom jakožto válečný zvyk. Děti nikdy nepojídají, neb k smrti jich neodsuzují. Batakové požívají pouze maso řádně odsouzených provinilců a maso zabitých nepřátel, jinak mrtvol se nedotýkají. Pojídání děje se bez žen a bez dětí, které též při soudu a ve válce nebývají. K lidojedství mají mimo to důležitou pohnutku, totiž zbožnost k předkům. Jsou to velmi starodávne obyčeje, od předků zděděné a proto Batakům ctihodné a stoletími posvěcené. Tuzemci říkají: „Tak to konali naši předkové — stihlo by nás neštěstí (neúroda, sucho, zlé nemoci, povodně), kdybychom se odchýlili od zvyků předků svých.“

Již jsme řekli, že lidského masa ženy nikdy nepožívají, je to pochoutka určená výhradně pro silné pohlaví. Mužové, kteří vždy společně velkým davem k požití odsouzence přicházejí, obyčejně všecko maso na místě snědí; do domácnosti si ho neodnášejí. Maso jim výborně chutná — mnohem více nežli maso mladých slonů, jehož také požívají, ba mnohem více nežli vepřové maso a než ryby nebo hadi (kteří mají maso velmi něžné) a mnohem více než maso koňské, maso krys atd.

Obyčejně čítáme, že prý hlad a nedostatek masité stravy divochy k lidožroutství dohání. Na některých australských ostrovech přestalo lidojedství od té doby, co tam zavedli vepře jako domácí zvíře. Avšak u Bataků máte chov vepřového dobytká od-

jakživa. Kromě toho tito tuzemci jsou poměrně dosti civilisovaní, bydlí v krajinách úrodných a v poměrném blahobytu, mají dosti zvířel (divokých vepřů a jelenů) a ještě více domácího dobytka (vepřů, bůvolů i koní). Hovězí dobytek, malý s krátkými nohama, je silný (nemá tukovitého hrbołu mezi lopatkami) a má dosti chutné maso, s poněkud nasládlou pro nás příchutí.

Jak vzniklo u Bataků lidojedství a kterak přešlo u nich v soudní výkon, není známo. Ve spisech na stromové kůře napsaných a od předků zděděných, jež se zovou pustaka, neděje se o lidojedství nižádné zmínky. Sami o původu nic nevědí a hnusný zvyk zachovávají, jak jej zdědili od předků, neptajíce se po jeho původu a oprávněnosti. Tuším, že byli odjakživa lidojedy. Již Marco Polo o jejich lidojedství vypravuje. Benátský tento cestovatel (1250—1323) provázel dceru Kublaja chana („lepu jako lunu“, jak ji nazývá neznámý dosud básník Královédvorského rukopisu) na jejich dalekých cestách s četnou družinou, a když cestující r. 1295 k severu Sumatry se plavili, vystoupili na pobřeží před bouřlivým počasím i byli nuceni „postaviti zde opevněné domky na ochranu proti lidožroutským tuzemcům“. Marco Polo dle ve svém cestopise *Il Milione*, v 15. věku do češtiny přeloženém: „Obyvatelé jsou modloslužebníci, avšak mnozí, kteří na pobřeží bydlí, obrátili se na Mohamedovu víru působením saracenských obchodníků, kteří je stále navštěvují; ti však, kteří v horách bydlí, žijí jako hovada a jedí člověčinu.“ Též v arabských rukopisech, pocházejících z 9. a 10. věku, je řeč

o lidožroutech v severní Sumatře. Hnusný ten zvyk jest asi velmi starého původu a ztrácí se v šedé dávnověkosti.

Možná, že ta pohnutka „hlad“ má platnost u některých lidožroutských plemen v Africe, Australii, Americe a Asii. Kanibalismus z hladu pozorujeme též u vlků, koček, krys, pavouků, ještěrek, u batackých polodivokých psů. Tato zvířata, nemají-li potravu, požírají se vespolek. U Bataků této pohnutky není, a přece k lidojedství přilnuli. Stává se, že někdy tuzemci v podmaněných krajích maně se prořeknou: „Kdyby se stalo, že by Hollandané náš kraj opustili, hned se vrátíme k lidojedství“ t. j. k svým starým zákonům, které velí odsuzovati provinilce, vyzvědače a zajatce k smrti a k snědení. Ovšem, co stem bludných věků bylo pácháno, krátká doba nemůže zvrtnouti. Třeba, aby několik pokolení vyrostlo bez lidojedství, jinak se stává, co Reade vypravuje o černochovi ze západního afrického pobřeží. Černoch byl vzdálen vlasti a jsa smrti blizek, dal se do hořkého pláče — prý tělo jeho bude snědeno od červů, místo aby se jím nasýtili příbuzní a přátelé jeho. Z toho viděti, jak lidojedi upřímně lnou k svým obyčejům, které nám jsou tak odporné.

Batakové nikdy před bělochy o lidojedství se nezmínují a též byvše tázáni, neradi o tom vypravují, někdy to přímo zapírají, vědouce, že tím u bělochů ošklivost vzbuzují. Mužové zachovávají o hnusném tom zvyku mlčení zvláště před ženami, které beztoho k hostině přístupu nemají. Cestovatel, i když batacky mluví a s tuzemci důvěrněji se byl seznámil, uslyší

zřídka mezi nimi hovor o lidojedství; vždy o tom zaslechne jen nahodilě a obyčejně krátké poznámky.

Jinak se věc má, když pohlavár sám o tom začne vypravovat, jen aby se pochlubil vítězstvím nad nepřátely. Pohlaváři batačtí jsou totiž velkými chvastonny. Pohlavár okáže cestovateli několik zubů nebo několik malých kostí ze zápěstí člověka a řekne: „Toť památka z těla mého úhlavního nepřítele, jejž jsem přemohl a společně se svými lidmi snědl.“ Snísti nepřítele jest jim tolik jako úplně, navždy ho zmařiti, proto chlouba lidojedského pohlavára je spolu chloubou hrdopyšného vítěze. Vítězstvím pak ve vojně každý se rád chlubí a pohlavár zvláště, chce totiž cizinci vštípniti velké poněti o své moci. Tuzemci velmi dobře si pamatují své lidožroutské bankety, počet a jména snědených nepřátel a odsouzenců, oni dovedou po pořádku chronologickém citovati jména těch, které kdy snědli a kde a kdo toho požívání se účastnil. V Náprstkově museu je uložena dlonhá mosazná dýmka, z níž kouřival stařícký pohlavár Si Bajikan (je to dýmka místní výroby). Řečený pohlavár pojedl se svými vesničany 39 lidí. Pohlaváři, kteří častěji válčili, mohou se honositi mnohem větší cifrou . . . oni zcela otevřeně vyznávají, že maso z člověka velmi dobře chutná. Pro ně je pochoutkou.

Pozoruhodno, že u plemene batackého Karau není již lidojedství, kdežto u nejbližších sousedů trvá stále. Avšak i tito Karau-batakové připisují léčivou sílu lidskému masu, rovněž tuku z těla nebožtíků, očím, pyskům a jazykům násilně zemřelých lidí a mrtvě narozených dětí, též masu rodiček v šestinedělí

zemřelých jakož i masu nemluviťat, ale jen těch, která zemřela dříve nežli zoubky dostala. Čaroděj (gúru), jenž je spolu zaklínačem duchů, lékařem a knězem v jedné osobě — prodává vesničanům hmotu, kašičku, kterou sestavil z masa řečených lidí. Kašička má kromě toho i ochrannou moc; kdo z ní ždíbec na těle v amuletu nosí, neonemocní.

Již jsme řekli, že dlouhé kosti z těla snědeného nepřítele, lebku a jeho čelist — Batakové na obecním domě zavěšují, kde až do úplného setlení visí. Činí to vždy, kdykoli kosti pocházejí z nepřítele velmi chytrého a nebezpečného, jehož přemožení dalo jim mnoho práce. S radostí na ty kosti pohlížejí. A ještě po smrti se mstí takovému nenáviděnému nepříteli. Nedostí toho, že jej snědli, i zuby z jeho lebky vytahují a o ně se dělí. Vesničan si zasadí zub do víka své krabice (v níž má siri a vápno . ku žvýkání uloženo) a potom zavíraje krabici a klepaje na víko má pocit, jako kdyby tomu nepříteli „notnou ránu přes zuby vytnul“. Bujnou fantasií mají tito lidé. Pěkný to dar přírody, není-li pravda?

Tito ve válce tak mstíví a k nepřátelům ukrutní kanibalové jsou v obyčejném obcování dobromyslní, npřimní a pravdomluvní.

Jak uvéstí v soulad tyto odporující sobě vlastnosti? Nevím, avšak zjev tento není osamělý. V kulturní Evropě jsou též lidé, jinak dobří, jsou v téže zemi zrození a týž jazyk mluvící — a vůči politickým svým odpůrcům jsou takovými zuřivci, že nelze si to dle zdravého lidského rozumu vysvětliti. Vždyť tito odpůrcové více nenávidí sebe nežli společného ne-

přítele, jehož obě strany nazývají úhlavním, věkovým. Vůbec lze říci: povaha lidu může býti jemná, měkká, dobrácká a v téže době surová a ukrutná. To vidíme u ruských, uherských a vůbec u nevzdělaných vesničanů. Zatvrzelost a srdečnost, necitelnost a dobrota jsou v nich smíšeny. Když řádí cholera, hlad, dobytčí mor, když je trvalé sucho — páši ruští sedláci někdy ukrutnosti. Zakopou ženu za živa, malé děvče upálí atd., aby obětováním lidského života pohromu zažehnali. (Jsou to snad dávnověké temné pověry?) Zpráva o takové události, která se stává vždy v odlehlých guberniích, koluje potom ruskými novinami s dodatkem: „Hle, jak náš sedlák je surový, zůstal takovým, jakým byl za doby Jaropolků a Igorů.“ Ostatně všude jsou lidé s dvojitým obličejem, s dvojitým přesvědčením. Mluví radikálně a jednají — zpátečnický, jakmile mají z toho prospěch a užitek. Politickou nedůslednost křiklounů lze takto velmi snadno vysvětliti. Též mnozí naši domácí mandariní, kývalové a chlebaři pachtí se po kariéře, titulu, odměnách, reklamě, protekčnictví, po hmotném výdělku a po čertech málo se starají o vědu, o samostatnost povahy, o prospěch národa a poctivou seriosní kulturní práci atd. Oni by mohli zcela dobře přímo choditi, na dvou nohách, avšak na všech čtyřech spíše a snadněji dojdou k cíli, jak to též orang-utanové v sumatránských lesích vědí a provádějí. Toť přece největší nedůslednost — mítí dvě nohy a choditi po čtyřech. Sláva orang-utanům!

IV.

Byl kdy některý z evropských cestovatelů svědkem kanibálské hostiny? Velice pochybuji. Cestovatelé důkladně se vyptávají na lidojedství a svědomitě všecky podrobnosti si zaznamenávají, avšak ani netouží, aby viděli strašné divadlo. A Batakové též nezvou cizince k těmto hodům, vědouce, že Evropanům a Malajcům je požívání masa lidského odporné až do té duše. Myslím, že ani Dr. Junghuhn (vojenský lékař v osadnických službách, rodilý Sas), jenž první r. 1841 na útraty hollandské vlády do batackého, tehdáž úplně neznámého území výzkumnou cestu podnikl, ani van der Tuuk, znamenitý jazykozpytec, jenž deset let (1848—1858) mezi Bataky ztrávil a nářečí jejich prostudoval — že ani ti nebyli takové hostině přítomni — nepřáli si toho — ač ji důkladně popsali dle výpovědí hodovníků. Batakové provozovali — bylo to v Sigumpolang — před paní J. Pfeifferovou, pantomimicky, jak si vedou při pojití člověka a jak kolem něho tančí. Paní ta výslovně o tuto produkci žádala. Zvědavost dcer Eviných je veliká. Ejhle, již pantomimu před paní Pfeifferovou provozují!

Na kůl přivázali pevně kus dřeva, kůl představoval člověka, kus dřeva nahoře jeho hlavu. Tanec je velmi živý, samé skoky a divé posušky... až konečně tasili nože na domnělého člověka. Jeden z nich zasadil mu první ránu, ostatní následovali jeho příkladu a tvářili se, jakoby tekoucí z ran krev srkali. Potom usekli hlavu (kus dřeva) od kolu, vztýčili ji

do výše a drželi si ji nad ústy, jakoby kapající krev pili, jiní vrhli se na zem a tvářili se, jakoby krev z hlavy na zem vykapanou s rozkoší srkali — a jiní stále kolem tančili, vyzdvihující při tom nohy od těla co jen mohli a podivné křiky ze sebe vyraželi. Obličej jejich spíše jevil radost, než aby soptil krutost, též křiky byly spíše radostné než divoké. Zdá se, že pohled na kapající krev probouzí u nich bestialnost a že člověka pojídají v jakémsi třeštivém záchvatu a v nepřijetném stavu, jak bývá při chorobě duševní. Ve skutečnosti, jsou-li rozolněni pomstou a vášnivou chtivostí po naprostém zničení nepřítelů, vedou si prý ještě divočeji. Dědičnost též přispívá k utvrzení těchto surových výbuchů, při nichž lidé jakoby se stávali bezcitnými.

Ostatně v tmářském středověku dělo se v Evropě • totéž, lidé byli tehdy ukrutnější a trápení svých bližních méně cítili. Za Ludvíka XIV. dvorní dámy rády hleděly na rozčtvrcování a kolem lámání loupežníků, jež se provozovalo na veřejném náměstí, vznešené dámy (mezi nimi jedna z nejvzdelanějších své doby Madame de Sévigné † 1696, proslavená svými dopisy k dceři) zaujímaly tu mezi diváky nejlepší místa a nenuceně se bavily strašným divadlem; rovněž tak si vedly v Madridě při pálení kacířů španělské dámy nejvyšších kruhů za Filipa II., jenž sám při auto da fé býval přítomen a jím se kochal co nejvyšší ochránce a příznivec svaté inkvisice ... Kam se dělá ženskosť? Tyto dámy nevěděly, co jest útrpnost s nešťastným, cit milosrdenství jim nebyl znám, jako dosud není znám Batakům vzhledem k odsouzeným a jako je

málo znám prostému lidu v Evropě vzhledem k zvířatům, na př. ke koňům, které surovec vozka ukrutně trýzní, čemuž v Praze velmi často býváme svědky, tak že o holubičt povaze lidu nikdo nebude mluvit, leda básníci. Středověk vynikal všeobecnou surovostí, slova milosrdenství a lidskost — neměla práva občanského. A ne mnohem lépe bylo v dobách pozdějších. Uvedu příklad. Petr Veliký, navštíviv jednou Berlínský dvůr, vyžádal si, aby dva zločinci byli pověšeni. Chtěl viděti předsmrtnou mimiku jejich obličejů. Opakuje-li se něco podobného za naši doby, budí to již velkou ošklivost. Stalo se něco podobného za nedávné ruskoturecké války. Malíř Vereščagin požádal generála Strukova, aby jemu k vůli dal pověsiti dva Bašibuzuky, jím chycené a z vyzvědačství obviněné, ačkoli důkazů usvědčujících ještě nebylo. — Že by rád viděl předsmrtné křeče svalů v obličeji věšených Bašibuzuků. — Proč? — Aby mohl výraz jejich obličejů „dle skutečnosti“ namalovati. — Generál, muž vzdělaný a humaní, zamítl žádost fanatického umělce. Později krivost obžaloby těchto dvou zajatců, alespoň co se tkne vyzvědačství, byla dokázána.

Řekněme bez obalu: co nyní pozorujeme u Bataků, bylo dříve i u nás v temném středověku. Jako tehdejší mravy a náboženský fanatismus znenáhla se zjemnily vlivem osvěty (hlavně studiem přírodních věd), lze téhož očekávati během budoucích věků u Bataků. Pravím výslovně — budoucích věků, neboť i v Evropě bylo jednoho a dvou věků třeba, aby zdivočilá surovost a náboženská mstivost poněkud vzaly za své, aby přestala slepá víra v ďábla a v jeho tělesné obcování

s ženami, aby přestalo pálení čarodějnic a kacířů, t. j. osob, dle nynějšího názoru zcela bezúhonných a vzhledem k posledním často velmi ctihodných a od potomstva vyhlášených za hrdiny a hlasatele nové osvěcnější doby. Kdo učinil nemožným středověkého ďábla s mučírny a plamennými hranicemi? Kdo nás učinil lidštějšími? Rozumnější víra? Studium přírodních věd? Moderní humanita důkladně posvětila středověkým příšerám — zatlačila strašidla a bubáky a s nimi též nejohavnější obludu — konfessionální fanatismus. Nábožnost je nyní zcela jiná. Nyní ani nejnábožnější člověk nebude se k Bohu modliti, aby velel slunci státí na obloze. Tak se časy mění.

Že u Bataků lidojedství dosud se udrželo, bude hlavní příčina ta, že zůstali odloučení od ostatního světa a že sami všem stykům se sousedy opatrně se vyhýbali. Moře měli před očima — a přece plavbou se nezabývali, prý moře je sídlo zlých duchů, a raději se uchýlili od mořských břehů zpět do vnitra své úrodné země, kde zpohodlněli a zchoulostivěli. Nikdo nesměl rodný kraj opustiti bez svolení pohlavára a obecní hromady, kdežto každého, kdo do jejich krajů v čas války přišel, za nepřítele a zlomyslného vy-zvědače pokládali, zabíjeli a pojídali. O tom se rozšířila zpráva do všech stran, a nikdo se k nim neodvažoval. I přátelští Batakové nepřímou zabraňovali cizinci další postup dovnitř kraje, líčíce mu, že ho tam čeká jistá smrt. Cestovatele přecházela chuť k dalšímu cestování, ačkoli jim lomcovala slávyuchtivost cestovatelská a touha po neznámých končinách. Vracel se raději zpět — s nepořízenou.

Toto osamocování vůči cizincům dělo se po mnohá desetiletí soustavně a uvědoměle. Poznenáhla se podařilo jednotlivcům, za pomoci některého jim přátelského pohlavára, vniknouti hlouběji do území batackého, pokud totiž tuzemci k nim přátelsky se chovali. Především **jezero Toba**, o němž tolik báchorek kolovalo, bylo předmětem zvědavosti cestovatelů.

Junghuhn pronikl do údolí Silindong, avšak od další pouti tuzemci ho zráželi, líčice mu nebezpečí se strany surových a jim samým prý neznámých obyvatelů. Junghuhn po svém návratu z batacké země pochyboval o existenci nějakého jezera, pokládaje to za fantastický výmysl domorodců. Též Kessel, jenž r. 1844 z Tobing skrze krajinu Sipirok do Sigoppulon cestoval, ačkoli cesta jeho byla velmi záslužná, nezjistil existenci jezera. První Evropan, jenž trvání jezera zjistil, byl H. N. van der Tuuk († 1895). Byl vyslán r. 1849 od nizozemského misionářského spolku do batackých krajů, aby na místě studoval batacké dialekty a potom překlad Nového zákona do nářečí nejvíce rozšířeného vypracoval. Po několikaletém pobytu v Baros na západním pobřeží Sumatry pokusil se r. 1853 proniknouti až k jezeru Toba, což se mu zdařilo po velmi uamáhavé, čtyři neděle trvající cestě. Cestoval z Baros skrze Da'ri a zavítal k jižnímu břehu jezera Toba do osady Bakkarā, která byla tehdy majetkem a sídlem batackého velkokněze. Dvakráte byl smělý cestovatel v nebezpečí, málem by ho byli snědli kaniblové. Později onemocněl za příčinou špatné stravy na této cestě, avšak za to mu též náleží čest, že byl prvním Evropanem, jenž jezero Toba spatřil. Roku 1867

kontroleur de Raet (Cats, Baron) podnikl z východního sumatranského pobřeží skrze krajinu Deli cestu do batackého nitrozemí a dorazil k severní polovici jezera; spolu s ním se vypravili anglický důstojník Sheppard, továrník Breker a několik tuzemních polhavlárů. Na jezeře slavili večer Silvestrův. Tři léta potom tytéž kraje navštívil rovněž z nařízení vlády van de Haan, jenž podal vládě obšírný referát o Karau-batacích. — Rosenberg pronikl r. 1853 podél řeky Singkel do nitrozemí batackého a podal jediný dosud popis Pakpak-bataků. R. 1870 kontroleur Lavire podnikl výzkumnou cestu do vrchního poríčí řek Pane a Bila a 1871 výzkumnou cestu ze západního pobřeží až na hranici kraje Padang-lawas a přes všecko nepříznivé chování tuzemců kráčel dále až ku Galungan, načež se toutéž cestou vrátil. Od těch dob hollandští úředníci podnikali čas od času v rozličných směrech výzkumné cesty, tak že ku konci tohoto století bude lze sestaviti zeměpisný i etnografický přehled batackých krajů alespoň v hlavních rysech. Před 50 lety bylo toto území opravdu terra incognita.

V poslední době jiní Evropané (nehollandské národnosti — Hagen, Modigliani) pronikli až k jezeru Toba, k jeho jižnímu břehu. Někteří z nich procestovali batackou zemi na přič z východního sumatranského pobřeží (Deli) k západnímu pobřeží do hollandské osady Sibóga. Při tom se plavili přes jezero ze severu na jih a viděli aspoň v celkovém obrysu oba břehy a pobřežní krajiny. Posledně r. 1887 byl to Brenner (spisovatel knihy: „Návštěva u kani-

balů sumatranských“ 1893), jenž z Deli vyšel a batackou vysočinou (přeplaviv se přes jezero ze severu na jih) do Sibógy pronikl. Brenner vykonal tuto cestu skrze území neodvislých Bataků zcela bez pomoci holandské osadnické vlády. Dobrým rádcem mu byl úředník při tabákové plantáži v Deli, pan Meissner, rodem Sas, jenž od své batacké hospodyně batacky se naučil a spolu zvyky a obyčeje tuzemců z téhož dobrého pramene seznal. Brennera provázal pan Mechel, Švýcar, jenž batacky mluvil a již dvakráte cestu do země Karau-bataků vykonal. Brenner a Mechel šťastně unikli na své cestě velikému nebezpečí. Pohlavár v Lontongu u jezera Toba zamýšlel je v noci zabít, aby si jejich zavazadla a ručnice přivlastnil. Jen rázností svou a tím, že pohlavárovi jeho zrádný úmysl vyčetli a s nabitými revolvéry mu pohrozili — zachránili se od jisté skoro smrti.

Nyní lze bez nebezpečí procestovati podmaněnou část batackého území. Avšak západní pobřeží jezera Toba a severnější kraje sousedící již s územím atčinským, t. j. neodvislé kraje batacké, poskytují málo bezpečnosti, i cestovatelé neradi se tam odvažují. Cestování děje se, když nic neočekávaného se nestane a není-li v kraji tom válka, tímto jediným možným způsobem. Přinesete dary vesnickému pohlaváru a pod jeho ochranou, majíce od něho k sousednímu pohlavárovi doporučovací list — (t. j. na bambusovém dřevě vyryté vzkázání) a majíce od něho nosiče, kteří vaše zavazadla na ramenou nesou — kráčíte s tuzemním průvodcem do nejbližší vesnice, kdež pohlaváru dary odevzdáte a ten vám ochotně zaopatrí nosiče ze své

vesnice. Tak od vesnice k vesnici opakuje se to stále. Máte-li dobré a spolehlivé nosiče, na čemž nejvíce záleží, a zůstanete-li zdraví, tím lépe. Pronikáte bez velikých nehod, avšak často pod lijákem, dále do středu země k jezeru Toba. Buď nocujete v obecním domě nebo bydlíte v domech pohlavárů, které cestovatel ze svých potravních zásob uhostuje; oni za to ve svém domě ustupují hostu první místo a opatřují mu nosiče k néšení zavazadel a spolu vůdce k ukazování cesty, neboť bez nosičů a vůdce nelze vůbec cestu podniknouti. Rozumí se, že v každém na bambusu vyrytém psaní je výslovně řečeno: „Cizinec přináší dary“, což každého pohlavára činí přívětivějším. Dary jsou: rozličné látky tkané, skládací nože, hodinky, střelný prach, ručnice, zrcadla, prsténky a rozličné maličkosti. Avšak do území kmene Pakpak (tito Pakpaktakové jsou dosud fanatickými lidojedy) přece nikomu cestovati bych neradil, kdo je rád na bílém světě. Též batačtí nosiči, jak by měli vstoupiti do řečeného území, zavazadla by odhodili a utekli by, bojíce se o své maso. A měli by dobře. Strach před zuby soukmenovců je veliký. Vůbec v území nepodmaněném bude nejlépe, když cestovatel dlouho na jednom místě se nezdrží, a vždy druhý den ještě před východem slunce dále se odebere. K měření hor a hloubky jezera, k zemězpytným a povětrným výzkumům a botanickým výletům nebude mít dosti času při tak rychlém cestování, za to unikne mnohým nepříjemnostem. Čím déle trvá na místě, jím jsou tuzemci dotravějši a ve svých požadavcích drzejší, vidouce, že cestovatele mají v úplné moci své, a proto žádají na něm z jeho věcí vše, co

se jim líbí, a často takové věci, bez nichž nelze se mu obejít, zbraň, střelný prach, mýdlo.

Tuzemce nad míru zajímá bílá pěna s mydlínkami. Všichni s neobyčejnou zvědavostí pohlížejí na pestrobarevné vzdušné hubliny, jež jim z mydlinek na tenkém bambusovém stéblu nafukujete. Neřekli byste, jaký obdiv vzbuzují po celé vesnici tyto vzdušné balonky. Neboť tito na pohled tak neteční tuzemci neskrývají svou zvědavost a obdiv, kdykoli spatří něco nového, a otázkám nebývá konce. Nemohou se nového divadla nabažít, a čiperní chlapečci hned vás prosí o kousek mýdla. Též amoniak, jež dáváte čichat vzrostlým a nadějným mládeži, velmi jim imponuje. Chytají se za nos, kýchají o všecko, pryč a slzy jako hrách velké jim s očí se líjí při homerickém smíchu sbíhajících se a ustavičně nosy nastrkujících vesničanů. To bylo nějakého hluku a oživených hovorů a divení a smíchu a povídání.*) A zatím jsem dával dvěma

*) U Malajců máte něco zcela opačného. Ať Malajec spatří cokoli nového, věc hodně neobyčejnou — ohňostroj, rakéty, svítilny koule, fotografický přístroj — on vám v tváři se nezmění, nejeví sebe menší známky obdivu. A ptáš-li se ho, co o tom soudí, opakuje po tobě vyřknuté slovo. — Je to hezké? — Ano, hezké, řekne lhostejně. Více neřekne, kdybys ho krájel (rozumí se, že to neučiníš). Batakové jsou zcela jiní. Ti až tuze všemu se diví. Ostatně i ruští rolníci nedávají na jevo city své, oni je skrývají lépe než aristokraté, jak Lev Tolstoj podotýká. Sebeovládání každému imponuje. Právě o ruském sedláku nelze říci, že má — co na srdci, to na jazyku. Zvláště vůči policii a úředníkům je mlčelivý jako ryba a opatrný jako had — je to záštita a sebeobrana slabých.

hochům asi desíletým píti hollandskou kořalku (genever), které dříve nikdy nebyli ochutnali. Mnoho kališků po sobě vyprázdnilo (dle ruského způsobu a dle způsobu starých kořalečníků — lili si ji přímo do krku, nepolykajíce). Kořalka na ně neúčinkovala. V hrdle a žaludku máme teplo, říkali a stále prosili dále o „sopi“. Vy byste celou Vltavu vypili! řekl jsem jim a naposledy jsem jim nalil. Neměli ani malou špičku, neřku-li opici. Čím vysvětliti, že alkohol na mladistvé mozky neúčinkoval? Podotýkám ještě, že pijíce kořalku nepřiložili kraj sklenky ke rtům, nýbrž naklonivše hlavu v zad, nechali téci kořalku s výše do otevřených úst. Tak pijí též vodu prosti lidé v jižním Španělsku, jak jsem to viděl v Seville a Granadě mnoho let později.

Měl jsem s sebou kornoutky k uschování malých brouků, které jsem po cestě chytal či lépe ohytati chtěl. Kornoutky byly urobeny z pražských „Humoristických listů“ — papír byl totiž silnější a trvanlivější než papír z „Nár. listů“. Číslo „Hum. listů“ přivezl jsem si z Padangu a nyní se mi dobře hodilo. Avšak ani jeden brouček na slunci se nehřál, jako by si řekli, takže kornoutky jsem odhodil. Batakové je zvedli, papír válecovitě svinuli a závitky do otvorů v ušních laločkách si strčili. Tuzemcům čouhaly z laloček pražské „Hum. listy“. Ben Akibo, jsi překonán! — zvolal jsem vítězoslavně. Trvám, že Humorům ani ve snu o tomto podivném osudu se nezdálo. Bezděčně jsem se dal tomu do smíchu, a tuzemci se po mně smáli jako děti po matce — z pouhé dobromyslnosti, nevědouce, co mi přišlo tak k smíchu.

V.

Kůl, k němuž snědený válečný zajatec byl přivázán, hraje ještě další úlohu. Datu neb guru, jenž zároveň jest u nich knězem a čarodějem, urobí v temném lese z toho kolu hůl, na níž vyřeže rozličné (často i neeudné) postavy, hlavy člověčí, hlavy pardalů a krokodýlí. Rozeznávati lze na holi vyřezanou opici, hady, skrčené muže — vše v divé směsici; avšak při bedlivějším prohlížení shledáš v této směsici určitý pořádek a soulad. Vše je vyřezáno dle zděděných starodávných vzorů a přísně zachovávaných předpisů. Na hořejší konec této asi tři metry dlouhé hole připevní kněz chumáč vlasů z hlavy snědeného člověka, načež přistupuje k obřadnému posvěcení hole. Prostřednictvím pana Th. získal jsem na místě za několik zlatých takovou hůl, která nyní zdobí národopisný oddíl Náprstkova musea. Postavy na ní jsou tak pěkně vyřezány, že by i španělskému umělci — Španělové jsou vyteční řezbáři — dělaly česť. Hůl má děsné dějiny, o nichž pomlčím. Jakmile jsem hůl koupil, okrášlili mi ji tuzemci dlouhými, leskle černými péry, jimiž nabrazují vlasy snědeného jimi člověka. Ale vlasy na té holi byly! a byl též mozek z hochů! (Vlasy a mozek jsem odhodil.) A hůl byla též ve válce, pohlavár máchaje ji

ubíral se v čele svých mužů ke střelbě na nepřítele. Péra, která nyní na holi jsou, pocházejí z batackého kohouta, jenž jest tuzemcům příznakem zmužilosti, vzorem pohlavní síly a neohroženosti. Hůl po zasvěcení nazývá se tungal panaloan, t. j. hůl, kterou se vítězí; a pohlavár tou holí máchaje kráčí proti nepříteli s důvěrou ve vítězství, neboť k holi je připoután strážný duch vesnice, totiž duch zabitého chlapce. Ovšem strana nepřátelská má též svou čarodějnickou hůl se strážným duchem rodné vesnice, a pohlavár nepřátelský též ji třímá před sebou.

Má ta hůl nějaký účinek při rozhodování bitvy? Je to jako když u kulturních národů obě nepřátelské strany k nejvyšší milosrdnému Tvůrci se obracejí s prosbou o vítězství — konají tu slavnostní služby boží se všemožnou nádherou a pompou, zpěvy velebné nesou se s kadidlem vzhůru k Dárci všeho dobrého, a první kněz sídelního města odřikává modlitby prosebným úpěnlivým hlasem. Obě strany o totéž prosí Nejvyššího, ač dobře vědí, že vyhrává ne ten, kdo se vroucněji a hlučněji modlí, nýbrž ten, kdo lépe a důkladněji k boji se připravil, kdo má smrtonosnější zbraň a kdo v rozhodném okamžiku těmito děsivými, ničícími přístroji co možná nejvíce tisíc nepřátelských vojáků smete do náručí smrti. S pomocí boží má tedy co nejvíce tisíc a tisíc lidí být pobito. Jaké to barbarské představy náboženské, a jak my lidé kulturní máme málo příčiny tropiti si smích z vítězců holi batacké!

Hůl dobře též účinkuje při léčení nemoci a zaklínání zlých duchů. Aby nabyla této zázračné moci, je třeba ještě zvláštního obřadu, jímž hůl se zasvěcuje.

Obřad vykonává kněz, jenž z pověrkářství lidu nejvíce těží, mravně i hmotně.

Abys otužen přistoupil k zasvěcujícímu obřadu, přelaskavý čtenáři, vzpomeň si, jak Karthaginští kněží k usmíření bohů při hroziících zemi katastrofách házeli děti do tlamy ohnivého Molocha. Nevinní chlapi (jednou jich bylo dvě stě obětováno) mizeli ve hlubině rozkalené pece, ve kterouž dutá modla přecházela; za hlučné hudby a při bubnování kněží vrženy dívky do pecí, takže nebylo slyšeti křik a nárek nebohých obětí, matky stály nehybně u sochy, ani slzičky ne-uronice; ani vzdychnouti nesměly, jinak — dle výkladů kněží — oběť byla zbytečná, a chlapeček přece byl utracen. Kromě prastarého Molocha vzpomeňme si ještě na středověkého Molocha, na řádění španělské inkvisice, na mučírny, hladomorny, na pálení čarodějnic a kacířů ke cti a slávě boží — a budeme jistě obrnění proti ukrutnostem, jichž při jistých příležitostech pohané Batakové se dopouštějí.

Je to bolestná chvíle pro lidumila, má-li pojednávat o zvířecích stránkách přirozenosti lidské. Co jsou dějiny člověčenstva? Směs tyranie, vražedných bojů a lidské podlosti, vítězení drzé, násilnické pěsti, ničení slabých a bezbranných. Dějiny byly by věčným bojem psů o lepší kůži, kdyby nebylo klidných přestávek, odpočinku, doby příměří. Jenže zrádovství, sváry a zpupná ctižádost trvají stále i v době míru, až konečně vedou k úplnému výbuchu, k bestialnosti lidské — k válkám.

Batakové jeví podobnou k bestialnost i v době míru v jednotlivých případech. Kněží utracují totiž

chlapce ukrutným způsobem. Kněz a vesničané sejdou se jednoho dne na umluveném místě, kde dali vyhrabati jámu, pod staletým košatým stromem waringin (*ficus benjamina*). Kněz buď přivedl s sebou otroka, u vzdáleného plemene schválně k tomu koupeného, nebo sehnal někde sirotka, 9—11letého chlapce, jenž nemá rodičů ani příbuzných — a toho až po krk zahrabou do jámy, tak aby hoch mohl hlavou volně hýbat. Palčivé slunce nemilosrdně se opírá o jeho hlavu, hoch pláče, prosí o vodu. Místo vody strká mu kněz do úst pepř, zázvor a sůl a tak ho nějakou dobu trápí. Ubožák žízni velice, volá na pomoc boha Debatu, nejvyššího boha batackého.

„Dáme ti napít, slíbíš-li nám, že duch tvůj, až zemřeš, bude naši vesnici chránit, bude naším předním zápasníkem —“ stále mu kněz domlouvá. Hoch to slíbí. Místo vody naleje mu kněz roztaveného olova do široce otevřených úst, hlavu z jámy vyčnávající sklesne a v tom již kněz ze zadu utne chlapci hlavu od trupu a uloží ji do velké hliněné nádoby, kterou pod stromem zakopá. Za několik neděl vesničané a kněz se sejdou u stromu (kněz přinesl hůl), načež hlavu poloshnilou vykopají a lebku otevrou. Drobet nahnilého mozku vpraví kněz do dírky, která se nalézá na hlavě a na prsou postavy, nejvýše na holi vyřezané; načež díрку kouskem vosku zalepí. Tím kouskem mozku přešet do hole i duch hochův, jeho duch stal se nyní strážným duchem vesnice a dotčeného kněze, jenž nabyl pomocí té hole schopnosti zázraky dělat, čary provádět, nemoci léčit, zlé sny a déšť zahánět. Kdo dobře poslouchá, slyší znějící hlas

ducha uvnitř hole. Dobře jsem poslouchal — a nic jsem neslyšel. Ano, vtrý jsem neměl . . . Ostatně užívají tuzemci proti nemocem i domácí prostředky, na př. proti padoucnici užívají popelu ze spálených lidských kostí nebo, což prý ještě lépe účinkuje, prášku z rohu nosorožce, kterýžto prostředek je však mnohem dražší než popel ze spálených kostí. Roh z nosorožce nabízeli mi za 20 tolarů, vždy po něm bývá velká shánka.

Aby byl déšť při dlouhotrvajícím suchu, zatýká kněz hůl křivě do země a z úst svých stříká šťávu z rozžvýkaných listí siri na hůl a na postavy, na holi vyřezané. Hůl vnuká též knězi tajemným způsobem prostředky proti rozličným dětským chorobám, i nakažlivým, ona prý sama může utíkat, někdy i na čas zmizeti, ona vede na stopu zloděje a vyzvědače, proklíná škůdce a její prokletí se vyplňuje — někdy i na budoucím, tedy zcela nevinném pokolení. Batakové všem těmto pohádkám věří, nalézajíce v této víře sladkou útěchu, t. j. duševní klid a důvěru v budoucnost. Nám zdá se to všechno velmi směšné. Jak často jsme se smávali dlouhým copům Čťňanů — a zatím Čťňané věří, že veliký Foo své pravověrné vyznavače právě za tyto copy popadne, aby je do ráje vtáhl po jejich smrti. Pověra tato blaží 200 milionů Čťňanů, jako u nás mnohé lidi blaží víra v zázračná zjevení, v zázračnou lourdskou vodu, v zázračnou suchdolskou hlínu atd. Vidíme tu, že víra a pověra mají zvláštní účinek na mysl velkého davu lidského. Jak mohou Batakové věřit v zázračnost hole, která přec nemůže nemoc vyléčit — podiví se civilisovaný čtenář.

A Batakové zase mohou nám se diviti: Jak mohou lidé v Evropě věřiti v zázračnost lourdské vody? (Známo, že voda lourdská jenom deset nemocných ze sta vyléčuje, obyčejně to jsou hysterické ženy.) Vidíme tedy i u Bataků i u Evropanů — bylo a bude to vždy — že víra pokládá zázraky za možné, že za pravdivé uznává zjevy, přičítá se nezměnitelným zákonům přírody. Svědčí to o podstatné jednotě ducha lidského, která ovšem rozličně se jeví. Jeden věří v zázračnou vodu z určité jeskyně, jiný v zázračný obraz v starobylém klášteře, jiný věří ve svého lékaře, třetí věří v čarodějnickou hůl a zaříkávání, jiný věří v divotvorné ostatky svatého, o jehož životě nikdo neví nic určitého — a přece pomocí suggestce a autosuggestce dosahuje se ve všech těchto tak rozličných případech téhož účinku — uzdravení. Týmž způsobem se uzdravovali nemocní u starých Řeků a Římanů ve chrámě boha Asklepie, i nemocní Egypťané ve chrámu boha Serapis, i nemocní Kartaginští ve chrámu boha Molocha. Ve všech těchto chrámech byly po stěnách rozvěšeny tabulky s poděkováním za uzdravení ze všech možných těžkých nemocí, pacienti vzdávaly na tabulkách díky a chválu určitému bohu nebo určité bohyni dle toho, kterého boha nebo bohyni zaniceně a horlivě s vroucí vírou o uzdravení byli vzývali. Stěny a oltáře rozličných chrámů pařížských, vlašských, bavorských atd. jsou pokryty přčetnými děkovacími mramorovými tabulkami, jimiž uzdravený nebo přibuzní uzdraveného vzdávají tisícere díky tomu svatému nebo té světici, k nimž ve vroucí víře s prosbou o uzdravení byli se obrátili. Víra v zázračné uzdra-

vení (působením božství) je vlastnost všeobecně lidská. Jděte do kteréhokoli místa zemské planety, všude kde jsou lidé, nechť jsou vyznání jakéhokoli, nechť jsou v kultuře pokročili neb opozdili, všude najdete tuto víru. Pravoslavný kněz Joann Sergiev v Kronštadtě jest nyní na Rusi pověstný tím, že uzdravuje pomocí modlitby, kterou odříkává nad nemocným. Hrno se k němu nemocní z celého Ruska, věříce v jeho zázračnou moc. Nemocný, i když je stížen nevyléčitelnou chorobou — rakem, srdeční vadou, atrofií ledvin atd., jak mi nedávno vypravoval universitní professor z Ruska — cítí obyčejně oblehčení od jeho vroucí modlitby, ale již za několik hodin opět se vyskytují příznaky strašné choroby s dřívější prudkostí. Otec Joann byl volán z Kronštadtě do Kijeva k sedmdesátiletému paralytikovi; ten den bylo nemocnému účinkem modlitby lépe, druhý den bylo mu zase jako dříve a teprv třetí den bylo mu nejlépe — zemřel.

V Japonsku jsou též poutnická místa s chrámy, najdete tam vyzdobení oltářů Buddhy pozlátkem, květinami, voskovými svícemi, kropenkami, kadidlem, zvoněním, obrázky, korouhvemi, procesím, modlitbičkami a — totéž (tak zvané) zázračné uzdravování; kněží z toho uzdravování těží nejen mravně, vyhlašující to za důkaz pravosti buddhistického náboženství (májeho 500 milionů vyznáváčů) — ale mají z toho prospěch též hmotný, přijímajíce od poutníků peněží a rozličné dary pro svatyně a kláštery, na zvelebení chrámu a na modlení, dostávají zlaté lampy, alabastrové sochy, svícny, oltáře atd. V Evropě děje se totéž. Pokladnice lourdská je nyní nejbohatší po po-

kladnici loretské a brzo ji předhoni. Tak hojně jsou dary putujících tam poutníků. Vůbec reklama kleriků dosáhla, že Lourdes předčí nyní věhlasná poutnická místa, jako San Jago di Campostella, Mariazell, Loretto. Též ruské kláštery a poutnická místa bohatnou od milodarů nábožných lidí. V Rusku je 742 klášterů pravoslavných — 507 klášterů mužských a 235 ženských. U svatých zázračných obrazů Bohorodičky, jichž se počítá na sta, a u zázračných ostatků nesčíslných svatých (proto Rusové říkají: svatá Rus) nalézají útěchu a oblehčení v žalech a těžkostech svých pravoslavní poutníci. Z nejvzdálenějších koutů ohromného Ruska putuje lid do Pečerské lávry v Kijevě, a do Trojicko-Sergijevské lávry v moskevské gubernii. (Lávra je titul větších klášterů ve východní církvi). Do Trojické lávry přichází ročně přes dva miliony poutníků, kdežto v Lourdech bývá poutníků ročně pětkrát méně přes všecko horlivé agitování a neutuchající namáhání kněžstva. V Evropě málo kdy o zázraku uslyšíš; že však v Kijevě za jeden den několik tuctů nemocných poutníků se uzdravuje při modlitbě v Pečerské lávře, je něco tak obyčejného, že lidé o tom ani nehovoří jako o nějaké kromohyčejné události.

Bohatství každé této lávry počítá se na mnoho milionů ve zlatě, stříbře, perlách, drahokamech a pozemcích — vesměs to dary věřících. Na tisíce poutníků obého pohlaví hemžilo se tam v předchrámi těchto (nábožensky i historicky) důležitých středů ruské veleříše. Viděl jsem, jak si poutníci kupovali dotýkané růžence, svaté obrázky, svatý olej, mnoho památných

penízů s vyobrazením svatých divotvorců a svatých míst — a viděl jsem též poutníků nekonečné horlivé křížování, horující modlení, zapalování svíček, před nimiž skroušeně a hluboce se ukláněli, čelem země se dotýkajíce. Později strávil jsem dvě léta na ostrově Niasu u Sumatry mezi pohaný — byl jsem tam přes dvě léta lékařem při vojenské hollandské posádce na severu ostrova — i viděl jsem, že i tam vroucí víra a skroušená modlitba k bůžkovi — bůžek byl palmový list ověncen, a současně mu obětoval kněz vejce a kuře — vyléčila nejednoho nemocného ostrovana, čehož nemohla latinská má kuchyně a postříbřené pilulky, které jsem k sesílení suggestivního dojmu před očima chorých pohanů sám hotovil. Nic na plat! Víra a důvěra v bůžka mocněji účinkovala. Ano, čtenáři, víra je nejlepší těšitel a konejšitel.

Lidstvo, poslouchajíc této instinktivní tužby svého nitra, nechť žije na ohromně velké pevnině nebo na malém osamělém tropickém ostrůvku, lne k nadpřirozenému, k nadsmyslnému, k tajemnému; lidstvo vždy věřilo, že bytost nadpřirozená a tajemná může zasahovat do osudu lidí a jednotlivců, že lidé a jednotlivci mohou tuto bytost pohnouti (rozličnými obřady, oběťmi, sliby, modlitbou a vzýváním), aby řídila osud jejich, aby na příklad byli z rozličných chorob vyléčení a z rozličných trampot vysvobozeni. Náboženský cit je vrozen člověku, a proto velký dav lidu zbožně doufá a zbožně všemu věří, čemu jej záhy přiučuje oficiální hierarchie skrze podřízené kněžstvo. Vyléčení pomocí víry děje se proto všude týmiž způsobem a na témž základě nejen v Lourdech, v Lorettu, ale též

u Bataků, Niasanů — a vůbec v nesčíslných jiných místech kulturního a nekulturního světa. V Singapore viděl jsem v buddhistickém chrámě r. 1883 klečeti mnoho žen, které s touž vroucností jako ženy v našich kostelích své prosby božstvu šeptaly; klečely tu se skloněnou hlavou, s rukami sepjatými, občas skroušeně a pokorně hledíce na obrovskou sochu velkého proroka Buddhy, sedícího v známé posici a pohříženého v rozjímání. Nábožné ženy ověnčily sochu květinami, mezi kterými byly též vonné bílé květy kávovníka, podobné jasmínu. Velký Buddha prosby jejich asi vyslyšel. Ohromný jeho obličej vyjadřoval nejvyšší vítězství nad křehkostmi lidskými a z toho plynoucí blaženost a svrchovaný klid (nirwana). Mudrc tak lidi mluvil, že sám prohlásil činné osvědčování lásky k bližnímu za první povinnost náboženskou na všechny věky. Proto tvrdí buddhističtí knězi na základě dějin křesťanství a na základě nynější majetkové a sociální nespravedlnosti v Evropě, že křesťanům nedostává se pravé lidskosti a lásky, snášlivosti a dobrotivosti; víra Buddhova je tedy prý lepší a Evropě velmi by prý prospěla. Lidumilům však nejde o novou víru, nýbrž o vymítní uvedené nespravedlnosti, kterou ostatně i křesťanští učitelé prvních věků odsuzují jakožto odporující duchu učení, Kristem hlásaného. Ostatně buddhismus by se byl ani za středověku v Evropě neujal, když křesťané měli asketismus v krvi. Buddhistický asketismus má zcela jiný podklad, než asketismus křesťanský. K buddhismu spíše náleží horké tropické ponobí — a mimo to nezamlouvá se to učení těm, kteří vlivem tolika věků jsou proniknuti anthro-

pomorfickými názory o Bohu. Buddhismus je náboženství, které nezná Boha a nesmrtelnost, upírajíc jsoucnost Boha a osobní trvání člověka po smrti. Pomtjejicnost a ničení je buddhistovi důkazem o nejsoucnosti Tvůrce; „duše přechází znenáhla ve věčný klid pouhého nic (nirwana), bude takoruka sfouknuta, zmizí v přírodě.

* * *

Vidíme, že síla víry má na Bataky ohromný vliv. Avšak ne pouze na Bataky. Víra má důležitost i se stanoviska povšechně lidského. Ona mírní ubožáckost člověka zde na zemi. Chudáček člověk chytá se víry a naděje, posledního utočiště v životě plném trýzně a sklamaní a bludných stezek a slepých uliček. Pomocí víry doufá i ve vyléčení své nemoci — a nedoufá nadarmo, jestli vůbec nemoc jeho hodí se pro tento způsob léčení. Dle prof. Charcota jsou nevyhnutny k tomu tyto podmínky: 1. zvláštní duševní nálada nemocného, naděje, důvěra, ochotnost podrobiti se suggesci a autosuggesci. (Osoby nervósní a hysterické podrobují se zevně snadno suggesci a samy čerpají ze sebe popud k autosuggesci.) 2. Vyléčení pomocí víry je možné pouze v chorobách, kdy pro vyléčení se nežádá jiného prostředku nežli vlivu ducha na tělo. Náhlých uzdravení ochromených údů a křečí lze uvést na sta, byly hysterického původu. Hlízy, otoky, nádory s hnisáním, zkřivení nohou lze vesměs vyléčiti vírou, jsou-li řečeného původu. Avšak pod vlivem víry nikdy nevyrostl odřezaný člen těla. Člověk od narození slepý nebo hluchoněmý, nikdy nebyl vírou

vyléčen, rovněž nebyla vyléčena neplodná žena pomocí víry.

Náhlé vyléčení pomocí víry, které nesprávně nazýváme křesťanským zázrakem, je věc přirozená, která po všechny věky se dělá, v době nejrozličnějších a rozdílně utvářených civilisací a odporujících sobě náboženství. — „Doufej, dcero, víra tvá tě uzdravila.“ Tato slova, podotýká Charcost, mají platnost až do skonání světa. — Zkušenost učí, že i lékař v těchto chorobách vyléčuje, jestliže nemocná v něho věří jako ve fetiše a modlu. — Prof. Charcot sám posílal do Lourdu některé nemocné, zvláště to byly věřící ženy stížené dlouhotrvající nervní chorobou. Vyléčení, která se dějí v Lourdech, dějí se ve Francii i v jiných místech, ovšem bez prostřednictví vody ze skalního pramene, bez pohružování těla do studánky. V Marseilli ční na kopci chrám Notre Dame de la Garde s vyhlídkou na moře, v Lyoně je chrám Notre Dame de Fourvières, jenž nad městem na příkré hoře se vypíná. Budete jako já překvapeni tím, co uvidíte a čeho jste neočekávali ve vlasti Voltaira a Diderota. Stěny obou těch nádherných chrámů jsou pokryty přečetnými děkovacími mramorovými tabulkami — za uzdravení dětí, manželky, rodičů, za uzdravení ze všech možných a nevyléčitelných nemocí; tabulky a bohaté dary byly věnovány od lidí nábožných, věsmés věřících a proto přesvědčených, že zázračné uzdravení bylo způsobeno vyslyšeným vzýváním Královny Nebes milé. I na stěnách chrámů, pohanských v Evropě, Africe a Asii skvěly se svého času votivní tabulky, vyslovující od podepsaných pa-

cientů poděkování bohům a bohyním za uzdravení z nejrozličnějších těžkých nemocí. To jest důkazem, že něco právě křesťansky — zázračného není v tom, co se děje v Lourdech, v Marseilli, v Lyonu a co u nás nedávno se dělo v Suchdole. Vysvítá odtud všeobecně lidské psychologické faktum, jak ze stejného popudu v rozličných dobách a na místech od sebe odlehlých vznikaly a vznikají (patrně týmž způsobem —) v lidské mysli představy, výklady a zjevy totožné, což opět svědčí o jednotnosti lidského ducha. (Takovým způsobem též mnozí odůvodňují vznik náboženství, potřebu zázraků, officialních církví a hierarchického zařízení kněžstva s preláty a bohatými prebendáři; názory tyto udržují se mezi kapitalisty, šlechtici a vyššími třídami působením klerikálů a z bázně před-socialisty.) V Evropě řečeného druhu zázraky a zjevení stále se vyskytují, noviny přinášejí o nich zprávy z Polska, z Uher, z Francie, vždy z krajin, kde chudí lid je tak málo vzdělán a duševně omezen, že nemůže si ani představit bezúčelnost takových místních nahodilých zázraků.

V Tilly-sur-Seulles (departement Calvados) vidělo v letě minulého roku nejprv selské děvče (a po něm mnoho jiných lidí) na jilmě v poli se vznášeti Pannu Marii, zvláště bylo to zjevení viděti za měsíčních nocí v rozličných podobách; nábožní vesničané četnými davy putují nyní do Tilly; kramáři, obchodníci a hostinští dělají tu velmi dobré obchody, a jejich působením byla postavena na tom poli před jilmou velká socha Panny Marie. — Jiná otázka se nám při tom všem bezděčně vnucuje: Pomůže se lidu těmi

zázraky a zjeveními v jeho duševní a hmotné bídě? Přinese pracovním třídám nápravu pouhé slibování odměny, koruny na nebesích? Náboženství, které tolik slibuje na onom světě, nemůže — jak vidíme v naší době — zhora nic učiniti, aby zabránilo nespravedlnosti na tomto světě. Ono nemůže zlomiti ohromný egoismus boháčů. Prof. Virchow naznačil jistější prostředek: zrušení stálých vojsk. Úspora ročních pěti miliardů přispěje mocně k řešení sociální otázky, na niž dle přesvědčení slovního profesora nelze pomyslet, pokud Evropa bude ve drápech militarismu. Vedle toho dlužno připomenouti, že náboženský cit, člověku vrozený, má nyní zcela jiný, lidštější, snáše živější a rozumnější ráz. Víra v pozitivní dogmata a mystické obřady ustupuje do pozadí; středověké smýšlenky rozpadávají se v nívěč pod světlem historické kritiky*) a spolu vždy pevněji se utvrzuje názor, že účelem náboženství jest — ne vnucování mrtvé dogmatiky, ne velebení upalujícího a proklínajícího středověku, ne konfesní fanatismus ani pěstování omamu-

*) Pozoruhodno, že zemský trestní soud zrušil nedávno konfiskaci politického listu („Radikálních listů“), v němž bylo ukázáno na vymyšlenost středověké jezuitské legendy. Zrušení konfiskace odůvodnil takto: „Nelze přehlédnouti, že pannje vědecká kontroverze, zdali Jan Nepomucký vůbec existoval, a že také co se týče zázračného jazyka, tvrdí historikové, že je to pouhá legenda. Soud nevidí tedy v článku zlehčování učení církve katolické, nýbrž jen jakési vědecké pojednání.“ — Státní návladní odvolal se k vyšší instanci, která možná zamítne výměr zemského soudu, avšak již způsob, jak trestní soud svůj výměr odůvodnil, je znamením „doby“, t. j. doby, která vyniká střídavostí a vítězením vědeckého badání.

jitřho, duchaprázdného obřadnictví, nýbrž — mravouka, láska k dobru, k bližnímu; lidskost je pravá bohobojnost a pravé náboženství. Toť přirozený běh kulturních dějin člověčenstva, jenž se nedá zastavit purpurovými plášti a prokletím. Nyní rozeznáváme náboženství a klerikalismus; poněti ta mají se k sobě jako světlo a stín, jako čisté nadšení proroka a ctižádostivá, panovačná choutka vychytralého mecenáše. A konečně, co zasluhuje přednost: středověká, třeba fanatická víra s upalováním bližního nebo účinná láska k němu bez oficielní víry? Víra bez osvědčování dobročinnosti, bez touhy po mravním zdokonalení, víra k vůli víře — jest jako mrtvola. Proto i lourdské zázraky, způsobené silou víry v době Kruppových — brzo snad též rychlostřelných děl, v době kultu vojny za ozbrojeného míru, nepomohou evropskému lidstvu a pořád nás tíží trapná nejistota, nevědoucí dnes, co bude a co může být zítra. Ó, kdo ví, co v pozadí časů dřímá — jak Schiller dí v jedné ze svých tragedií.

VI.

Prazvláštní šfáva jest krev, děl Mefisto k Faustovi. — Batakům nahrazuje zvláštní šfavu tuto — mozek, jemuž připisují mystickou, zázračnou moc. Nádobu, v níž je hlava chlapcova, kněz pečlivě na předešlé místo zakopá a užívá později nahnílého mozku při dalších potřebách. Mnozí Batakové nosí při sobě talismany rozličného druhu, zvláštní kameny, dřevěné bambusové trubičky, zuby ze zvířat; z nich nejmocnější je ten, jenž je naplněn kouskem nahnílého

mozku ze zabitého řečeným způsobem sirotka. Takový talisman lze koupiti od majetníka za několik hollandských tolarů — tak lacino proto, že majetník může si časem zaopatřit jiný. A jestliže máte viru, stáváte se za několik hollandských zlatých nezranitelnými, kule vás netrefí, sečná rána se vás nedotkne, nikdy neklopýtnete a nikdy si hlavu nesrazíte, nikdo vám nemůže uçarovat. Blažen, kdo věří, je mu teplo na světě — praví ruské pořekadlo. A v Evropě všechny víry jsou dobré, neboť hledíme-li na ně zblízka, splývají všechny v učení o jsoucnosti jednoho Boha.

Řekli jsme, že Batakové pojíždají nepříteli, jehož zajali se zbraní v ruce. Mají totiž ve válečnictví zvláštní obyčeje, přiměřené zařízením a poloze jejich vesnic, které jsou vždy na blízku řeky nebo potoků nebo skalních pramenů. Války se účastní již šestnáctiletí mužové. Stálého vojska, jako v kulturní Evropě, u Bataků není. Jim ani na mysl nepřijde, že by vojáci mohli tvořiti zvláštní společenskou a nad ostatní lid povznešenější a úctyhodnější třídu, jejíž účelem jest, k rozkazu vyššímu zabíjet a dáti se zabíjet, že nejčestnější stav je (prý) stav vojenský a důstojnický, že důstojnická česť je lepší nežli je česť kteréhokoli občana nevojáka. Mají totiž zcela zvláštní a od našich poměrů zcela rozdílné zařízení, jež bychom nazvali anarchií, t. j. nemají vrchnosti. Každá vesnice má sice pohlavára a tvoří zcela nezávislou obec, avšak vesničané většinou hlasů rozhodují o svých záležitostech, nemajíce potřebí úradů, policie, ministrů, vojska a vladaře. Pohlavár má při hlasování pouze jeden hlas jako každý jiný smrtelný vesničan. On svolává

a řídí schůze vesničanů, kteří v obecních a soudních záležitostech rozhodují. Co oni ujednají, pohlavár vykonává. Pozemky obdělávají pohlavárovi částečně jeho dlužníci, zadlužení mu vesničané, kteří nemohou dluhy mu splatit, a částečně ostatní vesničané; při rozdělování polí a pozemků mezi vesničany má pohlavár některé hmotné výhody, jinak je ostatním úplně roven a často je tak chudý jako obyčejný Batak. Sociální spravedlnost, po níž v Evropě tak toužíme, mají tam též provedenu. Pozemky náležejí totiž vesměs obci a rozdělují se k užívání mezi vesničany dle určitých pravidel, dle počtu rodin a jejich členů. Všickni žijí z výtěžku svých polností, jež nikdo nesmí druhému postoupiti aniž prodati. (Připomíná to nynější ruskou obec s jejím vlastnictvím a rozdělováním pozemků.) Vůbec u Bataků nikdo nemůže do obce se zakoupiti a naopak, každý, kdo rodné hnízdo opustil bez svolení vesnické hromady, za vlastizrádce bývá pokládán a nesmí se již do rodiště vrátiti. Čeká ho zde trest smrti, od něhož by se vykoupit mohl jen velkou summou peněz. O jejich lásce k vlasti svědčí pořekadlo: „Ačkoli v jiných zemích zlato přší a v naší zemi přší kamení, přece svou zemi více milujeme.“

Vesnice batacká jest obklíčena náspem, asi dva metry vysokým, na němž roste neproniknutelné silné a spleťité houští s velkými trny (bambu duri). Pouze na obou koncích vesnice jest úzký východ, uzavřený příčnými trámy. Vesnice je tedy malou pevností a záleží obyčejně ze dvou řad domů, těsně vedle sebe stojících a obrácených svou úzkou stranou k široké

mezi nimi ležící cestě. Každý dům stojí na tlustých kolech zvýší dvou metrů, má příkrou střechu, na hřebenu prohnutou a na obou koncích daleko nad domem vynikající. Střecha je spletena z hrubých a jako žině černých vláken, rostoucích na kmenu arengové palmy. Pohled na takovou osamělou vesnici je v některých krajinách smutný, vidíš třetí černé střechy bez všeliké zeleni, kdežto v území od Hollandanů podmáněném bývají již ve vesnicích ovocné stromy, keře a houště. Do domu se vstupá po řebříku, ježž na noc do jizby vytahují. Před domem mezi sloupy jsou chlěvy pro vepře, ohražené dřevěným plotem, kde se též zdržují kozy, drůbež, koně, psi, dobytek atd. Uvnitř u vesnické ohrady jsou povýšená lešení, odkud stráž obzírá kraj. V každé vesnici máte domy k ukládání rýžových zásob a konečně obec ní dům (soppo) pro schůze vesničanů. V obecním domě se chovají posvátné knihy a válečné hole, v něm všem cizincům a cestujícím poskytuje se zdarma nocleh; nocují tam na širokých lavicích, poděl stěn upravených.

V opevněné vesnici není stromů ani vonných keřů, půda je tu holá a rozryta drůbeží a vepři. Teprv za vesnicí, kde zelinářská, rýžová a kukuřicová pole začínají, tuzemci sázejí ovocné stromy a v polích si stavějí z prken domky. Pobyť je zde příjemnější než ve vesnici. Takových domků vidíte mnoho po krajině, ony se táhnou daleko od vesnice na všechny strany. Když vypukne válka, úroda na poli a domky a stromy — vše bývá v poušť obráceno a spáleno. A víte, kdo je válkou vinen? Snad Batakové? Ó nikoli! Vinen válkou jest jeden ze zlých přechetných duchů, a sice

ten nejstrašnější. Begu nalalain jest jméno jeho. Tento zloduch (jaksi furie války a vraždy) plíží se mezi vesnicemi, jest všude a nikde. Někteří vesničané, staří lidé a kněží, kteří za večerního soumraku z dáli ho zahledli, viděli mlhavou postavu s ohnivýma očima, krvavý jazyk mu visel z tlamy a ohromné drápy měl na rukou. Obluda tato zachvátí někdy jednotlivce, někdy mnoho obcí a celý kraj najednou, pudíc každého k loupežení, k zabíjení a ku všem těm ohavnostem, jež se páší ve válce. Odkud tato obluda (kterou bychom v Evropě nazvali militarismem) přichází, nikdo (prý) neví. My Evropané též to nevíme, ačkoli obluda i v míru pohlcuje miliardy kulturním národům. V čí prospěch? To, osvicený čtenáři, sám si zodpověz!

Tuzemci sami si vyrábějí prach střelný. Hollanďané přísně bdí, aby prach a zbraně nebyly do osad a do nitrozemí ostrovů přiváženy. Naskytá se otázka: Odkud berou tuzemci sanytr a síru k výrobě prachu?

Sanytr sami si připravují v rozlehlé jámě za vesnicí. Do jámy přivázejí spod domků a chlévů zemi, prosáklou výkalem lidí a zvířat a obsahující hojně dusičnaté látky. V jámě je podlouhlá čtyřhraná nádoba s provrtaným dnem. Tuzemci naplní nádobu zemí, do nádoby nalévají potom vodu, která skrze dno jakožto louh vytéká v bambusových troubách do železné nádržky; pod touto nádržkou rozdělávají oheň, kterýmž louh do polovice se vypařuje. Potom vytéká voda do jiného kotlu, a zde znova ji nad ohněm vypařují. Druhý den sbírají krystaly usazené na stěnách kotle; jest jich tam celá skupina. — Šest kilo sanytru prodává se za dva tolary.

Síru si přinášejí z jícnu vyhaslých sopek. Mají ve své zemi asi dvanácte sopek, z některých stále sloupy kouře k obloze se vznášejí. Tuzemci neradi chodí na tyto kuželovitě se vypínající osamělé hory prý nahoře duchové (strašidla) sídlí. Avšak vyskytují se i zde neohrožení lidé mezi tuzemci, kteří strašidel se nebojí, protože v ně nevěří — a nevěrci opatrně cestu nahoru pro síru vážejí. Jícen sopky je pokryt mohutnou vrstvou síry; mezi holými skalními balvany jsou poházeny hromady kusů síry a žlutých krystalů. — Tuzemci roztavují síru ve velké pánvi, v jiné pánvi vaří sanytr a prášek z dřevěného uhlí s odvarem citronů; načež poznenáhla přidávají tuto směsicí k roztavené síře. Kaši tuto řádně promíchávají a když vychladne, na prášek roztírají, načež tu hmotu nasypou do síta, navlhčí vodou a tak dlouho jí potrásají, až se utvoří drobnounké kuličky, které potom na slunci suší. Hotový prach zavěšují v tykvvových láhvích pod střechu v domě a vždy jej v zásobě mají. Pohlavár, jenž dává rozkaz k výrobě prachu, dostává pokaždé desátou část všeho vyrobeného množství; ostatní náleží vyrabitelům, kteří jej potom dále prodávají. Batakové přidávají k směsi ještě suché rozetřené listí, které nasbírali při bouři nebo hned po zemětřesení. Prý od této přísady k prachu rána z ručnice jako hrom se rozléhá a nepřátelům strachu a úzkosti nahání, jak to člověk a každý živok cítí při zemětřesení.

Války mezi jednotlivými vesnicemi snadně vznikají. Pohlaváři jednotlivých vesnic jsou na sebe žárlivi, jeden chce druhého předstihnout svou mocí a bohatstvím a osobními přednostmi. Z této vzájemné

nevraživosti dojde k válce již při malém podnětu. Též bývají války stran posloupnosti po zemřelém pohlaváru, po něm má následovati buď nejstarší nebo nejmladší syn. Ten, jenž jest ráznější a více má vážnosti u vesničanů, nastupuje pohlavárství. Stává se, že jiný syn s pomocí sousedního pohlavára rád by se hodnosti pohlavárské zmocnil třeba násilně; z toho vzniká válka.

Pohlavár je náčelníkem ve vojně; válka se vypovídá za souhlasu všech vesničanů. Když dva Batakové z rozličných vesnic mají spor, tu obyvatelstvo se ujímá svých sourodáků, a obě vesnice stojí proti sobě. Výrazná známka Bataků jest, že jsou popudliví a neobyčejně citelní vůči urážkám, jakási přímo vrozená svěhlost a neústupnost rozněcuje oba protivníky ještě více proti sobě, takže by jeden druhého, kdyby mohl, navždy zničil. Touha po pomstě a po zničení odpůrce úplně je ovládá. Zvláště často dojde k válce, když vesničané nemohou se dohodnouti o hranice se sousední vesnicí. Mezi pozemky dvou vesnic málokdy bývá zřetelná hranice, a sváry z toho snadno vznikají.

Zavraždění příbuzného, nezapravení dluhů neb odeprání náhrady za spáchaný zločin neb za krádež dobytka mohou vésti k vojně s vesnicí, která se zdráhá žádanou za to náhradu platiti. Obec se ujme uraženého nebo poškozeného soudruha; obec celá ručí za jednotlivého člena svého a též na jeho obranu vystupuje. — Dlužník nezapravil dluh věřiteli ze sousední vesnice. Když pohlavár se zpečuje vydati věřiteli tohoto dlužníka — dlužník stává se otrokem

věřitele — vznikají různice a sváry mezi oběma vesnicemi, až je konečně z toho válka. Uražená strana pozve sousední známé pohlaváry k velké hostině, při níž bývaly porážejí k uhostění spojenců. Pohlavárové, kteří na hostinu přijdou, jsou povinni přerušiti veškeren styk s nepřátelskou vesnicí, která týmž způsobem hledí si získat četné spojence. Obě strany připravují se k vojně, k obléhání. Vysekávají kolem vesnice stromy a vše, odkud by mohl nepřítel jako ze zálohy se vyříti, upevňují kolem vesnice náspy, vystavují v noci stráž — a nyní nikdo beze zbraně z vesnice nevychází.

I ozbrojení mužové davem vycházejí z vesnice, a to s největší opatrností, vědouce, že mohou býti náhle od většího počtu nepřátel přepadeni a že je potom v zajetí smrt očekává, že někteří z nich budou zcela jistě snědzeni. Nepřátelé hledí si vzájemně uloupiti dobytek, pustošiti pole, ničiti majetek. A tak se vede válka dlouhou dobu skoro bez krveprolití, avšak nic méně velmi zhoubná v hospodářském ohledu. Neválčí se totiž jako u nás v širém poli, aby muž proti muži se zbraní v ruce bojoval. Hlavní věcí tu bývá — přepadání ze zálohy, a v tom jsou mistři. Vesničané přepadnou náhle ze zálohy několik nepřátel, odvedou svázané do zajetí a jednoho z nich vítězoslavně na společné hostině ihned snědí. Druzí zajatci leží na zemi v obecním domě, nohy mají sevřeny v těžkých, nepohybných kládách, takže se hnouti nemohou. Ubožáci dostávají málo jíst, nikdo se o ně nestará a brzo tělesně slábnou tak, že umírají během dvou měsíců, jestliže příbuzní ze zajetí je nevykoupí.

Vyzvědačství zvláště pilně pěstují, neboť bez vyzvědačů nelze zasaditi nepříteli citelnou ránu. Vyzvědač vám poví, kdy hrstka nepřátel k řece pro vodu nebo na pole pro potraviny přichází — a těch několik lidí lze potom ze zálohy tak přepadnouti, aby nikdo neupláchl. Vyzvědač se již postará, aby přesila byla značná a vše bylo vykonáno náhle, s rychlostí blesku a bez nebezpečí pro útočníky. Proto běda takovému batackému Dreyfussovi, jestliže se dá dopadnout, maso z něho ještě za živa kus po kuse odřezávají a pomstou hořce hltají. Podotýkáme, že ženy nikdy nebývají zajaty, avšak přece se neosmělují pracovati na poli. Strach jim tam nedává jíti.

Strategie batacká záleží (kromě přepadání ze zálohy) ještě v obléhání vesnic, v podpalování, ničení úrody na poli a drancování opuštěných domů. Když mnoho vesnic válčí, vytáhnou v umluvený den nepřátelské davy (100—200 mužů) proti sobě. Každá strana má několik předních zápasníků (hulubalang) v bílých hávech, jaksi náčelníků, hotových podstoupiti smrt. Davy se zastaví v náležitě vzdálenosti od sebe, a obě strany střilejí do vzduchu několik hodin z nespolehlivých ručnic starého kalibru, při tom strašně hulákají a hřmotí. Po každém vystřelení poskakují; oni pokládají výstřel za něco čarodějnického a do dálky působícího a proto se ani nestarají, aby nepřítel kulkou zasáhli. Déšť kulek, jako krupobití padajících, tam nikdy nebývá, potokem tu krev nikdy neteče. Obě strany si spilají a vyhrožují; má-li jeden dav tolik kuráže, aby vpřed postupoval, tu již druhý dav ustupuje a uchyluje se jakožto přemožený do

opevněných vesnic. Často oba davy zároveň ustupují, buď že se noc blíží nebo že se dalo do deště nebo že nikdo si netroufá, aby přešel k útočnému postupu. A přední zápasníci v bílých hávech, kteří před davem statečně si vykračovali — i ti nyní jako zmoklé slepice klidně ustupují zpět za svými před chvílkou ještě hřmotícími a nyní zamlklými bojovníky.

V těchto krajích často prší. Tropický déšť je asi jako u nás notná průtrž mračen — vodopády se řinou s hůry se strašným hlukem. Obvyčně obě strany jsou dešti rády, neb déšť rychle zmoklá vojska domů pod střechu zahání. Za několik neděl znovu proti sobě válečně vytrhují. Batakové tuto střelbu zovou bitvou, ačkoli nebývá zabitých, ba často není ani jednoho raněného. Ženy a děti meškají na blízku bojujících zástupů a též křikem a řevem mužům zmužilosti dodávají. Hluk je veliký — „Vpřed! vpřed!“ volají z plných hrdel ženy, které při tom nepříteli spílají a jemu své opovržení rozličnými posuňky na jevo dávají, zády k němu se obracejí a při tom na vypouklou zadní část těla si plácají. Mezi to ozývají se výstřely z ručnic.

Muž proti muži tváří v tvář nikdy se k zápasu nepostaví, k tomu se jim nedostává srdnatosti a chuti. Jsou to strašpytlové! Každý bojovník dychtivostí hoří, aby nepřítel zničil, ale tak, aby sám při tom k úrazu nepřišel. Proto vzdálenost mezi bojujícími zástupy — asi dva kilometry — ani se nemenší, pouze hluk je hroznější a střelby přibývá. Tento druh zbabělosti, též zděděný od předků, hodně hlučet, hřmotit, hulákat a sobě vyhrožovat — a při tom o vlastní kůži se bát

— je společný všem kmenům batackým, a proto hrdinských kousků kromě krásného řečnění a hlucení od nich neočekávejte. „Nejsou-li tam, hrr na ně! Jsou-li tam, couvnem!“ Dle toho pravidla Batakové se řídí, třeba ani netušíce, že jejich strategii tak prostě lze označit. Pozoruhodno, že často obě strany nstupují, jakoby jedna se bála druhé. Snad tyto zástupy ani nechtějí svést bitvu — snad je to pouhá válečná (šarfšicovská) lekrace. Bývá-li však jen jeden Batak zabít při těchto procházkách, což se stává velmi zřídka, tu již příslušná strana pokládá se za přemожenu — a válce je konec. Takové ukončení války je však málokdy.

Divná to věc! Batakové umějí číst a psát (skoro každý), mají zvláštní své písmo a jakousi literaturu, mají ustálenou obecní samosprávu s rozdělením obecních pozemků mezi členy obce, mají výtečné řečníky (neunavné mluvky též), i dalo by se očekávat, že při tomto poměrně dosti značném vzdělání budou si vésti statečněji, že budou méně křičet a více jednat, že bude méně fanfaronství a více skutků. Chyba lávky! Umět číst a psát a krásně řečnit — t. j. jazykem se ohánět, nemá nic společného s osobní mužností a udatností. To dokazují hned v severu téhož ostrova Atčínané, kteří jsou velmi udatní, přes to že čísti neumějí. — Maďaři mají též mnoho analfabetů, a přece rysem jejich národní povahy je zmužilost, statečnost, nikoli měkkost a poddajnost, trpná a nemužná tichost, holubičí bázlivosť, poníženost, pokrytecký a plíživě oddaný tón a tomu podobné příznaky lokajství.

Válka, t. j. střelba na plano, vyhrožování z daleka a zákeřnické přepadání jednotlivců — táhne se měsíce i léta, takže širé pláně a pole zůstávají neobdělány. Válčím vesničanům hrozí hlad a volné cestování stává se v kraji skoro nemožným. Cestovatel, běloch neb kdokoli jiný, jenž by se ocítl v moci rozlícených a pomstou hořících tuzemců, může býti pokládán za vyzvědače strany nepřátelské, a v takovém případě čeká ho jistá smrt, taková smrt, o níž doma v Evropě ani tušiti neměl. Cestovatelům velmi překáží taková domácí válka, ač se vede na obmezeném terrénu, asi na 2—8 čtverečních milích. Nezbyvá jiného, než válečné území opatrně obejít, jak to činí z okolních vesnic sami tuzemci, kteří se války neúčastní. Jak někde válka vypukne, hned se o tom pověst rozlétne po všech batackých krajích. První, co cestovatel slyší, jest výstraha: „Tam a tam nechoďte, tam je válka, nejste tam životem jist.“

Válka se končí tím, že za tmavé noci vesničanům se podaří stéci náspy a zapálit nepřátelskou vesnici. Ti z přepadených, kteří se útekem nezachránili, bývají zabiti aneb se stávají navždy otroky šťastnějších vítězů, kteří si několik z nich vyberou, aby je při slavnostních hodech snědli.

V jiných případech ozbrojené nepřátelství trvá po léta a může bídně pro obě strany skončiti schudnutím, stálým hubením polní úrody a vzájemným vyhlazováním vesnic a obyvatelů. Buď jedna strana je přemожena a na dobro zničena — neb obě strany znenáhla hynou, a krajina obrací se v pustinu. Někdy Singamangaraďa pošle své vyslance k nepřátelským

stranám, a ti zjednávají dohodnutí. Vždy se to nepodaří.

Mír mezi nepřátely zřídka kdy bývá učiněn; jsou velmi tvrdohlaví, mstiví a příliš mezi sebou se nenávidí, takže domluvy prostředkujících sousedních pohlavářů zůstávají bez účinku. Jestliže v otevřeném poli málokdy někdo padne, jsou zákeřnické vraždy tím více v obyčeji. Jednotliví mužové vplíží se za tmavé noci do nepřátelské vesnice — jsou nazi a tukem dobře natřeni, aby se mohli vymknouti, kdyby byli zastihnuti a někdo na ně, aby je zajal, ruku položil. Vklouznuvše pod dům, hledí se mačkaním na spodní část podlahy přesvědčit, kde kdo z domácích lidí spí; prkna pod spícím na tom místě jsou teplejší a někdy je slyšeti hlasitější chrápání. Zrádná kulka nebo pika, skrze skulinu v podlaze vražená, učiní konec životu vesničana, tvrdě spícího.

Zda-li se nějak chytiti takového nebezpečného vetřelce, bývá druhý den sněden za živa; vesničané hltají z jeho těla kousky syrového masa s neobyčejnou zuřivostí, vztekem soptíce. Připomínají Achilla (Ilias, kn. 22, v. 346), jak křičel na Hektora: „Kéž by zlost a vztek tak mne rozhořčily, abych kusy syrového masa tvého pojídal za skutky neblahé, jež jsi proti mně spáchal.“ Jak viděti, rychlonohým Achillem lomcovala táž zběsilost a mstivost, jaká nyní lomcuje Bataky, polapivšími zákeřníka a škůdce svého.

Mnohá zvířata též jako Batakové ze vzteku požírají své protivníky. Ve městě Roubaix v severní Francii pořádají se zápasy mezi krysy a psy. V objemné kleci jsou čtyry převrácené pucláky a pod

každým krysa. „Master Jack“ musí jeden puclák po druhém udeřením tlapy převrátit, krysu odtud běžící dohonit a zakousnout. Na zakousnutí těchto čtyř krys pes má 50 sekund a proto pracuje s neobyčejnou rychlostí. (Diváci na tuto rychlost psa sázejí.) Jednou se stalo, že ohromná černá krysa v zoufalé vzteklosti vrhla se na pronásledujícího psa, zakousla se mu do spodního pysku a nepustila ho, ačkoli pes vyje bolestí krysou metal semo tamo. Konečně podařilo se mu, že ji popadl za vaz a kosti v těle jí rozkousl. Jeho zlost byla tak velká, že zapomněl na sebe, na dobu 50 sekund a na ohromné summy na něho sázené, jen aby se vymstil. Spolkl ošklivé zvíře s kůže i chlupy — k ustrnutí diváků, kteří vesměs prohráli, neboť vzteklá krysa výtečného krysaře tak zdržela, že po uplynutí padesáti sekund poslední puclák ještě zůstal nedotknut.

Pomsta je sladká — a tato sladkost ovládá v boji Bataka i krysaře.

VII.

Znameníť cestovatelka paní Ida Pfeifferová, rozená ve Vídni roku 1797, navštívila r. 1852 území batacké a setkala se s lidojedy. O této návštěvě vypravuje ve své druhé světové cestě (Meine zweite Weltreise, Wien 1856). Pronikla řečeného roku z tehdejší hollandské pevnůstky Elout u vesnice Penabungan, tedy z jihu, do severnějších tehdy nepodmaněných batackých krajů, směrem k údolí Silindong. Cestovala pěšky stále na sever, avšak k jezeru Toba

nepronikla. Když na cestě ozbrojení tuzemci ji obklopili s křikem, aby ji snědli, řekla s veselou tváří jednomu z nich, jenž nejvíce na ni dorážel, tato slova, jimž dříve pro všechny možné případy byla se naučila, polobatacky a polomalajsky: „Nezabijete ženskou, abyste ji snědli. Jsem stará a proto tuhé maso mám, na mně si nepochutnáte!“ Řekla pravdu o sobě, avšak Batakové sotva asi její hatlauině porozuměli; pouze, jak sama dodává, dali se jí do smíchu a pustili ji dále. Jistě jim imponovala neohroženost cestovatelky, na niž čuměli po celé hodiny, stále okolo ní v kruhu stojíce. Batakové v těch krajích, kde paní Pfeifferová byla, dosud malajsky nemluví, takže cestovatelce bylo téměř nemožno s nimi se smluviti, i kdyby byla uměla více než několik naučených malajských slov. Její slova asi zanikala nepovšimnuta v hlučících a rojících se zástupech. Vzbudila obdiv mezi Bataky jako neobyčejná vzácnost, bylať první ženou běloškou, která mezi nimi se objevila. Tuším, že především svému pohlaví děkovala za šťastné vyvážnutí z krajů, odkud běloch muž nikdy před dobou tou se nevracel. Možná, že slova výše uvedená pronesla, pokládajíc situaci svou za zoufalou, avšak jistě nechápala, proč tuzemci kolem ní stále se kupili ohromnými tlupami.

Prospěla jí totiž jakási národní všeobecně rozšířená báje batacká, prorokující, že přijde ze zámořských krajů bílá žena do těchto končin, i hrnuli se odevšad tuzemci, aby tváří v tvář tuto báječnou bílou ženskou bytost spatřili. A velmi zmužilou paní — bylo jí tehdy 55 let — přece pojal konečně strach veliký uprostřed ozbrojených a stále rostoucích kři-

četech davů, i s největší rychlostí kvapem se odebrala zpět v dešti a blátě, až dorazila na útěku svém do Sipirok na území hollandském. Strach jejím nohám dodával síly, jinak by byla neurazila takový kus cesty.

Nikdo neočekával, že cestovatelka se vrátí z neznámého zlopověstného území, kdež dosud každý Evropan byl zabit a sněden. Později se roznesla pověst, že Batakové mínili ji prohlásiti za svou královnu, kdyby byla u nich déle se zdržela. Čtenář sám se dovtipí, že to je smyšlenka. Takové smyšlenky často se vyskytovaly v romantických dobách minulých, v dobách blouznivé nevázanosti. Tou měrou, jako šířením přírodních věd zázraky stávaly se řidšími, až nyní skoro docela vymizely, rovněž i šířením etnografických vědomostí všelike báje o domnělých královnách a kandidátkách trůnů též navždy za své vzaly.

Dlužno uznati, že kromě pravdivosti cestopis paní Pfeifferové (zemřela r. 1858 ve Vídni následkem za-
kořenělé sumatránské zimnice) má ještě jinou cenu. Impressionismus se všemi škálami nálady jímá vás v jejím prostém a výrazném vypravování, čtenář je poután způsobem, jak obratně a upřímně cestovatelka znázorňuje to, co zažila a pozorovala. Škoda, že 1850 umění fotografické nebylo ještě rozšířeno jako nyní, tehdy neprodávaly se z dalekého širokého okolí obrazy, pohledy a fotografie v každém větším zámořském místě. Tím se stalo, že cestovatelka nemohla přivéztí tolik předmětů ze svých cest, jako nyní to činí pra-
obyčejný turista. Nyní každý může nakoupit hotové již sbírky obrazů a zásoby fotografií krajín a předmětů, aby k nim později sestavil cestopis, často dosti

suchopárný přes všecku šfavnatou nakladatelskou reklamu. Paní Pfeifferová má mistrovské péro, ona svědomitě a zajímavě vypravuje s náladovou názorností a trefnými úsudky. Cestopisy však, zpracované a doplňované dle jiných knih, rychle čtenáře unavují svým nuceně referentským tónem, tím vypočítáváním dát jinde zjištěných, které Baedekera činí tak cenným, ne však cestopis. Čtenář odkládá takový spis, obchodnickou kritikou superlativně vychválený, aby ho již do rukou nevzal. Vůbec cestopisy málo se u nás čtou, jak lze souditi z četných o nich referátů, občas pravidelně se objevujících v pražských a venkovských listech, bez podpisu vychvalujícího kritika.

Paní Pfeifferová jevila na svých cestách obdivuhodnou mužnost a vytrvalost, snášeje po celé měsíce všechny možné svízele při chatrné a mizerné stravě. (S takovými svízeli nyní se již necestuje. Cesta kolem světa po parníku je teď veselá švanda proti tomu, jak se čestovalo ještě před 40 lety.) Sbíрку přírodnin a etnografických předmětů darovala britskému museu a cis. kabinetu ve Vídni. Též měla pěkné sbírky motýlů, brouků a mušlí. Jak vstoupila na pevninu, již chodila chytat pod palčivým sluncem motýly a brouky, čímž budila u obyvatelů vždy nemalou sensasi při svém stáří. Postavy byla malé, vyzáblé, poněkud shrbené; ducha však měla velmi čilého a podnikavého. Jsouc jedinou dcerou mezi pěti bratry, byla s nimi stejně vychovávána, takže do 13. roku jako hoch nosila kalhoty. Snad těmto kalhotům, že je tak dlouho nosila, děkuje za svou neohroženost? Každým způsobem byla to žena znamenitá mezi cestovatelkami

a též osvícená mezi ženami. Škoda, že neměla důkladnějších vědomostí národopisných a přírodnických, tak aby její turistické cesty i vědě byly prospěly. Ostatně známo jest několik neohrožených cestovatelek, mezi nimi na př. slečna Alexandrina Tinne (Hollandanka, úkladně zavražděná 1869 v Mursuky ve Fessanu), paní Haumaire de Hell, Miss Ackerman (cestovala po Australii) a j.

Avšak vraťme se k paní Pfeifferové. Uvedeme z její „Druhé světové cesty“ několik řádků, jimiž si vzpomíná na lidojedy sumatranské. Cestovala později asi šest měsíců v jihoamerických republikách (Quito) a stále si stěžovala na surovost, úskočnost a hrabivost obyvatelů, smíšenců to Španělů s Indiany. „Cítila jsem se spokojenější mezi lidojedy sumatranskými než mezi touto křesťanskou chátrou“ (III, str. 197). A také vypravuje o úplné neochotě k cestujícím a o ukrutném nakládání s tažnými zvířaty, jimž přetěžká břemena nakládají a k nim bezcitnou lhostejnost jeví: „Na cestě mezi Guajalquil a Quito není prázdného přístřeší ani pro lidi ani pro zvířata. Jak zcela jinak pečuje Turek, Peršan, Hindu, ba lidojeď na Sumatře (Batak) o cestující a zvířata! V karavan-serajech Turků a Peršanů, v serajech Hindů nalézají cestující vždy pokojík pro sebe, poháněč zvířat útulek pro své soudruhy, zvířata krytou stáj; Batak v každé vesnici zřídil chatrče pro cestující. A tyto chatrče jsou otevřeny bez rozdílu tuzemcům i cizincům, aniž by za to co platili.“ — Z toho viděti, že lidojedi nejsou tak špatní lidé, jak by se dle jména souditi dalo, a že činí příznivější dojem než pokřesťení Indiani

pod vládou španělskou. „Jsme přece lepší lidé“ — mohli by též o sobě říci, jak praví o sobě divoch Huron ve známé básni „Der Wilde“ od Seume, ačkoli divoch by se nevyjádřil uvedenými slovy, která ušlechtilý básník Huronovi do úst klade k poučení lidí civilisovaných, tak často povrhujících plemy méně civilisovanými a méně — prohnány a prolhanými.

Lidojedství je velmi rozšířeno v malajském souostroví? — slyším tázat se čtenáře.

Universitní professor Wilken v znamenitém hollandsky sepsaném díle „Srovnávací národopis nizozemské Indie“ (Leiden 1892) přisvědčuje k této otázce a výslovně dodává, že na Sumatře dosud bývají lidé za živa pojídáni. Rozumí se, že se to děje pouze v severních batackých krajích, od Hollandanů dosud nepodmaněných, okolo jezera Toba — nepodmaněných proto, že by vítězové kromě hmotné škody ničeho z toho neměli. Bylo by třeba vydržovati tam oddíly vojska, aspoň po padesáti bajonetech a postaviti v zemi nepřátelské dvě tři pevnůstky. To stojí peníze a — nevyplatilo by se to ani v budoucnosti. Víme, že hmotný zisk — a nic jiného než zisk — vede kroky všech kolonizátorů, dobyvatelů a jakýchkoli kulturtrégrů.

V Malajském souostroví, pokud náleží Hollandanům, vyskytují se lidojedi kromě na Sumatře jistě na ostrovech Borneo a Nové Guineji; hlavořezové jsou na ostrovech Nias, Borneo, Celebes, Ceram a na Molukách. V Borneo a Nové Guineji přinášejí tuzemci dosud lidské oběti; jsou to na Borneo dajacká plemena a v Nové Guineji plemena papuanská, žijící v ni-

trozemí řečených ohromných ostrovů, málo dosud prozpytovaných a převyšujících povrchem svým 14—15krát zemi Českou.

III, 99;
V, 26, 106,
64
Všech lidojedů na naší planetě počítá se nyní asi půl šesta milionů. Již Herodot (400 let př. Kr.) vypravuje o lidojedech v severní Evropě. Za Herodota bylo jich o mnoho milionů více nežli nyní. Lidojedství je rozšířeno, vyjímaje Evropu, po všech dílech světa, na rozličných australských ostrovech, dosud se koná potají na ostrovech Fidžiských (náležejících Angličanům již přes 25 let), na rozličných malajských ostrovech, již dříve uvedených, potom v Birmě a v pohoří severovýchodně od Birmy. V úžině Magellanově při plavbě kolem Jižní Ameriky lidé po rozbití korábu málo mají z toho, když se na pevninu zachrání, přijdou z bláta do louže (do žaludku) — bývají snědeni od ostrovanů, kteří v bouřích stojí na břehu, klidně čekající na kořist. Tito ostrované ukájejí hlad právě tak masem lidským jako masem ulovené zvěře. Od nich jakož i od australských kanibálů víme, že maso bělochů má nepřijemnou chuť nasládlou, jako vepřový tuk cukrem posypaný, a není prý chutné. Po masu z bělochů jest jim (prý) špatně, i mohou-li voliti, dávají přednost masu některého soukmenovce nebo masu Čťňana (žlutokožců) a vůbec masu člověka s temnou pletí. Lidé žluté a temné pleti (Čťňané, Papuané, Malajci) žíví se totiž rostlinnou krmí, zeleninou, rýží, ovocem, kdežto běloši v Austrálii požívají solené maso, chléb a lihoviny. Všude lidojedi shledávají maso z Čťňana velmi chutným, zrovna jako tygři. Afričtí lidojedi váží si též mnohem více masa černochoů než

bělochů. Není pochyby, že potrava dodává masu člověka chuti zvláštní.

Ve vnitřní Africe je mnoho lidožroutských černošských kmenů, jak africký cestovatel Junker († 1892 v Petrohradě) a před ním též Schweinfurth vypravuje. Jsou to pleмена poměrně značného vzdělání, kdežto ubožácké zbabělé kmény černošské, jako Bari, mají lidské maso v ošklivosti. Pleмена A-zande, Mangbatu, A-barmbo, Idio, Bombe — jsou velcí milovníci lidského masa. Černoši A-zande (za příčinou vášnivého lidojedství Ňam-ňam zvaní) pyšní se svou libůstkou při setkání s jinými černochoy; tito Ňam-ňamové (žrouť) cvakají zuby svými naschvál hodně hlasitě, šířice takto strach mezi soukmenovci. Mangbatové jedí zajaté a v bitvě padlé nepřátely, šakalům ničeho nezanechávajíce. Junker viděl u polhavlára Mangbatů ženu, ana připravovala kaši z mouky jako okořeněnou přípravu k člověčině. (Pozoruhodno, že pleмена, která nepožívají člověčinu, nejedí též šimpanse pro jeho podobnost k člověku. Důslednost to dojmavá a poučná!) V území Kongském vede se v mnohých krajích obchod lidským masem, otroci se prodávají k vůli masu. Pleмена Bungala lámou otrokům před smrtí ruce a nohy i kladou je v tomto stavu do vody, kdež nebožáky živé nechávají ležeti dva až tři dny; prý maso jejich takovým způsobem stává se chutnější. V území plemen Balétéla není vidět lidí šedovlasých, zmrzačených, chromých nebo slepých, ti všichni bývají snědění. Jsou kraje v západní Africe, kde děti pojídají vlastní své rodiče při prvním příznaku pokročilejšího stáří.

Vraťme se na malajské ostrovy.

Carl Bock ve své německy sepsané knize (Návštěva u kanibalů v Borneo) podotýká, že lidojedi borneanští vždy na něho činili odporný dojem, prý se chovali plaše a ostýchavě a vždy patrna byla (prý) jejich nevraživosť a úskočnosť. Vliv autosuggesce jistě tu mocně působil na přírodozpytce, jenž, nejša lékařem, byl velmi citelný. Vím to na něho ze zkušenosti. Setkal jsem se s ním šťastnou náhodou ve střední Sumatře ve vesnici Ajer Manfur, položené v divukrásné úžlabině řeky Anéj. Kdyby mu byli neřekli, že těch několik tuzemců, příšedších ze vzdálenějšího nitrozemí ostrova, jsou lidojedy, byl by na nich nic zvláštního nepozoroval. Jejich plachost a ostýchavost je následek toho, že bydlí daleko v nitrozemí. Jsouce úplně odloučení od ostatního světa, jeví při nenadálém setkání s lidmi cizími a bílými zaraženost a zamlklost, není jim volno, nepokojně koulejí očima jako divoká kočka, která upláchnouti nemůže.

Nejistota a bázlivost, jakýsi neurčitý strach zračí se v celé bytosti těchto primitivních našich bratří, když poprvé před sebou vidí člověka jiné pleti, s úplně cizí a neznámou jim civilisací. Chvějí se před námi, cítíce k nám instinktivní odpor a ošklivost, jakou cítí asi běloch před mrtvolami. Na ostrově Niasu viděl a pozoroval jsem to na tuzemcích, kteří poprvé přišli z nitrozemí do osady Sitoli, kde byla naše vojenská posádka. Bože můj, jaké přepodivné hrdelní zvuky draly se z úst jejich, když později, nevědouce, že je poslouchám, mezi sebou velmi hlasitě rozmlouvali. Umlkli a oči jejich jakoby se třásly (krásný

případ mihotání, nystagmus), když spatřili mne náhle státi před sebou. Byli nazi, pouze pás měli ze stro-mové kůry kol kyčlí a v rozkroku. Podával jsem nej-bližšímu manilové cigaro, stále opakuje slovo roko. (Kuř! Kuř!) Se strachem a nedůvěrou vzal z mé ruky doutník, jako dítě, když musí vzít z vaší ruky něco, čeho se bojí. Nebylo mi též volno. Mne zaráželo di-voké vzezření těchto lidí. Jejich dlouhé rozčuchané vlasy, neobyčejně hrubé rysy obličeje, ošklivá ústa, stvrdlá kůže na těle, drsný jejich hlas a ještě jiné věci na dlouho mi utkvěly v paměti.

Podobnou tíseň jsem na sobě pozoroval, když jsem ještě s jedním Hollandanem se ocitnul v osadě černošské. Po plavbě Červeným Mořem náš parník Celebes zastavil se na 24 hodin v Adenu v jižní Arabii, aby se uhlím zásobil. Z Adenu jsme kráčeli skrze anglickou pevnost do nejbližší osady černošské, položené nedaleko znamenitých cisteren, vystavěných od Angličanů s ohromným nákladem pro hromadění dešťové vody, neboť na jižním břehu arabském prší ročně jenom několikrát. Byli jsme v osadě sami dva, chodíce na trhu mezi davem černochoů silných, mo-hutných, vysokorostlých, bez přestání živě a hlasitě mezi sebou rozprávějících. Bělocha mimo nás nebylo vidět — i zmocnila se nás nepříjemná úzkost. Nebyl to strach, spíše jaksi neurčitá tesklivost, všeobecné nechutenství a nelibost. Oba jsme cítili, že nám není volno. Jakobychem v hustém lese zabloudili a noc se blížila, jakobychem kráčeli v hluboké jeskyni již přes hodinu a pořád a pořád východu nemohli najít. A přece jsme věděli, že nic nemůže se nám stát, neboť

zde ještě Angličané verbují své tuzemní vojáky. Že žen bylo vidět jen staříčké, hrbené, scvrklé babičky, které na nás někdy pohlédly svým kalným, vyhaslým okem. Po mladých ženách a děvčatech nebylo stopy, ty prý zde vynikají neobyčejnou stepilostí a okouzlující bujností rozvíjejícího se těla, tak že nesmějí vůbec z domu a jsou hlídány jako největší poklady, na nich nesmí utkvětí pohled cizince. Na trh mohou jít pouze stařeny tak šeredné, že již nevzbuzují žádosti v srdci mužů. Dobře řekl Ovidius, že šerednosť usnadňuje příslušnicím slabého pohlaví — setrvání na cestě ctnosti; tím se vysvětluje, že právě hříšnice bývají tak krásné a svůdné, kdežto ctnost sedí v koutku, neúhledná a snad proto tak skromná, zamračená a nevlídná . . .

Máte-li tolik fantasie, přeneste se v duchu do země Bataků. Mluvíte malajsky s batackým pohlavěm, který činí na vás dobrý dojem. Na vaše otázky rozumně odpovídá, krátce a jasně, i chová se k Evropanům volně, svobodně a důstojně, nejevě ani stopy nějaké poníženosti před vámi. Potom náhodou uslyšíte, že tento batacký pohlavár, tak úslužný, rozumný a řeknu přímo sympatický, mnoho lidí — snědl. Nyní budete jinak na něho hledět, snad se vám zprotiví. Člověk jest hříčkou svých subjektivních nálad, své předpojatosti a svých dojmů. Ale přece ne každý a ne vždy. Znameníť J. Forster, jehož Gervinus a Moleschott nám vyličili jakožto „poslance osvěty a svobody“ — byl takou měrou prost všech předsudků, že praví přímo: „Požívání lidského masa, ač našim názorům se přičí, není samo o sobě nic nepřirozeného“

ani trestuhodného. Pouze proto dlužno je zavrhnouti, že společenský pocit lásky a sympatie k lidem tak snadno při něm mizí.“

Ovšem, člověk žije i za normálních okolností masem zabíjených a ničených živoucích tvorů. Jsou však případy, kdy člověk sahá na život bližního, aby se bližním nasytil, jako masem ze zvířat. Toto strašlivé pojezení lze dopustiti jen v případě, kde jiným způsobem ubožáci nemohou svůj život zachovati. Hladem trápení nešťastníci určují po vzájemném dohodnutí, které skoro mlčky se děje, metáním losu toho, kdo má býti utracen, aby masem jeho od smrti se zachránili. Na př. po rozbití korábu hlouček lidí dlouho na loďici v širém moři bloudí a potrava již došla, nebo tlupa francouzských vojáků v alžírské pustině neb v poušti sudanské zabloudila a — nemá co jíst. Losem rozhodují, kdo má býti zabit, aby přispěl k prodloužení života zbývajících soudruhů. Někdy zbývá několik lidí, kteří jedením svých kamarádů tak dlouho na živu se udrželi, že se zdařilo je zachránit. Obyčejně nikdo se zachráněných netáže, jakým způsobem život svůj prodloužili, neměvše pokrmu, každý smutnou pravdu tuší a mlčí. Jsou zaručené případy, že matky i svá nemluvňata zabily a jedly — z hladu. Politujeme a neodsuzujeme jich. V Anglii trestají žalářem nešťastníky, kteří za podobných kromobyčejných okolností z hladu (v záchvatu hladové šílenosti) zavraždili kamaráda, aby ho požili. Je to velmi křivý paragraf a spolu křivá — spravedlnost, páchnoucí farisejstvím, neb postavte trestajícího soudce do těch poměrů a sám pomůže vraždit kamaráda, aby ho hltavě snědl.

Roku 1812 vojáci velké francouzské armády na útěku z Moskvy jali se jísti své kamarády, padající mrtvými hladem a vysílením, opekali si mrtvoly nad ohněm plápolajících hranic. Tuto historickou událost uvádí Vereščagin v „Průvodci“ k výstavě svých obrazů 1896 v Petrohradě, ličících válku Napoleona s Ruskem. Dějepisci děsnou událost zamlčují. Mnozí vojáci unikli takovým způsobem jisté smrti z hladu.

VIII.

Jediný prostředek k rychlému vykořenění lidojedství byl by ten, aby na malajských ostrovech byly zřízeny četné vojenské stanice, které by okolní obyvatelstvo držely na uzdě. Při ohromném prostranství těchto ostrovů nestačilo by k tomu ani půl milionu vojáků. Odkud je vzít malému Hollandsku? Odkud nabrati vládě peněz na jejich vydržování? Hollandané jsou velmi spofiví a jakožto kupci každý tolar, než jej vydají, dvakráte obrátí, tážíce se: „Bude z toho výdělek? A velký výdělek?“ Proto říkají: „Šířící se osvěta poznenáhla, bez krve a meče, a za to tím jistěji vykoření tyto ohavnosti v našem souostroví.“

V krajích, kde Malajci trvalé obchodní styky s tuzemním obyvatelstvem zavedli, barbarské zlořády ochabují a zmizí samy sebou prodlením několika věků. Děje se to vlivem mravním. Tento vliv je patrný v krajích pobřežních, kde jsou stále styky s pokročilejší a ustálenější civilisací. U pobřežních Bataků lidojedství již skoro není, vymizelo tím, že Batakové přijali od Malajců a Atčínanů mahomedánskou víru.

Spolu s touto novou vírou i užívání soli stalo se všeobecnějším, tak že znenáhla si lidojedství odvykali. V nitrozemi a v horách, kde červený pepř dosud zastupuje obyvatelům sůl, trvá lidojedství i za naší doby dále. A nejen u Bataků, též u Dajaků na ostrovech Borneo lidojedství (a honba na lidské hlavy) trvá dále, ačkoli kraje ty sousedí s územím hollandským. A rovněž tak vyčkávavě chovají se Angličané v severní části Bornea ke svým sousedům hrdlořezům a lidojedům. Hollandčané i Angličané nechávají na pokoji své divoké sousedy, neboť k vyplnění barbarských zvyků třeba všechny tyto kmeny podmaniti, porádati proti nim válečné výpravy. Peněžité výdaje v tropických válkách bývají ohromné a velmi mnoho vojáků umírá zimnicemi a dysenterii. Třeba tedy vojevůdci, skončiti takovou výpravu co nejdříve a s nejmenší ztrátou vojska. Kdo však může napřed za to ručiti? Hollandčané učinili tolik trpkých zkušeností podceňováním nepřítele, že nyní pořádají výpravy proti tuzemcům jen v krajních případech.

Hollandčané octli se nyní u samého střediska batackého pověrectví. Na jižním břehu jezera Toba sídlil totiž nejvyšší kněz, jaksi papež batacký, Singa Mangaradja, jenž hordu asi tisíce mužů válečně vypravil proti Hollandčanům (1882). Tlupa šedesáti hollandských vojáků vytrhla proti nim a jediná salva dostala k rozprášení kněžských bojovníků. Později přišla ještě vítězům posila 100 mužů s 300 nosičů, takže okolní pohlaváři bez boje Hollandčanům se podrobili. Nejvyššímu knězi, jakožto původci této zosnované vzpoury, za trest spálena vesnice Bakkara, kde

odjakživa sídlili jeho předchůdce, a větší část jeho pozemků připojena k hollandskému území. Jinými slovy, vzali mu světské panství. Sesazený velkokněz, maje zlé svědomí, utekl na sever do západních, ještě nepodmaněných tobaských krajů, a tam nyní dosud se zdržuje v nepatrné vesničce na západním pobřeží jezera; vesnička má všeho tři bídné chatrče. Jeho vážnost mezi soukmenovci valně poklesla, jako se vždy stává přemoženým. Hollandané více si ho nevšímají. Má prý černý jazyk (jak bývá někdy u stavěcích psů) a na něm chloupky. Toť prý důkaz jeho božského původu, vysvětlují Batakové, kteří o něm vypravují rozličné báje a nesmysly. Kdo jeho černý jazyk uvidí, hned zemřítí musí, proto velekněz své rozkazy uděluje písemně. Přejde-li do kterékoli batacké vesnice, musí býti slavnostně uvítán, a starosta obce odevzdá mu jakožto dar dva španělské tolary.*)

Hollandský jazykozpytec van der Tuuk, jenž na místě prostudoval 1849—1859 nářečí batacká, navštívil již r. 1853 tohoto velekněze v jeho sídle a rozmlouval s ním v jeho mateřštině. — Věřící Batakové očekávali, že velekněz vítěznou holí svou rozpráší a na padřf rozdrť hollandské vojáky. Hollaňané ponechali starochu vítězné hole a veškeren velko-

*) V podmaněných krajích batackých kolují hollandské peníze a hollandské tolary. V nepodmaněném nitrozemí okolo jezera Toba kolují výhradně španělské tolary (mají známku [M] latinského M s nulou nahoře dle mincovního místa Mexika). Pocházejí z dob, kdy Španělové měli světovou vládu na moři a byli pány v Mexiku. Španělské tolary kolují též mezi Atčíňany v severním cípu ostrova,

kněžský a obřadnický apparat, nechtějice ho zarmoucovat . . . oni nenávidí fanatismus (jsou fanatiky snášlivosti) i doufají, že se vrátí a dobrovolně uzná „nadvládu bílých vítězů“. Avšak jeho světskému panství a panovačnosti učiněn konec navždy! A to ho souží a trápí. Chápe se křečovitě své velké čarodějnické hole (tungal panaloan), kterou se vítězí (má překrásné již osvědčené exempláře, v každé po kousku shnilého mozku), máchá těmi holemi, odřikává tajemná slova k božskému ochranci svému, k Debatovi. — Vše nadarmo, Singo Mangarado! Zázrak se nestane. Spokoj se tím, že několik mil severněji nad Baligé řadí pořád ještě kanibalové, že Hollandané v Baligé na dobro se zastavili, ačkoli podmaněním jezera Toba a pohraničných severních krajů mohli by zřídít nepřetržité spojení s východním pobřežím sumatranským, s krajem Deli.

Tento postup Hollandanů k jezeru Toba má veliký kulturní význam. V území vydobytém přestávají vojny jeduotlivých vesnic mezi sebou. Spory a různé, jsou-li jaké, vyřizuje nyní hollandský úředník (kontrolor), dosazený pro úřad soudcovský. V Baligé, na jižním břehu jezera Toba, je nyní sídlo hollandského soudce. On předsedá při soudním zasedání vesnických pohlavářů, jejichž mínění na vědomí bere, načež rozhoduje spravedlivě, máje stále zřetel k trvajícím tuzemním společenským řádům, zvykům a obyčejům, od nichž bez velmi důležité příčiny se neodchyluje. I lze doufati, že nenáhlým mizením lidojedství vymizí též z povahy Bataků rys ukrutnosti, jenž je dosud hyzdí. Jelikož vnitřní války učiněny jsou ne

Bieh Butacké Peky.

možnými, stává se opevnění vesnic zbytečným, a proto nahnílé palisady se kácejí a nikdo jich již neopravuje. Vepří lezou nyní volně přes ně a též ze stálého míru se radují a z něho těží jako lidé. Není válek a není ani zajatých, které by tuzemci pojídali. Tím, že soudcovství spravuje hollandský úředník, nemají Batakové příležitosti ani možnosti pojídat lidi k smrti odsouzené.

Ostatně rozsudky smrti bývaly velmi řídké, a odsouzenec, i když za vraždu měl býti smrtí potrestán — na př. za vraždu ze žárlivosti, mohl se ještě od smrti vykoupiti velkou sumou peněz. Větší část připadla rodině zavražděného a menší část pohlaváru. Bylo to ve prospěch bohatých. Trest smrti konán byl stětím hlavy na náměstí před shromážděným lidem, buď pohlavárem nebo jedním z nejbližších příbuzných zavražděného. Rovněž i krádeže, vraždy a zločiny (kromě za doby války) byly neobyčejně řídké, a to za příčinou všeobecného rukojemství. Za zločin vesničanem spáchaný je obec, k níž pachatel náleží, odpovědna. Obec musí škodu učiněnou nahraditi, nemůže-li zločinec býti vypátrán.

Hollandská vláda dosud šetří těchto starodávných zřízení. Až se jenom dobře ujme nový hollandský soud, soud spravedlivý a humaní, soud rychlý a vydávající nijakých tuzemcům nezpůsobujících, nastanou obyvatelům lepší časy: oni jeví zárodky etnosti a ušlechtilějších snah, které probuditi a jim dobrý směr dáti jest úlohou kolonizátorů; těmto třeba míti zřetel k poměrně značné lehkokrevnosti a duševní vznětlivosti domorodců. A právě tyto vlastnosti otvírají dokořán bránu novému humanitnímu proudu, proudu světla a lidskosti. Batak je přímý,

dobromyslný, hrdý, drsný, netrpělivý a neposlušný jako každý člen svobodné obce, při tom má dobrý úsudek, je čiperný, pohostinný a dobrým slovům přístupný. Půda, na niž nové semeno má padnouti, je tedy dobrá.

Ještě jedna okolnost usnadňuje vliv vítězů a jejich vzdělávací působení. Batakové totiž, jako západní Slované v dobách dávných, neradi poslouchají vlastních svých soukmenovců, neochotně a nevrle vykonávají rozkazy svých pohlavářů, kdežto hollandského úředníka mnohem ochotněji poslouchají. Zdá se, jakoby měli pouze kuráž na sebe, na vlastní lidi. Mezi sebou by se rvali a hašteřili ustavičně s neobyčejnou zuřivostí a rozhrčeností a často s takovou záští, že se nemohou ani vespolečně organisovat proti společnému nepříteli. Jak jsou svárliví, mstiví a neustupní mezi sebou, tak vůči cizincům a jejich přemoci jsou poddajní, opět jako Slované. Sobě sami neumějí rozkazovat, musí teprv přijít násilně v dědinu cizinec, jehož rozkazů jsou potom poslušni všickni, zvláště když tento cizinec dovede jim pohrozit, na ně si dupnout a je zaleknout. Je to neblahý rys v jejich povaze, že raději se podřizují cizincům nežli svým soukmenovcům. A příčinou toho jest nedůvěra, nevraživost a osobní zášť milých sourodáků jedněch k druhým, takže jsou přesvědčeni, že cizozemci spíše všem stejně učiní po právu, nežli by to učinili sourodáci, též jazyk mluvící. Cizí jazyk jest jim milejší, jest jim méně kruté, méně bolestné než nadvláda vlastními krajany provozovaná. Plémě s takovou vadou nemůže míti nijaké státoporné schopnosti, ta předpokládá soustředivou sílu v národě a jednomyslnost. Podřizenosť a odvislost takového plemene

při nedostatku odvahy, vzdorné hrdosti a trvalé ráznosti stává se jaksi normálním, zcela přirozeným výjevem. Neboť není-li v národě samém vědomí o nevyhnutelnosti svorné sjednocené síly, nemá-li národ sám živou touhu po svobodě a neodvislosti, odkud má se mu jí dostati?

IX.

Na první pohled Batakové jeví jaksi netečnost, liknavost, váhavost. Tomu však není tak, oni jsou čilejší a méně v sebe uzavření než kterýkoli jiný příbuzný malajský kmen. Jsou postavy malé (1.61 m.), avšak silné, širokých plecí a špinavě nažloutlé, tmavější pleti než Malajci. Tvář má u Bataků výraz drsný, příkrý; jsou však též výjimky, leckdy vidíš krásný nos, pěkně klenuté čelo. Při vzájemném obcování, nemají-li podnět k nedůvěře, jsou k cizinci poctiví, věrní, ba spolehliví i oddaní, poznají-li v něm mravní převahu a muže rozhodného. Pro ponětí vděčnosti nemají slova ve svém jazyku, avšak rovněž ne pro nevděčnost. U nich tyto pojmy jsou dosud zbytečné. Není tu vypočítavých mecenášů a sobeckých lidumilů, toužících po vděčnosti a velebení v novinách. Batakové jich nepotřebují, neboť není mezi nimi žebráků. (Batakové nemají bursu, státní dluhy, schodky v budžetu, renty, listiny, změny ministerstva, přírážky k daním, neboť ani daní nemají.) Batacký život je při tom tak prostý, že není příležitosti jeviti vděčnost a nevděčnost. K příbuzným, k přátelům jsou Batakové dobří, k nepřátelům i k těm, kdož něco zlého s nimi obmyšlejí, jsou nedůvěřiví a zlí. To se rozumí samo sebou. Pro vděk

a nevděk není tu místa. Ovšem v Evropě, kde se vede tak surový, neuprosný boj o výživu, doporučuje se vděčnost všemožně k následování; žádá to prospěch boháčů, privilegovaných tříd, velkopřůmyslníků a bursovníků, řádcích často jako loupežní rytíři zájemným právem a lichvářskou směnkou. O všech těchto stavech a řádech Batakové ani tušení nemají, nedovedou si představit propast, která v Evropě od sebe dělí jednotlivé společenské třídy hlavně následkem privilegii a majetkové nerovnosti. Batakové nejsou nuceni pro kousek chleba blížiti se ku komukoli s protivně sladkým lokajským úsměvem na lících, aby si ho zadobřili. Na jejich drsných obličejích lokajský úsměv není snad ani možný jako na obličejích hladkých a civilisovaných.

U nich je poslední slovo etiky — je to etika živočišná, zoologická: Oko za oko, zub za zub. Oni nikdy nelitují nepříteli. Lidumilnosti a milosrdenství k nepřátelům neznají, jak bylo též u starých Řeků a Římanů. Tito rovněž svým nepřátelům neodpouštěli a ani netušili, že by to bylo chvály hodno; toho člověka pokládali za nejšťastnějšího, jenž v stáří svém, když nad hrobem stál, mohl říci, že co nejvíce dobra činil přátelům svým a co nejvíce zla nepřátelům. Toť bylo štěstím velikého Sully, tak vyznívá chvalozpěv Xenofontův Kýrovi Mladšímu. Vítěz, šlapající po šiji přemožených — bylo vrcholem tehdejšího cítění; v Evropě je to dosud ve válce, a mnohá vláda dosud nehledí na národ, jenž se nemůže bránit, jinak než jako za starých časů vítěz surový.

Tuzemci neznají našich názorů o soucitu a lásce k bližnímu — tyto názory jsou jim přímo odporné.

Batak při pohledu na raněného neb umírajícího zůstává nepohnut jako císař Augustus. Tím, kdo by chtěl v nich vzbuditi soucit, opovrhují a za zbabělce ho pokládají, též nikoho o soucit se neprosí. Snad mají tušení o tom, co též Nietzsche s důrazem vyslovil, že soucitem a politováním málokdy lze pomoci, že tím nejen ubožákům nepomůžeme, ale ještě sobě život tím ztrpčujeme a zbytečně summu útrap na tomto světě šíříme. Opravdu, mnohý běloch snášel by svůj osud s větší mužností, kdyby ho lidé méně litovali. Toto litování pokládal by Batak za urážku, běloch po soustrasti touží, a (prý) je mu úlevou a mírní jeho bolesť v každé těžké ráně osudu. Toto vyjadřování soustrasti děje se u bělochů často z pouhé farisejské zdvořilosti, avšak Batak pro tuto formu zdvořilosti nemá smyslu.

Evropan čte, že Batakové a Malajci nemají ve svém jazyku slovo pro vděčnost — a hned zcela seriosně prohlásí šmahem Bataky a Malajce za darebáky. Ovšem, tropický člověk budiž dle starého zvyku stůj co stůj haněn ve prospěch lidí mírného pásma. Nechť uváží takový Evropan, že ani v Evropě není vděčnost tak častá vlastnost. Čechové nemají ve svém jazyku slovo pro „politiku“ Následuje z toho, že Čechové již z této příčiny nemohou býti dobrými politiky? A přece Jung-huhn, jenž ztrávil půldruhého léta mezi Bataky, často chválí jejich uznanost za prokázaná dobrodíní a podotýká, že touto uvědomélou vlastností výhodně vynikají nad Javany. Vůbec třeba činiti rozdíl mezi mluvením a jednáním. U nás pořád slyšíte hlá-
sati: Ni zisk, ni slávu — nebo: Rovnost, svornost — a není země, kde by bylo méně rovnosti a svornosti,

Batacká žena kmene Dusun, s dítětem na zádech. Náušnice visí jí z boltee. Stojí na stromovém a hlubokými vruby opatřeném kmeni, jenž nahrazuje řebřík. Po něm se stoupá do jizby, asi půldruhého metru nad zemí povýšené a na kolech spočívající. Nahoře v pravo vidíte stěnu jizby z propleteného bambusu. Pod jizbou je chlév, prkny ohrazený, pro drůbež, vepřový dobytek atd. Matky ve vsi a v domácnosti chodí s obnaženým vrchním tělem, dívky upevňují si šat hned pod rameny aneb nosí volně sešitou kazajku. Dívky, které na sebe drží, neobjevují se před Evropany s obnaženými rameny.

větší honby za ziskem, kariérou a reklamovanou slávou. Co nám platno, že máme ta jména ve svém jazyku a že je tak často opakujeme? Zvláště co se týká rovnosti, nemůže býti větší šiméry, většího opaku ke skutečnosti. Kdo má o pár grošů více, pozdvihuje nad ostatní hlavu svou, třeba by v ní řezanku měl. Ve Lvově jsem viděl, jak žebračka A. libala ruku žebračce B.; žebračka B. měla totiž o několik zlatých více. Rovnost v Evropě záleží pouze v tom, že se rodíme všichni obyčejnou cestou (inter feces et urinas) a že obyčejným způsobem umíráme. A přece „urozenost“ v Evropě je původem kast a privilegií, původem rozdílu mezi pány a poddanými.

Junghuhn chválí úslužnost Bataků, jejich přímou, dobromyslnou, střidnou, kdežto hollandští úředníci, kteří s nimi později jednání mivali, již si stěžují na jejich chytráckost, nespolehlivost, prolhanost a umíněnost. Příčina rozdílnosti v úsudcích bude ta, že v prvním případě měli před sebou hosta, jenž jim vlídně přicházel vstříc, rozkazů jim nedával, naopak, všeho, co potřeboval, laskavostí a rozličnými dárky dosti hleděl. V druhém případě byli to úředníci hollandské vlády, kteří na nich žádali a skrze ně prováděti dávali dělání cest, bambusových mostů a příkopů k vodovodům, sázení ovocných stromků; tuzemcům — jako všem obyvatelům tropů — je však pohodlí, lenost a bezstarostnost nade všecko. Vůbec tropičtí lidé nemají rádi toho, kdo je z jejich odvěké setrvačnosti a zahálky k práci burejuje a k pravidelné činnosti pobádá.

Úředníci, kteří jim trestem vyhrožovali a ostře domlouvali, byli nenáviděni od zpouzejtých se Bataků,

hledících rozkazy jim dané obelázeti, jak to bývá u slabých a podmaněných. Avšak práce jim uložené tuzemci přece poněkudli vykonávali, zvykali si novým řádům, které jsou ve prospěch jejich země a zárukou lepší budoucnosti.

V opak Malajeům Batakové jsou již v obyčejném obování velmi hovorní, rádi rozprávějí a hovorům nebývá konce. Řečníci se přiučují ve schůzích, pro něž jest ve vesnici určena obecni budova, radnice. Pohlavár, jak to jest též u Malajeů, nejvíce imponuje tuzemcům výmluvností a osobními vlastnostmi, ne pouze svým postavením. On přesně formuluje to, co si každý myslí, mluví a cítí, co vesničané mezi sebou si šeptají, ale tím, že umí to plynně vyjádřit a s náležitým důrazem, všem srozumitelně a přesvědčivě, používá pro toto „umění“ u všech velké vážnosti. Zvláště je oblíben, umí-li ohnivými slovy a řečnickým svým darem vesničany rozechřát, vzbudit v nich jistou náladu, dovésti je k pevnému rozhodnutí; mezi jeho řečí jednotlivci nebo všichni shromáždění hlasitě mu přisvědčují. Umí-li pohlavár svou řeč pepřiti vhodnými žertý, tím lépe. Batakové rádi se smějí, i mají rádi toho, kdo je rozveselí, jak to je všude, ne pouze u Bataků.

K pohlavárům chovají se vesničané zdvořile jako k rovným sobě. Též otroci, s nimiž vůbec lidsky a vlídně se zachází, chovají se k pohlaváru zcela prostě, bez poníženosti, bez té odporné podlizavosti, kterou leckde v Evropě jeví ponížená chudina a chudá (a proto tak zotročilá) intelligence, stýká-li se ve službě s lidmi výše postavenými a bohatými.

Evropský básník líčí nám, jak otrok při svitu
luny zpívá sourodákům píseň o kletém osudu otrockém.
Otroci, lopocením a dřením zmoření, odpočívají pod

Radnice v Silindong. (Str. 98).

palmami a naslouchají (prý) žalostnému jeho kvlení.
Bohudiky! Nikde, kde kokosové palmy rostou (ani
v malajsko-bollandském souostroví ani v anglické Indii)
nikde není otroků a není lidí prací a námahou zmo-

řených, nikde nepěje utýraná matka svému robátku strašnou ukolébavku o potupném rabském živobyti, nikde mu nepřeje, aby raději očka zavřelo navždy a již se neprobudilo! Hnusné otroctví řadí leda tam, kde roste datlová palma, v Africe v některých krajích, kam lakotný Arab a všelikých podlostí schopný běloch vnikl a tuzemce tělesně ujařmil — smutným právem silnějšího a ukrutnějšího. Misionáři hlásají „náboženství lásky“ těmže tuzemcům, které potom běloch, jenž po stopě misionářů k nim přišel, utlačuje, znemravňuje a zotročuje.

Pokládám se za šťastného, že jsem kráčel pod těmi palmami, které své koruny rozkládají nad lidem svobodným, nestíženým kletbou otročiny. Tam, kde jsem byl já, není otročiny, nemůže býti ani takovou měrou vyvinuta jako leckde v Evropě, kde lid jeví mocnou touhu po osvědčování servilnosti, i když je to zbytečné a nevhodné — a při tom skoro nevědomky stále se dere do hospodářských a sociálních pout, vypočítaných na jeho zeslabení a ožebračení.

Pohlaváři Batakův jsou lidé uvědomělí. Hodíte-li ze žertu centy (hollandské krejcary) do davu batackého lidu, lidé si krejcary vesele sbírají, o ně se netrhajíce. Pohlavár však vždy nelibě pohlíží na hollandského úředníka, jenž si tuto frašku s lidem dovoluje, a žádá ho zdvořile a slušně, aby toho „tuwan“ (pán) budoucně zanechal ráčil. Vůbec vesnický pohlavár se nechová ponížene k vysoce postaveným pánům bělochům, nejeví před nimi onu otrockou a podlízavou úctu, jaká jest pověstným příznakem povahy národů služebných. On nevědomky cítí to, co Schiller vyjádřil

v tragedii Valdštýnovské ústy Buttlerovými. Společník Buttlerovi podotkl: „Co jste vy proti Valdštýnovi?“ — Odpověď je velmi trefná: „Ceny své měřítkem jest každý sám, a na mně pouze jest, jak vysoko sám sebe ocením. Tak vysoký na zemi nikdo není, bych vedle něho sebou pohrdal.“ Batak Schillerovu tragedii nečetl a bezděčně chová se dle citovaných slov. Má sebevědomí!

Batakové mají otroky, avšak děsným „Písňím otroka“, jak je napsal básník český, Batakové by nerozuměli. A přece mají otroky! Ovšem zvláštního druhu. Otrokem stává se u nich ten, kdo nemůže dluh zaplatit. Takový dlužník se stává otrokem věřitele, bydlí u něho a koná mu polní a ostatní práce bezplatně, kdežto věřitel mu dává stravu a byt. Jakmile otrok dluh zapraví buď sám nebo jeho příbuzní, stává se zase mužem svobodným. Jsou tam otroci bez otrockého ducha, kdežto ve mnohých krajích chladného pásma, kde otroctví a poddanství dávno je zrušeno, přece duch otrocký (holubičí) bují a jeden druhého plazením předstihnouti hledí.

O Batacích nelze říci, že otrockost jim přešla do krve, do jejich světového názoru, že se zračí v jejich obličejích a nakloněné hlavě. Dobrovolné otroctví, spokojování, ba přihlouplé vychloubání se jím — toho u Bataků nenajdete. Jen ti otroci vzbuzují úctu, o nichž praví vláský básník — praví to o otrocích krajanech —: Si, servi siam, ma servi ognor frumentì. — Ano, otroky jsme, avšak otroky věčně rozhořčenými. Kdo však sám do pout leze, zasluhuje, aby se s ním též dle toho nakládalo. Což opravdu myslíte,

že lokajství je nevyhnutnosti u malých národů a slabých národností? Omlouvati nectnosti malým počtem a dlouhou porobou národa je známkou nestatečných a nesamostatných lenochů. Toto kolísání mezi dvěma krajnostmi — chvástavý tlach, furianství a při tom chabost, povolnost, nerozhodnost, přímo bázeň před důsledností — škodí nám nejvíce. Považovali jsme celou věc za otázku courtoisie, tak nám omlouvají mnozí lidé své lokajské chování. Někteří tvrdí, že toto ponížené chování je požadavkem slušnosti, zdvořilosti, která je přece nevyhnutnou známkou vzdělání. Vzdělanost by se tedy jevila ustavičným užíváním titulatury s přiměřeným této titulatuře ohébáním pateře a kloubů. Číňané tomu přisvědčí. Hleď býti v jednání svém s lidmi co možná nejméně lokajem, mělo by být jediným našim pravidlem místo všech možných veršovaných a neveršovaných hesel boucharonských. Proč české dítě líbá ruku katechetům, učitelům, velkým pánům? Proč u nás paničky a spanilomyslné vlastenky dávají si líbat ruce od žen řemeslníků? Říkáme o těchto zotročujících nešvarech, které sami můžeme vyhladit: „To jsou následky bitvy na Bílé hoře“ — jen abychom přece nějak omluvili svou indolentní nečinnost a pohodlnost. Strkati všecko na Bílou horu, je tak široký pytel, že se do něho všecko vejde — ale tím se nic nespraví. Doma nám říkají: Je čas, abychom před jinými národy důstojně se representovali — a veďle toho na nás žádají poníženost, podlézání, poklonkování, podkuřování, doma nám trpí líbání rukou, vše to, čím v cizině se činíme neoblíbenými. Komu máme v cizině imponovati, když si nepřine-

seme z domu ani kousek sebevědomí, rozhodnosti a mužnosti? —

Zmíníme se o otroctví u Bataků, které vlivem Hollandanů pozbývá své krutosti a více a více klesá.

Otrokem se stává tuzemec, jenž dluh do ustanovené lhůty nezaplatí. Mladý vesničan učiní dluh u pohlavára, aby si nevěstu koupil neb aby si domek vystavěl, nebo když spáchal zločin, aby peněžitou pokutu zaplatil (i od trestu smrti může penězi se vykoupiti), nebo nezapravil při kohoutích zápasech a hazardních hrách prohrané sázky, a takto během doby se stal též otrokem. Batakové jsou vášniví hráči, hrají hazardní hry se zrnky kukuřičnými, s kostkami, s čínskými kartami — při tom i osobní svobodu svou v sázku dávají. V některých krajích je obyčej, že tuzemci si provaz kolem krku ovinou, nežli se do hry dají. Jestliže někdo vše prohrál a nemá čím zaplatit, tu šťastný spoluhráč hned si ovázaného s sebou domů odvede, a nedostane-li výkupné od příbuzných, ponechává si ho hned jako otroka u sebe ve svém hospodářství. Každý dlužník může se státi otrokem, zvláště když si větší sumu vypůjčil. Kdo postupem roku dluh zapravil, stává se opět svobodným občanem — jestliže po prvním roce nezaplatil, dluh se zdvojnásobí, a není-li ani po druhém roce dluh zaplacen, summa opět se zdvojnásobí, takže nyní dluh převyšuje již kupní cenu otroka — a tu dlužník stává se již stálým otrokem pohlavára a potom nemůže se vykoupit. Pohlavár může jej potom prodati (nesmí mu však nijak ubližovat). Otrok, jenž spáchal zločin trestaný smrtí (na př. když spáchal vraždu ze žárlivosti, což bývá u Bataků), nemůže se

od trestu smrti penězi vykoupiti, a bývá hned po soudním rozsudku sněden ještě za živa. Proto též v krajích, od Hollandanů neodvislých, trest smrti a snědení vykonává se mnohem častěji na otrocích než na svobodných lidech.

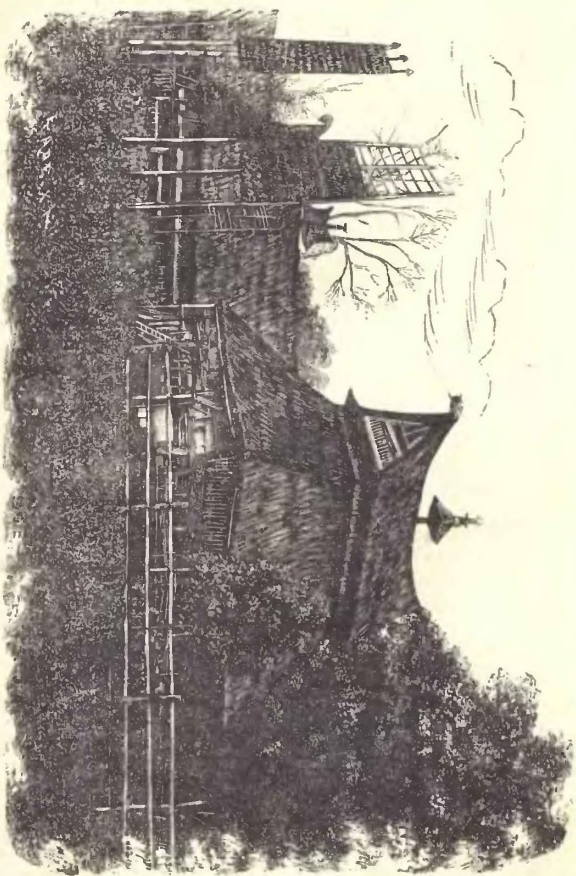
Byla neúroda a chudý tuzemec vypůjčí si na výživu rodiny několik pytlů rýže, dejme tomu čtyři pytle. Při budoucích žních musí věřiteli odvésti osm pytlů — jestliže jich neodvede, musí věřiteli při následujících žních odvésti šestnáct pytlů. Tak roste nezaplacený dluh, až konečně dlužník upadá v moc svého věřitele. Dluh roste na základě zdvojování dluhu za každý uplynulý rok — a když vzroste na 50—90 zl. (kupní cena otroka), tu věřitel v obecní schůzi svou věc oznámí a bere dlužníka do svého domu jako otroka. Dlužník stává se majetkem věřitele, musí věřitele poslouchat, na cestách jej provázeti a pro něho na poli pracovat. Má-li dlužník ženu i děti a je-li dluh větší než cena otroka (když totiž dluh za několik let velmi vzrostl), mohou též jeho žena i děti státi se otroky. Otroky jsou zajatci z války nebo jejich potomci, nejčastěji však to jsou dlužníci. Často se stává, že příbuzní zaplatí za prodlouženého tuzemce dluh ještě před uplynutím osudného roku; na to však spoléhati nelze. Otrokům nevede se zle, nikdy věřiteli neutikají a jaksí k rodině jeho náležejí. Než přece otroku je snášeti mnohý ústrk od svého pána, jenž mu dává často špatný byt a špatný šat.

Podobný vznik otrokářství pro dluhy máme na blízkém ostrově Niasu (při západním pobřeží sumatranském) se všemi důsledky jako u Bataků; rovněž

u Singalů na Ceyloně a u Lawosů v Zadní Indii, jak vypravuje Ehlers (V sedle skrze Indo-Čínu, II. str. 92.). Všude nakládají s otroky velmi přátelsky, neubližujíce jim; otroci více nepracují než každý jiný svobodný muž a svým pánům neutíkají.

Ještě malá poznámka. Vášeň k hazardním hrám, jaká nyní hyzdí Bataky, hyzdila též staré Němce. Hrdina vrátil se z boje a prohrál v kostkách všecko, dům, pole, ženu, děti, a sám provázal jako nevolník toho, jemuž všecko, i osobní svobodu prohrál. Nyní jsou v Evropě jiné časy, nyní se prohrávají pouze peníze, nebo co dělají s vybranou rodinou? Přivedla by šťastného hráče jen do rozpaků. Proto i v peleši Monte Carlo hraje se jen o peníze, o hotové peníze, které musíš na stůl vyložit, aby za chvíli croupier si je shrábl.

Kulturní vliv Hollandanů jeví blahé následky především hledě k otroctví. Otroctví v podmaněném území je zrušeno. Dlužník dosud pracuje věřiteli, nesmí však býti prodán aniž jinému místo peněz ustoupen, též děti dlužníka nejsou již pokládány za otroky. Mimo to zapovězeny hazardní hry a především kohoutí zápasy, při nichž dříve tolik peněz se prohrávalo a za příčinou nezapravených sázek mnoho lidí otroky se stávalo. Hollandané se snaží, aby míra úroků (z dosavadních 100%) byla snížena, a kromě toho aby dluh nepřecházel na rodinu, takže věřitel nebude mít již práva k ženě a dětem svého dlužníka. A též v jiných věcech Hollandané zavádějí rozumné novoty. V několika krajích kupní cena za nevěstu byla snížena na 30 hol. zlatých, což bylo vděčně při-

Zámožná a dobře spořádaná vesnice **Kabaň** **Đahe** v území plemene **Karau**. Obklopena jest malým lesíkem z něhož vede široká cesta. Má tu domů a asi 1500 obyvatelů. Střechy jsou obloukovité dolů prohnuté a některé z nich mají na hřebenu věžovitou ozdobu. Do domu se vstupuje po přistaveném schůdku. Na jevo viděti podlouhlý kus nedohotověné střechy, urobené z černých a jako koňské žíně tulých vláken, rostoucích hojně na kmeni palmy **Atungové**.

jato mladými muži a děvčaty též. Avšak skoro nikdo tak lacino doeru ženichovi neustupuje. Obyčejně bývá kupní cena asi čtyřikrát až šestkrát větší. Ustanoveno, aby výměnný obchod a trhy byly konány v určitý den v týdnu na hlavnějších místech. Je to pohodlné, získá se tím mnoho času, tuzemci si zvykají pořádku a vyvinují se pevná tržní střediska, kde mnoho lidí se stýká a vzájemně na sebe působí. K těmto tržním střediskům zakládají se široké cesty, jež tuzemci v dobrém pořádku udržovati jsou povinni. Známo, že země mající pravidelnou a dobrou komunikaci, rychle prospívá a obchod květvá.

Nové řády ovšem pomalu se ujmají, zvláště u starších lidí. Nové a dorůstající pokolení spíše si osvoji nový pořádek, chtějí nechtě a toho ani neznamenajíc. Hollandští úředníci ve svém okrese stále domlouvají pohlavářům, aby mezi vesničany hleděli přítrž učiniti barbarskému požívání lidského masa. „Předků svých tím neurazíte. Na blizkém ostrově Niasu, kde obyvatelé též své předky ctí jako vy, lidojedstva není. Ostrované hledi tam ctíti předky své dobrým a pečlivým hospodařením.“ Tyto vlidné domluvy hollandských úředníků dobře účinkují.

Ostatně Batakové, kdykoli zlá vašeň jimi nelomcuje, rádi trest smrti nahrazují peněžní pokutou (vyjma ve válce), neboť se domnívají, že duch (begu) zavražděného, nebude-li jeho tělo řádně snčeno, bude své vrahy jako strašidlo pronásledovati a na nich se mstiti. A ještě jedna pověra jim mnoho strachu nahání. Kdo větší kousek masa z těla odsouzenecova si vyřízl, takže ho nemohl hned spolknouti, nebo že

ho nespokl, protože byl uříznutý ždibce příliš velký, zemře ještě téhož roku. Nyní v některých krajích se stává — velmi pochvalný to zvyk — že do schůze, má-li odsouzenec býti odpraven, přivedou již napřed býka nebo vepře a že jedí hned maso z těchto zabitých zvířat a ne z odpraveného zločince. Toto nahrazování člověčiny masem zvířecím znenáhla povede k úplnému vykořenění pojídání člověčiny. Staří Řekové též místo obětování lidí bohům nahrazovali později tyto lidi obětními zvířaty a hekatombami, takže zabíjení lidí k usmíření bohů znenáhla úplně zaniklo; později vlivem kultury též hekatomby přestaly.

To bylo též u jiných národů. Obětování Isáka ve Starém zákoně znamená symbolicky konec oběti lidských, a ještě v Novém zákoně při narození Krista přinášeli zbožní židé do chrámu jerusalemského dva holuby (nebo kůzle) ke krvavé oběti. A mezi těmito dvěma událostmi minulo mnoho tisíc let — krvavá oběť trvala však dále bez oběti lidských. Památka o lidské oběti v jejím nekrvavém způsobu dosud se zachovala ve křesťanské mši jako symbol — dle učení katolické a pravoslavné církve. — Zvláště při epidemích dělo se i v Evropě přinášení obětí na vykoupení od řádícího zla. Obětováním lidí lze prý se vykonpiti od moru, cholery a pádu dobytka. Lidské oběti byly proto přinášeny v Archangelské a Minské gubernii a v Turuchanském kraji. V Novogrudském okrese bylo dokázáno obětování lidí soudními procesy roku 1831, 1855 a 1872. Zyrjané v Oloněcké gubernii oběťují býky, berany a jiná zvířata: prolitou krví chtějí usmířiti božstvo, které na ně pohromy sesílá.

Minulého roku spůsobil na Rusi velkou sensací tak zv. multanský proces stran přinášení lidských obětí u nynějších Vofaků (v Kazaňské gub.). Známý spisovatel Vlad. Korolénko, Baránov a Suchodójev vydali společně podrobný a po stránce národovědecké velmi zajímavý popis tohoto zvláštního procesu s názvem „Dělo multanských Vofaků“.

Zde podotkneme, že v našich školách nás učí zneužívatí jména „divoši“. Lépe říkati: lidé necivilisovaní a polocivilisovaní. Divošství, jako trvalý stav kmene, není možné — je to pouhá fáze vývoje, jež prodělávalo i vzdělané lidstvo. Nyní bude již na naši polokouli velmi málo divochů, t. j. plemen necivilisovaných a spolu úplně odloučených od styků s plemeny pokročilejšími. Právě tato úplná odloučenost od ostatního světa především udržuje plémě ve stavu prvo počáteční surovosti. Od styku s pokročilejšími národy i povaha kmene se lepší již během několika pokolení. V malajském souostroví známy jsou pobřežní kraje, kde surové mravy a zhovadilé zvyky (lidojedství, honba za lidskými hlavami, usmrcování otroků na hrobě pohlavára atd.) samy sebou za své braly, jakmile tuzemci přišli v užší styky s plemenem vzdělanějším na př. s Malajci, s nimiž obchod vedli. Byla doba, že Alfurové na ostrově Celebes, na pobřeží bydlící — při stavbě domu zakopávali pod domem hlavu člověka z cizího kmene naschvál za tím účelem zákeřnický zavražděného, aby prý takto dodali domu trvanlivosti a pevnosti; nyní místo hlavy zakopávají pod domem miskou s malým kouskem mědi na ul. Oni kdysi lidskou krví pokropovali stěny dostaveného

domu, aby odvrátili od domu pohromy, vichřice, nakažlivé nemoci, zapálení bleskem a všeliké zlo, jež zlý duch posílá — nyní stačí jim k tomu krev z vepře. U nás lidé vykropují příbytek svčcenou vodou na den Tři sv. králů. Máme tu prastarý zvyk, upravený přiměřeně zděděným náboženským názorům — tím se činí neškodnými úklady zlého ducha, odvčkého nepřitele rodu lidského, obcházejcího a hledajcího, koho by sežral.

X.

Život má své pravidelné kapitoly mezi počátkem a koncem — mezi kolébkou a hrobem. Žil, plodil, čekal a potom zemřel člověk — toť hlavní body pozemského putování jak u nejvzdělančjších plemen naší zeměkoule tak i u polocivilisovaných Bataků. Tekst života je tedy velmi prostý a u Bataků zvláště. Lidé ti vedou, jak my kulturní lidé říkáme — rostlinný život, vegetují, nic podivuhodného a velikého nevykonávají, jsou obmezeni svým krajem, svou vesničkou, neanalyšují, nekalkulují, nekritisují jako učenci a filosofové, nerozebírají každý mimoletný záchvěv svých citů, jak to nyní činí gigrlata na Parnasu, vyparádění dekadenti. Avšak s lidmi kulturními mají to společné, že i na ně občas trhne nenadálá událost, nesmyslná náhoda, požár, neštoviční epidemie, cholera, sucho, hlad, vzájemná zášť, pomsta, vražda, válka, prohra . . ., i tam náhoda a živelní pohroma nade vším vládne a řídí a ničí život lidí.

Obyčejný život začíná se dítěti udělením mu jména. Určítý den po narození — tento den určuje guru —

odnesou světoobčánka v průvodu příbuzných a sousedů k nejbližšímu potoku a zde ho koupají. Původ toho koupání znám není. Při koupání otec vysloví jméno dítěte, kteréž sám určil, a tím je uznává za svůj majetek, za své. Průvod se vrací domů, a zde se pořádá malá hostina pro vesničany dle zámožnosti rodilců. Sousedé se uhostí kuřaty, masem z vepře nebo z býka, pijí palmové víno, vesele rozprávějí, dobrou vůli spolu mají. Po hostině všichni se ubírají do obecního domu a zde hrají na své prostinké hudební nástroje, lépe řečeno, tropí hluk, tančí dle svého způsobu a přihýbají si palmového vína. Džbán s vínem koluje mezi shromážděnými ustavičně a udržuje společnost v dobré míře až pozdě do noci.

Uvedeme několik jmen, která se udílí dětem: Krátký, Kamínek, Trpělivý, Tvrdohlavec, Smělý, Lenoch, Řečník, Skokan, Smírný, Štědrý, Malý, Bedna, Domek, Nádoba. Dávají též jména stromů a rostlin, zvláště holčičkám. Všecka tato jména začínají se slabikou Si, která znamená ten, tedy Ten tvrdohlavý, Ten štědrý. Jiná jména jsou: Sibago, Sikara, Sisíngal, Siladong atd.

Co činí dítě prvních devět let svého života? Hotoví a zdokonaluje se k životu: pije, jí, spí a hraje. Roste a prospívá jako dříví v lese a učí se bravě, t. j. bez učitele všemu, co bude ve svém tak prostém životě potřebovat. Otec všímá si dobře synáčka teprv po devátém roce, když se v něm probouzí vědomí o významu druhého pohlaví. Nemazlí se s ním jako matka a vždy, kdykoli si ho všimne, vážně ho oslovuje. V tom pouze záleží přisnost otce k dětem.

Když hoch dospěje desátého nebo jedenáctého roku, v kterémž roce tělesná vášeň v něm již mocně se ozývá, podrobuje se zvláštní zubní operaci, která se pokládá za uznání jeho fysické zralosti a občanské plnoletosti. Odpilují mu totiž pilníčkem hořejší řezáky (stoličky) na polovic a dolejší stoličky až na samou dásně. Při otevření úst není potom zubů viděti; vidíš pouze zbytky ve vrchní čelisti, takže obličej batacký dle našich názorů má výraz nehezky a stařecký. Avšak hoch touto operací jest uznán za muže, po této operaci může před soudem svědectví dávatí a smlouvy platně uzavíratí, porady mužů se účastniti, o ženu se ucházeti a vůbec za dívkami a k nim na lásku choditi. Proto těší se jinoch na tuto operaci a nemůže se jí dočkati. Dívka zase odpilováním řečených zubů uznává se za zralou pro vdávání; pro dívky tato operace má asi týž význam, jako když u nás vyfintěná slečinka poprvé jde do bálu — hleďte, jsem tělesně tak dospělá, že nic nepřekáží, abych se stala nevěstou a blahosklonně přijímala lichocení a dvoření jonáků. Toto odpilování zubů, kterým výraz obličeje se znešvařuje (dle našich názorů), koná se po všem Malajském archipelu a sahá do šedé dávnověkosti. Mnozí Batakové černí si ještě zuby zvláštním barvivem, takže, když mluví, vidíte při otvírání úst v dásních zakrnělé kořeny zubů černé barvy. Jim se to líbí, nám nikoli.

Batakové rovněž jako Javáni a Malajci ustavičně žvýkají betel, což Evropany z počátku velmi zaráží. Tuzemec nosí s sebou krabičku, v níž má uloženo, čeho k žvýkání je třeba, a sice zlehka palčivé listy

z opletavé rostliny siri (piper betel), pinangové oříšky (z palmy *Areca catechu*), kousky gambiru (t. j. stvrdlá šťáva z vařených listů keře *Nuclea gambir*) a něco hašeného vápna. Uvedené dráždivé látky žvýkají takto: do čerstvého listu rostliny siri zaobalují kousek oříšku, kousek vápna a gambiru, tento žvanec mají po celé hodiny v ústech, mezi tváří a dásní a cumlají jej jako lahůdku. V ústech hojně se odměšuje červená, peprná slina, kterouž pak odplivují buď do nádoby nebo daleko od sebe. Batakové přidávají do žvance ještě trochu tabáku, jimi samými vypěstovaného a ďábelsky odporého. Pochoutka leží mezi spodním pyskem a dásněmi tak, že se zdá, jakoby tvář tuzemce byla na jedné straně zpuchlá a naběhlá. Postupem let pysky od této lahůdky neobyčejně červenají, jakoby byly červenou korou, suříkem, pokryty, kdežto zuby černají jako u našich kuřáků — vše to hyzdí ještě více svraštělý obličej starých mužů a žen. Evropanu není zpočátku volno vůči těmto obličejům starců a stařen a jejich smutným a tak unaveně hledícím očím bez lesku, bez výrazu, bez života. Jejich jediná činnost jest — žvýkání betelu. Patře na tyto třtiny lidských postav, na zemdlený zásvit jejich mroucích očí, bezděčně si pravíš: Ano, stáří je ošklivá a zlá nemoc! Dobře že tichý genius smrti, ten hrobník neunavný a nestárnoucí, jeví k nim smilování a že rázem zhašuje tyto bídné života pochodně dříve ještě, než dohořely. Lidé zdejší umírají klidně, jakoby k spánku se odebírali, jak to též Turgeněv vypravuje o ruských sedlácích v „Zápiskách myslivce“.

Batakové žvýkají betel často celý den. Zvláště

jim betel chutná po jídle, prý podporuje trávení. Hostům se nabízí krabička se siri jako u nás doutníky — a teprv když si host vážně žvanec do úst položil, začíná se rozprávka. Děvče, žvýkající ustavičné betel, nemá hubičku hezkou. Její rty svou získanou nepřirozenou červeností nevybízí k líbání. Červenost tato je mrtva a odporná jako barvené vousy. Proto tuzemní hospodyně, z lásky k bílému pánovi, mírně si dopřává této národní lahůdky nebo docela od ní upouští. Tu vidíme vítězství lásky. (Francouzové v Tonkinu žádají bezohledně na hospodyních, aby betelu daly na vždy v ale.) Hollandané dovolují svým hospodyním pouze jeden žvaneček denně, a ty po skončení pochoutky pečlivě si drhnou rty mýdlem k důkladnému odstranění červené barvy se rtů.

Uvádíme ze Sumatry malajský čtyřřádkový popěvek, kde se děje zmínka o siri: Žvýkáš (-li jeden) list siri, není třeba plivati. Přivoníš-li mi k tváři (= tamější polibek), neříkej (že toho) dost!

Makan siri satu

Ďangan buwang luda,

Kassi fium satu

Ďangan bilang suda!

Dívka nechce se spokojiti jedním přivoněním k tváři, přivon k ní častěji! — Milující se tuzemní párek vzájemně si vyměňuje svůj žvaneček. Vezmeš-li do úst slinu jiného člověka, slina ta má v tvých ústech mdle nepřijemnou chuť. Takový žvaneček z dívčích úst má však peprnou chuť, nic více, jak mi dosvědčoval starý jeden důstojník z vlastní své mladistvé zkušenosti. Batakové neznají našeho polibku; místo

něho je v obyčejí vonění k tělu blízkých a drahých jim osob. Matky voní s nadšením k svým dětem, jejich zápach v sebe vdechujíce; muž voní k ženě, v popěvkách mluví se o přivonění k tváři dívčí jako u nás o polibku. Přítulnost dávají na jevo voněním k tělu ženy atd.

Třeba říci, že obyčejný zápach těla v tropech, kde kůže ze svých žláz velmi mnoho tukových kyselin vyměšuje, je mnohem silnější nežli v našem pomebí. Mladá tuzemka, která se v řece řádně vykoupala, nevydává tělesného zápachu po několik hodin; dívky se koupají dvakráte denně. — Jiné názory mají v zápětí též zcela jiné spůsoby. Chceš u tuzemní dívky v návalu vroucnosti ňadra její pod rukou cítiti, jak činí v Evropě milenec milence. Tuzemka však neví, co to znamená, a udivena se za tou rukou dívá, neuměje si vysvětliti, co ta ruka obmyšlí. Proč? Protože ňadra pokládá za pouhý prostředek ke kojení dítěte — a nic více. Chceš-li ji dát hubičku, ona překvapeně obličej od úst tvých odtrhne, nevědouc, co tím zamýšlíš . . . snad ji mníte do brady kousnout? Ústa konají u nás lásce službu předních stráží, u Bataků nikoli. V celém Malajském souostroví tuzemci neznají náš polibek na rty.

Pozoruhodno také jest, že Batakové vždy jsou zcela lhostejní k nejprotivnějším zápachům, pouze zápach kadidla (pryskyřice) milují. Zápach bělocha též dobře cítí, jsou však k němu zcela lhostejní, kdežto jejich tělesný zápach nám není příjemný. Vůbec rozliční národové mají rozličný jim vlastní zápach. Připomínám parfum Židů. — Nejprotivněji pro nos

bělocha páchnou černoši. V Atěinu byli afričtí černoši v osadnickém hollandském vojsku. „Co to za smrad?“ říkával jsem, vstupuje do kasáren. „To je náš pot!“ odpovídali mi (malajsky kringat!). Španělé nazývají tento čpavý zápach černochoů catingat. — A Číňané zase tvrdí, že od „cizích ďáblů“ — tak označují si Evropany — vychází hnusná, velmi ošklivá pro jejich nos atmosféra. Číňan cítí nepříjemný zápach bělocha tak silně, že jej hned znamená v pokoji, kde běloch se zdržoval. Zápach bělocha vssává se do šatů Číňanova. Když čínský učenec přicházel od Angličanů k svým krajanům, říkávali mu: Aha, tys opět byl u cizinců, hned to po čichu poznáme. — Podobně i běloch cítí zápach Číňana, a jest mu rovněž odporný. Ruský národní zápach podobá se zápachu juchty. Zajděte v Praze do krámu, kde se prodává kůže pro sedláře, obuvníky, řemenáře — a můžete se kochat ruským národním zápachem, v krámě to páchne Ruskem. Miklucho Maklaj, Rus, cestovatel po jižní Nové Guineji, když nocoval v Batavii v hotelu, nikdo vedle jeho ložnice nemohl spát pro „smrad od kůže“, jak Hollandané s ošklivostí mi vypravovali. V tropech běloch se potí, a „jeho národní zápach“ je proto silnější a čpavěji cítit všemu okolí.

Než vraťme se k svému předmětu.

Žvýkání betelu jsem též okusil. Žvanec správně připravený držel jsem si v ústech mezi dásní a tváří. Chuť byla z počátku trpká a svíravá, avšak brzo šířil se v ústech chladný, velmi příjemný pocit jako po palčivých pokroutkách, spolu nastalo hojné vyměšování načervenalé sliny, i bylo mi častěji plítki, takže

plivátko (z kokosového ořechu) bylo k tomu nevyhnutelným přídatkem. (U urozených Javanů a Malajců je plivátko ze stříbra s uměleckými ozdobami. Sluhové nosí za nimi stkvostně zhotovené krabice s betelem a plivátko.) Batakové plivají obyčejně daleko od sebe, nehledíce kam, takže vepří jejich a psi jsou často poseti červenými přírudlými skvrnami, které od této sliny pocházejí. Na ostrově Niasu viděl jsem i modly, když po vykonané oběti staly se nepotřebnými, poplivané červenými betelovými slinami rozličného stáří. Hlava modly, hrubě vyřezané, zdála se natřena červeným barvivem nerovnoměrně nakladeným.

Evropan zvyká si již druhý rok svého pobytu v tropech těmto betelovým obličejům. Evropan všemu brzo zvyká. Běloch, jenž delší dobu strávil mezi lidmi jiné pleti, oblíbí si jejich pleť a přilne k ní. Skořicově žluté rámě mladé dívky dosud se mi zdá krásným a opěvání hodným — a zasluhuje nadšenou, nesmrtelnou hymnu. Pochopuji, že v Japonsku za krásnou dívku pokládá se žlutá, a ne bílá. Nedávno jsem četl mínění Evropana o své rase, když byl ztrávil dlouhou dobu mezi lidmi jiné pleti. Africký cestovatel dr. Richard Bittner v kraji Kongo potkal po několikaměsíčním putování poprvé dva bělochy a přiznává se, že bezděčně měl dojem tento: „Jakou nepřírozenou a chorobnou jeví se nám bílá barva pod tímto horkým sluncem a vedle našich bratří tuzemců s jasněhnědou sametovou kůží.“ Ubezpečuji tě, čtenáři, kdybys viděl hollandské vojáky se koupat v sumatranské řece, že bys totéž řekl, co řekl dr. Bittner. Bílá pleť zde křičí — urážet harmonii tropické přírody. Bílý člověk sem

nepatří — bezděčně mi vyklouzlo při tom z úst. A opravdu, vymírá zde již v třetím pokolení. A to je štěstí pro tuzemce!

XI.

Batacký hošík má se tisíckrát lépe než evropské dítě v chudých a středních třídách. Co se děje často s těmito dětmi? Otcové velmi přisílí, často prehlí — stálý výsměch, nadávky, snižování, hubování — vytlonkají z dětí všecku radost ze života a činí z nich lidi zlé a surové nebo lidi nesmělé a na celý život zalekané. Jak může takové dítě býti dobře připraveno na těžký boj o život? Může jeviti později samostatnou povahu a podnikavého ducha? Dětem se nedostává domácího vychování a nížádného návodu v rodině. Je to pravý sociální neduh, vedoucí k znemravenlosti a spustlosti mladého pokolení. Často vidíme, že v takových rodinách i něžný vliv matky je potlačen nepřekonatelnou surovostí otce, jemuž oficielní zákonník tyranskou autoritu přisuzuje. Nedivme se, že přibývá zhýřalosti mezi mládeží, která roste bez převelikého blaha, bez správného a vlídného vychování rodinného.

Jsou věci, jimž dítě se přiučuje pouze při dobrém domácím vedení; škola nemůže dětem všecko poskytnouti a proto dle počtu škol nelze souditi na ušlechtilost, zvedenosť a mravní pokrok mládeže. I při četných školách a nepatrném počtu analfabetů může býti intelligence lidu velmi nízká, což dokázal „náš bodrý lid“ při Suchdolském zázraku; na tisíce venkovanů uveřilo v zázrak, hloupě a nemotorně pro-

vozovaný dle zjevení Lourdského. Nejde tu o velký počet škol, nýbrž o to, jaká je domácnost, v níž dítě vyrůstá. Jak tu pomoci? Dětem se vštěpuje Mojžíšovo přikázání: „Cti otce a matku, abys dlouho živ byl —“, kdežto rodičům se nepředepisují povinnosti vzhledem k dětem. „Desatero“ Mojžíšovo mlčí o tom. Anzengruber ukázal v dramatu „Čtvrté přikázání“ na tuto bezbrannost dětí vůči špatným rodičům, avšak provozování dramata jest censurou zakázáno, a proti němu s kazatelen brojili také kněží... Alphonse Karr řekl: „Bůh nám dal rodiče, aby nám ukázal, jak nemáme se chovati k dětem.“ Jak víme ze životopisů slavných mužů — bývají rodiče mnohdy nejhoršími protivníky dětí svých, které mnohdy proti vůli despotického otce jednati musily, aby se staly tím, k čemuž je vedlo vrozené nadání a čím se později proslavily. Někteří tvrdí, že sestátnění výchovy dítek učinilo by konec vzdorovité libovůli špatných a surových otců. Jinak nelze tuto libovůli obmezit a zabránit?

U Bataků neshledáváme ani výmínečně těchto neblahých stránek. Otec jest dětem přítelem a důvěrníkem, jak to u nás vidíme též u židů, v čemž mnohé naší rodině mohou býti příkladem. U Bataků nikdy nenajdete, aby děti byly v rodině a v domácnosti bity, aby byly svodem nálady rodičů. Rodiče v chudých evropských třídách ve slepé zlosti bez příčiny své děti rvou a uhosťují rákoskou, metlou, štulcemi do zad, pohlavky a políčky, taháním za uši, za vlasy, zhovadilý otec hází po dítěti čímkoli, co má na blízku: hrnek, cihličku, kamenný brousek — takové děti nemají proč račovati se, že byly zplozeny v kulturní

Evropě. Dítě stává se při takové výchově zarputilým, bezcitným, prolhaným a bojí se rodičů jako úhlavních nepřátel. O nějaké přichylnosti a lásce dětí k těmto surovceům nemůže býti, řeči a nikdo na dětech nemůže této lásky žádati. I rodiče mají si býti vědomi svých povinností k dětem, mají si lásku dítěte zasloužit. Dítě má vědět, zač a proč je má milovat.

Ptáte se dítěte: „Otec tě bil? A proč tě bil?“ — „Protože je silnější,“ odpovídá dítě a zcela přirozeně začíná nenávidět surovce, jenž mu život dal, a spolu každého, kdo je silnější a jemu ubližuje. Spočítejte množství těchto nešťastných malých tvorů, s nimiž rodiče tak ukrutně nakládají — jim všem vedlo by se lépe, kdyby se byli narodili u rodičů batackých, kteří jsou pohany a o náboženství lásky a o naši kulturu tušení nemají. Rovněž i rodiče těchto dětí, kdyby byli uzřeli světlo boží v Batacku, byli by lepšími a vlídnějšími rodiči k svým dětem, netrpěli by tam nouzi, hlad, mráz, obdělávali by svá pole pro sebe, nedřeli by se na cizího a pracovali by jen tolik, co by potřebovali pro vlastní skromné potřeby. Ovšem, nežili by v zemi kulturní. Avšak co jest jim nyní platua všechna kultura, která oblažuje a zpříjemňuje život třídám zámožným? Kultura má mítí též na zřeteli povznesení chudiny k průměrnému blahobytu, avšak dosud toho není, dosud požírá militarismus výdělky národům. I ty četné miliony, které do Říma papeži ročně plynou od evropské šlechty a boháčů, vynakládají se nikoli na rozumnou organizaci chudobnictví, nýbrž na méně naléhavé věci, na missie v Číně a v tropech, které nemají budoucnosti přes

všecky chvalozpěvy a přes vešken pohlcovaný jimi ohromný kapitál. Co dobra bylo by lze prokázat tímto kapitálem milionům evropské chudiny! Ubylo by na domácí půdě zločinců a ničemů a holých chudasů, kteří nyní o překot a lehkomyšlně se rozmnožují, plodíce nešťastné tvory, o něž nikdo ani tisíců částí té péče se nestará, s jakou o missie v dalekých zámořských zemích je postaráno... Dětičky jsou postaveny do světa hůře ptáčeků a červů, tisíckrát hůře těch tuzemských dětí, o něž ještě missie pečují. Ubozí bílí proletáři! Pelechy přeplněné podnájemníky a nocleháři, několik rodin v malé místnosti, hustým puchem naplněné a na podlaze křídou rozdělené na několik polí, děti a dospělí, manželé a cizí — vše divoce pohromadě — to je příšerná směs, v které proletářské rodiny tráví bídácký život svůj. Kořalka s klením, nadávkami a pranicemi doplňuje smutný obraz těchto rodin, jak je najdete v každém poněkud větším městě kulturní Evropy. V Praze též. A právě tito nuzáci, tito neduživci tělem a duší — jsou nejhorlivějšími rozmnožovateli pokolení lidského.

* * *

Dítě potřebuje slunce, radosti dětských her, dobrého příkladu a dobromyslnosti v rodině. Batacký hoch žije kromě toho ještě v úplné svobodě a jeví zdraví, sílu, veselost a radost ze života již proto, že se tolika zbytečným předmětům neučí jako dítě evropské, které od rána do večera se učí nepotřebným věcem (mrtvá řečtina) a z kterého škola vytloukává bodrost a čilost zlatého mládí.

Hoši batačtí hrají si celé dni a tím tuží své tělo. Do škol nechodí, neboť škol ani nemají. Lezou po stromech a netrhají kalhoty — nemají jich. Děti nejeví nervosních chorob ani předčasně zralosti ani tělesné zemdlenosti. Jsou samostatnější než naše děti, u nichž každý projev samostatnosti mnohý učitel pronásleduje jako něco nebezpečného a ohrožujícího autoritu posvátné osoby učitelské. Vůbec týrání a trápení mládeže školami a převrácenou školní dresurou není tam známo, hoši jsou proto šťastnější našich školáků i když se těmto dostane vlídného domácího vychování. Renan dī (*Feuilles détachées*): „Děti roztrpčené, zalekané a zbavené vši samostatnosti, nemohou se státi řádnými, hodnými a užitečnými občany.“ Tento výrok nelze vztahovati k batacké mládeži — hoši jsou celkem všickni stejně čiperní, svižní, veselí a chápaví. To, co dětem batackým udílí samostatnost — že totiž žijí v úplné svobodě, ve volné přírodě a bez týrání a tyranisování, má dle Renana evropským dětem udíleti vlídné domácí vychování. Renan praví: „Vyrůstí člověkem řádným a milujícím, získati si instinkt šlechetnosti a čestnosti, možno pouze v ovzduší lásky. Láska je slunce, pod jehož paprsky roste a se rozvíjí dětská duše, bez ní se sevrká a schne, bez ní vyrůstají zpurní ničemové nebo mladí stařečkové, kteří zlo jedině ze strachu před trestem netropí, nebo lidé indifferenční, kteří nemají zájmů pro své okolí.“

Jména stromů a rostlin zná každý batacký hoch, kdežto u nás mnohý měšťák i se školním vzděláním neumí určití, co je na poli zasazeno, a zná velmi málo stromů dle jména. Jeden hošík z Prahy, jenž ponejprv

přišel na venkov, spatřiv stádo hus, zvolal: „Maminko, ty labutě jsou malé!“ (Vidával totiž labutě ve Střemovce.) Jiný desíletý hoch z Prahy nikdy neviděl živou ovei. To je důkaz, že městské dítě pořád ještě žije více pro školu a knihy nežli v přírodě. Mohou-li však knihy a škola dětem nahraditi přírodu? Ubohé děti!

Batacký hoch neslyší frázovitého blahopřání horujících veršotepců jako české dítě, ubírající se poprvé do školy. Dítě ubírá se do školy nerado a často plačky, při čemž neodbytný básník svým vyzpívaným hlasem k němu volá:

Ať místo planých dítků her,
květ umění tě blaží,
jdi! Uč se Boha milovat
a vlast, to nejvíce váží.

Dítě může se naučit Boha a vlast milovat, avšak hry nejsou pro dítě tak planou věcí, jak se domýšlí sestárlý na svém Parnasu básník. — V Mnichově byl minulého roku „kongres pro hry mládeže“, a profesor kliniky Dr. Ziemssen ve výtečné přednášce ukázal na velikou důležitost her mládeže pod širým nebem a na volném vzduchu se vzhledem k tělesnému prospívání mladé generace. Přednáška byla prostomluvou a ne řečí bohů, která ovšem snese sebe větší pošetilsti. Ve Francii působí Ligue nationale de l'éducation physique, jejíž předseda jest bývalý ministr Berthelot. V Anglii pokládají též tělesné vychovávání za věc velmi důležitou. Naším dětem pořád ještě schází hra na louce, pořádný zápas, čistý vzduch plicím a čerstvá voda tělu, slovem tělesná výchova.

Věřili byste, že mnohé naše školní dítě stárne, aniž by spatřilo kdy východ slunce, že nezná světla slunečního a volného vzduchu lesů, niv a luk a že nikdy neslyšelo v přírodě zpěvu slavíka pod večer — a přece živý styk s přírodou je největším štěstím člověka a jediným základem jeho zdravého přirozeného vývoje. Lev Tolstoj dí: „Štěstí není možné bez světla slunečního, je-li totiž přerušen svazek mezi člověkem a přírodou. Život vně města pod širým nebem, ve svěžím vzduchu, ve vesnici je první podmínkou všeho štěstí. Ve městech lidé vidí předměty urobené lidskou rukou a při umělém světle, slyší zvuky strojů a továren, hrčení vozů a kočárů, čichají zápach lihu a tabákového kouře a velkoměstské výpary, jedí pokrmy nečerstvé a zapáchající, pijí špatnou vodu. Nic je nepouští k přímému styku se zemí, s rostlinstvím, s přírodou. Je to jaksi život uvězněných.“

* ~ *

Okolo jezera Toba je v oblibě hra v míč, hoši metají upletený z rotangu, míč pravým vnitřním kotníkem nohy do výše 10—12 metrů. Hoši se učí zacházeti se zbraní, pomáhají při vyrábění prachu — vše za dozoru otcova.

Otec učí syna též zákonům a bere jej do obecních schůzí, kde si zvyká poslouchat řečníky a prakticky v umění řečnickém se vzdělává po vzorech dobrých řečníků nápodobením jejich hlasu, intonace, posuňků, pís, pohybů a způsobu přednášky. Jako Demosthenes chodil poslouchat velkého řečníka Perikleá, jehož nápodobil, tak malé batacké klouče, pomalu

ještě nahé, se zamazanýma rukama a pošpiněným obličejem, hledí již napodobovat své rodné Cicerony, učí se jednati samostatně a cvičí se ve volné a svobodné mluvě. Kluk je silen a zdrav jako buk. Jaký to rozdíl proti naší školní mládeži! Pohled na davy bledých, slabých a krátkozrakých školáků a dětí, když jdou ze školy, zarmucuje lidumila. Každý Batak již záhy zná trestní zákoník a všechny obyčeje svého kmene; již hoch ví, čeho se vystříhat a jaký trest každého čeká za spáchaný přestupek, za krádež, za nezaplacený dluh, za paličství atd. U nás znalost zákonů není rozšířena ani u dospělých a vzdělanějších lidí.

Batacký hoch zdá se duševně skoro vyvinutější než evropský hoch

Butu, mladý Batak ze severního pobřeží jezera Toba, poctivý, rozumný, a úslužný.

stejného věku a jest mnohem samostatnější. Proč? Je sám sobě ponechán a učí se zkoušeti vlastní sílu a schopnosti mnohem dříve než hoch v civilisovaných poměrech.

Angličané též holdují názoru, že dítě má býti vychováváno s jakousi drsností. Nemíníme tu drsnost, která se jeví přemrštěnou přísností, stálým tupením, káraním a bitím, nýbrž tu, která sama sebou vzniká, jsou-li děti více samým sobě ponechány. V nursery (dětském pokoji) zámožné anglické rodiny vládne jako ve světě (dí Herbert Spencer) jediné prospěšná kázeň — zkušenost dobrých a zlých následků, které plynou z našich skutků — a anglické dítě brzo činí tuto zkušenost. Upadne-li, samo vstává, a boule na čele je poučje, že podlaha je tvrdá. Dětský pokoj je velký, světlý, s tvrdou postýlkou, zdi jsou čisté a holé, velká houba, mýdlo, studená voda — vše je tam, co čistí, tuží a sílí. Oděv je široký a pohodlný, nikoli samet a hedbávi, nýbrž lehké bílé šaty, které se dají několikráte práti. V tomto velkém pokoji děti si hrají dle libosti a slyšte-li jejich křik, výskání a jásot, hned vidíte, co tvoří v pravdě jejich štěstí — není to tísňící, stále dohlížejší láska, nýbrž rozumná svoboda a volnost pohybu. Tak vyrůstá dítě na samostatného muže, jenž prospěšnost *self-government* záhy sám na sobě zakusil a později v životě za sebe státi dovede.

V Německu je tomu jinak. Tam v zámožné rodině dítě bývá skoro tyranem rodičů, milovaným a rozhejčkaným vládcem, jehož cesty rodiče hledí různě posypat, nikdy ho s očí nespouštějí a kroky

jeho ustavičně hlídají. Takové něžné mazlíčkování není dětem na výhodu a vyhovuje pouze malicherné ješitnosti rodičů, kteří myslí, že jsou povinni ve dne v noci mít dítě stále kolem sebe, ukládati je do postele a je strojit a s ním se piplati, jakoby měli automata před sebou. Němkyně vytýkají anglickým matkám nedostatek citu k dětem, ukazujíce kromě toho na to, že v anglickém domě dětský pokoj často bývá na zcela jiné straně domu nežli bývá pokoj a ložnice rodičů. Výtka Němkyní je nesprávná. Proč máte tolik velkých mužů? — ptal se kdosi jednoho znamenitého Angličana. Proto, že máme výtečné matky — byla odpověď. Mnohá Němkyně nemůže si ani představit lásku k dětem bez stálého líbání, bez opičtího lísání a bezmyšlenkového mazlení, i v tom vidí bláhová svou vznešenost nad matkami rozumnějšími a dokonalejšími.

Batacký hoch, jehož nikdo nekantoruje, hned vstupuje do praktického, skutečného života, a pro něho jiný než skutečný život neexistuje.

A hochu vede se lépe ještě v jiné, velmi důležité věci, pokrytsky umlčované v kulturní Evropě. Mladý muž v Evropě musí skrývati a v sobě potlačovati přirozený pud k drnhému pohlaví, ještě potom, když je již dávno zralý a úplně schopný dáti život příštím pokolením. Odloučenost obou pohlaví ve školách je první zlo — a když přijde nejkrásnější doba v životě, kdy tělo mladíka zrovna práhne po ukojení přirozené potřeby, kdy žádost jím lomcuje, je nucen žíti proti přírodě, je nucen k mučennictví nejméně deset let trvajcímu. Tak to žádá společenské zřízení a mravní

názor kulturního evropského světa. Co má z toho ubohý, že žije v kulturní společnosti? Batacký jinoch i z této příčiny žije přirozeněji, ve shodě s přírodou, slovem je šťastnější, vyhovuje zákonu přirozenému. Jak nastupuje mužnost, ožení se — a ne aby se lekal této předčasné zralosti; vždyť mu v ženění nepřekáží nedostatek výživy pro budoucí děti jako u bělochů. U nás mělo by děvče se vdávat v 16. a 17. roce, muž v 18. a 20. roce. Ve skutečnosti děje se to u děvčete průměrně o 5 let později, u muže skoro o 15 let později. Příroda žádá poslušnost — jinak trestá tělo i duši, jak toho smutné doklady vidíme v blázincích, nemocnicích a vězeních kulturních států. U Bataků těchto smutných dokladů marně bychom hledali.

Batakové mají své zvláštní písmo, jsou tedy vzdělanější nežli Niasané, kteří nemohou chápati, jak by bylo lze slova na papír zachytiti. Batacký otec (bapa) sám učí syny (anak-anak) psáti, t. j. písmeny vyřezávatí na bambusové dřevo a čísti, t. j. vyslovovati slova takto napsaná. Děti jsou čiperné a mnohem čilejší než děti malajské, rychle se učí a rychle tatů pochopují. Za několik málo měsíců hoch čte a píše. Abeceda batacká podobá se ležatým hákům a má 19 souhlásek, k nimž samohlásky jako zvláštní znaménka rozličně se připojují. Píší z dola nahoru, vyřezávají slova nožem do bambusového dřeva, a to vždy mladého, ještě zeleného, neboť písmeny dají se snáze a hlouběji nožem vyryti a jsou mnohem znatelnější — nebo píší pomocí *taruga* (t. j. rohovitého vlákna z arengové palmy, jež jim péro nahrazuje)

a černou pokostí na kůru stromu Kajualim, anebo při hojnějším styku s cizinci též na papíře a vždy začínají psát na listu v levo dole. Rozumí se, že píš mnohem pomaleji než my; my napíšeme stránku, oni se řádkem nejsou ještě hotovi, my proti nim píšeme stenograficky rychle. Čtou zpěvavým hlasem a s neobyčejnou napnutostí, při čemž slovo za slovem bez přestávky stejně vyslovují tak stejnozvučně, jako když hodiny na stěně bít dvanáct hodin, bez přechodů a odstínů. Aby četli mlčky pro sebe jako my — to neumějí. Mluví již v obyčejném životě hlasitě a tak rychle, že jim nerozumíš, i když znáš nejobyčejnější batacká slova a již napřed víš, o čem vyprávějí. Často křičí, i když o maličkostech jednají. Hlavně řečníci v obecných hromadách, jedná-li se o důležité věci, hulákají a řvou jako posedlí, někdy dvě až tři hodiny řeční bez přestání, kdežto shromáždění vesničané zcela klidně rozjařeného řečníka poslouchají.

Malajština a javanština je blahozvучnějši nežli batačtina; ona zdá se nám řečí tvrdou a drsnou, jakobys hroudami na stěnu házel; tak jim to v hrdle rachotí. Hluboké hrdelní a prsní zvuky činí, že některá slova Evropan nedovede napodobit a vyslovuje je špatně.

Podáváme ukázkou batackého písma. Je to otisk výhrůžného listu, kterým jistý Batak z hor, jenž se pokládal za uraženého a poškozeného, o své právo se hlásil. Bataci v horách mají své zvláštní právní ná-zory, jimiž se liší od krajanů v rovinách sídlících. Čtenář netuší, jak strašné hrozby toto pro nás nečitelné psaní obsahuje. Tuzemec dle zvyku v horách

znaky toho, čeho má škůdce očekávat, jestliže se nevyrovná s pisatelem psaní, jestliže mu po právu neučiní. Takový paličský list (musuch bringin) je jaksi výrazem sebeobrany a má za účel donutiti škůdce k rychlému vyjednávání. To též obyčejně se zdaří; škůdce ví, že pisatel vyhrůžku by splnil. V krajích, od Hollandanů podmaněných, není zvykem poslati paličské listy; svárlivé strany obrazejí se k hollandskému úředníku, aby je rozsoudil.

Batacký hoch kromě písma má malý studijní program. Probereme nejobyčejnější vědomosti.

Nikdo z Bataků neví, kolik je mu let a tím připomínají naše ctěné primadonny a baleriny, v jejichž životopisném náčrtku, pokud jsou činny, nikdy nenajdete rok narození. Soudce v Paříži ani se neptá hereček, když jsou volány před soud jako svědkyně, po jejich stáří — z pouhé galantnosti. Batakové však, i kdyby chtěli, nemohou vám rok narození svého říci, nemají totiž letopočtu ani kalendáře ani éry nějaké, t. j. události, od níž by léta počítali, jak to činí židé, buddhisté, křesťané a mohamedáni.

Událost sebe důležitější nemohou v minulosti ustáliti, t. j. přesně vytknouti její datum. Říkají: „v dřívějších dobách“ — což znamená mnoho let, mnoho desetiletí, mnoho století. Někteří pamatují krvavé nájezdy atčínských hord z r. 1830. Atčínané řečeného roku vyřídili se na Bataky, aby je násilím obrátili na mohamedánskou víru. Batakové utekli do hor, nemohouce proti přesile nic pořídit. Na sta batackých vesnic spáleno, mnoho tisíc obyvatelů zabito a na sta mladých žen a dětí do zajetí bylo odvedeno.

Tuto událost v minulosti, aby vytkli velkou řadu uplynulých let, přibližně určují takto: můj praděd táhl tehdy proti Atěňanům — aneb: můj praděd tehdy utekl do hor — aneb: má babička byla tehdy holčičkou a skryla se před loupežníky v lesích. Ve válce té byly i všechny knihy Bataků spáleny od fanatických Mohamedánů (jimž šlo o utvrzení Mohamedovy víry mezi Bataky, čehož částečně dosáhli), a přece Batakové tuto katastrofu nemohou v minulosti pevně umístiti; nemají éry.

Batakové mají měsícový rok, jenž se dělí na 12 měsíců, které nemají určitých názvů a pouze dle čísel se označují: první, druhý . . . atd. Měsíce mají střídavě 29 a 30 dní, vlastně noci. Říkají: za tři noci k vám přijdeme — na místě našeho: za tři dni. Měsíc má 4 téhodny a každý týden 7 dní (dnové též nemají určitých názvů), při čemž ještě jeden nebo dva doplňující dny se připojují. Dnové se určují od nového do nového měsíce. Říkají: první den, druhý den, třetí den . . ., řídíce se dle toho, zdali je nový měsíc nebo úplněk nebo tma.

Od nového měsíce do úplňku počítají 14 dní.

Nový měsíc je první den, tu nový měsíc není ještě viděti. Druhý den je ten, kdy viděti je nový měsíc po prvé. Třetí den je ten, kdy viděti je nový měsíc po druhé. A tak se počítá do úplňku.

Čtrnáctý den je ten, kdy viděti nový měsíc po třináctkrátě.

Úplněk je patnáctý den.

Šestnáctý den je den po úplňku.

Sedmnáctý den je ten, kdy bylo již jednou temno.

Osmnáctý den je ten, kdy bylo po druhé temno.

Kolikátého máme dnes? Batak to vyjádří: kolikráte bylo vidět měsíc? Osmkráté, t. j. Dnes je devátého, řekli bychom my dle našeho počítání.

Batakové pamatují si den měsíce, kdy se kdo narodil, a tento den má prý potom na člověka zvláštní účinek, člověk stává se vždy v ten den těžkomyslným, podrážděným, popudlivým až do zběsilosti.

Batakové dobře rozeznávají východ a západ. V rozprávce již malé děti nžívají slov: na východ, na západ, na jih, na sever a dobře vám ukážou tyto strany světa a dobře řeknou jaký, t. j. odkud vítr věje.

Rozdělení dne na hodiny není jim známo. Denní čas určují dle výše slunce. Dobu předpolední a odpolední dobře lze rozeznat, — neboť v poledne stojí slunce nejvýše, paprsky sluneční padají kolmo nám na hlavu a jsou nejpálčivější. Kdy se vrátíš? Odpověď naše by byla: K polednímu o desáté, jedenácté hodině. Batak to vyjádří: Až slunce bude takhle vysoko — a natáhne při tom do jisté výše ruku, t. j. označuje denní čas úhlem, jež činí natažená jeho ruka s obzorem. Jeví v tomto určování takovou zručnost, že mohou udati úhlem svého ramene pravý čas správně na čtvrt hodiny, což lze kontrolovati dle našich kapesních hodinek. Dobře mohou vyjádřiti: Vrátime se o půldvanácté, o půl jedné. Batakové mají věc pohodlnější nežli evropští měšťáci, kteří stále se dívají na hodinky, jež musí s sebou nositi, aby věděli, kolik uhodilo. Batakové stále se dívají na slunce, my na

Zámožnější Karau-Batakové, jak se jeví v obyčejném styku s Evropany. Na hlavě mají šátek zvláštním způsobem složený, tak že někdy turbanu se podobá. Okolo jezera Toba Batakové nosí na hlavě z jemných vláken upletenou bílou čeplíku (tahuluk). Kolem kyčlí upevňují si dlouhou látku, která jim splývá až k nohám. Tato látka pro spodní část těla nazývá se abít. Tkaná látka, do níž mužové záhalují svrchní část těla, nazývá se ulos. Někteří ještě nosí pod ulos volnou kazajku s rukávy. — Dlouhého nože v dřevěné pochvě a s ohnutým rohovým držátkem užívá se při práci k sekání a též jako zbraně. Zbraň bývá zdobena zlatými a stříbrnými širokými kroužky a rozličnými výřezky.

hodinky. Život bez slunce nedovedou si představit, nevidět slunce je jim totožno se smrtí. A když je celý den pod mrakem nebo když prší od božího rána do večera, oni zrovna instinktivně vědí, jak vysoko asi stojí slunce, úhel ramenem ukazují a nemýlí se; dle hodiněk našich lze se přesvědčiti, že správně určili čas. Opravdu lze o nich říci, že „mají hodiny v blavě“ — a v rukou. Ptáš se: Kdy (o kolikáté hodině) dorazíme do vesnice? Oni odpovídají, ukazující rukou k obloze: Až bude slunce státi tam, kam ruka moje ukazuje, uvidíte první chatrč. (Tak odpovídají vám v celém Malajském archipel.) — Aby označili, že vesnice je blízko, říkají: Brzo uslyšíme kokrhání kohoutů.

Chceš časně ráno vydati se na cestu a přeješ si, aby nosičové zavazadel již o půl šesté ráno k tobě přišli. Řekneš jim: Přijďte, až brouci začnou mluvit, t. j. až začnou cvrčkové cvrkat — což bývá na vlas o půl šesté. Chceš-li, aby přišli o šesté hodině, řekneš: Přijďte, až brouci mluvit přestanou. (Lépe však říci nosičům: až brouci začnou mluvit. Nosiči beztoho přijdou, až brouci přestanou mluvit, t. j. místo o půl šesté přijdou o šesté.) Cvrčkové cvrkají tak silně, jako když z parního kotle páru pustíš skrze klapku; zvuky samečků jsou tak pronikavé jako vysoké tóny na citeře, jako pracující kloboučnická střela, kterou se vlna mrská. Ranní koncert zní stejně odevšad z trávy a se stromů kolem. Koncert začne o půl šesté rázem jako na dané znamení, taktovkou neviditelného nějakého kapelníka a přestane o šesté hodině najednou, jakby usek. Není pochyby, že tato pravidelnost

souvisí s pravidelností denních meteorologických výjevů, působených sluncem při jasné pohodě. Prší-li z rána, neslyšíš nijakých zvuků, nijaké řeči zvířat. (Malajci říkají totiž všeobecně o zvucích, jež zvířata vydávají: zvířata mluví.) Možná též, že pocit obnovené tělesné bodrosti je zvířátkům též regulátorem časomíry.

XII.

Batacký hoch po 10. roce věku svého zná již vše, čeho v životě bude potřebovati. Po 11. roce jest již pohlavně zralý, může se již ženiti a ohlížeti se po děvčatech. Jonákovi pokládá se za hanbu, kdyby zůstal neženatým. Též u nás dámy se posmívají starému mládenci, ten si však z toho po čertu málo dělá. — U Bataků je ženitba rodinnou povinností. Jonák má tam velký výběr děvčat, je jich více než hochů. Děvčata se mohou vdávati již po 10. roce a zasnubují se ještě dříve.

Dcerušky lnou k matce, od ní se učí pracím a jí v domácnosti pomáhají. Matka jim záhy vštěpuje hlavní ctnosti manželské, poslušnost muži, věrnost, lásku k hospodářství a pracovitost. Domácí dcerky mají na starosti krmení domácích zvířat a drůbeže. Jestliže vepří tloustnou a rostou a hodně se množí, pokládá se to dcerám za zásluhu a je to pro ně dobrým doporučením, jaksi důkazem, že též jako manželky budou dobrými hospodyněmi — a proto spíše najdou muže. V domácnosti jsou pořád zaměstnány. Krmení vepřů dává dívkám dost práce; dvakrát denuž jim

dávají do koryt potravu, vařené rozřezané listy, až je z toho kaše, do níž přidávají kakuřice. Vepří znají je po hlase.

Děvče již od útlého mládí zhotovuje si oděv pro výbavu, tká si k němu bavlněné látky na prostinkém tkacím rámeči a připravuje si barvivo z tamějších rostlin. Barví si látky červeně a modře s rozličnými odstíny těchto barev. Barvení děje se úplně empiricky, o barvířské lučbě nemají ponětí. Bavlněné látky, jež manželky s dcerami pro rodinu tkají, jsou velmi trvalé, a jeví často pěkné vzorky. Z této látky ženy si zhotovují sarong (sukně) a mužové krátké, široké, ke kolenům sahající kalhoty, potom kazajky, šátky na hlavu i prsa a šátky, jež si muži kolem těla jako šál nebo pléd přes ramena upevňují.

Jen nemyslí, čtenáři, že všichni Batakové mají bavlněné šály. Nejchudší a v horách bydlící tuzemci nosí, když jdou na cestu nebo do deště, kazajky z kůry stromové. Kazajka nemá rukávů a pokrývá tuzemci prsa a záda, kdežto dlouhá páska ze stlučené stromové kůry, několikrát ovinutá kolem kyčlí a prostrčená v rozkroku, vykonává úlohu fíkového listu. Kazajky vyrábějí takto: Vaří ve vodě kůru z určitých stromů a klepají ji potom paličkami, tím kůra nabývá světlžluté barvy a jemné ohebnosti. Takové korové kazajky i s paličkami jsou v Náprstkově museu; přivezl jsem je z ostrova Nias (nedaleko severozápadního pobřeží batakého). Jsou zcela podobny batakým kazajkám, obdělávání je totéž, a původem jsou z téhož stromu. —

Dívky nejsou štíhlé, spíše zavalité, s dobře vyvinutými svaly, neboť fysicky pracují. Proto nikdy nebudou nositi šněrovačku, která tísní žaludek, stlačuje játra a brání přirozenému rozvoji prsou a volnému oběhu krve, čímž ze ženy tvora stále churavého a naříkavého.

A nyní se zmíním o jisté zvláštnosti batackých dívek, která v kulturní Evropě podivně vypadá. Ony provozují volnou lásku. Ne vždy a ne vůči každému. To dlužno mít na paměti. Dívka pouze tomu jonáku, k němuž má náklonnost — udělá všecko k vůli, jinak jest nepřístupna a dobře si je této nepřístupnosti vědoma. Volnost v lásce dovolena jest pouze nevdaným, které jsou při tom velmi opatrné a úplně se řídí dle svých sympatií; znají též rostlinu gamei-gamei, ježť odvar způsobuje vyhnání plodů, takže nemanželských dětí u Bataků není. Užívání této rostliny, poslední útočiště vůči nalehavé skutečnosti — nikdo jim nezakazuje a netresce se jako v křesťanských zemích. Vůbec u ohromné většiny obyvatelstva naší zemské planety provozuje se vyhnání plodu jako věc dovolená a nestihá se zákonem. Tolik na dorozuměnou těm, jimž hrůzou vlasy na hlavě vstávají nad „takovou zkažeností“ plemen necivilisovaných. Civilisovaná plemena nejsou o nic lepší, jenže podobné věci páší se u nich tajně a zastřeně („mlčenlivost se zaručuje“, čteme v inserátech velkoměstských denních listů) a potom „ze slušnosti“ o tom se nemluví a konečně proto, aby se nedalo „pohoršení“. To je fari-sejství, hlavní neřest kulturních národů. Batakové jako vůbec vesničané, vše nazývají pravým jménem,

jak to ovšem nebývá v evropských salonech, kde pitvorná dvornost a licoměrná stydlivost slaví hody.

Hoch již od 10. roku se ohlíží po děvčatech, které po devátém roce mohou se vdáti. Obyčejně však vdávají se později, neboť jsou potom tělesně silnější a do práce otužilejší. Jonák pošle své vyvolené psaníčko, t. j. kousek bambusového dřeva s vyřezanými tam slovy, jimiž vychvaluje její silné páže, mrštné ůdy, lesklé zuby, zdravé tělo, bujné vlasy, Pozorujte, že vychvaluje pouze příznaky jejího zdraví, tělesnou sílu a schopnost k práci — o jejím obličejí a duševním kouzlu není zmínky v tom milostném posláni. Ona dá si přečíst od jiného jonáka ta radostná slova, mileráda věnuje náklonnost svou písáři milostného listku, a začíná mu projevovati větší přízeň než komukoli z ostatních hochů. Avšak z každého mračna nebývá déšť. Oblažený jonák, jestliže opravdu pomýšlí na ženitbu, mnsí nějak sehnati potřebnou summu, aby si mohl krásnovlasou holčiči od jejího příbuzenstva koupiti. A právě, že kupní cena nevěsty (ďuďur) bývá značna, stává se, že mnohé dívky batacké se svým zdravým a bujným tělem zůstávají nevdané. U nás vidíme pravý opak mnohých těchto zvyků. Naši modní šviháci obletují několik dívek najednou a po straně dychtivě se vyptávají, kolik věna dostane ta a ta? zdali hned po svatbě dostane všechno vyplaceno? zdali bude kdy po dědečkovi děditi? atd. — dle toho naši lakotní nápadníci regulují plamen svého dvoření. Mají pouze zálsuk na věno.

U Bataků ptá se ženich přímo rodičů: Kolik chcete za dceru? Děvče nemůže se často vdáti proto,

že rodiče žádají velkou kupní summu na ženichovi. Jenom zřídka kdy stává se, aby rodičové dceru ke vdání nutili, aby jí vnucovali odporného uchazeče, který žádanou kupní cenu jim nabízí. Obyčejně bat-
tacký ženich, jenž u rodičů o dceru se uchází, již napřed si vyžádal k tomu souhlas děvčete, obyčejně již dříve s děvčetem na důkaz vzájemnosti si vyměnil malé dárky (betel, siri) nebo částky oděvu, šátky atd. A kdyby přece rodiče z pouhé lakoty dceru nutili k sňatku s protivným jí mužem, s impotentním starcem, tu ještě dceři jedna spása zbývá, které není v kulturních zemích při podobných okolnostech. Má-li od někoho dárky z lásky, na př. má-li někoho ráda nebo má-li mladého hocha za milence, může prostě pod střechu jeho se uchýlit a tím již jeho ženou se stává, rodičům pak nezbyvá než dorozumětí se nějak s novým majetníkem dívky o vyplacení kupní ceny. Obyčejně se nějak dohodnou obě strany.

Celkem nelze říci, že by ženy byly mužem jako zboží kupovány, jak se na první pohled zdá; z větší části dívka též o svém osudu rozhoduje. A proti nucenému sňatku dovede se snad statečněji bránit nežli její bílá civilisovaná sestra. U Bataků (jako všude jinde) rodiče hledí dceru co nejdříve provdati nejen proto, aby doma se jim uvolnilo, a nejen proto, aby se zboží nezáleželo, jak se říká v kupecké třídě na Rusi, nýbrž též proto, že za dceru dostanou od ženicha peníze. Proto rodiče (zvláště v chudé rodině, kde je mnoho dětí) donucují někdy dceru, aby si vzala za muže i toho, jenž se jí nezamlouvá. *10 roční dívka, která se opan!*

Ženich, když jen část kupní summy otei odevzdal,

pokládá již dívku za svou nevěstu, dcera je takto zasnoubena a mnohdy z bázně zdánlivě se podrobuje. Když však po sňatku muž se chystá, aby užil manželského svého práva, tu ona z jeho domku uteče zpět k rodičům a vůbec nechce mu býti jakožto manželu po vůli. Rodiče jsou potom nuceni veřejným míněním donutiti dceru k návratu, jinak jest jim zapraviti peněžní pokutu. Otec sevře nohy neposlušné dcery do klády, ubohá leží plačíc a vzlykajíc na zemi bez hnutí, nohy majíc v kládě uzavřené jako rytíř Kent v tragedii krále Leara. Jenže rytíř Kent vězel v kládě jen do rána, kdežto naše nebohá zůstává v ní sevřena bez přestávky po mnoho dní. Když ani tímto surovým způsobem nelze zlomiti její odpor, otec jí ustříhne — největší to trest pro dceru — krásné dlouhé vlasy. A když ani toto barbarské jednání nevede k cíli, obyčejně ženich odřekne se sám vzdorujícího děvčete, a rodiče její vrací mu zpět kupní summu. Jestliže otec řečeným způsobem dceru k sňatku nenutil a přece ji k sobě do své domácnosti přijal, je nucen zapraviti ženichovi kupní summu dvojnásobně. Podivné to zvyky, není-li pravda? Často se stává, že děvče, zastrašené výhrůžkami rodičů, přece si dá říci a k nemilému muži se vrátí — jde tu o peníze, a rodiče, nechť jsou jakékoli pleti, ustavičně budou dceru k sňatku donucovati, po dobrém i po zlém, až ta ubohá bývá jim po vůli. Někdy dívka cítí ke vnucovanému jí muži takový odpor, že, vidouc nezbytí, končí samovraždou — oběsí se. Odpor dívky k ženichovi může býti zaviněn nevyléčitelnou jeho nemocí (padoucnice, lepra) aneb tělesným jeho bez-

silim. V těchto případech berou rodiče bez váhání dceru k sobě a vracejí přijmuté již peníze zpět.

I u Bataků při volbě nevěsty peníze hrají důležitou úlohu. Kde má jonák sehnati tak velkou kupní cenu? A proč děvče má zůstatí nevdané? Čím je vinno, že rodiče velkou summu za ni žádají? Dívky nevdané předčasně stárnou, jejich bohatý vlas, jejich pýcha, šediví, na čele a kolem očí mají notné vrásky a stále ještě nosí okrasy, t. j. mosazné dráty kolem krku, předloktí a zápěstí, stříbrné náramky, řetízky atd., což je u Bataků příznakem dívčího stavu. Vidíme, že existuje u Bataků ženská otázka jako v Evropě. I tam i u nás ženská otázka jest jedna: Brzo-li přijde ženich? Vdátí se, toť dívky povinnost, touha vroucí a životní cíl. Jako nádeník hledá — práci, lékař — misto, žebrák — almužnu, tak dívka má hledati ženicha, dle tvrzení praktických rodičů. Jenže u Bataků i nevdaná dívka, pěstujíc volnou lásku, alespoň života v zlatém mládí radostně užívá, a nikdo jí to za zlé nemá. V Evropě na sta tisíc dívek vadne v nepřirozeném panenství a jsou k ohavnému pokrytství nuceny. Stávají se z nich chorobné, smutné, hysterické bytosti — a chřadnou jako neoplozené a nezalívané rostliny. Tak tomu chtějí naše společenské řády, které dosud nepřejí volnější dráhy ženám v povolání životním.

V několika krajích (škoda, že jich je málo) vlivem hollandské vlády ustanoveno, že summa za konpi ženy nesmí převýšiti 30 zl., takže spíše dívky se vdávají. Zajisté moudré to ustanovení, jen škoda, že se tak málo zachovává.

Chudý jonák, jenž od své nevěsty nechce ustoupiti a koupiti si ji nemůže, co má činiti? Má jíti k pohlaváru a od něho si peníze vypůjčiti? Vě, co ho čeká! Jestliže dluh do roka nezapraví, stane se otrokem pohlavára! Pro něho jest ještě spása. Bývá přijat za člena rodiny do domu rodičů nevěstinych a žije v nové domácnosti jako manžel se svou vyvolenou — musí však rodičům ženy své jako dělník pracovati bezplatně a bez náhrady. Stále jest odvislý od rodiny manželčiny, nemá tak samostatný, volný a zahálčivý život, jako ten, kdo si ženu a dělnici v jedné osobě koupil a svou vlastní domácnost si zařídil. Tento je pánem, onen poslušným dělníkem, jenž jakožto osobnost úplně mizí v cizí rodině. Je tak odvislý, že rodiče jeho ženy jím pohrdají, tchán nazývá jeho děti anak ni babingku (děti mého vepře). Každý, kdo jen poněkud může, hledí nenáhlým uplácením kupní ceny zbaviti se této odvislosti.

Chudý jonák, jenž si nemůže koupiti svou milovanou Dulcineu, dosáhne přece svého cíle únosem dívky. Ona uteče bez vědomí rodičů dobrovolně s milencem, čili, jak se v našich románech říká, milenec ji unese. Jonák si ji přivede do svého rodného hnízda, tam pozve pohlavára a rodáky k malé hostině, při níž všichni si zavdávají palmového vína. Tímto způsobem stává se jeho ženou bez všech obřadních zvyků — a přestoupila do obce manžela svého. Pohlavár rád je přijímá do obecního svazku, neboť čím více má ve vesnici obyvatelů, tím více jeho moc a autorita vzrůstá. Aby jonák a dívčina, protože se nemohou vzíti, smrt si udělali, aby (prý) aspoň ve smrti spojení byli, jak se říká

v písniích a balladách — takového tragického konce zde nebývá. Lásky má zde zdravý, přirozený, rozumný směr, jsouc prázdná všeho sentimentálního pokrytství a blouznivosti.

Batakové by nechápali naše symbolistické fráze o lásce, naše velebení žen jako nadpozemských, andělských a prý na nejvyšších záhadných bytostí atd. Což nejste pro mne celým světem? — volá zamilovaný... Volání básníka „Ženy, vy prasklé struny na klavíru božím“ — bylo by Batakům ještě nesrozumitelnějším než nám a našim ženám. (Čím jsou potom mužové na tom klavíru božím? — Snad polámané pedály?) Tragedie Goethovy Markétky byla by u Bataků nemožná; nikdo tam dívce za zlé nemá její mlkování se švarným jonákem v noční době, jen když dívka své povinnosti v domácnosti (hotovení píce pro dobytek) řádně koná. Z našich tragédií rozuměli by ještě Otellovi a jeho strašlivému vzteku s následujícím uškrcením Desdemony — neb muž to činí ze žárlivosti a trestá ženu, která mu měla zůstat věrnou. Nechápali by však jemnější místa této tragédie, na př. otázku Otellovu: „Proč ona mne tak miluje, mne osmáhlého?“ — on táže se tak proto, aby sám před sebou se ospravedlnil z ošklivého podezření, které proti ženě (tentokrát nevinné) pojal. Neboť dle názoru Bataků samo sebou se rozumí, že žena má muže, jemuž patří, ať je jakýkoli, milovati, t. j. pro něho žít, pro něho dýchat a pouze jemu svými pomysly a tělem náležeti. Neurasthenickému Hamletovi by již zcela nerozuměli. Ten posílá Ofelii do kláštera (t. j. příkře ji zamítá) a potom po její smrti vyznává, že

ji miloval více, než 40 tisíc bratrů s veškerou měrou lásky své ji mohlo milovati. Láska u Bataků je věc zcela prostá a přirozená, zcela lidská, jakou byla též do jisté doby u Řeků a Římanů, pokud nezačal úpadek těchto národů . . .

Batakům nijak se nedostává porozumění pro nahotu a tudíž i pro krásu ženského těla, které teprve při nahotě jeví se v celé své vítězní harmonii a vznešenosti. Cení v ženě tělesnou sílu. Pro Bataky je žena čistě fysickou potřebou jako skoro pro všechny muže na zemské oběžnici, jimž pravidelné ukájení chťiče je hygienickým neodbytným požadavkem. Tak to určila příroda mužskému pohlaví, ona chce rozplodování, nedbajíc zákonů mravních a společenských, nežádajíc nadšení ani obrazotvornosti ani okouzlující duchaplnosti a něžnosti srdce. Tyto intelektuální a ideální pocity neprovázejí vznikání lásky u Bataka, jeho touha je čistě tělesná, on baží po těle . . . Ostatně jestliže u nás žena i s tou nejbělejší nevinností vzdychá po platonické lásce, nevěřte jí. Běda muži, jenž by se řídil tímto přáním a nechával by pevnost její nedobytu, t. j. kdyby se nechoval jako Batak — zcela fysicky ve shodě s přírodními zákony. U nás ta vznešená láska „umírá“ (v nadměrném požitku smyslném), u Bataků není a nemůže býti takového „umírání“, je to zcela přirozené tělesné vysílení. Rovněž i batacká dívka nelituje ztráty „největšího svého pokladu“, neboť domnělá vznešenost stavu panenského, vypěstovaná choromyslnými askety, jest úplně proti přírodě. / 1

Nechápe, proč by se měla farisejsky stydět za mateřské orgány, kteréž jí dala příroda, a to nejen jí,

alc též její matce, babičce, slovem všemu ženskému pohlaví. Též pŕst a vŕbec jakékoliv ideály asketické neuznávají, pokládajíce je za nerozumné a nesmyslné. Oni, jak se zdá, nerozeznávají skutků dobrých a špatných, nýbrž pouze skutky užitečné a škodlivé, zcela ve smyslu utilitární filosofie Spencerovy a zcela ve shodě s tím, jak jednají též bělochové v obyčejném životě.

Pravíme-li, že u Bataků jest volná láska, neplyne z toho ještě, že by tam byla zvláštní nevázanost mravů. Velmi často věnuje dívka svou přízeň pouze jednomu. Každé děvče má svého hocha. Milují se. Na Moravě v některých krajích je týž zvyk jako u Bataků, děvče má svého hocha atd. Volnosti těchto milostných poměrů nejsou zákonem uznány, ale zvykem jsou posvěceny a od věků se provozují. I v národní naší písni jonák připomíná děvčeti, jak vroucně se spolu milovali (Milovali jsme se jako dva holubi, jako dvě hrdličky, ty jsi mi dávala upřímné hubičky atd.). Toto lkání o bývalém milování připomíná živé styky batackých děvčat s junáky. Vzájemná náklonnost vede mladé lidi k sobě — lze říci všeobecně, kde volná láska mládeži je dovolena. Mladí lidé udržují pohlavní styky tak dlouho, až nastane vzájemné ochlazení aneb až jedna strana vstoupí v sňatek. Často se stává, že sami spolu ve sňatek vstupují. Ve volné lásce neshledávají pranic závadného, pokládajíce za zcela přirozené a samo sebou srozumitelné, že mladí lidé nemohou se obejít bez tělesného obcování. Též bývá mezi mladými párky jistá věrnost a stálost, hoch si vyhledává své děvče — a děvče svého hochu, o ostatní jonáky se nestarají.

Připomeneme ještě, že tělesné obcování osob neženatých s nevdanými nepokládá se u Bataků za něco trestuhodného, ačkoli cizoložství s obou stran strašně trestají. Jsou důslední. Jestliže trvání rodinného života a rodinných svazků jest základem společnosti, dlužno bezohledně vše kárat, co rodinu podrývá a ruší, i dlužno neúprosně cizoložství stíhati. Batakové nehledí na nevěrnost manželskou z toho romantického stanoviska jako lidé v zemích kulturních, kde nekající Magdaleny a frejiřské kamelie jsou velebeny a idealisovány v románech, dramatech a opěvány v operách. Je to faleš, pokrytství, zámyslná lež, neb kamelie nejsou ani schopny něžnějších citů a jediná jejich snaha jest, aby vyssávali do posledního haléře své tělesné zákazníky.

Nejvíce radostí užije mládež při hlídání dozrávajících rýže na polích. Hlídají rýži proti dvounohým opeřeným zlodějům. Jsou to rýžoví ptáčekové, asi tak velet jako naši vrabci, avšak ještě žravější, s černými hlavíčkami. Na stromech mezi snětmi nebo na vysokých pilířích jsou postaveny hlídací domky, a v nich jsou hlídači. Z těchto domků, kde mladí lidé se zdržují, prostírají se na všechny strany provazy kolem polí a skrze pole. Provazy jsou upevněny ke kolům. Na provazech visí bambusové duté válce s dřevěnými paličkami a někdy plechové krabice (tyto plechové krabice jsou po petroleji) s velkými kameny. Veškeré provazové pletivo, nad polem se prostírající, silným zatáhnutím z hlídacího domku přichází do rychlého pohybu, nastane ohlušující hlomoz mlácením pověšených předmětů a — ptáčekové (*Fringilla oryzivora*)

uhánějí poplašeně v divokém letu, aby po nějaké době opět přilétli. Toto plašení žravých ptáček pomocí roztažených nad polem provazů je povšechně v obyčeji na Javě a na Sumatře. — Na poli bývá též postaveno mnoho hastrošů a strašáků k zahánění škodného toho ptactva, jenže ptáci, když provazy se nepohybují, zcela klidně na hastroše sedají, cvrlikají a kde by co k zobnutí bylo, pátrají. —

Mnohdy rodiče zas nubují spolu již malé dítky a za sebe je oddávají, jakmile dozrávají, neptajíce se po jejich svolení. Prý později sobě zvyknou. To se též obyčejně stává. — Někdy však vyskytuje se později u žen nepřekonatelný odpor k muži, kterážto okolnost může dáti podnět k rozvodu, jen když lze ženě odpor svůj něčím odůvodniti. Rozvody dějí se pouze z důležitých příčin, neboť třeba muži vrátiti peníze, které za ženu zaplatil. Muž žádá někdy o rozvod proto, že žena ani po druhé ani po třetí synáčka mu neporodila. Je-li manžel zámožnější, nepokouší se pro tuto příčinu o rozvod s první ženou, raději si vezme ještě jednu ženu, jen aby nepřerušoval příbuzenské svazky, jež vzájemně se ustálily mezi dvěma příbuznými rodinami. Zajímavá je tato anomalie. V krajinách Toba se stává, že vesničtí pohlaváři berou si do domu ženy pro své ještě malé a nedospělé syny, do té doby pak, než synové pohlavně dospějí, pohlavár s těmito ženami žije. Děti takovéhoho původu, jejichž otcem je vlastně později jejich dědeček, pokládají se za děti dorůstajících chlapců. Je to zvykové právo, obyčej staletým zvykem posvěcený.

Zmíním se ještě o jiné důležité anomalii na Su-

matře. Sodomie (muželožství) je rozšířena mezi Bataky jako všude na Východě — v Turecku, v Egyptu, ve střední Asii a porůznu též v lepších třídách v Londýně, Berlině, Paříži, Petrohradě, v Moskvě a často v jižní Itálii, v Neapoli, v Benátkách. Batakové posuzují řečené pohlavní poblouzení, které vždy tajně a dobrovolně se provozuje, velmi shovívavě, lépe řečeno lhostejně rovněž jako prostý lid na Rusi, jak dokládá Dr. Tarnovský, prof. na petrohradské universitě. Ruští vojáci přinášejí do vlasti tuto pohlavní anomálii z Turkestanu, francouzští vojáci přiučují se této neřesti v Alžíru. Za středověku byla sodomie trestána smrtí oběšením neb upálením obou vinníků. U Bataků ani se netresce, a též moderní evropské trestní zákonodárství hledí (vlivem lékařů psychiatrů) na řečenou zvrhlost mnohem lidštěji, jako na vrozenou chorobu, vyjímaje farisejskou Anglii, kde ještě před několika lety soudce litoval, že nelze obžalovaného odsouditi k smrti — a pouze k několikaletému těžkému žaláři. Zástupcové anthropologické kriminalistiky (Liszt, Lombroso, Ferri) a slovníci? psychiatrové doporučují beztrestnost těchto chorobných lidí, nedávají-li jen veřejného pohoršení a nesvádějí-li k svým choutkám nedospělých dětí — a proto paragraf o krutém trestání tohoto „smilstva proti přirozenosti“ nebude do nového trestního zákonníku přijat buď naprosto neb aspoň ve formě velmi zjemnělé.

XIII.

Jak se děje zasnoubení? Rodina poradivši se s příbuznými, určuje kupní summu peněz za dceru.

(Ze summy té každý z příbuzenstva dostává určitou část.) Jinoch odebere se s rodiči do domu dívky, kde již otec a příbuzní dívky čekají. Shromážděným dává se hostina, k níž jinoch musí dodati maso; je-li bohat, přivádí bůvola, jenž hned bývá poražen. Jinoch vyplatí rodičům nevěsty žádané peníze buď zplna nebo zůstává část dlužen. Též se shodnou, kolik ještě třeba jinochovi zaplatit strýcům nebo synovcům dívky. Určí konečně den sňatku. Někdy to bývá až za několik let, když ženich jest ještě děcko malé. Když den sňatku se přiblížil, přijde si ženich v ustanovený den pro nevěstu, při čemž opět musí dodat maso k malé hostině. Hostů při této svatební hostině bývá málo. Hosté brzo odcházejí, takže snoubenci zůstanou sami pouze s rodiči dívky. Tchán je vyzve, aby vedle sebe se posadili (na podlahu, vše odbývá se na podlaze, nemají stolů ani stolic), načež okolo obou ovine šat (ulos) — tímto šatem zahaluji si Batakové nižší část těla — kdežto tchýně jim předloží na dřevěné míse vařenou rýži s okořeněnou přípravou. Otec a matka posadí se naproti snoubencům, načež otec odříká požehnání či modlitbu (tonggo), v níž přeje snoubencům, aby měli již první rok prvorozeného syna a vůbec hodně mnoho dětí — a při tom vysype hrst rýže na jejich hlavy. Ženich a nevěsta jedí společně z misky a potom jdou spat, neboť tento svatební obřad vykonává se vždy večer.

Oproti úplné téměř volnosti stavu svobodného jest u Bataků ve veliké účtě manželská věrnost. Nevěra manželská na obou stranách strašně se tresce. Přistihne-li manžel ženu při nevěře, má právo ji i jejího

svůdce zabiti. Za to bývá muž z nevěry usvědčený k smrti odsouzen aneb též, jestliže spáchal smilstvo s ženou pohlavára, za živa sněden. Smrtelnou ránu zasadí mu uražený manžel buď pikou nebo sečnou zbraní. Místo manžela může provinilci, jehož ke koli přivázali, utnout hlavu též někdo z manželova příbuzenstva.

Muž, jenž svůdce ženy své zabije, požívá všeobecné vážnosti, jako člověk, jenž svým spravedlivým skutkem neporušitelnost rodiny a domácího krbu obhájil a tím mohutný mravní dojem na slabé ženské pohlaví učinil. Muž zabijí svůdce své ženy zcela chladně, neboť prý jaká radost živiti děti, které nejsou mé? rozumuje Batak, a má pravdu. On nestrpí jako běloch potupnou ozdobu na čele svém (parohy) — a chápe se zbraně. Puškin by byl též ženu svou zabil při nejmenší pochybnosti o její nevěře. Ve Francii osvobozuje porota od trestu muže, jenž manželku při nevěře zastihl a ji i s jejím milánem usmrtil. Známe jest spis Dumasův: „Zab ji“. Vidíme, že Batak stejně cítí jako kulturní člověk. Chce míti ženu pro sebe a ne pro spanilého domácího přítele a chlápného poličního šviháka.

Obyčejně říkají Batakové o ženě, která smilstvo spáchala: „Matka její tím vinna jest, špatný návod dceři dala.“ Totéž jsem slyšel říkat od mužů domorodců na ostrově Nias. — Miti tak zvrhlou dceru jest velká hanba též pro civilisovanou matku, i když nespisuje poučné povídky pro ženskou mládež, v nichž trouse rozumem. Prý manželství nemůže býti šťastné, není-li žena zrcadlem etnosti. — Zrcadlem žena nemusí

být, pouze má ji dáti matka dobré vychování, alespoň takové, aby potom hodnému muži, živiteli a chlebo-dárci svému, manželskou věrnost neporušovala a jeho domácnost v pořádku, čistotě udržovala. Avšak dcera, která na vdavky se těšila hlavně proto, že lidé ji budou říkat „milostpaní“ a že šviháci, služky a ženy řemeslníků ji budou ruce líbat, neměla od matky dostatečnou přípravu k životu manželskému a rodinnému. Za tyto mezery v jejím vychování pyká nyní ubožák muž, jenž pozdě prohlídl úlisnou tehýni, i zvyká si znenáhla parohům, které koncem konců nosí s docela resignovanou tváří. Nechť se baví nešťastník čtením milostných veršů, bezcenných výrobků (à la Lásky a slitování), které na seriosního čtenáře účinkují jako požití plesnivé jiternice, — nebo ať se potěší čtením činoher, manželskou věrnost velebicích, ovšem řečnický nabubřelých tou měrou, že seriosní čtenář neví, proč takové komické truchlobry s pravdě nepodobnou, nestravitelnou a nemožnou hrdinkou se skládají . . . A pro koho se skládají? Snad pro hulákající rytíře pimprláckých komedií? Snad pro paroháče, aby se zlobili? To by nebylo šlechetné!

Stran záhadnosti těchto nevěrných žen sbledáte u mužů určité názory. — Jistý pessimista mi řekl: „Jsou ženy, které samy si přejí, aby cítily nad sebou silnou pěst — a pak teprv dělají dobrotu,“ neb shovívavost činí je svéhlavými a nešťastnými. Pamatuji se na jeden doklad k tomu ze svého pobytu na Rusi. Tenkrát „Kreutzerova sonata“ ještě nebyla sepsána, a též rozuzlení v našem případě obešlo se bez vraždy, avšak ne méně dramaticky. Hrdinka je čtyřicetiletá dáma

stále ještě hezká a statná. Byla též nábožná. Bláznila se vám za — tenoristou, hloupým, ale hezkým a notně vlasatým. Zpovědník jí domlouval. Máte děti (měla dva syny, oba gymnasisty), máte k nim povinnosti... — Vše marno! Muž ji konečně vyléčil velmi radikálním prostředkem. Nařezal ji karabáčem, co se do ní vešlo, nota bene, zcela bez svědků, v ložnici. — Zda-li ten prostředek vždy při takové chorobě pomáhá, nemohu s určitostí říci. Statistických tabulek o výsledku tohoto léčení dosud nemáme. Někdy prostředek asi proto neúčinkuje, že přišel pozdě, když choroba osudná již valně pokročila. Weet je het genees-middel, dat etc. Víš lék, jenž by mladé a stárnoucí Evy vyléčil z jejich masitých záchvatů? — „Pořádný výprask bičem“ — říkával mi v Batávii hollandský kolega Bonthuis, jenž při tom ušlechtilé a ctnostné ženy velmi etil. A jako Bonthuis soudí nyní Björnson. Björnson sepsal novelu „Absolonovy vlasy“. V této novele použil muž téhož prostředku proti zpupnosti a vládychtivosti své manželky, která pohlížela na manžela, jako hledí despota na svého otroka. Otrok náhle se chopil biče, položil si ji přes koleno a notně ji vylupal. Ubohá paní! — zvolá soucitný čtenář... Muž si tím zjednal u ní respekt a poslušnost. — Ale za jakou cenu! namítnou mi s hrůzou zbožňovatelé des ewig Weiblichen (věčno - ženského). Léčení toto není drahé, spolu je potrestáním a může vésti k uzdravení. Uvidíte! Ostatně Nietzsche též udílí svému „nadčlověku“ radu, aby — jistě to mluví symbolicky — šel k ženě vždy s bičem v ruce. I Turci zjednávají si týmž způsobem pořádek

a svatý pokoj v haremu. Když je nejhůře, přijde krotitel žen umíněných a neposlušných, evnuch, v dlouhém modrém županu s bičem v ruce, — bič, z kůže nilského hrocha urobený, bolestněji na kůži dopadá nežli železný prut — i přivádí svárlivé krasotinky k rozumu. Vypráská všem bez rozdílu. — „Povězte nám lepší prostředek k zjednání pořádku,“ říká zdvořile Turek cizinci, jenž odsuzuje tuto negalanční exekuci. — A cizinec mlčí, ano, jako ryba mlčí. Duchaplný Francouz řekl: „Pařížská dáma je lvicí, která zbožňuje svého krotitele, když se jí nedá sežrat. Žena tato respektuje muže, jenž ji skrotil, ona libá karabáč, jenž ji naučil uznávaní nějakou moc nad sebou.“ — Rozumí se, že vše to míněno ve smyslu symbolickém a ne ve smyslu doslovném, ačkoli žijící dosud slavní literáti pařížští psali o bohatých zahálčivých a svěťáckých Pařížankách ještě horší věci.

Názor duchaplného Francouze o svěťácké ženě souhlasí s názory Bataků o nespolehlivosti a nestálosti ženských, o jakési přirozené dvojitosti duše ženské vůbec a o způsobu, jak lze jejich nectnosti napravit a snad docela též vyléčiti. A známo je též, že galantnost šviháků již mnohé prostomyslné, avšak poněkud ješitné a proto domýšlivé ženě, hlavu popletla. Ubohá najednou se cítila v manželství vedle svého řádného muže — nešťastnou, vlivem malicherných a lichotných žvástů, kterými bohatí hejskové a poloplešatá gigrlata ubohou husičku zasypávali. Oni pohlavní obrazotvornost a domýšlivost její rozněcovali takovou měrou, že povinnost, počestnost a odříkání staly se u ní prázdnými slovy — vzor to špatné a zkažené

ženy, mravně i duševně zvrhlé. Nadšeně mluví o tragédii (zotročilosti) moderní ženy. Obrazy o tragédii ženy líbily se jí proto, že muž i žena jsou tam bez košile — v košili byla by tragédie nemožná? — a nyní nejen fialově vidí, ale též fialově myslí. Snadno bláznit, když rozumu není — říká se, avšak žena batacká vidí bílé bílým a černé černým, t. j. není duševně zmrzačená jako uvedená námi špatná žena evropská, která by se snad dobře hodila malířům za rozpustilou modelku, kdyby měla — hezké a štíhlé tělo. Nebo by šla k operetce, kdyby měla trochu hlasu. Ji láká nevázaný život u divadla — a ne láska k divadlu a k umění. Je to láska k hýřivému prostopášnictví, touha po rozpustilých švandách, po tělesném požívání a po dvojsmyslných necudných hovorech. Ona neumí ani prostý dopis napsat a nechce jej napsat. Proč? Ví, že duševní obmezenost mnohem více se jeví při psaní než při mluvení. Obličej, brvy a vlasy tato hrdinka naší doby nelení si nabarvit a s těmito falešnými okrasami stále dělá návštěvy, chodí okázale do všech možných schůzí, stále ji potkáváte na ulici, neboť doma má dlouhou chvíli. Tatakových ženských typů Batak nezná, kdežto v kulturní Evropě tato žena, neznajíc studu, příliš se roztahuje nejen v literatuře — vinou mužů, kteří karabáčem tuto ženu léčiti se neosmělují. (Dědků máme dost, avšak zbabělců ještě více.) Léčení je prosté. Třeba jítí přímo a popadnout býka za rohy, neboť není lsti nad ženskou lest, praví moudrý Sirach — a přímým vystoupením vyraziš tuto hlavní zbraň ženě z ruky a ještě ji k rozumu a poslušnosti přivéstí můžeš.

Ostatně též Prosper Mérimée, autor korsické *Colomby* a španělské *Carmeny*, nepochleboval ženám. On viděl v ženě půvabné zvířátko, smyslné a potměšilé; rád si s nimi zahrával jako s mláďaty šelem kočkovitých, vždy maje karabáč pohotově. Není tedy Nietzsche prvním, jenž doporučoval mužům karabáč. A přece oba, i Nietzsche i Mérimée, byli ctiteli žen. Snad povrhše prázdnotou farisejskou galantností, mohli zřejmě vidět slabé stránky krásného pohlaví, mnohem zřejměji než jiní, neméně duchaplní mužové. Čtenář mi namítne: Nemohou mít pravdu, nebyli ženati. — Čtenář mluví, že člověk teprv když se ožení, stává se schopným mluvit pravdu. Ze starých mládenců nikdo mu neuvěří, že by se stal pravdomluvným, vstoupiv ve stav svatého manželství. Což aby se to zkusilo se žurnalisty?

Celkem dlužno říci, že galánům, giglatům, světákům, umělcům a všem možným rytířům záletnické lásky nevedlo by se u Bataků tak skvostně jako u nás v Evropě, kde máme strach před skandálem, kde mnohý chudšas manžel (aby se mu lidé nevysmáli — un mari cocu — neboť posměch sousedů a známých nejvíce bolí paroháče) obejuje raději přátelsky s milánem své ženy; staví se, jakoby úskočnost své drahé polovice nepozoroval, a nechává vítězného nestoudníka v manželském revíru pytláčiti, takže neví, zdali vychovává své vlastní nebo jeho děti. Jaké to potrestání zbabělce! Batakové nejeví této zbabělosti, oni trestají škůdce domácího krbu; toho žádá na něm veřejné mínění jako povinnost, která musí býti vykonána ve prospěch celku. Zbabělost podváděných mužů kazila

by ostatní ženy, ony by si všechno dovolily, vidouce, že jim to projde bez trestu — toť mínění Bataků. Bázeň činí ženy věrnými, dodávají. Odpusťte tyto názory divochům a barbarům, kteří nemají poněti ani o emancipaci ani o prolhané a podkuřující galantnosti. Vždyť jsou i v Evropě velmi osvědčení lidé a bystří pozorovatelé, kteří na základě svých zkušeností tvrdí, že třeba, aby ženy zrovna jako děti pořád nad sebou cítily kázeň a autoritu, která tyto slabé, křehké, rozmarné a na nejvyšší lstivé tvory má vésti a řídit, jinak že velmi snadno přijdou na — bezcesti, takže by potom s nimi ani ... víte již kdo — neobstál. Zkušenost učí, že žena — vdaná či nevdaná — nezná v ničem míru, že snadněji upadá do krajních výstředností než muž. O tom měli jsme nedávno v Praze náhodou dva doklady. Byly to především obrazy berlínské slečny Costenoble, jimiž umělkyně snažila se vyličit tragedii ženy — vinou muže. Obrazy s tak nestydatou nahotou a s takovými písami naháčů netroufal by si ani mužský namalovat. V tom tedy záleží emancipace ženy? A druhý doklad podává aktovka, velmi prostřední umělecké ceny „V jármu“, (neobyčejně šlechetná žena je upoutána sňatkem k neobyčejně ničemnému muži) od paní Kunětické. Drama (?) bylo provozováno roku tohoto v naší „zlaté kapliče“, kterou „Národ Sobě“ vystavěl. Scéna, v níž se představuje svádění kuchařky Betty na pohovce ženatým Regnerem, je tak nestydatě realní, tak plastická, že „nejostřílenější husar z Národních listů se nad tím do ruda červenal“. Po těchto výstřednostech dvou umělkyň brzo dohoníme Čiňany v jejich rea-

lismu; ti představuji na jevišti přímo — coitus! Nechme Asiatům a pejskům na ulici jejich realismus, jejich verismus a animalismus. Nezanášejme ho do chrámu Umění. Proč kritika a obecenstvo důrazně se neozvou proti cynickým směrům vtírajícím se na jeviště Zlatého domu? Proč, ó Družstvo, tajuplně a hlubokomyslně mlčíš jako Sfinx thébánská? . . Řeknu prostě a upřímně na základě své zkušenosti: Javánky a Malajky, jsouce ovšem nevědomy jako běličky — mají více studu než civilisované jejich spolusestry, uvedené dámy umělkyně. Kdo by to byl řekl?

Snad emancipace, která má tolik křivého napravit a zázraky způsobit, která má ženy povznést, zušlechtit, zvelebit, zdokonalit, zbaví nás těch výstředních a demonických žen. Emancipace vštípi ženám lásku k domácnosti a k rodinnému krbu, takže nebudou se chápati každé příležitosti, aby si vyhledaly zábavy mimo kruh rodinný. Kdož by si takové emancipace z té dně nepřál? Ony budou potom mužům něčím více než nevědomými a fintivými odaliskami a nebudou uraženy, nejsouce oslovovány za každým čtvrtým slovem: „milostpaní, ruce libám“ . . . Možná, že emancipace i toho na ženách dokáže, že nebudou stále mužům odmlouvati, což jest společná všem ženám vada . . .

— To není pravda! slyším volati rozhněvanou čtenářku. A proto mlčím. Mlčeti jest zlato, a potom — Kapitol jest již zachráněn. K čemu tedy křiky a povyk?

XIV.

Rodinný život u necivilisovaných plemen je zrovna tak vyvinut jako u civilisovaných Evropanů. I divoši

mají vědomí o mravním významu rodinného života, jsou si dobře vědomi, že rodina jest základem společnosti, a proto respektují rodinu a domácí krb více, snad mnohem více nežli kulturní velkoměšťáci a dobrodružní šviháci. Proto jsou též bezohledně důsledni, zabíjejíce nevěrnou ženu a trestem stíhajíce všecky, kteří by manželský život, tuto prastarou instituci lidského pokolení, podvrátiti a zlehčiti chtěli. Zabíjením smilníků ntvrzují tuzemci ženy své ve věrnosti. Jinak budou všecky nevěrny, dodávají Batakové. Tak málo věří v ženskou ctnost. Je to snad instinkt samce již od přírody despotického a proto nedůvěřivého, či zděděná atavistická nenávisť, kterou muž slepě dává se vésti proti lstivému a úskočnému pohlaví?

Láska k dětem a rodině šlechtí Bataky, oni se tím pyšní, mají-li četné potomstvo. Často mají ženy značný vliv v rodině, ovšem nepřímý a nepozorovaně, zvláště, mají-li rodinu četnější (Batakovi netřeba se báti vzrůstu rodiny; dle počtu členů obdělá si též přiměřeně větší pozemek, takže všecky krky dobře může uživiti). Tolik však vím, že Batak nikdy se ženou se neradí, nechť se to týká hospodářství nebo čehokoli jiného. Není to vůbec u nich zvykem, žena je mu podržena a má pouze poslouchat. Ostatní muži by se mu vysmáli, že není pánem v domě, vysvětloval jeden tuzemec. Bataci takový výsměch velmi bolestně pocífuji. Ta žena je nejlepši, která je nejvíce podržena a nejvíce poslouchá, říkají tuzemci. Ani Hartmann ani Nietzsche nejeví takovou pohrdavost, takovou nedůvěru k ženám jako Batak, jenž ani ve snu nemá tušení o tom, že by žena mohla míti rovná práva

s mužem aneb že by měla mít nadvládu nad mužem dle feministické literatury naší doby. Batak se přiznává k apoštolskému výroku: „On (muž) budiž pánem tvým.“ Dle jeho názoru ženy jsou nižší a takofka vzhledem k muži doplňovací bytosti, určené skoro výhradně k rození, kojení a vychovávání dětí a k lopocení v hospodářství mužově. Žena jest nádoba mužova.

Názor o věrnosti manželek mají Batakové týž, jaký jsem později opět shledal u obyvatelů nedalekého ostrova Nias. I Batakové i Niasané jsou přesvědčeni, že, spáše-li manželka tajně nevěru, bývá toho následek trvalé sucho a neúroda, od níž potom na sta lidí nevinně trpěti bude. Z toho viděti, jak důležitě a pro všeobecné blaho lidu nutno jest, aby ženy svatě plnily svou první a nejhlavnější ctnost a nedaly se svést s úzké dráhy věrnosti manželské.

Trvá-li sucho dlouho, začíná vyšetřování po vesnicích, zdali nebylo někde cizoložství spácháno. Osobám podezřelým veřejně se ukládá, aby odpřisáhnutím dosvědčily svou manželskou nevinu. Již po této přísaze, třeba i vinníci nebyli objeveni, sucho prý přestává, vydatný déšť opět svlažuje vyprahlé nivy, a rýžová pole jsou brzo pod vodou, jak toho je třeba, aby rýže se dařila.

Jak viděti, i Batakům i Niasanům dělá žena — totiž to, co Medicejská Venuše levou rukou si přikrývá — dost a dost starostí. Ctnostná žeuu jest i tam při vši pokorné poslušnosti a nicotě velmi působivý drahokam nejen v pokladně muže, ale též v okolním obyvatelstvu. Uvažte jen, že na věrnosti žen záleží úroda a blahobyť veškerého kraje!

V kulturní Evropě cizoložství manželek nemá (na štěstí) nijakého vlivu na stav pověrnosti a nemá v zápětí neúrodu, ba často nemá vlivu ani na společenské postavení hříšnice vůbec. Manželka, o níž veřejně je známo, že muži jest nevěrná a že má milána, bývá ve společnosti přijímána jako každá jiná dáma a ještě budi závisť svými šperky, drahým šatem atd. Bývá za intressantní, nepochopenou a osvěcenou ženu pokládána, v románech a operách ji zbožňují a mnohem více okolků s ní nadělají nežli se ženou ctnostnou. Za to zlošť kulturního obecenstva tím nemilosrdněji stíhá dívku, která klesla. Ta je nadobro ztracena a ve společnosti skoro nemožná. Surovec všeho si může proti takové nešťastné dívce dovoliti, kdežto nevěrné manželce mnohý pán věnuje ve společnosti okázalou pozornost a zdvořilost, jako by jí říci chtěl: „Nevěřím, co o vás vrabci na střeše zpívají.“ Vůči takové ženě hříšnici chování kulturního člověka je zcela farizejské. Každý o její nevěrnosti ví, a každý se před ní tváří, jakoby o ničem nevěděl. Jaká to delikátnost! Batak ještě tak brzo v kultuře nás nedohoní.

Takovým nestejným loktem měří naše veřejné mínění — zcela jinak, než u Bataků. V této věci dávám přednost Batakům. A ještě něco! Muž rohnosec je v Evropě směšným — kdežto žena, která má nevěrného muže, nejen nám není směšnou — ba každý ji lituje — ubohá! — nešťastná! A takových nestejných loktů máme u nás mnoho!

Volná láska přestává, jakmile dívka se provdá. U nás říkají o ženě, která před provdáním měla dů-

věrný styk s jiným, že „má minulost“, že lpi na ni skvrna, kterou nelze nijak setřít. Dokáže-li se později taková skvrna v její minulosti třeba již po letech ztrávených v klidném a věrném manželství, byť se osvědčila dobrou ženou a dobrou matkou — jest její tragický konec na divadelních prknech úplně odůvodněn dle požadavků naší kulisní pozlátkové morálky; její muž, jenž byl v mládí sám největším prostopášníkem a nejednou i ošemetným cizoložníkem, nyní v návalu spravedlivé zlosti ji zavrhuje a z domu vyhání. Je to vždy velmi patetická scéna, obecnstvo tleská a vyvolává herce již proto, že jako zběsilý křičel. — Batak si však myslí: „Když mi jest nyní v manželství řádnou hospodyní a dobrou ženou, co jest mi po její minulosti?“ Jak viděti, Batak za námi v kultuře silně pokulhává!

Batakové nekladou váhu na neporušenost nevěsty, ženich není tam nikterak žárliv na její minulost, ale jakmile se stala jeho manželkou, žádá na ni bezohlednou věrnost, poslušnost a pracovitost. Něco za něco! Muž si totiž ženu od jejího příbuzenstva koupil za 5—10 býků, t. j. za 90—180 zl. (výminečně více až 300 zl.), kterouž sumu buď najednou zaplatil španělskými dolary nebo ji menšími obnosy po svatbě uplácel. (Uplácení se pokládá za slušnější a za důkaz důvěry.) Žena řečenou koupí stala se dle běžných názorů jeho majetkem, drahocenným majetkem, jehož nyní nikdo cizí užívati nesmí kromě muže majetníka. Muž se hodně napracoval, ba nadřel (často se i zadlužil), aby si takovou poměrně velikou sumu vydělal na koupi manželky. Ký div tedy, že

v manželství opět odpočívá, opět si hoví. Žena též na poli spolu s mužem pracuje a veškerou domácnost a hospodářství skoro sama obstarává. Polní práce v některých krajích jsou určitým způsobem rozděleny mezi muže a ženy, čímž ženám je ulehčeno a mají se celkem lépe než ženy malajské, hlavně tím, že muž roli dědičnou pluhem obdělává, kde často s býkem po kolena ve vodě a bahnu musí kráčet. Ale celkem muž mnohem méně pracuje, nežli žena, za to tím více kouří a zahálí, mudruje a se sousedy rozpráví v obecním domě.

U sebe jest pánem neobmezeným. Ženy chovají se v přítomnosti manželů tiše a uctivě, ani nemluví. Mile překvapuje, že batacká žena vůči muži je tak pokorná, jakou zřídka bývá žena evropská; zdá se věru, jakoby tamější žena chtěla mít nad sebou nějakého pána, koho by bez odmítání poslouchala. Instinktivní vládychtivost, s níž mnohé spanilomyslné slečny v Evropě ve sňatek vstupují a po sňatku opravdu vládu nastupují, batackým dívkám je neznáma. Přísnost stavu manželského činí, že vdané ženy jsou vůči cizincům z počátku velmi zamlklé, jednoslabičné a vyhýbavé asi jako naše unyle pobledlé a zádumčivě půvabné jeptišky vůči mladým a bujarým jonákům.

Batakové mají v domácnosti svatý pokoj — povolné ženy jsou podřízeny mužům jako u starých Řeků, boj o nadvládu mezi mužem a ženou nikdy se tam nevede. Rád přiznávám, že pokorná poslušnost vzdělané dámy evropské vůči manželu z Hlupáкова byla by nemístná, ona vždy v boji vítězí a vládne svou

duševní převahou. Dobře praví paní M. Ebnerova (von Eschenbach): „Žena, která nemůže mítí vliv na svého muže, je hloupá jako husa, kdežto žena, která si nepřeje mítí na něho vliv, je světice.“ A světice bude vždy na světě málo!

Od rána do noci jsou batacké ženy na nohou. K večeru se vracejí z polí, kde pracovaly, a nesou si potřeby do domácnosti, velké otepě dříví a sněti stromů k pálení, podlouhlé brambory (obi), kukuřici a rozličné zeliny, k tomu ještě mají svého kojence na zádech, od něhož matka nikdy se neodlučuje. Bohaté krůpěje potu žena má na čele a heká pod těžkým břemenem (neboť pole je někdy přes hodinu od vesnice vzdáleno) a tak se namahá každý den. Práce, přesahující síly člověka, je dření — a dření již člověka neblaží. Kdyby dření blažilo, byla by batacká žena nejblaženější bytostí pod sluncem.

Obyčejně, jak jsme již pravili, polní práce bývají rozděleny mezi muže a ženu. Muž obdělává půdu na rýžovém poli třízubým pluhem, jež vleče tamější býk, kdežto žena nosí hnůj z vesnice na pole. Muž seje a žena pleje. Hlídkají střídavě pole proti rýžožravým ptáčkům, kteří hejny se vznášejí nad polem, a když jsou žně, tu celá rodina se odstěhuje na pole a pracují všickni od rána do večera.

Batacká žena připomíná nám smutný osud ženy černohorské. Žena černohorská, vyzáblá, kostnatá, se zvadlými a svislými vnadami — jak nám ruští turisté vypravují, nosí po příkrých skalních stezkách břemena, kdežto statný muž, kouře čubuk, vedle ní jako hrdina

si vykračuje: ona je na Černé Hoře nákladové zvíře a nákladový vůz. Černohorec počítá čtyry ženské náklady na jeden koňský nebo mezčí náklad. Práce prý by muže snížila, on je hrdina! Žena líbá ruku svému muži, ona musí na zemi seděti, kdežto pán, její manžel, sedí na lavici; žena musí v kuchyni, totiž ve stáji, pracovat a přebývat, kdežto muž se zdržuje a jí v příbytkové světnici. Žena nesmí se objeviti před cizincem. Ona jest jaksi živým nábytkem, bez uvědomění a vlastní vůle, jaksi příslušenstvím a otrokyní v domě. Všecky domy a budovy v Cetyni jsou vystaveny z kamene, který vesměs na zádech žen byl přivlečen z Cattara, výmínečně bylo k tomu mezků použito. Černohorci viděli v sousedních místech (Bocca di Cattaro, Budua, Ragusa, Trebinje) lidštější a lepší společenské postavení žen a přece setrvali při svých prehistorických, polobarbarských zvycích a názorech. Též příbuzní Černohorcům slovanští horalé v Dalmácii, Morláci, chovají se k ženám mnohem vlivněji a citelněji než Černohorci. Jednostranné idealisování Černohorců u nás pokládáno za důkaz horlivého pěstování slovanské vzájemnosti — a zatím ve skutečnosti i ta batacká žena má se lépe nežli žena černohorská.

Dlužno s pochvalou se zmíniti, že Batak s ženou hrubě a zle nenakládá, že k ní zášti nechová, ačkoli ji pokládá za tvora nižšího a k práci určeného. Šetří ji, jako vůbec každý šetří drazé koupeného a nevyhnutelně potřebného majetku a dobré dělnice v hospodářství. Ona nemá přístupu do veřejných slavností, do obecních schůzí, ke kohoutím zápasům a jiným

hrám. Též tance přísluší především mužům — ženy málokdy se v něm účastňují. Dle toho, jak se tanec provozuje, není ženám čeho litovati. V čem záleží tanec mužů? Jsou to poněkud náhlé pohyby a kroucení těla, ohýbání kloubů, zdvihání a ponížení ramen a celého těla atd. s radostnými a výraznými posuňky v obličejí. Časem hledí tancující co možná do výšky vyskočiti. Tanec trvá dlouho, až půl hodiny. Muž tančí vždy sám; dotančil, a jiný začne, ostatní se na něho dívají. Tanec poskytuje větší zábavu divákům než tančícím.

Batak (i pohlavár) si velmi rád zatančí, když je v dobré míře a zvláště má-li hosti. Při tančení pěstuje též mimiku; zlošť, hrozba, vítězná radost září z jeho tváří. Tanečník, jenž si pořádně přihnul palmového vína, bývá velmi vesel a tančí tak dlouho, až únavou div neklesne. Unaví se tím, že se točí kolem osy svého těla a že vyskakuje co nejvíce do výšky — a při tom též jako u nás utancovaný baletní mistr přichází do potu velmi horkého. Má-li Batak opičku z palmového vína, je vždy prostosrdečný, hovorný a vesel jako dítě, bez pokrytství a falše, smích se rozléhá po jeho slovech, jistě je vtipný a žertovný. Stává se, že při této všeobecné veselosti pohlavár vybídne i cestovatele hosta, aby také tančil, t. j. aby ukázal „jak tam doma u nich tancují“. Udělá-li cestovatel do kola několik fantastických kroků a skoků a mršt-ných obrátů svým tělem, všickni mu křičí hřimavou pochvalou, takže vepří pod podlahou (pod podlahou jsou chlévy) ze spaní se probouzejí a udivení chrochtají. Za tuto ochotu chovají se tuzemci k hostu velmi přát-

telsky, též ochotně mu pomáhají radou ve všem, čeho má potřebi.

Batakové mají prostinké hudební nástroje, dřevěné bubny rozličné velikosti, hrubou koží potažené, na něž pěstmi nebo dřevěnými paličkami tlukou, potom mosazné kotly, na něž tlukou dřevěnými palicemi. Ze strunových nástrojů mají bambusovou flétnu, z níž vyluzují velmi zvučné tóny, dále mají bambusový válec, z jehož povrchu asi dvě nebo tři vlákna jsou odštipnuta, která však na koncích ještě s dřevem souvisí a nyní pomocí prostrčeného dřívka rozličně jsou napnuta; na tyto struny tlukou malými hůlkami a vyluzují jednotvárné tóny, jimiž rytmicky své zpěvy provázejí, konečně mají malý houslový nástroj o dvou strunách. Batakové milují tanec a zpěv; při slavnostech hudební nástroje nezahálejí, daleko za půlnoc rozléhá se stále tlučení do bubnů a kotlů. Evropana to unavuje, avšak tuzemci jsou tímto boucháním tak potěšeni jako koncertní obecenstvo, slyšící provozovat od dobrých hudebníků grand trio pro klavír, housle a violoncello z B-dur op. 97. od Beethovena.

Za této příležitosti promluvíme o zvláštním druhu tance, jejž provádějí ženy, tak zvané sibaso, t. j. osoby, obyčejně stařeny, do nichž při tanci duchové vstupují, kteří potom skrze ústa tancujících rozličné věci prorokují, na př. jak a kdy se válka ukončí, bude-li nějaké podniknutí šťastné, zdali nemocný se vyléčí atd. Sibaso znamená člověka posedlého duchem; vlastně je to spiritistické medium, které přichází do vytržení rozličným způsobem — tancem, balancováním na špičkách, bubnováním na bubny, usta-

vičným boucháním do kovové plotny u samých jeho uší, pálením kadidla a benzoé v jizbě a všemi těmi prostředky dohromady. Babizny tančí jako zběsilé, očima koulí, dělají křečovitě posuňky obličejem, až jim krvavá pěna z úst vystupuje, a v tomto vytržení myslí odpovídají na dané jim otázky. Mají vidění. Pot se z nich leje. Tělo se třese, oči v sloup se obra- cejí. Jedna z nich chraptivě a po vzduchu chňapajíc vypravuje, co vidí, sedíc bez síly skrčena v koutě.

Několik žen pustí se náhle do tance. Přítomní mlčky na řádění tanečnic se dívají, očekávajíce chvíli, až duch — prý je to duch předků — z některé začne mluvit. Jakmile zazní dlouhotáhlý pronikavý křik z hrdla zběsile se točící stařeny, všichni stichnou, neboť po tomto výkřiku začne duch z ní mluvit. Mimovolně vzpomeneš si na zlého ducha, jak o něm evangelia vypravují, i on tehdy z lidí mluvil, jiné lidi oslovoval, z člověka utikal atd. — Tento tanec, má-li býti provozován na objednání, je velmi drahý; žádali na mně sepulu ringit (deset tolarů), zároveň prý se dovím svého osudu, budu-li dlouho živ a padnu-li v bitvě. Kdo ví rád napřed svůj osud? Tida man! (Neehei) — řekl jsem rázně svému tlumočnicku, jenž mne ubezpečoval, že přede mnou jeden orang blanda (běloch) 25 tolarů sibasům zaplatil.

Batacké ženy jsou silné, vždy o něco menší než mužové (o 10 až 12 cm.), zdravé, veselé a což je hlavní věc, dobré, poslušné, pracovitě hospodyně a starostlivé matky; od dítěte nikdy se neodlučují, při práci mají dítě na zádech ve velkém šátku, jehož cípy pod krkem si zavazují. Matky tak děti milují,

Tunee stalen. (Str. 168).

že jich nikdy nebijí, ani když jsou nezbedny a notné důtky by zasluhovaly. Děti jsou jejich jedinou radostí, která jim na pouti života zbývá, láska mateřská jim oslazuje živobytí. Matka hlasitě hořekuje a tak běduje zpěvavým hlasem nad smrtí dítěte, že mi tím připomínala žalostné, daleko se rozléhající kvilení ruské selky (*gološénie*) nad hrobečkem dítěte. V tomto dojemném dlouhotáhlém kvilení (vytí) nalézá úlevu při svém hoři i ruská i bataká matka, jimž smrt odňala prvorozence. Láska mateřská je silnější než láska k manželu. Bataké matce dítě jest milejší než muž, avšak přece toho nebývá, aby dítě, na něž manžel stal by se žárliv, bylo rušitelem pokoje manželského a příčinou sváru mezi oběma manžely; tuzemec se cítí tak povznešeným nad ženu a tak jejím pánem, že její vnitřní život, myšlenky a tužby snad úplně ignoruje a pouze instinktivně cítí, že pud mateřský a pud rodinný v jedno splývají. V Evropě jsou manželství, v nichž dává dítě podnět k nespokojenosti sobeckému muži, bývá mu to nemilé, že něžnost matky k dítěti do pozadí ho tísni a že přednost má dítě. Batak uznává tuto přednost a shledává to zcela přirozeným.

Vdané ženy chodí v domě a do práce vždy s obnaženou vrchní částí těla a nosí pouze sukni, která jim splývá od pasu k patám. Dívky (na Javě a na Sumatře najdete též zvyk) mají obyčejně ňadra zakryta, buď si oblékají sukni (sarong) hned pod rameny k podpaždí aneb si přikrývají ňadra zvláštním šátkem. Teprv po vdání, když první své dítě kojí, začaly, chodí též s obnaženými prsoma — je to vy-

hraženo matkám, které mohou při tom pohodlněji pracovat a kojiti. Děti málo jim umírají a rychle rostou.

Nemluvně bývá u prsou do tří, čtyř i více let, někdy matka dvě ditky najednou kojí. Vše to ženy seslabuje. Děti přikrmují vařenou rýží, kterou matky v žvanec sežvýkají a z úst svých dětem přímo do úst, jež jim rozevřely, vkládají. Velcí kojenci již dobře mluví a již dovádějí na návsí. Děti mají velká břicha. Matky je často svým mlékem a rýží přecpávají — ze samé lásky!, až třicetkrát denně je kojí a v noci stále je mají u prsou. Děti jsou zdravé, ačkoli polykají ukrutné množství petravy. Nikdy neuvidíte mezi dětmi mrzáčka neb hrbáčka nebo skřivené údy, šavlovité, rachitické nožky, jako pravidelně u pražské útlé mládeže. Scrofulosis a rachitis tam není vůbec, není tam totiž syfilis. Nevyskytuje se u dětí batackých ani zapálení kyčelního kloubu (coxitis) ani kolenního (gonitis) ani mnoho jiných dlouho trvajících nemocí. Neštovic a cholery nikdy tam nebylo, teprv za posledních desetiletí častěji se vyskytovaly. Patrně byly tam od Evropanů zaneseny.

V kulturní Evropě vyskytuje se na ulicích některých měst mnoho žebrajících mrzáků . . , kdežto u Bataků a vůbec v tropech mrzáků a žebráků neuvidíš. Čím to? — Rusy překvapuje v naší Praze velký počet mrzáků, jichž v jiných západních městech v takovém množství nepotkávali. Nešťastníci, kteří rodem anebo neštěstím přišli o celé údy a možnost samostatné výživy, jsou nuceni v Praze spoléhat na dobročinnost svých bližních. Když se vydaří krásná neděle, vypra-

vují se tito uboží lidé ze svých skryší i obsazují všechny východy a cesty, vedoucí k oblíbeným pražským svátečním vycházkám. Všemi směry rozlézá se z Prahy a okolních obcí tato lidská bída v podobě zkomoleného necelého člověka! Pražan, který nemůže si dopřát letního pobytu na venkově, spěchá v neděli odpůldne za bránu, aby pookřál ve svěžím vzduchu, aby unikl pražskému ovzduší, do něhož pouliční otvory kanálů a hnusná zlíčovská továrna své mefitické výpary ukládají. Chutě tedy za bránu!

Avšak hned za první houštinou pražského okolí, ba ještě v samé Praze již na cestě k Letné aneb k Chotkovým sadům, hned za vyšehradskou branou atd. zazní mu vstříc úpění mrzáků: „Smilujte se nad ubohým“ . . . A zastaví své kroky vůči smutně vyhaslým očím, kusým údům a špatně zahojeným ranám, kterýmiž odňaty byly trpitelům pěstě, lokte, kolena. K tomu ječí a piští kolovrátky (pražská specialita) své odrhovačky. Vyjede-li si Pražan s parníkem, vítá ho zlozvuk dvou, tří kolovrátků, z nichž každý točí jinou, za kolovrátky následují protivné tahací harmoniky, a cesty jsou vroubeny zmrzačenými lidmi, „ubohými slepci“, „chromými od narození“ atd. Sedíte konečně v zahradě v zelené přírodě s výletníky. Ku stolu blíží se pojednou stařeček. V tom okamžiku spustí hodinový hrací stroj, a majitel této muziky náhle vystrčí svou druhou ruku, až dosud ukrytou, přímo do tváře výletníkům. Ruka nemá pěstě ani zápěstí, za to pahýl má rozštípnutý tak, že vidíte obě kosti předlokti s jizvou, která jeví všechny duhové odstíny od barvy jemně růžové až do temně

fialové. Stařeček s rukou stále vztýčenou neodchází, jeden z hostí u stolu nedal mu ještě almužny.

V kulturní Evropě lidé se zdravými údy nedovedou se postaratí, aby lidé zmrzačení a výživy neschopní nebyli nuceni domáhati se kousku chleba ukazováním svých boláků na veřejných místech. I ve středu našeho královského města jsou ubožáci tohoto druhu, a každý z nás asi potkal na př. vozík, na němž sedí mrzák muž, který žebrá; do vozíku zapřažena je dcera a ze zadu vozík ku předu postrkuje syn. Útěk chromého o berlích před strážníkem jest rovněž špatnou ilustrací naší křesťanské kulturní společnosti, které má býti „láska k bližnímu předním zákonem“. V protestantském Hollandu a Norsku neuvidíte žebráka, neřku-li žebravého mrzáka — je tam více účinné lidskosti než u nás, a chudinství je tam náležitě upraveno. Proč toho u nás není? Snad mají tito mrzáci udržovati Praze středověký „starobylý“ ráz? Tento „starobylý“ nešvar je společenským poloasijským neduhem v Itálii, Španělsku a Rusku, tedy v nejbídnějších zemích; žebráctví se tam provozuje jako řemeslo, které více vynáší než práce . . .

Již v Drážďanech je tomu jinak, můžete tam zběhati město a okolí, a nikde vás nezaráží pohled na bezpomocné mrzáky, třelci na rozích ulic, u kostelních vrat a v koutech u domů. Že tam není dotěrných žebravých dětí, hladových stařen, jejichž oko prosebně bloudí po mimojdoucích atd., je výsledkem dlouholeté činnosti, mající za účel opatrování chudiny, zařizování vhodných pracoven pro děti a spustlé výrostky, slovem, mají pořádek ve věcech chudinství a

organisaci veřejné společenské dobročinnosti. V. Böhmerta záslužný spis: „Chudinství v 77 německých městech“ — může býti vzorem každému většímu městu, pro Bataky však, kteří mají prosté společenské řády, spis ten nemá významu, nemají žebráků, nevědí, co jest almužna, a nemůže je stíhati bída, které jsou vydáni obyvatelé mnohých evropských měst. A bída má v zápětí ještě rušení rodinného života, zlodějství, prostituci a všemožné neřesti. Nemanželských dětí v Praze rodí se ročně téměř tolik jako manželských (roku 1895 připadalo na tisíc obyvatelů pražských 20 dětí manželských a 19 nemanželských). Lid bídou a nouzi stížený nemůže si zaříditi pravidelnou domácnost, nemůže ploditi děti na loži manželském („přijde to draž“). Mnozí nemají ani potřebných prostředků k výživě rodiny a místo zdravé lásky, která má v zápětí rodinu, spokojují se mimoletnými poměry, ba přímo — čert ví čím. Batakové o těchto sociálních těžkostech ničeho nevědí a jsou proto šťastnější než my v Evropě. Stačí pouze ukázati na dům č. 13 na Vyšehradě, kterému se říká všeobecně „v Polsku“. R. 1895 bylo v tom domě napočteno 237 dětí obojího pohlaví. Bída, nouze, doupě, pelech, blehárný, hádky, křiky, různice — ani nechci vypočítávat, co všecko v takových domech bývá.

Něco podobného nedá se v tropech ani mysliti.

XIII.

Divky nosí ozdoby kolem krku, zápěstí a kotníků. Jsou to řetízky a kruhy ze slonové kosti a z těžkého mosazného drátu. Nosí též korály, prsteny, sponky,

mosazné nebo cínové kulaté šperky v ušním laločku, jehož propíchnutá dírká víc a více se roztahuje vloženými, na sobě navinutými listy, tak že skrze rozšířený takto otvor dva až tři prsty prostrčiti lze. V této rozšířené dírce nosí zlaté neb stříbrné závitky. U některých Bataků je otvor v ušním laločku tak veliký, že tento spodní svou částí dotýká se ramene. Jakmile se dívky provdají, nastává bolestná chvíle. Odkládají na vždy všeliké ozdoby, neboť již cíle svého, ženitby, dosáhly a ode dneška pouze pro muže, rodinu a práci žítí mají. Nevěsta hlasitě pláče, neboť zlatá svoboda a radostné milkování je to tam, na vždy, na vždy! Vdané ženy nesmějí šperky nositi a méně si již hledí zevnějšku, často jsou špinavé jako starý hřeben.

Ženy, vdané i nevdané, nosí vlasy do uzlu se-pjaté nad temenem, jež si travou nebo zelenými listy pěkně okrašlují. Ženy mají vesměs hojné, krásné, jako hedvábní něžné vlasy, kteréž je zdobí více než všeliké umělé skvosty. Mají často temnohnědé vlasy a zcela správně jimi se pyšní. A ještě s radostí podotýkáme, že ženy zdejší rodí lehce a rychle, bez lékařů a krvotoků, bez sténání, křiku a úpění. Ano, ta děsná, bezcitná pokuta semitského božství Jahve: „Velice rozmnožím bolesti tvé a počínání tvá, s bolestí roditi budeš děti . . .“ vztahuje se skoro pouze k ženám bílé pleti — proč ne též k žepám sumatranským, těžko říci. Batacké ženy z dětství pracují fysicky a proto potom lehce slehají. Sousedka pomáhá rodičce; ona rodičce hráz nepodporuje, dítě spolu s placentou současně přichází na svět, pupeční šňůru prostě přetrhují. Matka po porodu hned vstává,

jde k řece, aby se umyla a od té doby nosí vždy s sebou novorozence na zádech. To, co kulturní ženě po kolik měsíců působí starosti, odbývá zdejší žena jako mimochodem.

S radostí připomínám, co jsem již dávno měl říci, že batacké krásnovlasé dívky — ne vždy, neboť krásu příroda všude šetrně rozdává — jsou mnohdy přirozeně hezké i dle našeho evropského vkusu, jsou zdravého a svěžího vzezření jako malé borovičky, jako zralá jablka, neřeknu jako zralé broskve, neboť něžná pleť jejich nemá toho slabého chmýří jako zralá brokev, avšak jest neméně jemná a uspokojující při sáhnutí. Výraz očí je laskavý, mile zvědavý, obličej kulatý a nos pravidelnější než u malajských žen; též na tvářích prosvítá zlehka červená barva. Vzal bys ji kolem pasu a zlíbal mnoho, mnohokrát. Mé jméno a příjmení vyslovila jedna dívka velmi dobře, až na poslední souhlásku *k*, kterou vyslovila jaksi setřené a rozplývavě jako *kch*. Ostatně, jak Darwin vypravuje, též obyvatelé Ohňové země v nejjihnější Americe vyslovovali mu bez obtíží nejtěžší slova evropských jazyků. Proč by tedy batacká kráska nemohla české jméno dobře vysloviti?

Teď ještě řeknu, co každý, kdo několik let strávil v tropech, na sobě zkusil. Evropané stávají se v tropech velmi chytlavými, lásky chtivými, tak že nejeden z nich ze zdravotních důvodů běře k sobě tuzemní hospodyně, aby mu spolu vedla domácnost a v kuchyni dohlížela. Přirozený pud k druhému pohlaví je v tropech mnohem mocnější nežli u nás, vlivem horkého a smyslnost rozpalujícího ponebí. V sousedním území

sultanátu Deli, kde Hollandané pomocí čínských dělníků tabáková pole pěstují, vedou domácnost Evropanům batacké hospodyně, a takto skrze slabé pohlaví nastává pravidelný styk s tímto dosud málo prozpytovaným polocivilisovaným lidem. Důvěrné styky tyto umožňují poznati duši lidu batackého i vžiti se do jejich myšlenek a názorů a spolu přiučiti se „bravé“ batačtině. Je to nejpraktičtější grammatika — pořád máš mladou učitelku kolem sebe, čilou a přítulnou. Hospodyňka brzo se přiučí nejdůkladnější čistotě (Hollandané čistoty nad všecko si hledí a ji za poloviční zdraví pokládají), neboť dělá, co svému pánu na očích vidí. Batacká dívka vstupuje takto do říše naší civilisace, jenže v dlouhých evropských až k zemi sahajících a nprnutých šatech ztrácí všecken půvab a proto jakožto vaše hospodyně stále nosí svůj tuzemní kroj. Koho okouzljuje moderní žena se šněrovačkou, turnýrou a nafouklými rukávy a s vosí taillí, kdo myslí, že rafinovaný chic nynějších žen je zvláštním výkvětem krásy, kdo myslí, že krasotinka, aby zůstala krásnou, musí všecka se haliti do hedvábí, kašmíru a hermelínu a (jako ta výfintěná hrdinka s gummovými ňadry na divadelních prknech) jeviti oslňující nádheru a křiklavý přepych, ten nechoď do tropů a zůstaň, kde jsi — aneb jdi do tropů, abys viděl, že pěkné tělo s přirozenými vnadami je krásou největší.

Tím především, že dívka batacká dovede se k nám a našim požadavkům přizpůsobiti, dokazuje svou povznešenost a inteligenci. Dáš-li jí kvítko, ona si je již neupraví do vlasů, nýbrž připne si je, jak

to činí její evropské sestry, na řadra, jimž též zvláštní péči věnovati počíná — z lásky k bílému manželu. Nové pojmy ji čekají, nabývá širšího rozhledu, upotřebením nových věcí uvidí, pozná vidličku, nože, mýdlo, kartáče, petrolejové lampy, švédské sirky, stolice, hodiny, rukavičky, kartáček na zuby. O Evropanu, jenž má rukavičky, již neřekne: má cizí kůži na ruku... Uvidí střevíce, botky... (neboť Batakové jako vůbec tuzemci v tropech chodí po celý život bosí, ševcům bych sem neradil a velkozávod na zouváky bych zde nezaložil). Pozná účel kapesních šátků. Sama nikdy jich nebude užívat, neboť nosová sliznice tuzemců velmi málo slizu vyměšuje. Kdo v Čechách často rýmou trpěl, má v tropech rýmu všeho šest hodin a skoro jí ani nezpozoruje. Evropané v tropech mají kapesní šátky, utírají si jimi rozpálené čelo, mokré od potu ruce atd. U nás dámy po dlouhém pláči dostávají obyčejně rýmu — a dlouhotáhlé jejich smrkání melancholicky se rozléhá, jakoby soucitu hledaly — u batackých žen toho není. Tropické ponebí má vůbec na sliznice velmi jemný vliv, zde nejsou katarhy bronchiální ani hrdelní, a souchotiny se zde nevyskytují. Šátek pro nos nehraje u tuzemců nijaké role, oni na nás udiveně hleděli, když jeden z nás Evropanů řádně svého smrkáče užíval. Myslili, že „dělá hluk“ ku své zábavě, že vyluzuje tyto zvuky, aby nám bylo veseleji, jak to bývá při hudbě.

Batacké dívky mají své dobré stránky. Nikdy jsem neviděl, aby jedna druhé hmyz z vlasů vybírala a jedla, jak to činí Javánky. Javánské dívky — čtyři až pět — sednou si v idylickém svém zátiší

jedna za druhou jako opice a rovněž jako opice se viskají a s radostí kousají do zvířátek „sladkých jako cukr“. — Tukang makan kutu (všivožrout) dří s opovržením Malajec o Javánovi. — Pojídání cizopásnického hmyzu budí též u nás velkou ošklivost. Nejsme tomu zvyklí a v Evropě se to neděje — avšak neodsuzujeme proto Javany, neboť se to vyskytuje u velké části člověčenstva, u Číňanů (na hlavních ulicích v Pekingu), u mohamedánských plemen v střední ruské Asii, u afrických černochů, u všech amerických Indiánů, u Samojedů, Eskymáků, u všech severních kočujících plemen — cizopásníci jsou těmto rozličným plemenům vesměs vítanou lahůdkou. (Evropská matka říká: Fuj, jaké ošklivé zvířátko leze ti ve vlasech. Matka javanská říká: hle, ve vlasech máš sladounké, malinké zvířátko — a dle toho i dítě se řídí.) Jsou plemena v Americe, která jedí živé blechy z psů s velikou chutí, což spíše lze pochopiti, neboť blecha živí se dobrou krmí (krví) a je sympatičtější a veselější svou barvou a čilostí. My cítíme již ošklivost k lidem, kteří na svém těle hmyz přechovávají, jak to bývá v Polsku u vzrostlých lidí, u polských a ruských židů a u cikánů a všude, kde čistota málo se pěstuje. Tím, že batacké dívky hmyz nejedí a pamlsky takový odmítají, blíží se k nám Evropanům a k našemu ušlechtlejšímu vkusu.

Batacké dívky chodí bosýma nohama — botky jim působí takovou nepříjemnost jako plnému selskému děvčeti úzká šněrovačka, do níž její bujná ňadra jsou sevřena jako do těsné kleci. Zanzibarský sultán má ve svém soukromém museu evropskou šněrovačku jako

curiosum, s nápisem: Tímto strojem z ocele a rybí kosti stahují si ženy v Evropě prsa a život, aby se mužům zalíbily. — Ukázal jsem známé mi tuzemce (v střední Sumatře) šněrovačku, kterou jsem si vypůjčil pod vědeckou záminkou z garderoby jedné z mých hollandských pacientek. Nevěděla z počátku, co to jest. Vysvětloval jsem jí to, ukázav na sobě, jak se šněrovačka nosí a jaký má účel vzhledem k nádrům. Dala se do hlasitého smíchu — tak se jí to zdálo vše podivné a bizarní. Chtěl jsem, aby se oblékla do šněrovačky. Bránila se, dělajíc gest rukama, jakoby chtěla říci: Dej mi svatý pokoj s tím nesmyslem. Smála se ještě více, když jsem jí řekl, kolik sukní na sobě nosí žena v Evropě, jak se v pasu stahuje a že ty četné sukně v nejhorším případě mohou jí pomoci proti útokům na „nejintimnější koutek jejího ženství“ — malajsky se to vyjadřuje mnohem prostěji — že sukně jsou jí jaksi ochranou a štítem, jaksi strážcem nevinnosti. Moje tuzemka usmála se vám šibalsky. Když jsem se jí ptal: Ken á p a t e r t a w a? (proč se směješ), usmála se ještě šibalštěji, řkouc: My nosíme jen jednu sukni (sarong), že to je lépe? — a po důvěrném tête-à-tête svěřila mi, co si povídají tuzemní dívky o bílých paničkách. „Nuže, co si povídají? Jaký je rozdíl mezi nimi a námi?“ — zeptá se zvědavě čtenářka této knihy. „Vaše ženy jsou hrdé, panovačné, žádají, abyste se vy jim kořili a jim sloužili; my jsme pokorné, poslušné a rádi vám sloužíme,“ — to bylo asi jádro jejího výkladu. Za tuto přímost hleděl jsem se jí odměniti. Dal jsem jí aspoň přibližně ponětí o turnýrech, pokrývajících

a objímajících zadní část těla evropských žen. Nápodobil jsem zcela vážně vypouklost a kroucení té široké turnýry při chůzi naší civilisované dámy. Smíchu nebylo konce. Byl to nelíčený, upřímný, radostný smích jako smích dítěte, když se mu nade vše očekávání něco povede při hraní. Ovšem, my jsme turnýrám uvykli již u malých žab a školaček, a proto nám není při tom ošklivém pohledu do smíchu, pouze se divíme krátkozrakosti matek a našich paedagogů, kteří školačkám tu obludnou okrasu trpí; do školy by ji neměly žákyně nositi.

Prostituce za peníze u Bataků není. Bel ami (od Maupassanta), jenž ve větších evropských městech bývá od paniček vydržován za prokazované jim smyslné službičky — jest u Bataků holou nemožností. Pro placené „miláčky“ t. j. pro mužské nevěstky není tam půdy. Též ženy tam peněz nemají i nemohou jimi neplechý tropiti.

Mnohoženství vyskytuje se zřídka a to pouze u bohatých pohlavářů. Jisté obyčeje a názory o ženě přispívají k mnohoženství. Žena je totiž majetkem muže. Umře-li muž, dědí tuto vdovu nejstarší bratr nebožtíka a může si ji za ženu vzíti, i když je sám ženat, ani mu není třeba jejího souhlasu. Muži přibude takto do hospodářství dobrá dělnice. Toto dědění ženy je nejčastěji příčinou mnohoženství. Stává se též, že Batak — má-li tolik peněz — bere si, t. j. kupuje si ještě jednu ženu, buď že má první neplodnou nebo že mu syna neporodila anebo že se stala k práci neschopnou, tak že nemůže hospodářství a polní práce zastati. Nemá-li nebožtík bratra, může

matka jakožto majetek připadnouti vlastnímu synu, v jehož domě potom žije až do smrti — syn si jí více váží nežli sedláci křesťanští cti své rodiče, jež mají na výměnku. Žena u Bataků musí býti vždy někoho majetkem, musí mítí muže, ředitele a pána nad sebou. Ve skutečnosti tuzemci neradi si berou ještě jednu ženu bez podstatných důvodů. Proč? Bojí se, aby klid v domácnosti nebyl porušen. Alespoň batacké pořekadlo dří — a je v tom kus povšechného lidového mudrosloví: Válka mezi dvěma vesnicemi má konec, avšak válka mezi dvěma ženami tébož muže je bez konce. — Dvojženství a mnohoženství u pohlavára dává někdy stálý podnět ku svárům mezi ženami a dětmi rozličných matek, proto pohlavár se snaží, aby v téže vesnici nežily. Synové rozličných matek mají stejné dědičné právo, má-li však první žena též syny, připadne jim větší část otcova majetku.

Zde podotýkáme, že mnohoženství neb jednoženství se souložnicemi (u nás se jim říká milenky, hospodyně, maitressy atd.) je na zemské polokouli rozšířenější než jednoženství. Uvedeme anekdotu ze života lorda Palmerstona. Šlechtný lord řekl k vynikajícímu tureckému státníkovi, Fuad pašovi: Nikdy nebude východní otázka vyřízena, pokud Turcie bude kořistí mnohoženství. Fuad paša odvětil: Nuže dobře, učiníme to tak jako vy, mylorde, budeme představovati jednu a schovávat ostatní. — Co odpověděl vznešený lord, o tom kronika mlčí. — Kde žena brzo odkvétá a rychle stárne, je mnohoženství v obyčeji. Lidé dle rozličné zeměpisné šířky a délky zavedli si rozličné manželské řády a mají též jinou morálku a jiné její

základy, přiměřené své animální teplotě, která se mění dle zeměpisné polohy kraje, dle vzdálenosti kraje od rovníka. Avšak rozvod se praktikuje na obou zemských polokoulích. Rozvod manželský je tak starý jako manželství. (Avšak ne, manželství je starší, snad jen o několik neděl, dodává Büchner.) S osvětou přibývá u civilisovaných plemen usnadnění rozvodu; vítězí tu zdravý rozum, reální potřeby — a ne mystické, asketické názory.

Bezděčně přichází mi na mysl, že názory Bataků o pohlavních poměrech vzhledem k společenským rádům podobají se názorům starých Řeků a Římanů. Ti rovněž nepokládali pohlavní zdrželivost za něco — ctnostného. Artemis a Pallas Athene byly, pravda, líčeny jako panny, avšak jen proto, aby se jevily ve mladistvé kráse — a ne, aby se tím schvalovalo paneuství jako přednost následování hodná a jako stav dokonalejší. Míti potomstvo pokládáno za občanskou povinnost; nejlepším zřízením a upravením pohlavních poměrů bylo jim manželství (monogamie); ke vstoupení v sňatek nebylo Římanům třeba kněze, zrovna jako nyní Batakové bez něho se obcházejí. Svazek manželský měl pouze občanský a ne náboženský význam. Též Luther učil: Sňatek je světská záležitost (weltlich Geschäft) — a nyní je to velmi světská záležitost, často nestoudná spekulace a čachr, jak o tom svědčí inseráty velkoměstských novin, kde je tolik nabídek k sňatkům s cifrovým oznámením žádaného na nevěstě věna. Žena u Římanů byla z rukou otce odevzdána do rukou manžela a v novém domě zaujímala totéž podřízené postavení vzhledem k muži jako dříve vzhledem k otcí, zrovna jako u Bataků.

XV.

Dědiny Bataků jsou dle našich evropských názorů velmi nečisté. Nedostatek čistoty a lhostejnost k pohodlí — toť výrazné stránky necivilisovaných plemen. Vzkročíš-li poprvé do domu, zarazí tě špína, tato věrná družka nevědomosti a lenosti. Děti jsou vesměs špinavé a přece mají na rukou a nohou stříbrné, někdy i zlaté okrasy, sponky, proužky a obroučky — vše to na nahém těle; naháčkové mají zavěšeny stříbrné (španělské) tolary kolem krku jako okrasu, jenže pozadí je špinavé. Jedí z nevymytých hliněných nádob; pod střechou vidíš mnoho pavučin a vůbec mnoho kousavého hmyzu, jehož by bylo méně při náležité čistotě.

Náš sedlák má hnůj přede dveřmi, kdežto Batakové bydlí nade hnojem. Dvě zvířátka jim vykonávají zdravotní policii, vepř a pes. Oba tito sanitáři sami dosti nečistí, svědomitě plní svou povinnost, hltajíce různé odpadky, všelike nečistoty a výkaly. Výkaly padají ještě teplé ze zadního koutu jizby přímo do přízemních chlévů pod podlahou a vepři na tuto krmi čekají, radostně chrochtajíce a na zadní nohy se stavíce, aby již padající krmi pohltili. Vepři, po vesnici tékající, hned běžt za každým, kdo jde stranou, toužíce po teplé krmi. Třeba opatrně zmizeti před zraky vepřů, jinak bezohledná zvířata tě překvapí právě, když jsi zaměstnán funkcí, nevyhnutelnou pro každý živoucí organismus, kterou rádi konáme v zádumčivém klidu a v úkrytu před zraky lidskými. Náhle jsi vybur-

cován . . . nepříjemná to situace! Ještě dobře, že blížící se zvířata chrochtáním na sebe upozorňují.

Zdejší pes (batacky: bijang) má bílou nebo žlutě špinavou srst, stojatě nevelké uši, špičatý nos. Je spíše malý než velký — a není hezký. Náleží spíše domu než pánovi. Nevyprovází pána, nevítá ho, nelichotí se mu, je připoután pouze k domu jako kočka; však si tuzemec psa také hrubě ani nevšimá, nikdy se s ním nepomazlí. O žrádlo aby se mnohdy staral chudák pes sám, žere kde co najde, i ovoce, kukurici, durian, bílé masíčko z vnitřní strany kokosového ořechu atd. Je (z nouze) výhradní vegetarián. V některých krajinách však tuzemci psy vykrmují a jedí; psi maso velmi jim chutná. — Pes osvědčuje své sanitářské schopnosti především v domě. On má přístup nahoru do jizby, kamž po žebříku velmi rychle a obratně vyleze. Pečuje o čistotu v pokoji tím, že pojídá výkal kojenců a důkladně vyčistí pokálenou po dětech podlahu. Děti na hrneček nesedají. Batakům noční vasa a waterklosety nejsou (jakož i většině člověčenstva) ani dle jména známy. Pejsek nejen že nečistě látky ve dne v noci pojídá s pravým nadšením, on vždy též kojence jazyčkem velmi svědomitě vyčistí; matka drží přímo před ním rozumného kojence, jenž výhodnost této posice vůči psovi bystře chápe a dle toho též přiměřeně se chová.

Jestliže několik rodin bydlí v jednom domě, má každý kojeneček na svou obsluhu zvláštního pejska. Pejsek nehne se od kojící matky a jako stín všude ji provází, kamkoli ona s kojencem na zádech kráčí. Každý pes dobře zná svého kojence, a jeden druhému

do zaměstnání se nemíchá, jakoby měli smysl pro pořádek a spravedlnost. Kojenec spolu s pejskem vyrůstá, a něžné pouto přátelské oba k sobě víže. Kojenec již prsu odrostl, již na strom leze — děti tak rychle lezou na stromy, že zdáli myslíte, že to jsou opice — pejsek čeká dole u stromu s hlavou vzhůru, nespouštěje s hocha milého rozumných očí svých. Pes kojenců má zvláštní jméno (kaban), a nikdo z rodiny mu neubližuje. Za to obyčejného vesnického psa — bijang — leckdo kopne, uhodí a nikdo nelituje.

Chlapeček a jeho pes (kaban).

Batacký pes je plachý, nedůvěřivý a divoký při nelaskavém s ním zacházení; avšak jinak je rozumný a po dobrém, má-li učitel jeho dosti trpělivosti a vlídnosti — může se všelichému přiučit, mezi jiným brzo se naučí chodit na honbu a vede opatrně pána na stopu zvěře, takže lepšího slídiče nelze si přát. Cena dobře vyučeného mysliveckého psa je zde 50—100 zl., ovšem jen mezi Evropany.

E. Otto popsal 1894 v odborném německém týdenníku „Weidmann“ své honby v severovýchodní Sumatře. Batacký pes Setan (Ďábel) dobré služby mn

při tom konal. V jednom případě Setan skákal vysoko před slonem, jenž svůj chobot s prava na levo hbitě otáčel, takže se zdálo, jakoby lesní velikán měl až strach před dorážejícím na něho a vrčícím psem, jehož snad poprvé v životě viděl. — Vůbec mají sloni strach před psy a mimo to zvláště před kokrháním kohoutů, takže do batackých vesnic nepřicházejí. Batacký pes neštěká, nýbrž jen kňučí a vyje jako šakal, jako atčfinský pes, jehož přírodopytci pokládají nyní za praotce všech ostatních. — Štěkot evropského psa je příjemný, něco mužného a udatného zní v tom mohutném a zvukně se rozléhajícím hafání. Za to dlouhotáhlé vytl a kňučení psů batackých za tiché jasné noci působí nepříjemně na Evropana, buď v něm smutnou náladu, asi tak, jako když v noci ze spaní slyšíte houkati sovu nebo kulicha. Psi často se rvou s vepří o výkaly, k nimž vepří domnívají se mítí výhradní právo jakožto privilegovaná třída. Ostatně i slepice jako vzteklé klobají lidský výkal, jen aby jej dříve shltly nežli vepří přikvápí. Proto vejce slepičí, i čerstvě snesené, tak protivně zavání a Evropanu chutnati nemůže.

Nehodlám snižovati věrného a nezištného přítele člověka. Avšak bez obalu řeknu, že batacký pes, plachý a i jinak málo civilisovaný, může býti evropským psům za vzor v jisté věci, skrze niž Homér nazval psa nestydatým zvířetem. Batačtí psi nikdy se neoecenňávají, za přítelkyněmi vášnivě neběhají s nosem vpřed — a vůbec nejeví na veřejném místě těch nezpůsobů, jimiž v Evropě vzbuzují nevoli osvěcených pedagogů a stydlivých rodičů. A zase batačtí psi

jeví zvláštní vlastnosti. Pes bývá dobrým přítelem jen dotud, pokud má jednoho pána. Pes, jenž nemá pána, je velmi chytré a lstivé zvíře a snadno zdivočí. Polodivocí psi druží se potom k sobě, těkají plaše po kraji a často z hladu jeden druhého požirají. Stáda zdivočelých psů těkají po batackém území málo zalidněném; jejich vytl a kňučení po tiché krajině smutně se rozléhá. Ostatně i zdomácnělý batacký pes málo člověku důvěřuje. Hladíte-li našeho psa po hlavě nebo potřeptáváte-li ho po boku a zádech, vidíte na jeho očích, že mu tím poskytujete velké radosti; avšak batacký pes nedá si na sebe sáhnouti, boje se vaší ruky, která ho chce pošimrat, a ustupuje před ní a odchází . . ., což je důkazem, jak málo dosud zdomácněl.

Batacký dům jest jako podlouhlý čtverec, někdy velmi dlouhý, zvláště, když v něm bydlí několik rodin. Okna jsou úzká s dřevěnými okenicemi, které se na noc zavírají. Oken jest však velmi málo a někdy jich ani není, jen aby vedro do vnitř nevnikalo, takže v domě je temno. Domy pohlavárů jsou větší a velmi pevně stavěny, vesměs ze dřeva a jsou obyčejně na dvě patra rozděleny; trámy a pilíře bývají okrášleny uměleckou řezbou. Domy jsou zbudovány bez hřebíků a bez železa, snadno je lze rozebrati a přestěhovati jako chatu ve velkoruských vesnicích. Trámy a fošny jsou zaklínovány a rotangem svázaný. V obyčejném vesnickém domě bývá jedna veliká jizba, v ní jsou postaveny bambusové kufry, kde jsou uloženy šaty, šperky, peníze, prsteny, náušnice, řetízky, mosazné závitky a jiné ozdoby; pod střechou jsou rozvěšeny

nože, piky, střelný prach v tykvových labvích, ručnice starého ústrojí s křesacím kamenem, někdy i rychlopalné Beaumontské ručnice, jichž se užívá též v holandsko-indickém vojstě. Nad ohništěm vidíte domácí nářadí, dřevěné lžice, bliněné nádoby na rýži a vodu, koryta, džbány atd. Vidliček a lžic tam není, tuzemci jedí vařenou rýži a kukuřici rukama, jako dosud větší část člověčenstva a jak to činili v ráji naši nejurozenější prarodiče. V ohromné jizbě bydlí čtyři až pět rodin (v každém koutě jedna) zástlony od sebe více méně oddělených. Ve velkém domě bydlí asi 20 lidí, v malém asi 10. V noci tu spí všichni na rohožkách na podlaze. Kouř z ohnišť (komínů není, a každá rodina má své ohniště) vznáší se ve vzduchu a hromadí se pod střechou; oči hanebně vás štípou od kouře, že slzíte, jako byste Malínského hřenn v notné dáve požili. V jizbě není stolů ani lavic; sedíte na podlaze na nejlepší rohožce, neboť jste hostem. Chcete-li, můžete se zády opřít o stěnu domu. Jizba je uvnitř černá od kouře jako opálené dřevo, čad všeko tam proniká. Kdo chceš v Čechách cítiti vzduch a zápach batackého domu, polož si ve svém pokoji na rozpálenou plotnu bavlněné punčochy.

Večer osvětluje jizbu noční oheň z ohniště nebo smolná louč, zvláště k tomu zapálená. Zřídka bývá v domě lampička, t. j. skořepina kokosového ořechu, naplněná olejem téhož ořechu a s hořícím v ní kuotem, kusem bavlnky. Jsi v polotmě, a celá rodina rozsedla se tu na podlaze, a dlouho do noci jde povídání. Nekonečné hovory týkají se zlých duchů, strašidel, starých bájí, pověr, tygrů, minulých válek atd.

Ohniště v batackém domě. Ženy připravují večeři. Nad ohništěm jsou zavěšeny na rohatině kusy bůvolího masa, které po řádném vysušení se používají k suché rýži spolu s drobkem rozetřeného červeného pepře. Na podlaze u sloupů jsou bambusové nádoby k přinášení vody ze studánky. Nahoře na trámu jsou misky: z trámu visí dlouhý a široký šátek, do něhož muži jako do pláidu se zahalují. Hoši nejsou doma, šli skotáčet na návěs a vrátí se domů s tátou k večeři. Přijdou brzo, neb již začíná soumrak, po němž rychle nastoupí čirá noc.

„Nepřejte si nocovat v batackém domě,“ řekl mi pan H.

A měl pravdu. Usneš teprv k půlnoci, až všichni k spaní se uložili. Pro Evropana je zvláště nepřijemno, že pod podlahou, v níž skuliny se táhnou podél prken, je chlév pro vepřový a hovězí dobytek; jsou tam též psi, drůbež, někdy kozy a krotká opice. Zvuky těchto domácích zvířat a jejich výpary pronikají z dolejška skrze podlahu a trápí váš sluch a mučí váš nos. Citíte velmi složitý zápach, jehož blíže ani nelze popsat. „Zde zavání batačina!“ toť nejvýraznější popis. Zápach tento nahraňuje mi ve Zlaté Praze smrdutý čpavý zápach ze Zličovské továrny, jenž se valí na dolejší Město pražské a tam vzduch otravuje nestydatým způsobem. Továrna má jistě velkou kuráž, že již po tolik let se nebojí c. k. zdravotní zemské rady ani zdravotního referenta při místodržitelství ani dvou pražských universitních profesorů hygieny — českého a německého. Batakové nemají o hygieně ponětí a jsou lhostejní k jakýmkoli zápachům. V Praze by se jim líbilo.

V jizbě spí houf malých capartů, rozléhá se dýchání a chrapot spících lidí, svědčící o jejich dobrém trávení, kojenci piští a nemohouce usnouti, křičí, jakoby je na vidle bral, matky je uspávají laskající domluvou nebo polohlasitým zpěvem. Někdy i krysa ve střeše zašustí a pronikavě píská. Někdy zaslechněš veselé mlaskání pejska, konajícího službu při nemluvněti. A ruce Evropana mají práce dost, hodně jej kousají zvířátka, kterých je všude hojnost, kde je málo čistoty a mnoho dětské drobotiny, v jejichž

lustých vláskách hmyz tak rád se plemení. Evropan se převaluje z boku na bok a vzpomíná si, že ho tak kousávaly v letě v rodných vesnicích, když tam bez perského prášku nocoval, milionské blechy. Též stinky po chvíli se činí, krvelačné, nenasytné; ony jeví někdy fosforické světélkování, což je sice velmi zajímavý úkaz, avšak přece je posíláš i s tou zajímavostí ke všem všudy. Slovem, horší to uocleh nežli v krčmě granadské. Blechy tu nejsou leda u psů, jimž pořádně ztrpčují život. Také moskiti jsou velmi vzácní, časté studené deště a prudké větry ničí ty kousavé malé bestie.

O druhé hodině s půlnoci poprvé je slyšeti kuropění, kohout si zakokrhal; o třetí hodi. ě kokrhá několikrát po sobě ze vší své mužné síly, o páté hodině pak kokrhá bez konce a s takovou horlivostí, jakoby opravdu východ slunce přivolával, a kolegové, odpovídají mu se všech stran jako zběsilí. K ránu přibývá chrochtání a funění dobytka a dříve ještě nežli se rozednilo, t. j. nežli cvrčkové a konipasi spustí svou jednotvárnou píseň, jsou již ženy na nohou a přinášejí vodu z řeky v dlouhých bambusových nádobách, načež tlukou ve velkých hmoždířích rýži, aby ji zbavily slupky (zevnějšího obalu, pericarpium), neboť rýži schovávají v klasech a každý den vymláťjí ji tolik, co je na den třeba. Duté silné zvuky při mlácení rýže rozléhají se široko daleko a probouzejí vás z nejlepšího ranního spánku a již vám nedají usnouti. Je ráno, den začíná. Na ohništi vesele zapraskal oheň, nádoby s rýží a vodou již jsou k ohni přistaveny, světlomodrý kouř v kotoučích se šíří pod

střechou. Ruch a lomoz denní začíná. Ženy šukají v domácnosti, a mužové se ubírají k palmám, aby palmové víno, přes noc do bambusových trub naka-palé, domů přinesli. Slunce vystupuje na obzoru a chrlí spousty světla a tepla na pozemskou přírodu, na dobré i zlé — a živok všeliký, jenž dýše, raduje se z jasného, zlatého světla slunečního.

Jak si dobývají tuzemci v nitrozemi ohně pro domácí potřeby? Velmi prostě. K tomu mají ocel, kámen a lulluk (troud). Křesáním oceli (ocilky) o křemen (křesací kámen) vzniká jiskra, která padá na připravený lulluk, jenž od jiskry doutná — od něho potom suché listí a smolná dřívka se zapalují. Troud mají z arengové palmy; je to snědá, měkká látka, která potahuje vnitřní stranu listových stopek kmen obkličujících; podobá se naší hubce, je však lehčí a měkčí. — V pobřežních krajích užívají tuzemci švédských sirek a petroleje. Leckterý batacký pohlavár má petrolejovou lampu, koupenu od čínských kočujících kramářů — má ji však jako vzácnost na podívanou.

Vůbec naše moderní technika dosud je Batakům zcela neznáma, a již z toho plyne, že jejich duševní obzor je zcela jiný nežli náš. Dům batacký je vystaven bez pravítka a kružidla, není v něm skleněných oken, cihel, kamen, zrcadel, hodin. U nás jsou hodiny skoro v každé domácnosti i staly se takoruka částí našeho organismu, jakož vidíme nejlépe, když se zastavily nebo jsou-li pokaženy. Batak úplně se bez nich obchází a bez mnohých jiných věcí, které se nám staly nevyhnutnou potřebou. Jestliže štěstí člo-

věka v tom záleží, že má málo potřeb a že má radost ze života, tu lze právem mluvit o štěstí člověka v tropech. Tvrdím se vši určitosti, že Batakové se blíží tomuto štěstí mnohem více než evropský tuctový inteligent se svým přemrštěným pachtěním po blahobytu. O nějakém tak zvaném štěstí evropské chudiny a pracovní třídy evropské nelze mluvit; stálý polohlad rodiny a lopocení vylučuje klidnou radost ze života a vešken pocit blaživé, tiché vnitřní spokojenosti. Ta vychvalovaná kultura je přece především ve prospěch a na ochranu vyšších a majetných tříd. O zlepšení osudu dělnické a pracující třídy dosud bylo velmi kuse a nedostatečně pečováno, a to málo, co se stalo, bylo vynuceno neurčitou bází před budoucností. Stav nynější evropské společnosti je neblahý. Nepatrná menšina se obohacuje systematickým a družným vysáváním ohromné většiny lidstva. Skoro zdá se, že proletáři jsou obětmi kultury, nikoli jejími členy. Zač stojí kultura, která trpí, aby přepych několika tisíc lidí byl zbudován na bidě mnoha milionů?

U Bataků této kultury není. Bez ní mají se lépe. — *Orvi kam mekurak?*

XVI.

Pohanští Batakové mají množství bohů a ne-sčíslné tlupy zlých duchů. Nejvyššího boha zovou Debáta, jenž zemi (Sumatru) a lidi stvořil a v sedmém nebi sídlí. Protože je však dobrý a nikomu neškodí, tuzemci hrubě se o něho nestarají. Debáta má tři syny, jsou to Batára gúra, Sóri páda a Mangána búlan, a ti, aby otcí práci ulehčili, rozdělili mezi sebe

správu všeho stvořeného. O božské trojici této, která se zde za staré doby ujala vlivem Hindů, mají však jen mlhavé ponětí a obracejí se k ní s prosbou jen při strašných živelních pobromách aneb při slavnostních přísahách.

Nynější Batakové výhradně si hledí duchů zlých, neboť ti jim mohou škoditi, a od těch všecko zlé pochází: neúroda, sucho, povodně, epidemie, požáry atd. Timor fecit deos (bázeň utvořila bohy) lze stopovati též u Bataků; všeho zla příčinou jsou zlí duchové. Zlých duchů (begu) jest velmi veliký počet nad zemí i pod zemí, na skalách, v lesích, na starých stromech, vysokých horách, na moři atd. Obětují zlým duchům dle návodu čaroděje (gúru) — kuře, kozu, vepře, bůvola, koně — dle toho, jak velké oběti je třeba, aby se jim ubránili a jejich zlé úmysly neškodnými učinili. Zlí duchové nejsou nic jiného, leč oživené přírodní síly — to bylo pranáboženství lidstva, animismus neb pandaemonismus. V nitrozemí leckde holdují ještě fetišismu. .

Kostelů Batakové nemají ani bohoslužby — mají jen dotčené čaroděje. V každé malé vesničce jest gúru, ve větších vesnicích jest jich několik, a všichni mají dobrou praksi. Čarodějové umějí také předpovídati zdar a nezdar všelikých podniků, způsobují déšť a jasné počasí, vyhánějí z nemocných zlého ducha, který jest příčinou každé choroby atd. — a to vše pomocí zaklínacích čarů, kouzelných holi s mozkiem člověka a rozličných amuletů, jak jsem se o tom již dříve zmínil.

O stvoření světa vypravují si rozličné báje, které se nám zdají býti velmi naivní a bizzarní. Vůbec jinověrcům a cizím plemenům zdají se dogmata, legendy a mythologické výmysly jiných národů býti neobyčejně podivnými a nelogickými. To vyjádřil V. Hugo ve spise „Religions et Religion“. Jehova tam dí: „Pošlu jim syna svého do Judska. Oni ho zabijí a spáchavše tento zločin, budou bez viny, t. j. tím se vykoupí od dědičného hříchu.“ Nikdo nebude zlehčovati a uštěpačně posuzovati náboženství jinověrců, již proto, že jinověrci mohli by mu rovným spláceti. Kdo z nás se neusmál dlouhým copům Číňanů? Cop jest Číňanům předmětem pýchy a úcty, jaksi příznak jejich náboženství, jež nosí prý dle rozkazu samého Konfucia. Raději svůj život obětují, nežli aby si dali ustříhnout cop. Machabejští dali se raději hodit do ohnivé pece, než aby požili kouštíček vepřové pečeně. Proto řekl Friedrich Veliký: „V mé říši budiž každý spasen po svém způsobu.“ A kdo může říci, co dlužno rozuměti jménem: spasení a který způsob spasení je nejlepší? Vždyť každá církev o sobě tvrdí, že je samospasitelná a že kromě ní není spásy . . . Již z toho plyne nezbytná potřeba náboženské snášlivosti a filosofické umírněnosti vůči rozličným vyznáním. Umírá-li věřící křesťan, jenž se smrti bojí, ať mu přivedou kněze; a umírá-li věřící Egypťan, ať mu přivedou krávu, aby se jí chopil za ocas a zemřel klidně. Kdo uznává různost věcí ve věcech víry, musí též důsledně uznávat i různost kněžské a náboženské diplomacie. Proto žijí Evropané mezi třiceti pěti miliony bezbožných Japanců — kteří vyznávají náboženství bez Boha —

stejně dobře jako mezi věřícími křesťany. Vždyť v praktickém životě hlavní otázkou jest, ne v co věříš, nýbrž zdali jsi muž poctivý, zda-li se chováš k lidem tak jak chceš, aby též oni se k tobě chovali. Sám jsem znal v Indii několik holandských rodin — velmi řádných, hned podotýkám, — kde děti nebyvše křtěny, byly vychovávány bez jakéhokoli zjeveného, dogmatického a obřadnického náboženství. Byli vychováváni bez odporne šťvanice a pýchy a furie konfesionální výhradně v občanské morálce, tak aby z nich byli lidé rozumní, na své jednání bděli, aby si byli vědomi vlastní své odpovědnosti za následky svých činů. Postavte vedle nich člověka odchovaného v duchu klerikálně tendenčního náboženství, člověka se smýšlením pokorné zotročilosti, která každého mocného bezmyšlenkovitě poslouchá, která jeví slepou ochotu platiti daně, jíti na vojnu, lopotiti se a dříti se do úpadu ve prospěch jiných — uvidíte rozdíl stanovisek, jakož i důležitost občanské morálky pro pokrok člověčenstva. Třeba připomenouti, že ve Spojených státech dnes asi dvě třetiny všech vzrostlých lidí k žádné náboženské obci nepřináležejí, k žádné náboženské obci se nehlásí, t. j. že jsou bez dogmatického náboženství, obmezujíce se pouhou občanskou morálkou. Pamatuji se na dvě české rodiny z Ameriky, které navštívily Prahu, dívky těchto rodin nebyly křtěny a byly tak vychovány, že z přesvědčení nechtěly by náležeti k žádné oficiální církvi a k žádné sektě.

Jeden z podzemních bohů Naga Padoha, mající podobu ohromného hada, drží na hlavě celou Sumatru a když hlavou kývá, bývá zemětřesení.

Tito lidojedi mají velmi čilou fantasií, takže pověrčivost jejich nezná mezí. My Evropané mluvíme o jedné duši v člověku a více si jich ani nežádáme. Batakové však věří, že každý člověk má tři duše, někteří věhlasní čaroději počítají jich ještě více, sedm. Jsou-li duše nesvorny, člověk zšílí, a onemocní, když jedna z těchto duší není v dobré míře. Jenom jedna duše sídlí ustavičně v těle, ostatní trvají ustavičně mimo těla, jsou však s tělem úzce spojeny. Jedna duše vznáší se na znaku člověka a chrání ho před klopýtnutím; jiná působí bolesti hlavy, jiná vodnatelnost atd. Každá duše má své jméno. Dostačí snad uvést jméno první duše: Tondi Si Gomgom — sedmá duše sluje Si Andara. O životě po smrti mají nejasné ponětí. Kdož může něco jistého o tom říci? dodávají. Prý možná, že se toho ani po smrti nedovíme. Prý stav náš bude asi týž jako před narozením, tedy úplné bezvědomí. Smrt jim je spánek beze snů a bez konce. Člověk umírá zcela a shnije zcela jako mrtvý kůň (kuda), jako mrtvá opice (mónět) a jako každý jiný živočich, jenž přestal „dýchat“, t. j. žít.

V nebezpečí vzývají ducha dědečka svého, ducha babičky neb odříkávají s hlubokým citem krátké zaklínací modlitbičky, čerpajíce z nich útěchu. Je to souhrn jim samým nesrozumitelných slov, jejichž zbožné odříkávání účinkuje na ně tak jako modlitba na vroucně se modlícího křesťana.

Pověrčivost tuzemců jeví se při každém novém výjevu, jehož si vysvětliti nedovedou.

Jeden cestovatel měl hodinky s budíčkem — a když budíček najednou se ozval, tito prostí lidé velmi

se polekali a poděšeně říkali: „Toť dílo zlého ducha...“ Když potom jeden z tuzemců řekl: „Tam uvnitř bydlí duše jeho dědečka,“ při čemž ukazoval na cestovatele, tu všichni rázem se upokojili a již se nebáli; jim se to zdálo trefným vysvětlením, t. j. bylo ve shodě s jejich náboženskými názory. Tikot hodin — vysvětlovali si — pochází od srdce, toť tlukot srdce dědečkova. Pouze se divili, že duše dědečkova ani v noci nespi, že si nikdy nedá pokoje. — Totéž shledáváme u ruských sedláků. Oni věří, že příčina bouřky a blesku je ta, že prorok Eliáš se prohání po obloze na ohnivém voze. Naivní vysvětlení bouřky jim dostačí, neb je přiměřeno duševnímu obzoru sedláků. V guberniích litevských a běloruských sedláci ani nehasí požáru, když blesk zapálil. Pokládají to za hřích, prý se stal požár z dopuštění božího.

Pověřivost tuzemců, jejich smyslové klamy, bludy, halucinace, nedostatek zkušeností ve mnohem se podobá pověřivosti evropského prostého lidu. Mají šťastné a nešťastné dny, věří ve sny a dle nich své jednání zařizují a především hledí se dovědět od čarodějů, pod jakou planetou je kdo narozen, pod šťastnou či nešťastnou. Vypadnutí ve snu zubu znamená jim jako u nás blízké úmrtí příbuzných, rodičů atd. Matky zavěšují dětem okolo krků nebo kyčí amulety a talismany (dřívka, kusy mušle, kamínky), aby je chránily od působení zlých duchů, t. j. od nemocí, od uhranutí, od nepokojného spaní atd. I pohlaváři nosí na těle takové amulety, na př. zuby ze zvířat a věří v jejich ochrannou moc. Blahoslavení chudí duchem!

Jistý pohlavár, jinak rozumný, nosil při sobě

zub z malajského tapíra, pevně jsa přesvědčen, že takovým způsobem se stává nezranitelným. Zub byl od slavného čaroděje zažehnán. Pověra o nezranitelnosti je po veškerém archipelu rozšířena — a byla též rozšířena v katolické Evropě, jenže nezranitelnost byla kněžími připisována modlitbě: „Kdo tuto modlitbičku při sobě nositi bude, tomu ani kulka neublíží ani rána ani střelný prach neuškodí“ atd. Jakožto malý chlapec čítával jsem takovou modlitbu, urážející rozum lidský a spolu též cit náboženský; modlitba byla tištěna u Landfrassa v Jindř. Hradci a prodávala se za krejcar. Již Hus hromoval proti těmto modlářským a římským pověrám.

Prof. lékařství R. Goclenius (1573—1621) doporučoval ve svém spisu „Tractatus de magnetica curatione vulnerum“ mezi jinými sympatickými a demonickými prostředky zcela vážně *Unguentum armarium* masť proti zbraním (*Waffensalbe*), jejíž natření působilo, že člověk stal se jistým proti všem střelným a sečným ranám. (Hirsch, *Gesch. der mediz. Wissensch. in Deutschland*, München 1893. str. 67 a 127.) Středověcí lidé tomu tvrdošijně věřili, ač ta nejprostší zkušenost mohla je poučiti o bezdůvodném vychvalování této mystické masti. Tehdejší lidé byli ton měrou věřícími, že nejbrubšího podvodu nemohli chápati — byla to doba zázraků, mysticismu, mučení a upalování nevinných pološilených stařen, prý ďáblem posedlých a na koštěti v noci k ďáblu, svému milenci, létajících! Podivné ponětí měli středověcí lidé o Bohu a ďáblu . . .

Co Voltaire řekl o dějinách náboženských vyznání, že v nich nejlépe se zračí ubožáctví a obmezená úzkost

lidského rozumu, lze též říci o dějinách středověkého lékařství. Snad proto též u primitivních plemen splývá úřad kněžský s úřadem čarodějským a lékařským.

U Bataků shledáváme pověry, surovost, duševní obmezenost jakožto následky nižšího stupně vývoje — kdežto u nás trvají pověry a surovost — následkem nestejného a nedostatečného vzdělání jednotlivých tříd.

Mezi jižními Bataky mahomedánství vlivem arabských misionářů více a více se šíří. Za posledního třicetiletí nová vira rozsáhlých krajů si vydobyla (Angkola je nyní na dobro mahomedánská) a současně postupuje ze severu, jihu a východu k vysočině a k jezeru Toba. Rýnská misionářská společnost (německoprotestantská, se sídlem v Barmenu) účinkuje mezi pohanskými Bataky od r. 1861 a měla do r. 1890 všeho asi 15 tisíc pokřtěnců, není však s to, aby učinila přítrž návalu mahomedánské víry, která v Malajském souostroví je panující. A dávno by již všichni Batakové byli mahomedány, kdyby nezakazoval islam chov vepřů a požívání vepřového masa.

Krásou vepřový dobytek tam nevyniká, zvláště ošklivá je prasnice. Štětiny, hřiva, uši, zakroucený jako paragraf ocásek — vše vidíte pokryto suchou špinou; samice má hluboko prohnutá záda a často vleče svislé břicho skoro po zemi. Při tom má ohromné cucáky jako vemena u dojných krav. V batacké vesnici neuvidíte odpadků aniž nečistot, vepři běhají po vesnici a všecko hltají, při čemž jen ráno a večer je přikrmují kaší z rozřezaných listů a utlučenou kukuricí. Krmení toto mají na starosti domácí dcery.

Chov veprového dobytka je zde národním zaměstnáním; dle počtu, plodnosti a vykrmenosti zvířat měří se zámožnost vesničanů. A nyní k vůli nové víře, kterou jim arabští misionáři z Mekky zvěstovat přicházeli, měli by zanechat chovu tohoto užitečného zvířete, které dává chutné maso a celkem málo péče vyžaduje. Toť jako zapovědět Španělům zápas s býky, jako zapovědět Čechům a Němcům pít pivo. Nebyti toho domácího zvířete, dávno již by byli Batakové mahomedány, jako jsou jimi Javané. Vepř je tedy statným odpůrcem Mahomedovy věrouky. Poprvé jsem tu slyšel, jak hlučně prasnice ve spaní chrápe — tak chrápe člověk, jenž má polypa v hrdle. Jsou to zvuky tak řezavé a mohutné a tak nepodobné všem jiným zvukům, že není duši volno při tom hrdebním rachocení.

Na ostrově Nias má vepř týž národohospodářský význam, tam zavěšují tuzemci, rovněž jako Batakové kly zabitých vepřů na trámech domů svých, tam říkají ostrované: „Jako my máme vepře, tak opět my lidé jsme vepři boha Lature.“ Nikde jsem nejedl vepřovinku tak chutnou, jako na Niasu, byla výborná, jako dort, a vždy jsem litoval, že mi k ní scházel náš výtečný český knedlík se zelím. Příčina této dobroty? Tamější obchodníci, Čťňané, krmí totiž štetináče rýží v uzavřeném chlévě asi po dva měsíce, nežli ho zabijí. — Nemysli však čtenáři, že Batakové dělají jiternice, droby, klobásy, jelitka, že jedí šunky, že znají poesii jitrničních hodů. O tom všem nemají poněti. Kdyby se octl Batak v pražském uzenářském obchodu, jistě by hlasitě zvolal: Ollo — Ollo! (výraz

velkého překvapení), vzpomínaje na vzdálenou otčinu, která ve využitkování těla vepřového se opozdila za Čechy a Němci o několik věků. Batakové hned po zabiti vepře všecko maso na místě snědí — za dvě hodiny není po něm stopy, neboť při tom horku brzo by zavánělo. Hospodář rozešle hned ostatním vesničánům maso a každý z nich přiměřené porce zase ze svého vepře, když k zabiti jeho dojde, ostatním posílá. Obyčejně zabíjejí vepře a bůvoly jenom při důležitých událostech: při ukončení stavby domů, při svatbách, pohřbech pohlavárů, při uctění vzácných hostí atd.

XVII.

Batakové věří také jako Malajci, že jsou lidé, kteří mohou se učiniti neviditelnými i s domky svými. Nazývají je *plimunan*. Jednotlivcům jsou tito lidé neviditelní, menším a větším davům se někdy okazují. Jdeš do lesního houští a slyšíš šepot nebo hlasy, aniž bys někoho pozoroval — jsou to *orang plimunan*. Aneb uvidíš v houští na místě, kde dříve byla pustina, najednou jeden nebo několik domků, avšak bez obyvatelů — to je bydlíště lidí neviditelných; mnozí viděli v těchto domkách rýži, ovoce atd. a vzali si trochu pro sebe, to prý je dovoleno. Anebo najednou pozorujete, že od dobře vám známé cesty se odvětjuje do houštiny stezka, kterou po druhé již není viděti, tato stezka vede k domům lidí, majících dar neviditelnosti.

Čtenář se usměje těmto pověrám, však nechť si vzpomene na křesťanský středověk, kdy nábožní lidé vídali na

vlastní oči litati čarodějnice sedící obkročmo na pometle, kdy poznávali v létajících čarodějnicích stařeny z města, jež byly potom mučeny a veřejně upalovány. Evropský středověk činí svým ukrutným a blbým fanatismem děsný dojem vedle dobromyslných báchorek pohanských Bataků a mahomedánských Malajců. — Ještě připomeneme, že je velmi nesnadno hovořiti s Bataky o jejich víře, a oni též neradi o víře své rozprávějí. Evropan hned se vyptává po kruhu činnosti a poměru duchů zlých k Debatovi, o způsobu stvoření a vzniku světa a člověka. — Otázky takové uvádějí je do velikých rozpaků. Žádáme, aby nám dali hned hotový katechismus své víry a zapomínáme, že o zhotovení našeho katechismu pracováno systematicky několik set let — lidmi literárně a klassicky vzdělanými a dialekticky honěnými. Při tom domorodei v tropech zcela jinak se vyjadřují nežli Evropané, takže teprve po mnohonásobném dotazování rozličných osob můžeš si utvořiti nějaký úsudek a zjištění jejich smýšlení.

Kapitola o čtyrnohém lidožroutu.

Pohanští Batakové přijetím mahomedánské víry nezhošťují se starodávných pověr. Pořád ještě věří, že duše nebožtíků stěhují se do zvířat. Dle názoru Bataků duše nebožtíka přechází pouze do dravých zvířat živících se jinými zvířaty, ještě živými — do hada, do medvěda, do jestřába atd. Nejčastěji do tygra. Obyvatelé krajiny Padang Lawas na příklad jsou

mahomedáni, avšak o tygrovi všechno věří, čemu věřili jejich pohanští předkové. Tuzemci se chrání zabít tygra, bojíce se, aby zároveň s tygrem nezabil, duši některého ze svých předků, jenž by náhodou v dravci sidliti mohl. Teprv potom chystají se na tygra, když duchům řádně z toho zabítí mohou se zodpovídat, když tygr na př. roztrhal vesničana nebo bůvola, jenž některému vesničanu náležel. Takový loupeživý dravec bude pak častěji pro kořist si docházet a vesničany trýznit, i třeba tomu konec učiniti. Neboť batacký zákon dí: „Kdo je dlužen zlato, musí zlatem — kdo dýchání (život) je dlužen, musí dýcháním zaplatiti.“ Než i tohoto zcela dle práva záhubě propadlého tygra zabíjejí za rozličných pověrečných obyčejů.

Již ve volbě zbraně řídí se tuzemci pověrou. Má to býti ručnice nebo pika, kterou již dříve mnoho dravců bylo zabito, prý taková ručnice nebo pika chce zase zvířata zabíjeti. Proto pokládají usmrcení zvířete za jistější pomoci takové zbraně. Též běže se k tomu kulka, kterou již dříve byl tygr zastřelen. Tuzemec je přesvědčen, že kule, která již jednou krev tygra pila, opět prahne po krvi tygrově. Taková kule stojí tolar; obyčejnou kuli koupíte za několik haléřů.

Tygr bývá zabit tak zvaným samostřelem, t. j. nalíčí se na něho ručnice s provazem (rotang). Tygr, přilákán vnadidlem, zavadí o provaz, ručnice spustí a tygr již se válí — v křečech a v krvi. Mrtvolu tygra odnášejí bez meškání do vesnice. Před vesnicí čekají již dívky a ty nabízejí nosičům siri (lahůdku

k žvýkání), za nosiči kráčeji vesničané, kteří tlukou na huben (gandang). Nyní průvod se seřadil. Vpředu jdou bubenníci, za nimi nesou tygra, jenž jest obklopen dívkami a davem zvědavých tuzemců ze sousedních vesnic. Před domem starosty průvod stanul. Tygra připevňují k prknu, na pravé straně prkna visí jeho pravá přední a zadní tlapa, na levé straně jeho levá přední a zadní tlapa, hlava vzhůru je vztyčena pomocí hole, tlama rozevřena pomocí kusu dřeva; k ocasu jeho je připevněna hůl tak, že ocas je vodorovně natažen a poněkud nahoru vzpřímen. Nyní starosta běře hořící pochodeň a spálí tygrovi valousy, aby prý nikdo nepoužil jich k otrávení.

Zatím kladou před tygra rohožky, na něž klade se vše, co k obětování náleží, kadidelnice, hořící kadidlo, sušená ryba, sůl, kořen z rostliny uncaria gambir, pražená rýže, palmové víno a žďibec siri. Ručníci též na rohožku kladou, a sice s hlavní na tygra namířenou, aby nadpřirozená síla (uatuva) ze zbraně nezmizela.

Kněz (čaroděj) sedne si nyní na rohožku u kadidelnice, drží své ruce v kadidlovém kouři a oslovuje svého begu (ducha, je to jaksi spiritus familiaris dotčeného kněze, s nímž je v důvěrném styku):

„Ó! děde, skláním se před Vámi, pozdravuji
 „Vás, ctím Vás, vládce této země, neobávejte se ni-
 „čeho a nelekejte se — a třeba byste se obával a se
 „ulekl, přece Vás tímto vyzývám, abyste se zjevil
 „z Vašeho bydliště k této kadidelnici, kterou nyní
 „vzhůru držím těmito svými desíti prsty.“ —

Kadidelníci staví nyní kněz na rohožku, protože předpokládá již přítomnost ducha, a oznamuje mu, proč tygr byl zastřelen.

Tygr byl zabit ve vesnici Pekanten. Bůžky, které kněz oslovuje, jsou ti, kteří v okolí Pekanten dle mínění vesničanů se zdržují.

Kněz oznamuje svému duchu:

„Ano, děde, před třemi dny roztrhal tento tygr „naše krávy; nalíčili jsme na něho ručnici k pomstění „našich krav; slibil jsem bůžkovi Pengulu Balang, „jenž v Magogar (svatý háj nedaleko Pekanten) sídlí, „červené kuře a červenou halenu, a rovněž duchu „Datu Maradam Tuwa v Gontingan (též svatý háj „nedaleko předešlého) jsem slibil totéž. Nyní tygr je „mrtev, ne proto, že jsme tak silní a velcí, nýbrž „proto, že tygr hřešil, neboť právní výrok žádá: „zlato za zlato, dýchání za dýchání. Protože vzal „život sedmi krav, vzal jsem život tohoto tygra.

„Nadarmo jsem nedal slib, že Vám budu obě- „tovat kuře a halenu, ačkoli oběť tato pouze stačí „k utření potu z Vašeho čela; vaši velikosti tím „pouze přibude. Provaz, u ručnice natažený, jste Vy po- „žehnal. Ano, vládce této země, na Vás záleží, abyste „slova má věděti dal bůžkovi Pengulu Balang, vel- „kému duchu Guma Rontam v Magogar a velkému „duchu Datu Maradam Tuwa a duchu, jenž bydlil „v tomto tygrovi; jestliže mé modlitbě, kterou v plné „důvěře k Vám vysílám, něčeho se nedostává, doufám „ve Vaše milosrdenství. Nyní ukončiv modlitbu svou, „ještě jednou zvlášť Vás vzývám, bůžku Pengulu Ba- „lang, jehož jsme poslušní, děde — neobávejte se

„ničeho a nelekejte se, že Vás vyzývám, abyste přišel „v kouři kadidla, abyste požil a vypil, co jsem Vám „připravil, a sice kadidlo . . . a vypočítává ostatní věci na rohožce vyložené.

Potom oslovuje duchy žen nejhlavnějších pohlavárů třaslavým hlasem, potom duchy nejhlavnějších vůdců, potom duchy datu (kněží), potom duchy bojovníků a dle pořádku duchy nižších tříd.

Nyní prosí duchy řečených tříd, aby všemožným duchům dali vědět o smrti tygra, rovněž to, že tygr byl zabit po právu a spravedlnosti a zvláště aby byl o tom zpraven duch, jenž bydlil v tygrovi a vůbec všichni duchové, aby snad duch, jehož jméno náhodou uvést zapomněl, jej nešťastným neučinil a záští svou a všelikými pohromami ho nepronásledoval.

Po těchto modlitbách kněz bere z každé nádoby a z každé mísy, které před tygrem na rohožkách byly rozestaveny, trochu potravin do ruky, sype to na zem a zatím sám něco z potravin požije a douškem vína palmového zapije. Potom sype nebo lije to na ručnici, konečně na tygra, jemuž ohlašuje právní výrok: „barangise na merutang sirè digagar dohot sirè, utang hosa digagar dohot hosa (kdo zlato je dlužen, musí zlatem, kdo život je dlužen, musí životem zaplatit). Dle toho výroku též tobě se stane!“

Zarachoti bubny a při tom všickni, kteří tu stáli, berou píku a štít a dávají se do tance a vždy zasazují tygrovi pikou ránu do hlavy, kdykoli se k němu blíží. Tančení trvá několik hodin po sobě, až konečně všichni tanečníci jsou unaveni a slavnost takto sama se ukončí.

Tygrovi potom stáhnou kůži a sehovávají drápy, chlupy a některé vnitřnosti, kterých užívají za léky; tesáky případnou knězi, jenž ceremonii vykonal, kůže ocasu užívá se k pokrytí pochvy zbraně (dýky nebo kordu) některého vynikajícího pohlavára. Trup tygra pochovávají. — Uvedenou modlitbu kněze uveřejnil hollandský úředník z krajiny Padang Lawas, pan Helderman.

Lidožravý tygr zasahá nemile do života tuzemců. Evropané neobyčejně zřídka potkávají tygra i v krajinách, kde se potuluje; jsou v noci doma, do lesů nepřicházejí a daleko od lesů bydlí. Evropané jsou usazeni v pobřežních krajích, kdežto tygr v nitrozemi výhradně rejdí, a to jen k večeru a za noci. Spatří-li Evropan tygra na svobodě, je to tak vzácná událost, jako když nad Madridem při jasné sluneční obloze spadne meteor se strašným třeskem. Rosenberg, vojenský důstojník, jenž byl v letech třicátých při posádce u vesnice Pertibi (asi pět dní chůze od batackého pobřeží vzdálené) vypravuje o tomto svém pobytu:

„Kolem pevnůstky pobíhali tygři; jejich temné řvaní často v noci se rozléhalo. Jednou za bílého dne chopil tygr tuzemce na cestě z pevnůstky, do vesnice klidně kráčejícího a odvlekl ubožáka do houští. Přepadl ho tak náhle, že nebylo možno přispěti tuzemci, jehož žalostný křik bylo chvíli zdáli slyšeti. Po tomto přepadnutí nikdo se neosmělil vyjít po šesté hodině z kasáren. Po slunce západu všichni byli doma. Jednoho odpůldne vyšel jsem si z pevnůstky, abych v okolí několik divokých holubů zastřelil; měl jsem obyčejnou dvojku, nabitou jemnými broky. Prolízal jsem houštím

a právě když jsem velmi husté křoví obejiti chtěl, pozoroval jsem najednou, jak se začalo pohybovat, a najednou z něho vyskočil velký tygr. Vyrůčen jsa z odpočinku, upřel na mne mrzutě své žluté oči, na okamžik — a potom pomalu odcházel ve směru k řece Panei. (Viz naši mapku batackého území.) Přiznám se, že mne velice zarazilo neočekávané objevení toho dravce, který v plné své síle ode mne jen několik kroků stál. Ustavičně hledě na místo, kde tygr byl zmizel, kráčel jsem zvolna zpět a cítil jsem se zase volným, když jsem překročil práh pevnůstky. Co bych byl pořídil se svou ručnicí a střelivem, jež jsem s sebou měl, proti takovému nepříteli? — Tehdy bylo mnoho psů Evropanům odvedeno od tygrů.“

Nyní v tom kraji tygři nejsou, nejspíše se vzdálili do odlehlejších lesů, kde nalézají potravu dost, opice, divoké kance atd. Tygr Evropana za dne nikdy nenapadne, snad dravec je nasycen a líný po nočním těkání, snad má zornice staženy od ostrého slunečního světla a méně vidí. V noci však je každému nebezpečný, proto na Sumatře nikdo za noci na cestu se nevydává a nejedí, třeba by nejkrásnější úplněk k nočnímu putování sváděl. — Tygr v našich zvěřincích klidně a pohodlně v kleci odpočívá, majestátně hledí někam do dálky přes hlavy diváků a nevšímá si zevlujícího naň obecenstva; často jako socha nehybně stojí, pouze jiskřící zrak svědčí o jeho duševní činnosti, divokosti a krvelačnosti. Když v kleci kráčí, neslyšíte kročeje jeho velké tlapy, avšak tušíte, co znamená rána, zasazená touto mohutnou tlapou, na níž má obromné drápy; občas se vztyčí docela přímo

u mříže své klece, vyrazeje z rozevřené tlamy horký dech, jenž připomíná syčivý výtrysk páry. Na svobodě bude ta kočka ještě krásnější a — broznější, zvláště když může při své nezkrocené bujnosti zcela volně jeviti ohromnou svou sílu.

V kalužské gubernii v Rusku viděl jsem na vlastní oči — náhodou a poodál před sebou, — jak vlk z temna lesa se přiblížil k stádu, nedaleko lesa se pasoucímu, jak ovci tlamou za krk chopil, jak si ji na znak přehodil a do lesa s ní jako splašený utíkal, stále ji v tlamě drže. Rovněž tak jako zde vlk ovci vleče tygr v tlamě bůvola a skáče s ním přes příkopy a potoky. Vůbec tygr je dravec vyššího druhu, jenž vše živoucí kolem sebe pohlcuje a postrach a hrůzu kolem šíří jako pravý, ničím neobmezený tyran a krvežíznivec. — Číhání na tygra je obtížné. Střelec s nabitou puškou v úkrytu dlouho večer čeká na tygra, jenž obyčejně přichází pít k studánce, k níž všichni dravci z okolí docházejí. Stává se, že střelec kousají moskiti, červení mravenci, někdy i skorpiony a pijavice, i nesmí dělati hluk . . . ba ani ne pohyb, kdežto tygr po celou noc nepřichází. Tušivši jasnou měsíční noc, opatrná šelma přišla pít k řece nebo k potoku ještě za dne. Střelec Evropan se vrací s nepořízenou a brzo ho přejde chuť, strávit ještě jednu klopotnou noc na číhané. Takovým způsobem málo tygrů by bylo postříleno. V jižní Sumatře užívají tuzemci jiné metody. Malé selátko zavírají do dřevěné klece; od nohy zvířete jde provaz k tuzemci, jenž stojí s ručnicí na číhané v nedalekém houští. Střelec trhá v noci za provaz, sele pronikavě kvičí, jeho kvíkot se

rozléhá v tichu nočním a tygra k sobě láká. Tuzemec tygra, jenž přikvapí, rychle skolí kulkou do hlavy; dravec na místě mrtev se svalí. Tuzemec střílí ještě z ručnice, která se nabíjí zpředu a nemíří na tygra dle mušky — naopak, drží ručnici volně před sebou a přece kulkou tygrovi čelo a mozek zasáhne. To dovede jen tuzemec, jenž klidně tu v houšti čeká jako socha a klidně střílí; ruce se mu nechvějí jako Evropanu, jenž má zase tu výhodu, že ze své rychlostřelné zbraně mnoho ran za sebou na tygra vypáliti může.

Ostrované, usazení v hornatém nitrozemi, vypravují si o tygrech své zkušenosti a podivná dobrodružství. Uvedu doslovně, jak to tuzemec vypravoval:

Poslyšte, Tuvan (pane), jak jsem byl jednou v nebezpečí velikém. Tygr málem že mne nesnědl.

Jednoho dne šel jsem do lesa a sotva že jsem byl v lese, zamračilo se od hor. Strhl se liják. Nějakou chýši nikde nebylo viděti, a šat můj byl již docela promoklý. Náhle jsem zpozoroval na blízku klec na chytání tygrů. Příklop u klece byl otevřen. Chtěl jsem se schovat před dalším lijákem i vlezl jsem chutě do klece. Když jsem v kleci se schoulil, najednou mi přišlo na mysl, co bych si tak počal, kdyby náhodou tygr do této klece se dostal. A zatím co toto uvažuji, přicházel k velikému mému leknutí opravdu tygr, skoro tak velký jako bůvol. Skokem byl v kleci. Při prudkém skoku zavadil o provaz u příklopu. Příklop se zavřel, a já se ocitnul s tygrem sám v kleci. Mne hned pojala nevýslovná hrůza. Měl jsem ještě tolik přítomnosti ducha, že jsem z pochvy

dýku vytáhl a na tygra namířil. Třesa se celým tělem jako někdo, kterým zimnice lomcuje, poroučel jsem duši svou Pánu Bohu (Tuvan Allah) a modlil se vroucně.

Jak mne tygr spatřil, rozevřel tlamu a jal se mňoukat, oči jeho při tom hořely jako dva ohnivé uhly. Při tomto pohledu hrnul se mi pot všemi pory těla mého, i byl jsem mokrý jako někdo, jenž z koupele vystoupí, a bylo mi, jakobych od strašné úzkosti musil zemřít.

Potom se ubíral cestou mimo klec můj bratr s dvěma sousedy, i zpozorovali, že příklop je zavřen a že bude vězet tygr tygr v kleci. Nahlédli do klece a tu spatřili konečně i mne sehnutého a schouleného před tygrem v největším nebezpečí.

Hned otevřeli opatrně příklop, a já více mrtev než živ z klece jsem se dostal a nechal tam tygra samotného.

Přestálá hrůza a nad míru velké rozčilení způsobily, že jsem ochuravěl a div rozumu nepozbyl. Než to netrvalo dlouho, a když záchvaty těžké mysli minuly, uzdravil jsem se úplně. Nyní mi pranic není, leda že mi jest dokázat náležitě svou vděčnost Pánu Bohu, jenž mne tak zázračně od tygrovy tlamy vysvobodil.

Později jsem svou dýku velmi draze prodal, neboť lidé mysleli, že jest v ní nadpřirozená síla.

Konečně pán ať laskavě přijme má slova, neboť jsem člověk nevědomý, jenž neumí povídání své tak sestrojiti, aby bylo příjemno poslouchati to vzděla-

nému člověku. — Tápi đangan Tuvan ámbil pergusar, sebab saja ada orang bodo, mangka đadi saja puña tēríta trada bagitu énnag didengar orang besár.

* * *

Tygr obstarává si stejným způsobem svou toalettu jako naše domácí kočička, Macíček a Macinka; leže umývá si prackou, jejím poduškovitě měkkým a pečlivě nasliněným koncem, obličej a uši. Potom si jazykem očistí ostatní tělo a uhladí kůži. To vše provádí bez kartáče a hřebene, i vykonává to klidně a pečlivě. Oči se mu mihotají do žluta, a zřítelnice je tenká jako svislá čárka. Jak se jednou dá do upravování své toaletty, nepřerušuje ji, leda zíváním. Když je hotov, chvilku si odpočine jakoby zamyšlen, potom se protahuje, vzpřímí hřbet, přivře oči, zívaje zakňourá, potom se postaví na nohy a zvolna běře se dále k lesu, tiše, aby ho ani slyšeti nebylo. Jde po svém zaměstnání na tomto nejlepším ze všech světů. Chce se mu jísti, touží po horké krmi, a již hladový dravec číhá u lesní studánky, k níž zvířata chodí v určitou hodinu pít. Mnohé zvíře šlo ke studánce naposled . . . A jestliže se namane hladovému tygru nejdokonalejší tvor této země, člověk — i toho slupne jako včera večer slupl tapíra a před tím divokého vepře, těhotnou opici, naivního misionáře a rytíře Kulčatého, posledního potomka staroslavného rodu. Nedělá rozdílu, koho trhá, zda šlechtice s modrou krví nebo — čínského nádenníka. Slovem, je to velmi nebezpečné zvíře se svou absolutní rovností. On pouze ro-

zeznává lidi po pleti — a to proto, že lidé tmavé pleti lépe mu chutnají. — Tuzemec pracuje tiše na poli. Tygr se sticha připlíží a tlapou mu zasadí ránu po znaku. Tuzemec je na místě mrtev, tygr mu tlapou rozdrtil zadní část lebky i krční obratle s míchou. A kdyby tak na poli byl pracoval Edison nebo Rothschild, i jeho by byl rozdrtil. Tygr nikdy nebude vegetarianem, pokud mu nedáte jiné zuby a jiné živací ústrojí. Zůstane tím, čím je, nebo — nebude, jak se říkalo též o řádu jezovitském. Toť známka všeho tygršho.

Batakové trestají tygra. Jsou ještě plemena, která z téže příčiny trestají krokodila. Některé tuzemní kmeny na ostrově Madagaskaru odvozují svůj původ ne od Adama a Evy, nýbrž od — krokodilů, jimiž řeka Betsiboka oplývá. Tuzemci jim neublíží jakožto svým příbuzným. Někdy však se stává, že krokodil pohltí vesničana koupajícího se. Tu již přestávají žerty. Vesničané odebírají se k řece, aby příbuzného svého za spáchaný zločin lidožroutství potrestali, jak to spravedlnost žádá. Ohromnou železnou udici, na níž je kýta z býka, pohružují večer do řeky a ráno, když lidožrout se chytil, vytahují provaz s udicí a krokodil, mrskaje svým šupinatým ocasem, objevuje se na pisku. Tu mu oznamují, proč jej odsuzují k smrti . . . Ženy ho přiváží zady ke stromu tlustými provazy a mužové, vydávající strašný jek, bodají mu do břicha skrze tělo špičaté koly, až ohava, jsouc skrz naskrze probodána, zdechne. Když bylo spravedlnosti učiněno zadost, konají hned nad mrtvolou úmrtní své ceremonie jako nad každým jiným nebožtíkem. Trest smrti stihl tu

snad nevinného, neboť možná, že jiný krokodil, jenž nyní vesele po dnu řeky dovádí, pozřel vesničana. Nevinný trpěl za to, co spáchalo jiné individuum téhož rodu. Tak to bylo též ve starém Římě na památku zachránění Kapitolu. Nesli husu v triumfu ke chrámu bohyně Junony za to, že za onoho času výminečně jedna z hus v čas zaštěbetala, a v téže době přibili na kříž psa, protože tito čtyřnozí hlídači právě za onoho času své obyčejné ostrážitosti zanedbali.

XVIII.

Při setkání Batakové se pozdravují — ne jako my se slovy: Dobrý den atd., nýbrž — otázkou: Kam jdeš? či Odkud jdeš? načež se dávají do řeči. Potkají-li krajana, jehož neznají a poprvé vidí, ptají se místo pozdravu: „Jak se jmenuješ? Kdo a odkud byl tvůj otec a kdo matka tvá?“ — Při oslovování příbuzných mají zvláštní zdvořilá slova i zachovávají velmi pečlivě tuto titulaturu, dle příbuzenstva se řídící. Uznávají ještě velmi vzdálené příbuzenství, jehož v Evropě nedbáme. Každý Batak náleží k určitému kmeni, marga. Osoby téhož marga, t. j. pocházející od téhož praotce — pokládají se stále ještě za příbuzné. Je to velmi rozvětvený rodokmen; každý Batak svůj rodokmen dobře zná a hodně vzdáleného příbuzného hned za blízkého přítele pokládá. Pozemky od starodávna náležejí takovému marga a jeho členům.

O slušnosti batacké uvádíme toto. Při jídle je dovoleno říhati, avšak jiné zvuky při trávení poklá-

dají se za velikou nestoudnost. Též Don Quixote vytýkal přísně svému zbrojnoši Sanchovi Pansovi, jenž výtečně trávil, tyto dlouhotáhlé a pronikavé zvuky, které slušnou společnost do velmi nemilých rozpaků uvádějí, ačkoli Římanům imponovaly jakožto carmen podicis. E. Zola, neohrožený naturalista popsal v románu *La terre* tyto zvuky původu zaživacího jako hlučný a ve všech škálách zavznívající, umělecký výkon ne právě čarovné krásy; on podrobně nakreslil sedláka pétomana při zpěvavé činnosti jeho podicis. Batakové pokládali by tento popis za neslušnost.

Za neslušné se pokládá, aby žena v domě před hostem nohu obnažila výše nad kotník. Je to necudnosť, nestoudnosť se strany ženy. Host nesmí ženě hleděti na nohy aniž po jejich nohou šilhati, to by svědčilo, že host má nemravný úmysl a že si již představuje místo, kde její nohy končí. U Číňanů, kteří jsou ještě chlípnější nežli Židé, vzbuzuje ženská noha též smyslnou žádost. Číňané omakáváním zmrzačených nožek ženiných pohlavně se rozčilují, dle zpráv misionářů, proto též Číňanka šněruje si nohy, a jen manžel má právo, tyto „liliové“ nožky jí rozšněrovat a jimi se kochat. Rozumí se, že Číňanky nikdo nenutí, aby si mrzačily nohy, rovněž jako spaulomyslné dámy nikdo nenutí, aby se stahovaly do šněrovaček. V obou případech se holduje místnímu požadavku o kráse.

Jiný předpis batacké slušnosti je tento:

Místo pro koupání je ženám určeno výše proti proudu vody. Když vesničan má jíti mimo toto místo

a domnívá-li se, že ženy v řece se koupají, křičí již zdaleka: Bo, di a ék! Toto výstražné volání jmenuje se marbo. Ženy odpovídají: Marididison (Koupají se zde). Muž se zastaví a čeká, až ženy, které zatím do sarongu (sukně) se oblékly, dají mu znamení výkřikem: Boloés! (Volno.) Kdo se proti tomuto zvyku proviní, musí zaplatit pokutu až do 25 zlatých. V některých vesnicích musí dát ještě zabiti kozu k uhostění vesničanů. Spáchal totiž přestupek proti mravopověstnosti. V ostatní Sumatře je zvykem, že mužové vůbec nechodí mimo místo, kde ženy se koupají — a když přece někdo musí mimo, má kráčet poněkud rychleji a nehleděti a neohlížeti se na koupající. Ženy stěžují si na nezpůsobného vesničana u starosty, na nezpůsobného Evropana u hollandského okresního úředníka.

Batakové koupají se v řece, každodenně, avšak o čistotě nemají ani ponětí. Batak je stále v obálce špíny a děti teprv. Prádlo si neperou, oděv nosí tak dlouho, až na těle se rozpadává, načež berou nový. Jizbu si nečistí, rovněž nečistí rohožky a nádoby. Z nádob berou si rýži zamazanýma rukama. Za to — prý k vůli čistotě — vytrhávají si malými kleštičkami důkladně kde jaký chloupek po těle, tak že místa, která u nás jsou chlupy pokryta, u nich jsou holá. Ostatně roste jim jen málo chloupků na kůži, a vousů nemají. (Jen někde potkáš staříčkého Bataka s šedivými vousy a ten požívá pro tuto přírodní okrasu veliké úcty.) V řece se koupají jen proto, aby se osvěžili, ne aby se umyli. Vyšedše z řeky, nikdy se neosušují jako praví Kneipovci.

V malajském archipelů tuzemci všude chodí potřebo konat opodál do řeky, je-li řeka na blízku. Jít do řeky (= tu ak) je tolik jako na stranu jít. Z též řeky ženy přinášejí vodu do domácnosti, avšak vodu nabírají v jiném místě řeky a s velikou opatrností. Když skrze ves neprotéká řeka, vedou si vodu bambusovými troubami do velké nádržky k samé vesnici. A není-li ve vesnici mnoho vody, jako ve vesnici Partijaman v Malém Mandiling, tu vesničané užívají jakožto klosetního papíru širokých listů z rostliny galungung. To však není indický zvyk. Po celém malajském archipelů tuzemci po každé stolici omývají si rý vodou, a Evropané tamější řídí se vesměs tímto tuzemním zvykem, jenž při tropickém ponebí z ohledů zdravotních zasluhuje přednost před zvykem evropským.

Cit ošklivosti jest u tuzemců málo vyvinut. Proto durian jim nezavání a jedí jej jako lahůdku. Kontrolor de Raet, jenž konal r. 1867 cestu z Deli k jezeru Toba, vypravuje ve svém cestopisu, že ve vesnici Uđang Sampun viděl asi 600 lidí, muže, ženy a děti; seděli za vesnicí na zemi a s velkou hltavostí jedli. Měli před sebou velké hrnce s rýží, syrově a na polo vařené maso, a široký list stromový místo talíře. „Jedli s takovou rychlostí, jakoby byli hodně vyhladověli. Za příkrm podávali kolem jakousi nažloutlou kaši v bambusových troubách a zrovna se o ni trhali. Ptal jsem se, co by to za lahůdku bylo. Odpověděli mi, že to jest výkal z bývola, uvařený a smíchaný s krví toho zvířete s troškem červeného pepře, což prý jest jejich největším pamlskem. Matka, majitel vedle sebe asi šestiměstční kojenátko, nabrala si té

špinavé kaše do svých úst, otevřela děcku ústa a vychloustla mu ji do hubičky.“ — Třeba říci, že jakmile pocit ošklivosti u plemene se vyvinuje a jak vedle toho se jeví potřeba pohodlí, svědčí to již o probouzející se kultuře. Batacká hospodyně ve službě u Evropana takovým způsobem velmi se civilisuje; přiučuje se čistotě a pohodlí — a když se později vrací do rodného hnízda, valně se jí tam nelíbí a jen nerada se tam usazuje. Vzpomíná na dobu svého hospodyňství jako na dobu štěstí a své slávy!

Kdo krčí rameny nad Bataky, že tak málo čistoty dbají, nechť uváží, že v 17. věku koupele v Evropě byly ještě neznámy. Vždyť „Denník zdravotního stavu Ludvíka XIV.“ popisuje, jak tento mocnář během svého dlouhého života pouze jednou se koupal, roku 1665. Margareta z Valois, choť Jindřicha IV., honosila se krásou svých rukou „ačkoli po osm dní si jich nemyla“. Madame de Motteville vypravuje, že královna Kristina švédská byla v Compiègne u Anny Rakouské na ceremoniální hostině a že při tom měla tak špinavé ruce, že nebylo lze na nich ani stopy krásy znamenati. Byla doba, že i v Evropě nikdo se nestyděl za špinu na těle svém, jak to je dosud u Bataků. V 17. věku byla vydána kniha pro elegantní svět, v níž jednáno o „přepychu čistoty“, jenž záležel v tom, že ruce se myjí jednou denně a obličej skoro též tolikrát.

Tehdy jedli Evropané prsty bez vidličky, jako nyní Batakové, jimž vidlička není ani dle jména známa. V Anglii za doby Shakespeara všeobecně jedlo se prsty. Užívání vidličky vzniklo v Itálii a odtud se

rozšířilo znenáhla po Evropě. Shakespear, jestliže kdy vůbec užil při jídle vidličky, byl by s ní tak neobratně si počínal jako nynější Batak, kdybyste mu veleli, aby s vidličkou jedl kus pečeně; odřezání masa nožem jednou rukou a potom kladení jeho do úst na vidličce vyžaduje cviku. — Toiletního mýdla užívá se v Evropě všeobecně teprv asi 100 let, a z té doby znenáhla šířil se názor, že čistota je poloviční ctnost, až konečně se utvrdilo mínění, že člověk je tím pokročilejší v civilisaci, čím více se vzdaluje od stavu přirozené špinavosti, čím více v domácnosti jeho převládá upotřebení výtěžků technických věd a umění.

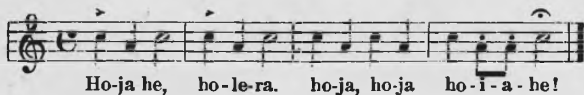
Kuchyně Bataků je velmi primitivní. Vepřové jedí buď pouze vařené nebo nad ohněm na rošti opečené i se spálenými štětinami. Pečínka taková nestydatě štípe v krku evropském. Jim to však chutná! Batacký žaludek ztráví všecko, i hřebíky by ztrávil. Čeho všeho nejedí! Jedí velké nažloutlé, až palec tlusté larvy brouků, ze země vyhrabané — larvy náležejí rodům *Cerambicida*, *Curculionida* a *Prionida* — kobylky, krysy, kočky, zdechlé psy, nahnílé ryby, hady, leguany, maso mladých slonů (chutná jako vepřovinka). Velký ještěr (*Monitor bivittatus*), žijící v batackých řekách, má bílé chutné maso a je pochoutkou celé rodině. Pečený pes u nich je tak vážen jako u nás pečený zajec. Koňské maso jedí též, vykrmuji koně, aby je jedli. Že by mohli jíst žáby, (stehýnka), o tom nevědí, ač jich tam mají na tisíce. Nikdo jim o této lahůdce dosud neřekl. Hadí maso chutná příjemně, něžně jako maso z dobré mořské ryby.

Hlavní potravou je jim rýže, kterou ve vodě vaří tak, aby zůstala přitvrdlou a mezi zuby chrustěla; taková rýže se nepřeje ani Evropanu. K rýži mají pepřné omáčky s rozličnými zelinami, někdy kousky bůvolího masa a vejce, roštěnou slepici, rybičky atd. K rýži každý Batak musí mít červený pepř nebo několik kousků soli. (Pro sůl chodí do Sibogy z vnitrozemí týdně asi 300—500 nosičů; sůl je hlavním předmětem obchodu.) Batakové jedí dvakrát denně, ráno k sedmé hodině a večer k šesté. Jsou-li žně, berou si do práce na pole vařenou rýži a jedí též o polednách. Nepijí kávy ani čaje ani kořalky ani piva.

Jediným jejich nápojem jest — voda (aqua simplex) a tuwak. Tuwak zove se palmové víno, jež každodenně čerstvé dobývají přímo z arengové palmy (*Arenga Saccharifera*). V době, kdy ohromný plodový útvar — je to otýpka až tři kilo těžká — začíná se naltvat, ohýbají dolů jeho stopku a odříznou ji; šťáva, která hojně z odřezané stopky vytéká, bývá zachycena do podstavených, přes metr dlouhých bambusových trub. Asi pět hodin po vytečení šťáva začíná kvasit a vyvinuje mnoho kyseliny uhličitě; v tomto stadiu se používá jakožto palmového vína. Má příjemnou sladkou a přece nakyslou, osvěžující a malounko rozčilující chuť, připomínající slabé šampaňské. Rád jsem píval toto víno. Skoro měsíc lze víno čepovat z téhož stromu (jenž má vždy několik plodů), každodenně až dva litry. Po 12 hodinách kysne čím dále tím více a potom již opijí člověka. Z kokosové palmy lze tímž způsobem nabýti palmového vína, avšak není tak příjemné a osvěžující jako víno z arengové palmy.

Jak hospodář ráno se probudí, napije se čerstvého palmového vína.

Při společně práci — při porážení stromů, veslování, nošení břemen atd. — Batakové rádi zpívají, říkajíce, že práce lépe jde od ruky. Oni čileji pracují, prozpěvujíce. Předzpěvovač vyvolává: „Ole — ole hi — ha hó!, načež sbor, opakuje poslední slabiku, svým hlasem vpadá, a hned všickni vespolek tlačiti neb tahati začnou. Při tom skládají bez přípravy, jak jim na mysl slova přijdou, rozličné popěvky. Na jezeře Toba veslaři při práci vždy zpívají. Mají tam lodi velmi dlouhé a úzké; na nich bývá až 40 veslařů, kteří potom dle taktu vesel zpívají. Jeden z veslařů je hlavním pěvcem a spolu i básníkem, on improvizuje slova písně, a po několika jeho slovech vždy ostatní odpovídají sborem, zpívajíce: „ano, tak tomu jest“ — nebo „ano, tak tomu bylo“. Nápěv písně, jenž se řídí přísně dle taktu, jest jednotvárný, zahrnuje pouze pět rozličných tónů. Nápěv, rhythmicky se stupňující, činí velmi truchlivý dojem, zvláště pěje-li jej asi čtyřicet veslařů při práci. Uvádíme nápěv, jak jej Brenner notami znázornil:

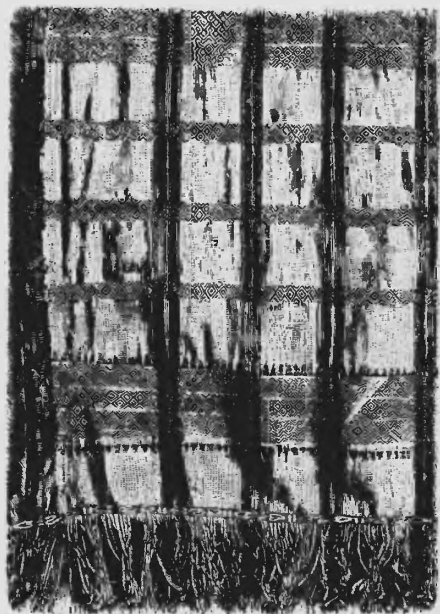

Batakové nemohou zpívat ani velmi vysoko ani velmi nízko. Někteří prý mají velmi dobrý hudební sluch. Hlasy mají drsné a silné, až vám uši zaléhají. Jistý turista hrál jim na flétnu — lahodných zvuků

těch si nevšimli. Jiný turista troubil jim na lesní roh — všickni se divili síle jeho „hlasu“, neboť žádný z nich, ač se o to pokoušeli, nedovedl na ten roh troubiti. Kontrolor de Raet přišel na své cestě do kraje, kde Evropana ještě neviděli — i stále byl obklopen ve vesnici Negri Ďewa hemžicím se a ustavičně rostoucím davem tuzemců, kteří s něho oka nespouštěli a mezi sebou se strkali, aby ho lépe viděli. Jak se jich zbaviti? Měl s sebou hudební hrací skřínku, která po natáhnutí spustila taneční kousky a několik melodií z operet. Kdykoli chtěl býti sám, dal odnésti skřínku do prostřed vesnice; veselá polka přivábila k sobě všechny zevlující na něho vesničany, ženy a děti; cestovatel mohl potom zcela pohodlně se vykoupat a jíst a v bázni boží si zdřímnout.

Batakové velmi milují zápasy kohoutů a k nim velkými davy se scházejí. Pořádají tyto krvavé zápasy při každé možné příležitosti. Zachovávají při nich určitá pravidla, co se tkne sázek, postupu boje a vlastností zápasících kohoutů a jejich majetníků. Mnoho tuctů bojovných kohoutů se tu shromažďuje; zápasy trvají s malými přestávkami několik dní. Boj se začíná tím, že každý majitel drží kohouta svého pod pažďí a nyní hlavou jeho vráží do hlavy druhého kohouta několikráte za sebou, při čemž ho stále za hřeben a ocas tahá. Tím oba kohouti proti sobě se rozlítí. Nyní je postaví na zem a již proti sobě vyskakovati počínají, jako zběsilí po sobě klofajíce. Aby zápas rychleji byl rozhodnut, přivazují kohoutovi ke každé noze nevelký a jako břitva ostrý, špičatý oceľový nožík, jímž protivníci rány si zasazují. Nožík je

natřen po obou stranách citronovou šťávou, aby rány byly bolestnější a boj tím zuřivější. Boj netrvá dlouho, neb kohouti s takovou vzteklostí proti sobě bojují, že

Vzorek tkané látky, barvené, z ostrova Tobá. Obyvatelé nosí z této látky zukni, která okolo kyčli se upevní a skoro až ke kotníkům sahá.

za minutu, někdy již dříve, jeden neb oba na místě mrtvi neb polomrtvi ležeti zůstávají. Najednou, když kohouti vášnivě na sebe dorážejí, ozve se mezi diváky ohlušující radostný křik — nejen kohouti, ale i diváci

vedou si jako posedlí. Vždy bojují dva kohouti rozličné barvy, šedý s černým, žlutý proti červenému, bílý proti strakatému.

K zápasům jsou zvláštní chaloupky, pro kohouty a pro sázející diváky upravené; chaloupky jsou obyčejně stejně daleko od několika vesnic, aby vesničané měli k nim odevšad stejně blízko. Často zápasy konají se na trhu v malém ohraženém místě, kde bývá zápasistiště; za ohradou na sta tuzemců vášnivě stopuje každý pohyb rozlícených pernatých bojovníků. Diváci sázejí tu na jednotlivé zápasníky tolary (španělské). Batak dělá za svým bojujícím kohoutem posuňky, máchá rukama, odřikává šepem tajemná slova a čarodějnické fráze, aby svému kohoutu zaopatřil vítězství. Někdy znalcové za vítěze prohlašují kohouta, jenž za příčinou těžkých ran na bojišti skončil, kdežto přemožený teprv za několik hodin pomalu skonává následkem valné ztráty krve. A ve vzduchu stále se rozléhá kokrhání k trámu přivázaných kohoutů, čekajících na zápas.

Maso zápasnického kohouta je tuhé jako provaz a sebe silnější evropská čelist nemůže ho rozžvýkat. Není též vyzáblejšího kohouta pod sluncem.

U mohamedánských Bataků provozují se častěji kohoutí zápasy, kdežto u neodvislých Bataků (pohan-ských) pěstují se zápasy křepelek. Jsou to samičky, které k zápasům jsouce odchovány s divokým vztekem na sebe se vrhají, do krve se klovají, kousky masa si vytrhují a vzájemně se zabíjejí, ne snad k obveselení diváků, nýbrž proto, aby diváci mohli sázeti na křepečku, která zvítězí. Všimněte si, že jsou to samičky, které tu proti sobě tak zběsile zuří jako ko-

houti. Člověk vnukl těmto nebojovným a nepatrným samičkám, které u nás křičí pět peněz! — nenávisť i zlobu a rozpoutává jejich vášně, takže vztekly na sebe dorážejí jako vojáci dvou nepřátelských vojsk, kteří též k vzájemnému vraždění odchováni byli a nepřemítají, proč a zač mezi sebou se zabíjejí.

Též zápasy cvrčků Batakové pěstují. Ve velké a široké míse s rovným dnem a kolmými stěnami jsou dva cvrčkové. Diváci stojí kolem a naznačují cvrčka, jehož za budoucího vítěze pokládají a na něhož sázejí. Určují dříve, jaký moment boje lze za vítězství pokládat. Jak cvrčkové sebe se dotkli — jsou to od přírody kousavá a svárlivá zvířátka — rozzuří se a bojují s velkou krutostí. Tlačí se těly k sobě jako zápasníci lidé a kousají se čelistmi, až jeden utíká zpět a od soupeře pronásledován, ba někdy i z mísy přes kraj vytlačen bývá. —

Batakové nedosahují vysokého věku. Nejvyšší stáří u nich jest asi 70 let, které jest tam méně časté, nežli u nás asi 80 let. Ovšem Evropané v tropech nedosahují ani 70 let; tropické ponebí jim rozhodně neslouží. Vymírají zde také již ve třetím pokolení a proto tuzemci v malajském souostroví nikdy nebudou od bělochů vytlačeni. Tropické ponebí nejlépe ochraňuje tuzemce proti bělochům. Kde však běloch se usadí ve výhodném pro něho ponebí (v Australii, v jižní Africe, na některých ostrovech Tichého okeánu) tu domorodci dobrovolně ustupují do odlehlejších krajů a rychle vymírají. —

Vesnice nemají společných hřbitovů; každý může pochovat nebožtíka, kde chce, a proto nalézáme hroby,

nepravidelně roztroušené okolo vesnice. Kolem hrobu bývá první dobu bambusové zábradlí, avšak to brzo vezme za své; bambusové tyčky u hrobu, na nichž jsou nahoře připevněny pruhy bílého plátna, brzo se skláňejí k zemi, a jen malý kopeček a rozbité na něm nádoby nebožtíkovy svědčí o tom, že zde byl někdo pochován, brzo vše travou obrůstá a zarůstá, takže nikdo neví, že dole prach člověka je smíšen s prstí. O hroby vůbec málo pečují. Mrtvolu obyčejně pohřbívají v rakvi, rakev je z kmene stromového hrubě vytesána a prknem přikrytá; vypadá jako loď neb koryto. V některých krajích ukládají se mrtvolky do zvláštních domků, v nichž do zetlení zůstávají. Jsou kraje, kde též spalují mrtvolky na hranici dříví.

Jakmile Batak duši (vlastně: duše své) vypustí, tropí příbuzní ukrutný hluk, aby zlé duchy od zemřelého zahnali. Ženy hlasitě hořkují. Mužové mrtvolu umývají a oblékají, načež ji kladou do rakve. Hned potom bývá hostina; zámožná rodina zabíjí k tomu bůvola. I chudý vesničan hledí, aby pohřební hody byly štědré. Prostého Bataka hned druhého dne pohřbívají. Rakev odnášejí vesničané na nosidlech ku hrobu, jak ji z domu vynášejí, několikrát s ní vpřed a potom do zadu ustupují, aby prý nebožtík cestu do domu nenašel a domácích lidí nestrašil (z duší člověka stává se po smrti strašidlo). Kolem rakve kráčí několik mužů, kteří šeptají čarodějnické modlitby a na vše strany noží se ohánějí k zahánění zlých duchů; za průvodem krácejí vesničané a střídají z téže příčiny z ručnic. Když dojdou k hrobu, střelba znovu se opakuje; střelají na všechny strany kolem hrobu a

téz pro větší jistotu i do hrobu. V mnohých krajinách syn nebo nejbližší příbuzný pozdvihuje prkno z rakve a oslovuje zemřelého těmito slovy: „Otče, nyní vidíš naposledy slunko zlaté, rozluč se s ním, již ho nikdy nespatříš!“, načež rakev s vřikem do hrobu spouští a zemi zasypou. Obyčejně dávají mrtvému do rakve některé věci, jichž v obyčejném životě užíval, jeho nůž, nádobu, šátek, krabici se siri atd. a peníz do úst. Ústa mu ještě pokrývají rýží — aby prý nebožtík ze záhrobní pro jídlo si nepřicházel, zbytečně jich ne-strašil a nemocemi a zlými sny jich nesoužil.

Mrtvola pohlavára zůstává v domě nepochována po neděle a měsíce; někdy i přes rok. Mrtvola, soli jsouc posypána, hnije v rakvi, kterou pryskyřicí dobře nepávají, kafrem ji naplnivše. Čím bohatší je pohlavár, tím později mívá pohřeb, tím štedřejší a hlučnější bývá hostina, k níž okolní pohlaváři a tisíce lidí z daleka široka přicházejí. Hlomož hudebních nástrojů, tlučení na bubny a kotle provází hostinu, mezi to ozývají se časté výstřely z ručnic. V určitý k pohřbu den vynášejí rakev na zvláště připravené lešení; kolem lešení vystaveny jsou lidské podoby, ze dřeva hrubě vytesané, s ohromnými genitaliemi. Je to podoba mužská a ženská, jakožto symbol věčné tvůrčí síly přírody, jakoby říci chtěli: „Co zemřelo, opět výkonem tím bývá nahrazeno; nebožtík žije dále ve svých potomcích.“ Podoba mužská a ženská jsou obličejem k sobě přiblíženy (ohromný phallus vzpřímený a hned proti němu rozevřená velká rima pudendarum). Po hostině, při níž mnoho bůvolů — až do sta — bývá shromážděnými snědno — maso polykají syrové

a střeva též pozírají — a ohromně mnoho palmového vína vypito, odnášejí hned rakev i s lešením k hrobu. U hrobu staví řečené dřevěné podoby, které někdy svou jemnou řezbou budí pozornost cizinců; potom syn s otcem se loučí dle uvedeného způsobu, rakev přikryjí víkem a do hrobu ukládají. Na hrob staví rohy a lebky bůvolů, zabitých při pohřebních hodech, mimo to domácí nádobí nebožtíkovo, pytlíček s rýží a džbán, z něhož zesnulý palmové víno píval. Na dlouhých tyčkách upevňují před hrobem podlouhlé kusy bílého plátna, které jest z daleka viděti nad hrobem vlajeti. Hrob pohlavára udržují aspoň pět let v dosti dobrém stavu, neboť na výroční den pohřbu bývá vždy velká slavnostní hostina, na účet příbuzných, rozumí se. Po pěti letech hrob pustne víc a více, až konečně i poslední stopa jeho mizí pod travou.

Všecka sláva — polní tráva!

XIX.

Neodvislé Bataky (pohany) dělí hollandští jazykozpytci na pět hlavních kmenů. Jsou to: 1. Karau-batakové, 2. Timor-batakové, 3. Raja-batakové, 4. Toba-batakové (jižně od jezera) a 5. Pakpak-batakové. Kromě Karau-bataků jsou všickni více méně lidojedy. Rozličná nářečí těchto kmenů liší se od sebe jako čeština, slovenština a polština. Jižně od jezera Toba, v území Hollandanům již podrobeném, jsou ještě čtyři drobnější nářečí. Rozdrobenost Bataků v politickém ohledu — o jednotném kmenovém uvědomění není

Batakové z ostrova, v jezeru Toba položeného. Z krajiny Ambaritn. Lupiči a lidojedi, kteří při vhodné příležitosti cizince zabíjejí, aby ho snědli. Hollandané jsou pány pouze na jižním pobřeží jezera. Kraje okolo jezera na západ, sever a východ jsou neudávané a dosud jsou sídlem lidojedství.

u nich stopy a několik vesnic činí často úplně samostatnou obec, nezávislou od ostatních — podporuje vznik stále nových nářečí. To bylo též u Slovanů kdysi a usnadňovalo jejich osudnou nesoustředěnost vůči mocnému nepříteli.

Uvedeme prvních deset číselovek v nářečí Tobaském — a vedle v závorce v jazyku malajském: 1, sada (mal. satu), 2, duwa (mal. duwa), 3, tolu (mal. tiga), 4, opat (mal. empat), 5, lima (mal. lima), 6, onom (mal. anam), 7, pitu (mal. tuđu), 8, uwalu (mal. delapan). 9. sija (mal. sebilan), 10, sampulu (mal. sapulu). Řeč Bataků je více méně příbuzná s malajštinou.

Literatura pohanských Bataků zahrnuje několik spisů na stromové kůře psaných. Pustaka zove se takový spis. Jsou to vlastně předlouhé tabulky, kteréž jako čínské knihy se skládají; napřed a vzadu je dřevěná deska k ochraně rukopisu. Tyto knihy, opatřené obrázky a výkresy, ovšem hrubého rázu, jakož i čítacími znaménky (geometrické figury, napodobení květů) na počátku a na konci jednotlivých oddílů — obsahují seznam starých, zděděných obyčejů a bohoslovných bájí, rozličná pověrečná pravidla, zažehnavací modlitby atd. Britské museum chová mnoho těchto knih a četné spisy psané na kůře, na bambusovém dřevě, na listech vějířové palmy. Batacká kniha, uložená mnou v Náprstkově museu, rozebírá válečné zkušenosti a pravidla batackého válečnictví s návodem k užívání střelných zbraní a s učením o neblahých místech, jimž dlužno se vyhýbati, a dle jakých příznaků třeba ve válece a při obléhání vesnic

se řídit (pangarambui je souhrn těchto příznivých příznaků).

Batakové mají mnoho říkadel a přísloví, často velmi trefných, pěstují popěvky (pantun), hádanky, jejichž rozřešení dávají krátkou povídkou, konečně příběhy k rozesmání, často velmi necudné, tak že tu- zemci se rozpakují přeložiti je cestovatelům do malajštiny. Spis Salamanding obsahuje veselé kousky batackého Enšpigla, čtveráka, jenž vždy doslovně udělal, co na něm žádali. Výbor těchto povídek vyšel 1894 v Utrechtu v hollandském překladu Bataksche Vertellingen, van C. M. Pleyte.

Po večerním jídle, po šesté hodině, nastává ve vesnicích tak zvaná černá hodinka, t. j. členové rodiny kupí se k sobě a trvají ve společném hovoru až pozdě do noci. Přetřepávají všemožné denní události, rozmlouvají o polních a hospodářských pracích, a kdo co ví, vypravuje. Vypravují si rozličné příhody a povídky a jsou-li tu děti, dávají jim hádanky. Těchto hádanek je v každé vesnici velmi mnoho v oběhu. Uvedeme některé:

— Co to je? Spadne dolů a nemá přece stopku. (Vejce slepičí.)

— Když to sedí, je to vyšší, než když to stojí. Co je to? — Gindangan đongđong sijan đuguk. Ahama i? (Pes, anding.)

— Kdo to dostane, je smuten, a kdo to ztratí, je rád. Co je to? — (Lovec). Střelený dostane kulku a je smuten, neboť kulka ho rani, lovec ztratí kulku, avšak dostane raněného a proto je rád. — Bada — bada anding, hádky psů, říkají o hádkách lidí,

kteří často se hádají a hned jsou opět nejlepšími přáteli. — „Jako opice z Parlampungan, která sestárla a kukuřici neviděla,“ říkají o člověku, jenž při své mužské dospělosti dosud ženy nepoznal. (Parlampungan je jméno vesničky nad řekou Natal.) Hollandští úředníci sebrali již mnoho set batackých přísloví, často překvapujících svou pravdivostí a výrazností, takže lze mluvit o mudrosloví lidu batackého. —

Obchod v zemi neodvislých (pohanských) Bataků není valně vyvinut. Konají se trhy na jednotlivých místech vždy jednou po 4 dnech. Prodávají tam všeliké potraviny z polí, ovoce, dobytek, hliněné nádoby, misy, koše, látky na oděv, sůl, zbraně, kladiva, kleště, nože — vše, jak to vyjde z prostinké dílny zdejšího kováře, jemuž jako malajskému kováři bambusová trouba slouží za hasírnu. Na trhu neplatí se penězi, nýbrž polními plodinami, hlavně rýží a potom soli. Pro měření rýže mají nádobu (tumba), do níž se vejde asi $\frac{3}{4}$ litru rýže. Za čtyry balíčky tabáku platí 5 tumb rýže, za 10 citronů jednu tumbu, za vysoký hliněný džbán 12 tumb, za 1 gantang (6 kilo) soli 8 tumb rýže. Též dle hrsti měří při malém množství: za 8 hrstí vápna 1 hrst soli, za čerstvou rybu 6—8 hrstí soli (hrst galem, obsahuje tolik, co se vejde do hrsti, aby při rozmáchnutí ani zrnko nevypadlo). Za určitou délku nebarvené látky platí $2\frac{1}{2}$ gantang soli (asi 16 kilo soli). Za 1400 penangových oříšků (užívá se jich po žvýkání betelu) platí se $2\frac{1}{2}$ gantang soli.

Míry pro délku jsou: depa, délka od špičky prstů ke špičce prstů druhé ruky, když vodorovně roztáhneme ramena (asi 1.65 m).

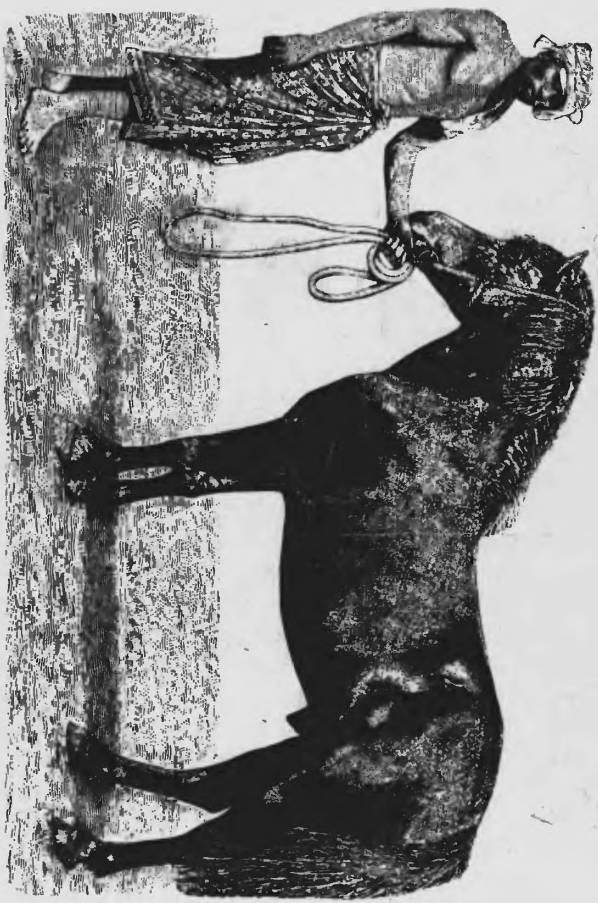
Dále měří délku mezi loktem a špičkami prstů, esta (jedna depa má 4 esta). Esta má dvě ďunk a rája, asi tolik, co obnáší mezera mezi palcem a roztaženým středním prstem. Potom počítají délku mezi loktem a zápěstím (penuumbul) a délku mezi odstávajícím palcem a ukazováčkem (ďunkal tutu).

Předměty, které mají větší cenu, kupují se za toлары. Bůvol stojí 25—40 tolarů, kůň 40—70 tolarů, koza 2—4 toлары. Za 40 tumb rýže (asi 30 kilo) platí se tolar a rovněž tolik se platí za 50 tumb kukuřice (asi 37 kilo).

Předměty vývozního obchodu jsou: koně, benzoë, kafr, hnědý cukr a gambir (shoustlá černá šťáva z keřovité rostliny *Uncaria*; šťávy té se užívá při žvýkání betelu).

Do země se přivážejí: sůl, lněné látky, španělské toлары, železo, malé nástroje do domácnosti, petroleum, švédské sirky a bavlněné látky.

Batacký kůň, tuzemní, je sice malé postavy (pony), za to dobře rostlý, velmi čilý a vytrvalý. Každá žilka v něm hraje, jak říkáme o ohnivém koni. Hlava připomíná svou krásou arabský typ, oči jsou velmi rozumné a stále sledují člověka, pohyby těla jeho jsou ušlechtilé. Mimovolně poplácáš po krku takovému roztomilému zvířeti. Batacký pony obratně leze po příkré stráni a kráčí s neobyčejnou jistotou s hor na kraji propasti a tak opatrně jako v severním Španělsku mezek, na němž jsem jel s vrcholu svaté hory Montserrat. Nejčastěji se vyskytují hnědouši a vraníci, potom strakoši. Bělouš jablkovitý je velmi vzácný, rovněž i plavý kůň. V Padangu, Batavii a Singapore

Batsky kith.

často je viděti batacké koně. Evropané užívají jich pouze k jízdě. Velmi hezkého čtyřletého a čtyřnohého Bataka, jenž mne zdaleka vždy poznával, měl v střední Sumatře malajský pohlavár; konika jsem krmil banány, on všeliké tropické ovoce rád požíral. V tropech užívá se k jízdě jen hřebců; na kobyle nikdo nejezdí; každý by se mu vysmál. Kobylly jsou doma pro plémě a ve veřejnosti se neokazují, zrovna jako žena tuzemce, která je též na dům obmezena.

Podivno, že Batakové velmi zřídka na koních jezdí. Za to rádi požívají koninu a za tím účelem koně vykrmují. Málokdy kůň tam zemře (zvláště kobyla ne) přirozenou smrtí; již dříve, nežli u něho nastoupilo šedé neradostné stáří, jde na porážku, a maso jeho jedy. Co máte proti konině? Kočující plemena v ruské Asii jako Kirgisové atd. požívají vesměs koninu, kdežto pravoslavný ruský lid se jí štítí, prý mohou jíst takovou hnusnost pouze nekřesťané, Tataři a odpadlíci od víry, něchristi poganye (nekřesťané prašiví). V západní Evropě koninu požívají, zvláště dělníci; v Berlíně jsou řeznické krámy s koninou. (V Paříži je konina o polovic lacinější než hovězina a je tam 140 koňských jatek. Roku 1891 bylo prodáno v seineském departementu přes 21 tisíc koňů.) — Koňské fileť je chutné, což mohu dosvědčiti z vlastní zkušenosti z tropů a lépe mi chutnalo než hovězina v pražských hostincích. Koňské sádlo je skoro lepší nežli hovězí a vepřové; vůbec maso i ze starších koňů neustupuje masu volů téhož stáří, jen třeba déle je vařiti a déle péci nežli hovězinu a mítí na paměti, že konina na vzduchu černá. V Mnichově prodává se konina již od r. 1844;

v obležené Paříži 1871 chutnala i mlsným dámičkám výborně. — V Malajském souostroví jsou ještě dobré tuzemní koně na ostrovech Celebes (čti Selébes), Sumbawa a Roti.

Zmíním se ještě o sběratelích kafru. *Kafrovník* (mal. *Pohon kapur*, *Dryabalanops Camphora*) ční jako obrovský sloup do výše ze středu lesů batackých vedle stromů damarových a *dipterocarpů*. Kmen je rovný jako svíčka a rozvětňuje se teprv v hořejší třetině, ve výšce 30—40 metrů. Kafr a sice nejušlechtlejší druh je obsažen uvnitř kmenů v dutinách, kteréž nelze určit, mezi 1000 stromy pouze jeden obsahuje tento ušlechtilý druh. Malajci a Batakové instinktivně poznávají strom s tímto vелеvzácným kafrem, načež strom káceji a pečlivě po kafru pátrají; někdy ve skáceném stromu teprv později se kafr vyvine, někdy najdou hned několik lotů. Listí kafrového stromu podobá se březovému listí, a třeme-li je mezi prsty, je patrný kafrový zápach; kafrový olej vyvaňuje se z rozmačkaných mladších větví. Kafr, jenž v Evropě do obchodu přichází, je zhuštělá šťáva, která z kafrových stromů po navrtání jejich vytéká; vzácný druh kafru, o němž byla řeč, jde veškeren do Číny. Velmi dobrý kafr pochází z batackého pobřežního místa Baros a z okolí i nazývá se proto kapur baros.

Tuzemci, zaměstnávající se sbíráním kafru, vypravují se ve společnosti 6—20 osob na dva až tři měsíce do lesů a přinášejí, jsou-li šťastni, domů po třech a čtyřech librách kafru, někdy také méně. Je to velmi krušné životní povolání. Již cesta do hlubokého pralesa není maličkosť. Sběratel kafru musí s sebou vzít asi

na tři měsíce rýže, soli, sušené rybičky, siri ke zvýkání, pepř a tabák. Vše to bere si na dluh. Statně kráčí nyní do houštiny lesní, pouštěje se též dovnitř po řece na úzké lodičce; často si musí cestu sekerou klestit, jindy kráčí bos bahnem a vodnatou lučinou, za krátký čas jeho lýtka jsou obsypána černohnědými pijavkami, které jeho krvi se nassály a nabotnělé

Pijavky skákavé (*Hirudo Zeylanica*). Žijí ve vlhkém lesním mechu a ve stinných bahnitých místech Jsou tenounké jako nitka, asi tři centimetry dlouhé a prolézají skrze nejjemnější punčochy ke kůži člověka, zachycují se zvláště dole na nohou. Najednou cítíte při chůzi okolo kotníků zvláštní pálení a svrbění, punčocha je zakrvácená; pijavky se přisály okolo kotníků a tak nabubřely krví, že dít nepuknou. Podobají se malým válečkům. V některých místech je jich tolik, že místo vypadá jako ježaté, jako když vlasy vzhůru vstávají; též padají i se stromů na chodce, na jeho krk, hlavu a ramena. Umějí se přenášeti skokem se země na jiné místo; skrčí se a pak najednou se vymršťují do výše asi na třetinu metru a dopadávají potom jinam — a tak se pohybují dále.

dolů visí. Chce-li nocovat, vyleze na strom a spí na větvích uprostřed karavan černých, rudých, červených a hnědých mravenců, kteří semotamo pobíhají a pekelně štípají. Štípnutí blechy je příjemný žertík proti kousání těchto lesních vampýrů. Buď rád, čtenáři, že tě nikdy nepřepadli, jak se to stalo pisateli těchto řádků. Je to bolest, že by ti z očí vyhrkly slzy jako hrách velké.

Jsou místa, kde mravenci ani Batakovi s jeho stvrdlou pergamenovou kůží nedávají na stromě spáti. Tuzemec ví si rady. Zaráží si do země čtyry asi metr vysoké koly, které nahoře vidličkovitě končí; do těchto vidliček upevní rotangovými provazy silné hole. Tyto příčné hole jsou jeho postelí a chrání ho proti hadům. Střecha ze snětí a listí, pod níž bezprostředně spí, chrání ho proti rose a mouchám a komárům.

Výtězek takového sběratele kafru, i když mnoho kořisti domů nepřinesl, je tak značný, že by měl výživu na celý rok, avšak Batak po přestálých trampotách nespoří. Jakmile dostal za kafr peníze (až do 200 zl.), jme se hráti hazardní hry, jakoby dohoniti chtěl co zameškal za pobytu v pralese. Dopřává si nejvzácnějších pamlsků, pochutnává si na nejlepším opium a vyhazuje si všelijak kopýtkem tak dlouho, až konečně nic nemá a ještě dluhů nadělá. Co nyní? Opět jde sbírat kafr. Malajský lichvář půjčí mu peníze (15—20 zl.) na zakoupení potravin, rýže, soli, pepře atd., za něž později trojnásobnou sumu musí zapravit. Kafrář znova podniká výpravu do pralesa, aby s výtěžkem se vrátil a zase všechno rychle utratil. Je to jako u matrosů, navrátilivších se z daleké plavby; jak se octnou na pevnině, tu jako by se pobláznili, veškeren výdělek již první týden lehkomyšlně promrhávají, toužíce po objetí žen bez konce; neboť půst jejich byl dlouhý. Rovněž i ruští dělníci v sibiřských zlatodolech po skončení pracovní doby všechno za pár dní s holkami prohýří, co těžce za mnoho měsíců si vydělali, potom dělají dluhy, platíce ohromné úroky čekajícím na ně lichvářům, a znovu ubožáci se dřou, aby úroky zapravili.

Mladý přírodopysce, jenž by se přidružil k takové sběratelské výpravě, našel by v pralese nové druhy rostlin, nové druhy brouků, ptáků, pavouků atd. a své jméno by na vždy ve vědeckém světě proslavil. Byla by to sláva zasloužená. Zkusil by mnoho — a snad by ho zimnice v pralese neušetřila, ošklivá zimnice, snad by tam v bažinách zahynul. Kdož to napřed ví? Ale věnec slávy, třeba trnitý, by ho čekal. Jdi, synu, nechej tlachu a dokaž skutkem lásku svou k vědě! — Professor zdejší německé university Dr. Schiffner, jenž roku 1893—94 vědeckou cestu na Javu a Sumatru podnikl, odkryl mnoho nových zajímavých vědomostí o tamějším rostlinstvu, ačkoli výpravy na sbírání kafru ani se nesúčastnil. Snad ani neví o výpravách těchto. Řečený professor vystavil na lékárnické výstavě 1896 v Praze velmi poučné preparaty javanských léčivých bylin, jím sebraných. Hledím do skříně, zvané I a, v které byly uloženy plody bylin a stromů v lihu. Vidím tam v nádobě svého dobrého starého známého z tropů — *durio zibethinus*. Byl tam ve dvou exemplářích — z Javy, z okolí Buitenzorgu.

Vzpomněl jsem si na hádanku o durianu, kterou javanští rodiče dětem k rozluštění dávají: Dikobraz (ježovec) spí ve větvích, zápach jeho je zcela zvláštní. Co je to? — Děti odpovídají: *duren* (javanské slovo pro *durian*). Také mně připadla na mysl velmi trefná poznámka, kterou vyřkla Mme van Nooten o *durianu*. „Činí dojem jako jisté osoby, k nimž nemůžeme už stati hostejnými a o nichž blouzníme, když jich nemáme v ošklivosti.“ Veškerá zvláštnost ženské povahy zračí se v těchto slovech. — Kam se děla stkvostná sbírka

Schiffnerova? Ona náleží nyní botanickému ústavu německé pražské university. Věru, myslím si v teleologickém záchvatu, Prozřetelnost stvořila Němce k tomu, aby poskytla ostatním národům vzor čilé a neunavné pracovitosti a pšle. I my v tomto znamení zvítězíme, a ne pod praporem středověkého zotročujícího a zhlupujícího tmářství.

Kafr vyskytuje se v Malajském souostroví ještě v Borneu a vždy, jako na Sumatře, severně od rovníku. Sběratelé kafru tvoří ode dávna jaksi zvláštní kastu, jaksi cech a mají mezi sebou zvláštní řeč jako evropští myslivci.

Benzovník (*Styrax Benzoë*) je též rázovitý strom pro území batacké. Již z devítiletého stromu lze dobýti pryskyřici (benzoë) prostými nářezy. Z nářezů vytéká hnědá neb bílá šťáva, která rychle tvrdne a potom kupcům se prodává. Strom dává ročně přes kilogram šťávy. Pikkol (61 kilo) benzoë stojí na Sumatře 60—70 zl. Pryskyřice tato, která slouží za základ rozličných chemických sloučenin, užívá se k vonnému podkuřování v kostelech katolických, mohamedánských a buddhistických a pro svou vůni dává se za přísadu do kadidel, mastí, svíček, pokostů atd. Někdy ji předepisují lékaři vnitřně jako lék proti dýchavičnosti, ačkoli nepomáhá.

Ukončujeme své vypravování malou obranou batackého plemene.

L. Büchner dí v Hellwaldově spise (*Aus der Urzeit* 1891): „Z lidožroutství nelze souditi na zvláště nízký stav kultury plemene. Když Španělové dobyli Mexika, zabíjeli mexičtí kněží lidi bohům za oběti,

ačkoli lid dosáhl jinak značného stupně civilisace v rolnictví, umění, průmyslu a zákonodárství. Rovněž lidojedi Maori v Novém Zeelandu, Viti — ostrované, Niam — Niamové v rovníkových krajích afrických v poříčí Bílého Nilu vynikají udatností a vůbec tělesně a duševně nad plemena, kterým lidojedství se hnusí. Patrně odpor proti požívání lidského masa není lidem vrozen, nýbrž byl znenáhla v lidské přirozenosti buzen pokrokem civilisace, jako stydlivost, morálka, smysl pro majetek a spravedlnost a j. Žádný národ, žádná doba a žádný díl světa nejsou prosty lidožroutství.*) Všude dají se jeho stopy buď přímo dokázati neb aspoň vyvozovati z bájí a starodávných pověstí. Lze říci bez přepínání, že není žádné z nyní žijících lidských ras, která nebyla dříve oddána lidožroutství buď z náboženských nebo pověreckých pohrutek, buď z donucení hladem nebo z mlsounství. — Povídám ti, že to je velmi dobré — odpověděla žena misionáři, jenž chtěl v ní vzbuditi odpor proti pečení z člověčiny. — Slovem, nepříznivé posuzování praobyvatelů Evropy nelze odváděti z toho, že byli lidožrouty.“

Rovněž nelze z téže příčiny nepříznivě posuzovati Bataký. Mají též své dobré stránky.

Nectnosti jihoafrických domorodců, jako lenost a zbabělost, opilství atd. — neshledáte u Bataků. Batak zdá se nám býti líným a bezstarostným, celkem je však pilným obdělavatelem rýžových polí a vedle

*) Ovšem bylo to v době, která náleží do nedopočetné šedé dávnověkosti, brzo po vytvoření řeči a ještě před vyná-
lezem rozžihání ohně. (Hellwald.)

svého zaměstnání, ač může-li, vždy si rád přivydělává buď ruční prací nebo sbíráním lesních plodů nebo malým obchodem. Pro sebe pracuje pilně a dosti vytrvale, pro jiné (na př. při udržování veřejných cest) pracuje lenivé a neochotně. Ostatně každý tuzemec vůči cizincům chová se sobecky, t. j. hledí těžiti z cestovatelů, jako v Evropě každý hledí kořistiti z turistů, zvláště když neznají domácího jazyka. Syn rodné země nemá toho rád, kdo bez patrné příčiny do jeho země vniká. Pokládá ho instinktivně za nepřítele. I v kulturních zemích mluví lidé zdvořile s cizincem, avšak po straně posílají ho k šípku, zvláště mají-li se obávat jeho konkurence, což je všem podstatnou příčinou vetřelcům nedůvěřovati. Nedivme se tedy nedůvěře Bataků: „Proč běloši k nám přicházejí?“ — tážají se bezděčně. „Kdo je sem povolal? Podej bělochovi prst, a on chce hned tvou zemi“ — říkají, jsouce poučení zkušeností. A ještě uvedu velmi chvalitebnou vlastnost obyvatelů Malajského sonostroví; oni nepožívají lihovin, jsouce valnou většinou Mohamedány, i nelze je lihovinami znemravňovati, jak to činí Burové a Angličané s tuzemci jihoafrickými. Alkoholismus a šilenství z opilství řadí mezi jihoafrickými tuzemci, avšak nevyskytuje se u Bataků ani u Malajců a Javánů.

Batakové mluví a myslí vždy konkrétně, a proto neseťnadno mluvíti s nimi o věcech, která má tolik odtažitých ponětí, jichž nelze ani vyjádřiti v jejich jazyku. Při tom mají velmi obmezený obzor duševní. Professör zeměpisu s politováním by řekl, hledě na tyto neučené tuzemce: „Tu těká po zemi ten špinavě nažloutlý člověk, jí a pije a umírá a ani neví, jak velká země

jest, na níž žije, a kolik asi váží země, která ho krmí.“ — Batak myslí dosud, že Sumatra a blíže ní ležící řada ostrovů tvoří celý svět — a mýlí se zrovna tak jako středověký člověk, jenž myslil, že země je jádrem všehomíra a že všechno k vůli člověku je stvořeno — i ten tygr, jenž toho člověka požírá.

Slovo kanibal, uvedené v užívání od Španělů, je znešvažené slovo Karib (Karaib). Karibové, indiánští divoši, byli domorodci Antilských ostrovů (mezi Severní a Jižní Amerikou) podmaněných od Španělů ve středověku za Kristofa Kolumba. Tito Karibové byli od Španělů skoro na dobro vyhlazeni, oni zabíjeli tehdy své válečné zajatce, jejich maso si pekli a pojídali jako nejmilejší lahůdku. Jméno Karib v řečeném znešvažení bylo rozšířeno na všechny lidožrouty.

S Bohem, čtenáři, přeji vám stálého zdraví!

Na shledanou v tropech!

Dr. Pavel Durdík

vydal nákladem knihupectví Dra Frant. Bačkovského
v Praze také tyto spisy:

Pět let na Sumatře. Vypravování vojenského lékaře. Se 7 obr. 2 zl. 70 kr., stkv. váz. 3 zl. 40 kr. (Obsah:

Boje v Atčínu v l. 1873—1881. Dopisy z Atčínu. Noční táboření v Atčínu. Nino Bixio. Malajci. Tropická příroda. Durian. Sloni. Tygři. Krokodili. Moskiti. Mravenci. Ještěrky. Macek. Opice. Hollanďané na Celebesu. Vojenští lékaři v hollandské Indii.) Spis tento jest velikým obohacením naší cestopisné literatury, podává v rouše zábavně poučném, co viděl a zažil spisovatel jako lékař v službách vojska hollandsko-indického na tropickém ostrově Sumatře. O svých příhodách na bojišti i pod revníkem, o stavu různých krajův, o domorodcích, o přírodě, o zvířatech atd. vypravuje živě s řízným humorem a na mnoha místech velebystrě při tom zabíhá do nejpodrobnějších poznámek o poměrech v Čechách.

Příroda a zvířata na Sumatře. Obrázky z horkých krajů. S 5 obr. a mapkou. 70 kr.,

stkv. váz. 1 zl. (Spis ten upraven pro mládež dle spisu »Pět let na Sumatře« a je-t uznán kritikou za nejlepší ze všech dosavadních cestopisných spisů pro mládež.)

Zápasy s býky. (Corrida de Toros.) Dojmy a obrazy ze Španělska. S 16 obr. Cena 1 zl. 50 kr., stkv. váz. 2 zl. 15 kr.

Opravitě nesprávný, zvláště od Němců šířený názor o španělských zápasech jest jádrem Durdikovy knihy, sepsané zajímavě, svědomitě a řízně. Jemné líčení, zatajená ironie, přímost komického sarkasmu, hlasi.e praskání bičem pravdy — střídají se tak, že živost vypravování neochabuje a síla dojmu pod pérem vlasteneckým se stupňuje. Spisovatel stojí jednou nohou v Čechách a druhou ve Španělsku a hledí s tohoto dvojího stanoviska na to klerikální a mnišské Španělsko, které se mu jeví vedle fanatismu ve víře a slavné minulosti spolu sldlem umění, krásného milování, spanilosti ženské, slunečního kouzelného světla a — krvavých zábav. O těchto krvavých zábavách, ne pouze o prolévání býčí kve, jedná Durdík se znalostí podrobnou, a čtenář neodloží poutavé knihy té bez osvětlení a vážného přemítání. Spisovatel líčí živými barvami zápasy s býky a jejich průběh tak, že nikdo nestane se nadšeným jejich ctitelem. K tomu třeba býti Španělem, jenž v cirku krve ani nevidí a pouze kochá se soubojem neohroženého člověka s polodivokým rozlíceným zvířetem. Nehájí této starošpanělské krvavé zábavy, nýbrž vystupuje výhradně proti jejímu jednostrannému posuzování, jak to činí Němci, kteří vůbec nemají smyslu pro individuálnost jiných národů.

Při tom pak devítiletý pobyt na Rusi a šestiletý pobyt v tropech poskytuje mu hojně látky k parallelám s poměry našimi.

Časopis »Komenský« v roč. 1896. v čís. 27. ze dne 12. června píše: Budou tomu málem tři léta, kdy jsem v tomto listě nelichvěnými slovy upozornil na

první knihu padesátiletého spisovatele

Dra. Pavla Durdíka. »Pět let na Sumatře«. V těchto dnech vydal nyní triapadesátiletý Durdík druhou svoji knihu »Zápasy s býky (Corrida de Toros)«. Čtenáři nedělní přílohy »Národních listů« pamatují se na stkvělá líčení, nadšené popisy a neohrožené obhajování býčích zápasů; kniha tato podává je znovu, ale značně rozšířené, knihově upravené a rozhojňené — úvahami o našich domácích, českých záležitostech. Tyto reminiscence svědčí o hlubokém, účinném a pravdivém vlastenectví Durdíkově. Nejsou to sentimentální, frázovitě vlastenecké kudrlinky, na jakéž jsme zvyklí; jsou to hluboké, zdravé řezy do našich národních a politických poměrů. Je to poctivé zrcadlo, jež ukazuje nám pravdivě naše tu a tam hrbatá záda. Upřímného vlastence to nemůže urazit, nýbrž spíše povzbuditi, aby se přičinil o nápravu, kde jest jí třeba. Jsou to slova muže, jenž nechce zarmoutiti, kázati, mentorovati, nýbrž léčiti. A tak jest MUDr. Durdík dvojnásobným lékařem . . .

Dr. Durdík na četných místech své knihy obrací se proti mravokárcům, zvláště německým, kteří odsuzují býčí zápasy jako ukrutnost, a praví: »Sentimentálnost bývá často škraloup, pod níž se skrývá všednost, obmezenost, povrchnost a mělkost. Pohled na hromadu zabitých zvířat není příjemným, rád věřím. Ale jsou pohledy mnohem hroznější, na př. když

po bitvě leží na bojišti na tisíce

zraněných, živých lidí, bídně umírajících. Pohled na tisíce zraněných vojáků je nezměrně bolestnější než pohled na několik usmrčených býků a koní. Staří generálové dokazují nám, že válčení a hromadné zabíjení lidí je zcela přirozený výkon v životě národů — a ten tucet zvířecích mrtvol tebe pobouřil, jemnocitný turista? Přiznej se, že si polovědomě odříkával fráze, které ti vštepili ve školách, když jsi byl ještě malý naivní hošík, který věřil všemu, co se mu řeklo. A takový jemnocitný turista třeba si řekne při zprávě z bojiště, že padlo 50 lidí: Jenom padesát? tak málo? Tak již zvykl hromadnému zabíjení lidí — a smrt několika starých koní ho tak rozrušila?»

Ještě některé odbočky spisovatelovy: »Zcela prostý Španěl má smysl pro slušnost a jeví uhlazené chování jako kavalír. Prostý Španěl má osobní hrdost a sebevědomí. Španělům dosud nikdo nepěl »Písničku otroka« — nebylo k tomu podnětu. Vrozená hrdost — toť vynikající rys v národní povaze španělské. Takto hrdým chtěl bych míti i Čecha! Španělové se neptají po titulu a bohatství a stavu a rodu člověka, aby přiměřeně tomu mohli před ním se ukláněti a svou šiji hrbiti s ponížným lokajským úsměvem na rtech. Chovají se ke všem, vyšším i nižším lidem stejně zdvořile,

nepodlézají. I prostý člověk z lidu, přijde-li do společnosti aristokratické, chová se prostě, nenuceně, při tom sebevědomě, není rozpačit, rozpráví klidně, rozumně jako ostatní členové této společnosti a ušlechtilými způsoby se jim vyrovná.« »Cizinec vidí pořád stinnou stránku těchto zápasů, rovněž jako cizinec, jenž po prvé přijde do Prahy, všimne si brzy stinné stránky její, vytkne nám továrnický kouř, nepříjemné zápachy, přeplněnou tramvay a zřízení její vězici v roztrhaném, v jiném městě přímo nemožném oděvu, pak ustavičné, věkověčné předlážďování Prahy. Čech toho méně dbá a s posvátným nadšením

hledí na královské Hradčany,

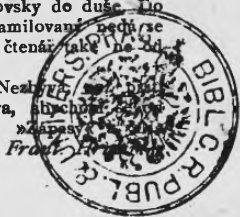
na Karlův kamenný most, svatovítský velechrám a hledí se dostatí na představení do zlaté kapličky nad Vltavou. Španěl vidí, jako rodák Čech ve své Praze, výhradně světlé stránky ve svých zápasech, méně dbají bolesti zvířat a kochají se především udatností a neohrožeností zápasníků. Španělové praví: Pohled na zápasy rozněcuje a tuží osobní mužnost, zamezuje přílišnou měkkost a slabošskou sentimentálnost, stále oživuje chabrost a bojovnou mysl našeho lidu. Býčí zápasy, majíce historický podklad a věkovou tradici, takorba srostly s duší našeho lidu a navždy zůstanou první všenárodní slavností, ony potvrzují, dokud Španělové si zachovají svou bojovnou, rytířskou, romantickou a vznětlivou povahu.« »Mnozí lidumilové namítají, že pohled na býčí zápasy a na prolitou krev činí diváky surovými, ukrutnými. Tento vývod je nepravý. Řezníci, kuchařky, porodní babičky, professoři ranhojičství vidí velmi mnoho krve a přece nejsou ukrutnějšími nežli lidé jiného povolání, na př. vojáci, kteří ze řemesla lidskou krev prolévají; a právě ten, kdo nejvíce lidské krve prolil, bývá

řádem vyznamenán a jako hrdina

slaven a tisícům za vzor dáván... (I povídky pro děti a dějepisné obrázky se o nich píší a z úředního rozkazu do žákovských knižnic zakupují!) Kuchařky a řezníci jsou obyčejně lidé veselí a dobrého srdce. Mnohá panička nemůže viděti krev, ale dovede býti jako kámen bezcitnou k služkám, k mužům, k příbuzným manželům...«

Než dosti. Ještě bych měl na ukázkou uvést asi sto podobných rozjímání, jež by — provedeny ve skutek — mohly uzdravit něco shnilého ve státě Českém; ale po uvedeném doufám, že každý bude se píditi po této vzácné knize české, jakých nemnoho má naše cestopisná i jiného druhu literatura. Durdík promlouvá nám tu ostře, bezohledně, ale jadrně, upřímně a otcovsky do duše. Do této knihy se člověk opravdově zamiluje. A zamilování vede se odtrhnutí od zbožňovaného předmětu; tedy čtenář také ne zá-
od knihy Durdíkovy.

Nic nemůžeme vytykáti Durdíkovi... Nežbyť... mu věku Methusalemova nebo aspoň Gladstonova, abychom něho dočkali ještě mnohých perel, jako jsou »Zápasy Sumatře«.

Tato „Všeobecná zajímavě poučná knihovna“

obsahuje:

Číslo I.: Obrázky z dob našeho probuzení. Napsal Dr. Frant. Černý. Cena 1 zl. 20 kr., stkv. váz. 1 zl. 80 kr.

Číslo II.: Mimochoodem. Příhody a nehody z cest Josefa Wünsche. Cena 80 kr., stkv. váz. 1 zl. 40 kr.

Číslo III.: Kuchyně a stůl našich předků. Líčení dějepisné ze XVI. století. Napsal Dr. Zikmund Winter. Cena 90 kr., stkv. váz. 1 zl. 50 kr.

Číslo IV.: Z potulek francouzským krajem. Črty a drobné studie z cest. Napsal Dr. Jiří Guth. Cena 1 zl., stkv. váz. 1 zl. 60 kr.

Číslo V.: Z pozemské přírody. Sebrané výklady a úvahy, které sepsal Dr. F. J. Studnička, v. ř. professor při c. k. české universitě. S 10 obr. Cena 90 kr., stkv. váz. 1 zl. 50 kr.

Číslo VI.: Pět let na Sumatře. Vypravování vojenského lékaře. Napsal MUDr. Pavel Durdík. Se 7 obr. Cena 2 zl. 70 kr., stkv. váz. 3 zl. 40 kr.

Číslo VII.: Z časů dávných i našich. Obrázky zvykoslovné a kulturní. Napsal F. V. Vykoukal. Cena 1 zl. 60 kr., stkv. váz. 2 zl. 25 kr.

Číslo VIII.: Ode břehů moře Středozeemského. Obrázky z Korsiky, Alžiru, Tunisu, Tripolisu a Sicílie. Napsal Dr. Jiří Guth. Cena 1 zl. 20 kr., stkv. váz. 1 zl. 80 kr.

Číslo IX.: Zápas s býky. (Corrida de Toros.) Dojmy a obrazy ze Španělska. Píše MUDr. Pavel Durdík. S 16 obr. Cena 1 zl. 50 kr., stkv. váz. 2 zl. 15 kr.

Číslo X.: Před třiceti lety. Vzpomínky na válečný rok 1866, vyňaté z paměti vyššího důstojníka. Se 14 obr. Cena 1 zl. 60 kr., stkv. váz. 2 zl. 25 kr.

Číslo XI.: Před čtyřiceti lety. Ze svých paměti na vojenský pobyt v knížectví Valašském roku 1856 napsal Emanuel svob. pán Salomon z Friedbergů (Mírohorský). Se 42 obrázky od spisovatele kreslenými. Cena 1 zl. 20 kr., stkv. váz. 1 zl. 80 kr.

Číslo XII.: Na půdě moří urvaně. Črty z výletu do Hollandska. Napsal Dr. Josef Štolba. Cena 1 zl. 50 kr., stkv. váz. 2 zl. 15 kr.

Číslo XIII.: V Západní Indii. Cestopisné obrázky. Napsal Dr. Josef Štolba. Druhé, znova zpracované vydání.

Číslo XIV.: Letem přes řecký kraj. Feuilletony z cest. Napsal Dr. Jiří Guth. Cena 1 zl. 20 kr., stkv. váz. 1 zl. 80 kr.

Číslo XV.: Hry olympické za starověku a za dob nejnovějších. Napsal Dr. Jiří Guth. Cena 1 zl. 25 kr., stkv. váz. 1 zl. 85 kr.

Číslo XVI.: Antonín Marek Jeho život a působení i význam v literatuře české. Příspěvkem k poznání snah a úsilí našich kněží buditelů podává Dr. J. Jakubec. (S podobiznou A. Marka. Cena 1 zl. 50 kr., stkv. váz. 2 zl. 15 kr.)